ІНСТИТУТ ПРОБЛЕМ РИНКУ ТА ЕКОНОМІКО-ЕКОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

INSTITUTE OF MARKET PROBLEMS AND ECONOMIC&ECOLOGICAL RESEARCH OF NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF UKRAINE

ЕКОНОМІЧНІ ІННОВАЦІЇ

ECONOMIC INNOVATIONS

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ
COLLECTION OF SCIENTIFIC WORKS

Засновано у жовтні 1998 року
Series founded in October, 1998

За наук. редакцією
академіка НАН України, д.е.н., проф. Буркинського Б.В.

Том 22, Випуск 1(74)
Volume 22, Issue 1(74)

Одеса
2020

УДК 338.47(656.6:504)332.14

Засновник і видавець:
Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень
НАН України

Рекомендовано до друку та публікації у мережі Інтернет Вченою Радою Інституту проблем ринку
та економіко-екологічних досліджень НАН України
(протокол № 2 від 02.03.2020 р.)

Редакційна колегія:
Головний редактор: **Буркинський Б.В.**, акад. НАН України, д-р екон. наук, проф.
Заступник головного редактора: **Лайко О.І.**, д-р екон. наук, с.н.с.;
Відповідальний секретар редколегії: **Хумарова Н.І.**, д-р екон. наук, с.н.с.

Члени редакційної колегії:
Андрєєва Н.М., д-р екон. наук, с.н.с.; **Басюркіна Н. Й.**, д-р екон. наук, доц.; **Дан Маріус Воіцілас**, д-р екон. наук, асоційований професор, старший дослідник (Румунія); **Єрмакова О.А.** д-р екон. наук, доц.; **Жихарєва В.В.**, д-р екон. наук, проф.; **Звєряков М.І.**, чл.-кор. НАН України, д-р екон. наук, проф.; **Ільченко С.В.** д-р екон. наук, проф.; **Ковальов А.І.**, д-р екон. наук, проф.; **Купінець Л.Є.**, д-р екон. наук, проф.; **Манцуров І.Г.**, чл.-кор. НАН України, д-р екон. наук, проф.; **Прокопюк А.**, докт. габіліт. (м. Бєлосток, Польща); **Петрушенко М.М.** д-р екон. наук, доц.; **Рубель О.Є.** д-р екон. наук, проф.;**Руденко Л.Г.** акад. НАН України, д-р геог. наук, проф.; **Сатанова А.**, проф. надзв., к.е.н. (м. Пряшів, Словаччина); **Симоненко В.К.,** чл.-кор. НАН України, д-р екон. наук, проф.; **Степанов В.М.**, д-р екон. наук, проф.; **Туниця Ю.Ю.**, акад. НАН України, д-р екон. наук, проф.; **Уманець Т.В.**, д-р екон. наук, проф.; **Філиппова С.В.**, д-р екон. наук, проф.; **Черчик Л.М.**, д-р екон. наук, проф.; **Шевченко Г.М.** д-р екон. наук, доц.

Журнал індексується та реферується:
Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського, Google Scholar, ROAD (Directory of Open Access scholarly Resources), URAN, Crossref, Ulrichsweb, Index Copernicus, Наукова електронна бібліотека періодичних видань НАН України, WorldCat, SciLit.
Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації:
серія КВ №24242-14082 ПР від 02.12.2019 р.
Відповідно до наказу МОН України від 09.03.2016 р. № 241 «Економічні інновації» внесено у перелік наукових фахових видань України, у яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата економічних наук.

© Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, Одеса, 2020

UDC 338.47(656.6:504)332.14

Publishers and founders:

Institute of Market Problems and Economic&Ecological Research of NAS of Ukraine

Approved for publishing and Internet publications
by the Scientific Council of the Institute of Market Problems and Economic&Ecological Research, NAS of Ukraine
(March 02, 2020, protocol № 2)

Editorial Board:
Editor-in-Chief: **Burkynskyi B.V.**, Academician of National Academy of Sciences of Ukraine, Dr. Sci. (Econ.), Prof.
Deputy Editor: **Laiko O.I.**, Dr. Sci. (Econ.), Senior researcher;
Assistant editor: **Khumarova N.I.**, Dr. Sci. (Econ.), Senior researcher

Editorial Board Members:
Andryeyeva N.M., Dr. Sci. (Econ.), Senior researcher; **Basiurkina N. Y.,** Dr. Sci. (Econ.) Assoc. Prof.; **Dan Marius Voicilas**, Dr. Sci. (Econ.) Assoc. Prof., Senior researcher (Romania); **Yermakova O. A.** Dr. Sci. (Econ.), Senior researcher; **Zhikhareva V.V.,** Dr. Sci. (Econ.) Prof.; **Zveryakov M.I.,** Corresponding Member of the NAS of Ukraine, Dr. Sci. (Econ.), Prof.; **Ilchenko S. V.** Dr. Sci. (Econ.) Prof.; **Kovalev A.I.** Dr. Sci. (Econ.), Prof.; **Kupynetc L.E.**, Dr. Sci. (Econ.), Prof.; **Mantsurov I.G.**, Corresponding Member of the NAS of Ukraine, Dr. Sci. (Econ.), Prof.; **Prokopiuk A.,** Prof. nadzw. dr. hab., (Biaiystok Poland); **Petrushenko M. M.** Dr. Sci. (Econ.) Assoc. Prof.; **Rubel O. Y.** Dr. Sci. (Econ.) Prof.; **Rudenko L.G.** Academician of National Academy of Sciences of Ukraine, Dr. Sci. (Geog.), Prof.; **Satanova A.,** Prof. nadzw. dr. (Presov, Slovakia); **Simonenko V.K.**, Corresponding Member of the NAS of Ukraine, Dr. Sci. (Econ.), Prof.; **Stepanov V.M.**, Dr. Sci. (Econ.) Prof. **Tunytsya Yu.Yu.,** Academician of National Academy of Sciences of Ukraine, Dr. Sci. (Econ.), Prof.; **Umanets T.V.**, Dr. Sci. (Econ.), Prof.; **Filippova S.V.,** Dr. Sci. (Econ.), Prof.; **Cherchyk L.M.,** Dr. Sci. (Econ.), Prof.; **Shevchenko G. M.** Dr. Sci. (Econ.) Assoc. Prof.

The journal is indexed and referenced:
Vernadsky National Library of Ukraine, Google Scholar, ROAD (Directory of Open Access scholarly Resources), URAN, Crossref, Ulrichsweb, Index Copernicus, Scientific electronic library of periodicals of NAS of Ukraine, WorldCat, SciLit.

Registration Certificate: КВ №24242-14082 ПР of December 02, 2019.
«Economic Innovations» is updated to the new list of scientific professional editions, which can publish the results of PhD theses in Economics by Order Ministry of Education and Science of Ukraine № 241 of 09.03.2016

Institute of Market Problems and Economic&Ecological
Research of NAS of Ukraine, 2020

ЗМІСТ

Буркинський Б.В., Хумарова Н.І., Шевченко Г.М. *ДЕЯКІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРИРОДНИМИ АКТИВАМИ В УКРАЇНІ…… 8*

Butenko A.I., Shtoka Y.T., Shlafman A.V. *THE THEORETICAL APPROACH TO THE FORMATION OF THE MECHANISM OF IMPLEMENTATION OF THE STATE POLICY FOR THE DEVELOPMENT OF THE INTERNAL MARKET OF INNOVATIVE GOODS IN UKRAINE (**Бутенко А.І., Штока Є.Т., Шлафман А.В.** ТЕОРЕТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ ІННОВАЦІЙНИХ ТОВАРІВ В УКРАЇНІ Англ)…… 20*

Буюклі-Таран Т.П. *ПОШУК ШЛЯХІВ ІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ МОЛОЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ …… 29*

Gutsalyuk O.M., Navolokina A.S. *RESEARCH ON THE ECONOMIC INTERACTION OF THE LABOR MARKET AND HUMAN RESOURCES IN THE HEALTHCARE SECTOR IN UKRAINE (**Гуцалюк О.М., Наволокіна А.С.** ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ РИНКУ ПРАЦІ ТА КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СФЕРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ Англ)…… 37*

Yemelianenko L.M., Moskvina V.I. , *INNOVATIVE DESIGN OF SOCIAL TRANSFER PROGRAMS IN UKRAINE THROUGH THE LIGHT OF WORLD EXPERIENCE (**Ємельяненко Л.М., Москвіна В.І.** ІННОВАЦІЙНИЙ ДИЗАЙН ПРОГРАМ СОЦІАЛЬНИХ ТРАНСФЕРТІВ В УКРАЇНІ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ СВІТОВОГО ДОСВІДУ Англ.)…… 52*

Єрмакова О.А. *ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ МЕХАНІЗМИ ПІДТРИМКИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ …… 63*

Zhdanova L.L. *INSTITUTIONS FOR DEVELOPMENT IN SOCIO-ECONOMIC SYSTEM OF MODERN UKRAINE (**Жданова Л.Л.** ІНСТИТУТИ РОЗВИТКУ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ Англ.)…… 72*

Zablodska I.V., Podtserkivniy O.P., Zablodska D.V. *ECONOMIC COSTS ON THE CHANGE OF ORGANIZATIONAL AND LEGAL FORMS OF ECONOMIC DECREASE BY RECORDING OF THE CIVIL CODE OF UKRAINE AND CANCELLATION OF THE ECONOMIC CODE OF UKRAINE: TO DISCUSSION (**Заблодська І.В., Подцерковний О.П., Заблодська Д.В.** ЕКОНОМІЧНІ ВИТРАТИ НА ЗМІНУ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ФОРМ ГОСПОДАРЮВАННЯ ЧЕРЕЗ РЕКОДИФІКАЦІЮ ЦИВІЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ТА СКАСУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ: ДО ОБГОВОРЕННЯ Англ.)…… 80*

Карпінська Г.В.,*КОМПЛЕМЕНТАРНІ АСПЕКТИ МЕТОДОЛОГІЇ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА…… 88*

Красноносова О.М. *ВИЗНАЧЕННЯ УМОВ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АДМІНІСТРАТИВНИХ ТЕРИТОРІЙ В УКРАЇНІ…… 95*

Krupina S.V., Yablonskaya N.V., Kopaihorodska T.G. *MARKET OF THE INNOVATIVE PRODUCTS (**Крупіна С.В., Яблонська Н.В., Копайгородська Т.Г**. РИНОК ІННОВАЦІЙНИХ ТОВАРІВ Англ.) 104*

Laiko O.I., Kovalenko S. I. *THE PROBLEM OF MESOECONOMIC SYNTHESIS OF CLUSTERS DEVELOPMENT AND INTERNATIONAL INTEGRATING FORMATION CONCEPTS (**Лайко О.І., Коваленко С. І.** ПРОБЛЕМА МЕЗОЕКОНОМІЧНОГО СИНТЕЗУ КОНЦЕПЦІЙ КЛАСТЕРНОГО РОЗВИТКУ ТА МІЖНАРОДНИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ОБ`ЄДНАНЬ Англ.)…… 111*

Lisyuk V.M., Topalova I.A. *LOGISTICS DEVELOPMENT: EVOLUTION AND PROSPECTS (**Лисюк В.М., Топалова І.А.** РОЗВИТОК ЛОГІСТИКИ: ЕВОЛЮЦІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ Англ.)…… 122*

Sadchenko O.V., Robul I.V. *ECONOMIC AND ENVIRONMENTAL MARKETING SPACE OF THE ECONOMICS OF EXPERIENCE (**Садченко О.В., Робул Ю.В.** ЕКОНОМІКО-ЕКОЛОГІЧНИЙ МАРКЕТИНГОВИЙ ПРОСТІР ЕКОНОМІКИ ВРАЖЕНЬ Англ.)…… 129*

Трушкіна Н.В. *МАТЕРІАЛЬНІ ПОТОКИ В ЛОГІСТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ…… 140*

Cherchyk L.M. *MECHANISM OF ENSURING ENVIRONMENTAL SECURITY OF THE MANAGEMENT ENTERPRISE (**Черчик Л.М.,** МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В СИСТЕМІ МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА Англ.)…… 152*

Shlafman N.L., Bondarenko O.V., Zakcharov O.V. *MODERN THEORETICAL FOUNDATIONS OF FORMATION OF THE MARKET OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE CONTEXT OF THE CONCEPT OF NEOINDUSTRIALIZATION (**Шлафман Н.Л., Бондаренко О.В., Захаров О.В.** СУЧАСНІ ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ РИНКУ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В КОНТЕКСТІ КОНЦЕПЦІЇ НЕОІНДУСТРІАЛІЗАЦІЇ Англ)…… 165*

CONTENTS

Burkynskyi B.V., Khumarova N.I., Shevchenko H.M. *SOME ASPECTS OF STATE GOVERNANCE OF NATURAL ASSETS IN UKRAINE…….* *8*

Butenko A.I., Shtoka Y.T., Shlafman A.V. *THE THEORETICAL APPROACH TO THE FORMATION OF THE MECHANISM OF IMPLEMENTATION OF THE STATE POLICY FOR THE DEVELOPMENT OF THE INTERNAL MARKET OF INNOVATIVE GOODS IN UKRAINE……..* *20*

Buiukli – Taran T.P*. SEARCH FOR WAYS TO IMPROVE THE QUALITY OF DAIRY PRODUCTS IN UKRAINE……* *29*

Gutsalyuk O.M., Navolokina A.S. *RESEARCH ON THE ECONOMIC INTERACTION OF THE LABOR MARKET AND HUMAN RESOURCES IN THE HEALTHCARE SECTOR IN UKRAINE……* *37*

Yemelianenko L.M., Moskvina V.I. *INNOVATIVE DESIGN OF SOCIAL TRANSFER PROGRAMS IN UKRAINE THROUGH THE LIGHT OF WORLD EXPERIENCE ……* *52*

Iermakova O.A. *ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISMS TO SUPPORT INNOVATIVE DEVELOPMENT AT THE REGIONAL LEVEL……* *63*

Zhdanova L.L. *INSTITUTIONS FOR DEVELOPMENT IN SOCIO-ECONOMIC SYSTEM OF MODERN UKRAINE……* *72*

Zablodska I.V., Podtserkivniy O.P., Zablodska D.V. *ECONOMIC COSTS ON THE CHANGE OF ORGANIZATIONAL AND LEGAL FORMS OF ECONOMIC DECREASE BY RECORDING OF THE CIVIL CODE OF UKRAINE AND CANCELLATION OF THE ECONOMIC CODE OF UKRAINE: TO DISCUSSION……* *80*

Karpinska A.V. *COMPLEMENTARY ASPECTS METHODOLOGY BALANCED DEVELOPMENT OF INDUSTRY ENTERPRISES……* *88*

Krasnonosova O.M. *DEFINITION OF CONDITIONS OF FORMATION OF INNOVATIVE POTENTIAL OF ADMINISTRATIVE TERRITORIES IN UKRAINE……* *95*

Krupina S.V., Yablonskaya N.V., Kopaihorodska T.G*. MARKET OF THE INNOVATIVE PRODUCTS* *104*

Laiko O.I., Kovalenko S.I. *THE PROBLEM OF MESOECONOMIC SYNTHESIS OF CLUSTERS DEVELOPMENT AND INTERNATIONAL INTEGRATING FORMATION CONCEPTS……* *111*

Lisyuk V.M., Topalova I.A. *LOGISTICS DEVELOPMENT: EVOLUTION AND ROSPECTS……* *122*

Sadchenko O.V., Robul I.V. *ECONOMIC AND ENVIRONMENTAL MARKETING SPACE OF THE ECONOMICS OF EXPERIENCE*..... *129*

Trushkina N.V. *MATERIAL FLOWS IN LOGISTICS ACTIVITIES OF THE ENTERPRISE: TEORETICAL ASPECT*…….. *140*

Cherchyk L.M. *MECHANISM OF ENSURING ENVIRONMENTAL SECURITY OF THE MANAGEMENT ENTERPRISE*…… *152*

Shlafman N.L., Bondarenko O.V., Zakcharov O.V. *MODERN THEORETICAL FOUNDATIONS OF FORMATION OF THE MARKET OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE CONTEXT OF THE CONCEPT OF NEOINDUSTRIALIZATION*…….. *165*

УДК 33.053.22:502.1 https://doi.org/10.31520/ei.2020.22.1(74).8-19
JEL Q38, Q56, Q58

БУРКИНСЬКИЙ Б.В.
академік НАН України, д-р екон. наук, професор,
директор
Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України
Французький бульвар, 29, м. Одеса, Україна, 65044
E-mail: burkinskij@nas.gov.ua
ORCID: 0000-0001-9303-0898

ХУМАРОВА Н.І.
д-р екон. наук, с.н.с.,
г.н.с. відділу економічного регулювання природокористування
Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України
Французький бульвар,29, м.Одеса, Україна, 65044
E-mail: khumarova@nas.gov.ua
ORCID: 0000-0001-5255-8004

ШЕВЧЕНКО Г.М.
д-р екон. наук, доцент,
с.н.с. відділу економічного регулювання природокористування
Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України
Французький бульвар, 29, м. Одеса, Україна, 65044
E-mail: annshev@ukr.net
ORCID: 0000-0002-0817-7754

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРИРОДНИМИ АКТИВАМИ В УКРАЇНІ

Актуальність. *Стан еколого-економічного розвитку в Україні свідчить про виснажений характер її природо-ресурсного потенціалу внаслідок його непомірного та споживацького використання, а також розбалансованість функцій використання природного капіталу та його відтворення.*

Мета та завдання. *Мета статті полягає в обґрунтуванні державного управління природними активами з урахуванням чинника екологічного конфлікту в умовах сталого розвитку.*

Результати. *Природні активи розглядаються як ресурси, в результаті залучення яких в економічну діяльність одержується вигода внаслідок збільшення чистих грошових потоків, як від їх прямого використання, так і від надання екосистемних послуг. У межах певної території сумарний обсяг природних ресурсів відрізняється від обсягу природних активів на величину пасивної частини природного капіталу. Державне управління природними активами визначено як вид державної діяльності з формування політики організації практичної діяльності державних органів, забезпечення технологічного процесу підготовки, прийняття та виконання управлінських рішень щодо суб'єктів господарювання – користувачів природних активів.*

Висновки. *Ефективність управління активами залежить від типу обраної політики – традиційної, інтегрованої чи трансформаційної та, відповідно, рівня застосування поряд із регуляторними інструментами – технологічних і соціальних інновацій і передусім економічних стимулюючих інструментів, зокрема, врахування природних ресурсів в ціновому виразі, встановлення диференційованої в часі системи штрафів на те, що безпосередньо шкодить навколишньому середовищу, нових стратегій розвитку, що забезпечуються взаємозв'язок між цілями соціальної сфери економіки та екологічною безпекою. При розв'язанні екологічних конфліктів, які виникають у сфері управління природними активами, запропоновано метод екологічного консенсусу, що має інклюзивний характер і є максимально наближеним до відповідності принципу Парето-оптимальності.*

Ключові слова: *природні активи, природні ресурси, державне управління, екологічний конфлікт, екологічний консенсус.*

BURKYNSKYI B.V.
Academician of the National Academy of Sciences of Ukraine,
Dr. Econ. Sciences, Professor
Director
Institute of Market Problems and Economic&Ecological Research of the
National Academy of Sciences of Ukraine
Frantsuzskiy Boulevard, 29, Odesa, Ukraine, 65044
E-mail: burkinskij@nas.gov.ua
ORCID: 0000-0001-9303-0898

KHUMAROVA N.I.
Dr. Econ. Sciences, Principal Researcher
Institute of Market Problems and Economic&Ecological Research of the
National Academy of Sciences of Ukraine
Frantsuzskiy Boulevard, 29, Odesa, Ukraine, 65044
E-mail: khumarova@nas.gov.ua
ORCID: 0000-0001-5255-8004

SHEVCHENKO H.M.
Dr. Econ. Sciences, Associate Professor
Senior Researcher
Institute of Market Problems and Economic&Ecological Research of the
National Academy of Sciences of Ukraine
Frantsuzskiy Boulevard, 29, Odesa, Ukraine, 65044
E-mail: annshev@ukr.net
ORCID: 0000-0002-0817-7754

SOME ASPECTS OF STATE GOVERNANCE OF NATURAL ASSETS IN UKRAINE

Topicality. *The state of ecological-economic development in Ukraine demonstrates the exhausted disposition of its natural-resource potential due to exorbitant and consumer use, as well as the unbalance of the government functions of use and reproduction of natural capital.*

Aim and tasks. *The purpose of the article is to substantiate the state governance of natural assets, taking into account the factor of environmental conflict in the framework of sustainable development.*

Research results. *Natural assets are considered as resources as a result of their involvement in economic activity a benefit is received due to increased net cash flows, both from their direct use and from the provision of ecosystem services. Within a certain territory, the total volume of natural resources differs from the volume of natural assets by the amount of the passive part of natural capital. State regulation of natural assets is defined as a type of state activity on forming the policy of organizing the practical activity of state bodies, provision technological process of preparation, adoption and execution of managerial decisions regarding economic entities - users of natural assets.*

Conclusion. *Asset management effectiveness depends on the type of the policy that is chosen – traditional, integrated or transformational and, consequently, the level of application alongside regulatory instruments – technological and social innovation and, above all, economic incentive instruments, in particular, the consideration of natural resources in price terms, the establishment of a time-differentiated system of penalties on what is directly harm the environment, new development strategies that ensure the relationship between the objectives of economy's social sphere and environmental security. In resolving environmental conflicts that arise in the field of natural assets management the method of ecological consensus was proposed that is inclusive in nature and is as close as possible to comply with the principle of Pareto optimality.*

Keywords: *natural assets, natural resources, state governance, environmental conflict, environmental consensus.*

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Вирішення сучасних еколого-економічних питань без виважених управлінських підходів із урахуванням світових тенденцій неможливо. Відчутним є прогрес екологічного управління у напрямку зростання зеленої економіки. Набувають значного розвитку інноваційні технології в поєднанні з компонентами природного середовища. Водночас сучасний світ зіткнувся з проблемою деградації екологічних систем, зміни клімату та поступового виснаження природних ресурсів, від

яких залежить рівень добробуту, зростання нерівності між багатими і бідними, голод, погіршення здоров'я і саме існування людини.

В Україні сучасний стан еколого-економічного розвитку свідчить про:

– кардинальні зміни в економіці країни та невідповідність ресурсних можливостей української економіки її кризовому стану протягом усього незалежного періоду існування держави;

– антропогенно-виснажений характер природо-ресурсного потенціалу України внаслідок його непомірного та споживацького використання;

– розбалансованість функцій використання природного капіталу та його відтворення, що призвело до широкомасштабних деструктивних процесів, які становлять реальну загрозу для здоров'я нації.

Доцільно взяти на озброєння сучасні інтегровані підходи до вирішення економічних, соціальних та екологічних питань, пов'язаних із використанням природних активів у стратегіях «зеленого» росту. Однак існує імовірність, що їх практична реалізація може бути призупинена через певні чинники, які гальмуватимуть процес формування цілісної національної системи екологічного управління. Все це потребує від державних інституцій, посадових осіб, усього суспільства особливого розуміння та дій щодо застосування нових підходів у практиці державного управління, національного розвитку та життєдіяльності.

Аналіз останніх публікацій по проблемі. У роботах таких авторів, як Е. Браун і Б. Уільямс (*E. Brown and B. Williams*) [1], Р. Кутумурі (*R. Kuttumuri*) [2]; Б. Ратнер та ін. (*B. Ratner et al.*) [3] визначено бачення того, як вирішувати існуючі питання в сфері державного управління природними ресурсами. Ідеї, викладені в працях М. Мікаті (*M. Mikati*) [4]; С. Мотешарей та ін. (*S. Motesharrei et al.*) [5]; М. Петрушенко [6] сконцентровані довкола питання щодо залежності потреб суспільства від здатності природного комплексу їх задовольняти. Функції прогнозування та регулювання соціально- та еколого-економічними сферами висвітлені в працях [7; 8], зокрема, в призмі категорії добробуту [9; 10], в трансформаційних умовах розвитку економіки природокористування [11]. Питання еколого-економічних конфліктів досліджені в роботі [12].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Між тим успіх країн у майбутньому багато в чому визначатиметься темпами здійснення політичної та економічної модернізації суспільства. Так, якщо Україна за економічним та науковим потенціалом входить до першої п'ятірки країн Європи, то за ефективністю його використання завершує список країн світу. За результатами дослідження швейцарської міжнародної фінансової групи (*Credit Suisse Group*), що працює у сфері керування активами, станом на 2018 рік Україна посідає останнє 174 місце, за критерієм медіанного рівня національного багатства, в тому числі природних активів, у розрахунку на одного дорослого, з показником – 40 доларів США. Для порівняння: Франція – 106 827, Польща – 10 572, Білорусь – 740 доларів США [13].

Ситуація в Україні характеризується конфліктною складовою, а саме:

– нищенням природних ресурсів і середовища в результаті військових дій на сході. За оцінкою експертів Програми ООН з довкілля в результаті конфлікту на Донбасі зруйновані екосистеми на території 530 тисяч га, у тому числі у 18 природних заповідниках загальною площею 80 тис. га [14];

– руйнуванням цілих екосистем та розкраданням природних ресурсів (бурштину, лісу) на заході. Так, за даними Міністерства екології України за 2016 рік, у Волинській, Рівненській і Житомирській областях унаслідок «бурштинової лихоманки» пошкоджено або знищено 2 тис. га лісу. Прямого збитку завдано на суму 6 млн грн; непрямий збиток держави становить до 300 млн дол. США [15];

– забрудненням морського середовища, а також дефіцитом водних ресурсів на півдні України.

Формулювання цілей дослідження (постановка завдання). Отже, проблема, яку представлено в цьому дослідженні та яка вже стала тією базою, з якої формуються певні наукові погляди на сутність подальшого економічного розвитку держави та її регіонів на основі ефективного природокористування, полягає в необхідності вдосконалення державного управління природними активами з урахуванням чинників сталого розвитку та можливих екологічних конфліктів і кризових ситуацій.

Відповідно до вищесказаного, завдання дослідження такі:

– розглянути чинники формування природних активів як основи національного багатства та сталого розвитку країни;

– провести аналіз принципів державного управління природними активами;

– розкрити специфіку чинника екологічного конфлікту в контексті управління природними активами.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Роль державного управління природними активами зростає в контексті:

– забезпечення формування національного багатства з урахуванням пріоритетів сучасної міжнародної та національної економічної політики (рис.1);

Рис. 1. Україна на мапі країн за медіанним рівнем національного багатства (в тому числі природних активів) в розрахунку на дорослого, 2018, US $

Джерело: Фрагмент карти відповідно до Credit Suisse's Global Wealth Databook 2018 із сайту *www.credit-suisse.com*

– складової світового процесу на різних фазах промислової революції. Природні ресурси зіграли відчутну роль у зміні фаз промислової революції: від збільшення споживання природних ресурсів за допомогою їх же – до впливу дефіциту природних ресурсів на розвиток технологій автоматизації, комп'ютеризації, робототехніки та штучного інтелекту (рис. 2);

Рис.2. Зміна фаз промислової революції під впливом дефіциту природних ресурсів.
Джерело: Розроблено авторами відповідно до Б. Зилман (*B. Zylman*) [16]

– гострих природо-ресурсних проблем. Зокрема, за даними Інституту світових ресурсів (Вашингтон, США) [17] понад 25 відсотків сільськогосподарських угідь знаходяться в регіонах, які відчувають високий рівень так званого «водного стресу», що вимірюють як відношення відводу води до водопостачання та називають «найбільш замовчуваною кризою в історії людства». За прогнозами, глобальне виробництво калорій в харчовій промисловості до 2050 року збільшиться на 70 відсотків; відповідно, світовий попит на воду зросте на 55 відсотків. Окрім того внаслідок зміни клімату одні частини світу пересохнуть, а інші отримають більше дощу. Майже чверть людства проживає у країнах, які підійшли до межі повного спустошення своїх водних ресурсів – до так званого «нульового дня», коли з кранів припинить бігти вода. Україна в цілому не відноситься до країн, які

страждають від водного стресу. Проте ситуація в південних областях є гострою та вимагає якнайшвидшого вирішення (рис. 3);

– міжнародних подій, зокрема, тієї, що об'єднала 21–23 вересня 2019 року країни на Саміті ООН з питань клімату в Нью-Йорку, щоб вирішити, як реалізувати Паризькі угоди та Глобальні цілі сталого розвитку. Особливо в питаннях партнерства між державами та громадянським суспільством [18].

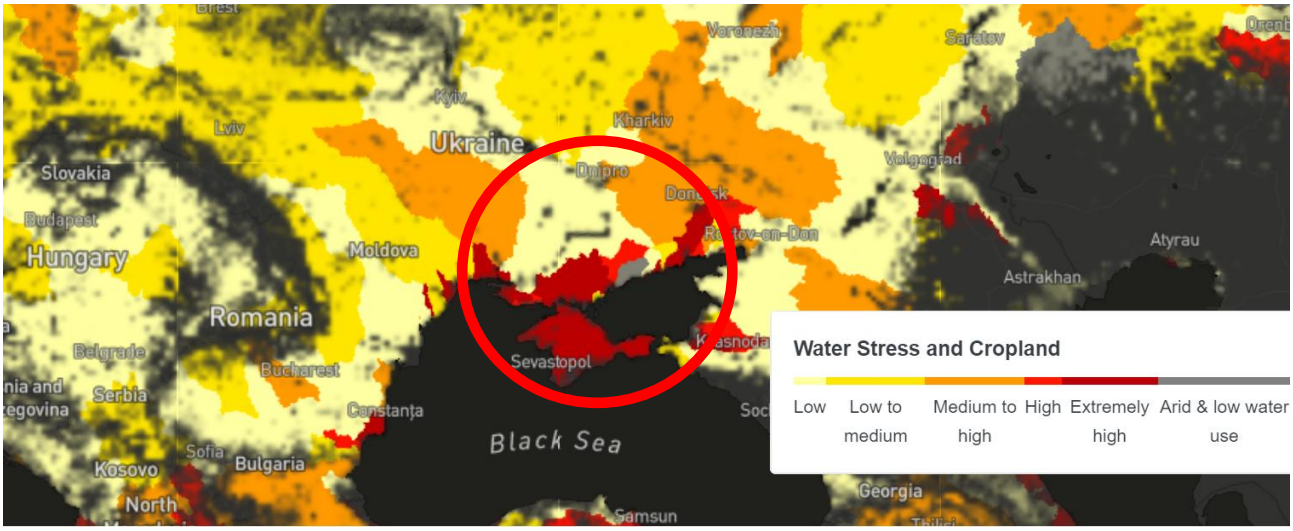

Рис. 3. Високий і екстремально високий рівень стресу та дефіциту води в прибережних районах областей України: Донецької, Запорізької, Миколаївської, Одеської, Херсонської

Джерело: Фрагмент карти відповідно до Aqueduct Water Risk Atlas із сайту *www.wri.org*

Генеральний секретар ООН Антоніу Гутерреш закликав до реалістичних національних планів скорочення викидів парникових газів на 45 відсотків протягом наступного десятиліття; і до нетто-викидів до 2050 року.

При цьому реалізація планів націлена не лише на пом'якшення наслідків, а на повну трансформацію економіки відповідно до Цілей сталого розвитку.

Пріоритетними визнані такі дії:

– мобілізація державних та приватних джерел фінансування для стимулювання декарбонізації економіки;

– прискорення переходу від викопного палива до відновлюваної енергії;

– міжгалузеве співробітництво;

– стійка урбоекологія;

– активізація глобальних зусиль щодо подолання наслідків зміни клімату, особливо в найбільш вразливих країнах;

– прийняття рішень, що враховують природні активи.

На думку авторів книги «The public wealth of nations» [19], управління державними активами може як посилити, так і підірвати економічне зростання. Не пропонуючи готових алгоритмів рішень і не відстоюючи ту чи іншу теорію управління природними активами, в даному дослідженні представлене певне концептуальне бачення проблеми державного управління в напрямку збереження, відтворення та примноження природних активів з метою посилення зростання та забезпечення довгострокової конкурентоспроможності національної економіки в інтересах сьогоднішніх і майбутніх поколінь.

До зміни розвитку економічної думки підштовхують сучасні реалії, що актуалізують постановку нових економічних завдань, досягнення нових орієнтирів, зміну вектору природо-ресурсної політики. На наш погляд, якщо з проблеми сталого розвитку та «зеленої» економіки накопичено значний обсяг наукових знань, то питання управління природними активами вимагає обґрунтованого наукового наповнення. Отже, доцільним є огляд існуючої ідеології державного управління природними активами національної економіки на екологоорієнтованих засадах та розробка критеріально-методологічного підґрунтя забезпечення її розвитку відповідно до

міжнародних викликів, а об’єктом – природні активи як базова складова забезпечення реалізації Глобальних цілей сталого розвитку в Україні.

Еволюція наукових поглядів на поняття «природні активи» (у ланцюгу «ресурси – потенціал – капітал – активи») свідчить про поступове зростання уваги людини до вартісної сутності природи та максимізації можливостей її використання для задоволення власних потреб (рис. 4).

Рис. 4. Еволюція наукових поглядів на поняття «природні активи»

Джерело: Розроблено авторами

При цьому генезис капіталізації природних ресурсів супроводжувався певними перетвореннями, які знайшли відображення у закономірній зміні як кількісних, так і якісних індикаторів ресурсного забезпечення.

Сутність природних активів відповідає поняттю «зеленої» економіки [20] як такої, що спрямована на «зростання добробуту населення та ефективне використання природних ресурсів». Тобто природні активи (іншими словами – активна частина природного капіталу) розглядаються як ресурси, в результаті залучення яких в економічну діяльність одержується вигода внаслідок збільшення чистих грошових потоків, як від їх прямого використання, так і від надання екосистемних послуг. Зрозуміло, що в межах певної території сумарний обсяг природних ресурсів відрізняється від обсягу природних активів, а саме на величину тієї частини ресурсів, які не приносять вигоду, а навпаки вимагають витрат, тобто є пасивною частиною природного капіталу.

Можливість прийняття управлінських рішень і здійснення відповідного впливу на природні активи збоку їх власника, розпорядника чи користувача прямо пов’язана з їх другою особливістю, а саме як об’єкта управління з метою забезпечення одержання вигоди суб’єктами господарювання та іншими зацікавленими сторонами, як у поточному періоді, так і в довгостроковій перспективі.

Відповідно, державне управління природними активами – це вид державної діяльності з формування політики організації практичної діяльності державних органів, забезпечення технологічного процесу підготовки, прийняття та виконання управлінських рішень щодо суб'єктів господарювання – користувачів природних активів.

Серед основних принципів державного управління природними активами слід назвати принципи:

– стратегічної планомірності щодо трансформаційних зрушень;
– цілеорієнтованості у відповідності з концепцією сталого розвитку;
– превентивності;
– партнерської взаємодії та консолідації зусиль;
– ефективності адміністративного апарату.

Управління природними активами залежить від типу обраної політики – традиційної, інтегрованої чи трансформаційної [21] та, відповідно, рівня застосування поряд із регуляторними інструментами – технологічних і соціальних інновацій і передусім економічних стимулюючих інструментів, а саме:

– фінансової політики та ціноутворення, які відповідають принципам сталого розвитку, включаючи створення для суб’єктів господарювання фінансово-економічних стимулів і можливостей переходу до чистих технологій при одночасному відмовленні від неефективних субсидій;

– врахування природних ресурсів в ціновому виразі, введенні податків на їх неефективне використання, а також встановлення диференційованої в часі системи штрафів на те, що безпосередньо шкодить навколишньому середовищу;

– політики державних закупівель, яка стимулює виробництво екологічної продукції і використання принципів сталого розвитку;

– реформування системи екологічного оподаткування, яке передбачає зміщення акценту з простого стягнення платежів за використання природних ресурсів і забруднення навколишнього середовища на мотивацію їх раціонального використання;

– цільової державної підтримки досліджень і розробок, пов'язаних із розвитком і створенням екологічно чистих технологій в окремих секторах економіки;

– нових стратегій розвитку, які повинні забезпечити взаємозв'язок між цілями соціальної сфери економіки та екологічною безпекою.

Ще одна особливість природних активів пов'язана з проблемою власності, а саме визначенням їх правового статусу щодо того, хто є одержувачем і розпорядником доходів від їх використання, а також може їх привласнювати.

Обмеженість природних ресурсів по місцю розташування, якісному складу, вичерпності та відновлюваності має визначати форму власності на них та формування системи платежів за їх використання. Природні ресурси альтернативні по своєму використанню, оскільки розміщенні на одній території (землі) і можуть використовуватися в промислових, будівельних, транспортних та інших цілях.

В даній ситуації тільки держава, як виразник загальнонародної власності, визначає напрями використання природних ресурсів між різними секторами економіки та шляхи стимулювання розвитку тієї чи іншої сфери.

Серед основних функцій управління державною та недержавною формами власності слід назвати:

– управління присвоєнням природних ресурсів недержавної форми власності в процесах їх використання та обміну між суб'єктами господарської діяльності на договірній основі;

– управління використанням отриманого доходу від експлуатації природних ресурсів із метою поліпшення економіко-екологічних параметрів природних об'єктів, задоволення соціо-економіко-екологічних потреб суспільства;

– регулювання конфліктів між соціо-економіко-екологічними інтересами суспільства та інтересами недержавного суб'єкта власності.

Під соціо-економіко-екологічним конфліктом щодо власності на природні поліфункціональні ресурси слід розуміти суперечливість, антагонізм інтересів суб'єктів правових, соціальних, екологічних та економічних відносин з приводу привласнення природних ресурсів, який виникає через екосистемну єдність природних ресурсів, як об'єктів власності, їх обмеженість та альтернативність у використанні.

В цілому конфлікт інтересів стосується:

– соціально-економічних відносин щодо забезпечення вільного доступу кожного члену суспільства до природних ресурсів;

– економічних відносин щодо територіального розподілу природних ресурсів та доходів між їх користувачами;

– економіко-екологічних відносин щодо якісного та кількісного стану природних ресурсів, їх забруднення, виснаження, порушення природних ландшафтів та екосистем в процесі користування та розпорядження ними різними суб'єктами власності.

Екологічні конфлікти – це конфлікти, що виникають між різними агентами з приводу використання природних ресурсів (природно-ресурсні конфлікти) та умов навколишнього природного середовища, – можна розглядати, по-перше, з біологічного погляду (конфлікти між живими організмами та середовищем їх існування), по-друге, – з погляду соціального (конфлікти між людьми, групами людей та навколишнім до них природним середовищем). У цьому дослідженні розглядаються соціальні екологічні конфлікти; конкретніше – економічні та організаційні аспекти даних конфліктів у взаємозв'язку з управлінням природними активами [22].

З теоретичного погляду соціальний конфлікт як один із видів соціальних відносин, що пронизує економічну, політичну, екологічну та інші сфери людської діяльності, – розкривається при співвіднесенні його з поняттями «співробітництво» та «згода» («консенсус»), без яких неможливий

«соціальний порядок» [23]. При цьому існує два основні підходи до визначення ролі соціальних конфліктів у житті суспільства: по-перше, в ідеологізованих інтерпретаціях соціальних відносин конфлікт є небажаним «моментом» соціальної практики. І тому він має бути усунений будь-якими засобами, що призведе до гармонізації соціальних відносин – ідеального стану життя без боротьби.

По-друге, в реалістичних інтерпретаціях конфлікт є перманентним компонентом суспільного життя, включеним в структуру співробітництва. Іншими словами, соціальні конфлікти та, зокрема, конфлікти екологічні об'єктивно існують у житті суспільства; їх не можна та не завжди потрібно повністю усувати, проте існує необхідність управління екологічними конфліктами в разі: загрози збільшення масштабу конфлікту до розмірів кризи, війни чи колапсу; розгортання антагоністичних дій між конфліктуючими сторонами; необхідності оптимізації взаємовідносин в рамках конфлікту, якщо відповідні управлінські заходи будуть економічно обґрунтованими.

В структурі механізму управління екологічними конфліктами поряд із такими методами як «втеча» від конфлікту, компроміс, ведення переговорів, судовий розгляд, зокрема, арбітраж тощо слід також збільшити діапазон застосовування консенсусу як оптимізаційного методу прийняття управлінських рішень. *Екологічний консенсус* – метод досягнення єдиної згоди, одноголосного прийняття рішень усіма сторонами екологічного конфлікту, максимально наближений до принципу Парето-оптимальності (консенсуальне рішення має бути усвідомлене зацікавленими сторонами та реально відображати їх екологічні інтереси) (рис. 5).

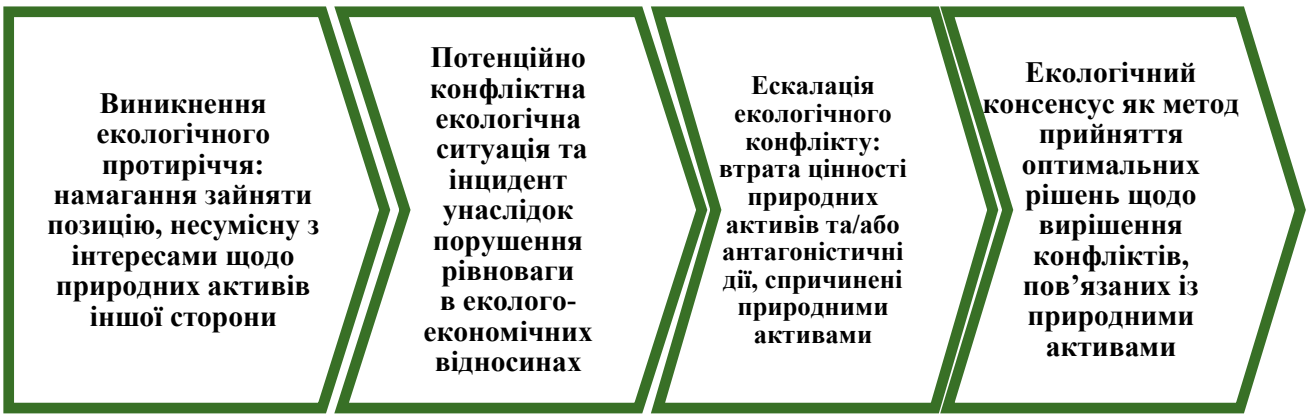

Рис. 5. Етапи вирішення екологічного конфлікту, пов'язаного з природними активами

Джерело: Розроблено авторами

Специфіка консенсусного прийняття рішень полягає в таких аспектах [24; 25]:

– цілі консенсусу: пошук згоди між конфліктуючими сторонами; прагнення сумісності при здійсненні внеску в загальну пропозицію та проекції її в рішення, що максимально відповідає інтересам усіх учасників конфліктної ситуації; досягнення співпраці між учасниками в напряму оптимального рішення для всіх учасників конфлікту та окремо кожного з них; установлення егалітарності, тобто всі учасники в рівній мірі мають можливість представляти свої пропозиції; прагнення інклюзивності: якомога більше число стейкхолдерів слід залучати до консенсусного процесу прийняття рішень; розвиток партисипативності, тобто в процесі досягнення консенсусу слід активно залучати всіх учасників, які приймають рішення;

– консенсусне рішення є певною альтернативою таким традиційним управлінським рішенням як схвалення пропозиції більшістю голосів чи рішення "зверху – вниз", на користь якої говорять такі переваги як: по-перше, залучення до процесу прийняття рішення всіх зацікавлених сторін, що надає більше можливостей для вирішення всіх потенційних проблем; по-друге, ефективна реалізація рішення: через урахування та, відповідно повагу до всіх зацікавлених сторін готується підґрунтя для більш тісної співпраці в реалізації консенсусного рішення; по-третє, позитивні групові відносини: співробітництво та сприятлива атмосфера в групі сприяє більшій згуртованості та розвитку міжособистісних взаємозв'язків у напряму розв'язання конфлікту.

Мало дослідженим у сфері розв'язання екологічних конфліктів є парадокс Абіліна [26], сутність якого полягає в можливості прийняття хибного колегіального рішення: група людей, задля того, щоб «не розгойдувати човен» приймає рішення, що суперечить індивідуальним інтересам

кожного з них. Із соціологічного погляду основною причиною даного парадоксу є те, що людина діє не урозріз вчинкам групи, до якої вона належить. У сенсі підриву ефективності прийняття управлінських рішень доповненням до вище згаданого парадоксу є так званий «ефект хибного консенсусу» [27]. Даний ефект полягає в тому, що люди часто вбачають у думках інших схожість із власними думками, проте на практиці при розв'язанні конфліктів, зокрема, екологічних ситуація є протилежною: «скільки людей – стільки думок».

Процес прийняття рішень у сфері еколого-економічної діяльності зацікавленими сторонами ґрунтується на врахуванні низки різнорідних чинників. Насамперед, важливим є точне відображення цінності природних ресурсів, а також екосистемних послуг, яке ускладняється готовністю до ризику, яка, в свою чергу, є динамічною характеристикою, що змінюється в залежності від сприйманої суспільством і окремими стейкхолдерами цінності природних ресурсів [28; 29]:

– занадто витратний захист довкілля буде непосильним тягарем для суспільства (можливий консенсус);

– окремі стейкхолдери по-різному бачать ризик і тягар для суспільства (відсутній консенсус);

– недостатній захист довкілля спричинить неприйнятний екологічний ризик суспільства (можливий консенсус).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Концепція державного управління природними активами – це логічне продовження ідей та напрямків економіки природокористування та «зеленої» економіки як наукового погляду на розвиток суспільства: не тільки забезпечення добробуту людини без створення дефіциту ресурсів, а й створення таких правил гри та стимулів, які б підштовхували суб'єктів господарювання, територіальні та муніципальні органи влади та населення шукати нові способи більш ефективного використання природних активів, у тому числі шляхом надання ширшого спектру екосистемних послуг, а також збільшення активної частини в структурі природного капіталу.

За результатами аналізу, проведеного Глобальною комісією економіки та клімату [30] в глобальному масштабі в 2017 році стихійні лиха, спричинені кліматичними чинниками, призвели до збитків близько 320 млрд дол. США. Водночас перехід до сталого розвитку на основі низького рівня викидів вуглецю може забезпечити пряму економічну вигоду в обсязі 26 трлн дол. США до 2030 року порівняно з традиційним шляхом розвитку.

Можна констатувати, що наразі з'явилася унікальна історична можливість закласти фундамент для державного управління, яке дозволить значно ефективніше використовувати природний капітал уже в найближчому майбутньому в масштабах країни та її регіонів. Можливості активізації цього процесу криються в екологізації політичних рішень, трансформації законодавчо-нормативного підґрунтя на користь стимулювання динамічних процесів природокористування та ресурсозбереження, впровадження більш чистих «зелених» технологій, а також в налагодженні потенційної партнерської взаємодії України з західними країнами стосовно використання природних активів у поєднанні з концепцією низьковуглецевої економіки.

Природні активи як об'єкт управління активізують питання забезпечення формування національного багатства з урахуванням тенденцій світового прогресу та фаз промислової революції, а також конфліктних і кризових природного-ресурсних питань, які обговорюються в рамках міжнародних подій, які все більше організовуються довкола проблеми зміни клімату та його наслідків. Розгляд природних ресурсів у формі активів є найбільш реалістичним підходом в умовах жорсткої міжнародної конкуренції та багатофакторного впливу на формування механізмів державного управління в сфері природокористування. В основі цих механізмів покладено принципи, основними з яких є цілеорієнтованість у відповідності з концепцією сталого розвитку, партнерська взаємодія та консолідація зусиль, а також забезпечення ефективності адміністративного апарату.

Специфіка екологічних конфліктів полягає в необхідності врахування інтересів третіх осіб рівноправно по відношенню до економічних суб'єктів, дії яких, як правило, й спричиняють цей вид конфліктів. При такій постановці завдання, у випадку коли будь-який зі стейкхолдерів може в повній мірі відстоювати свої інтереси, оптимум вирішення екологічного конфлікту за своєю сутністю збігається з оптимумом Парето. В свою чергу, при виборі методу розв'язання екологічного конфлікту принципу парето-оптимальності відповідає метод консенсусу. Тобто, не зважаючи на той факт, що консенсусні рішення можуть потребувати значного часу, що в разі невдачі призведе до затягування, а то й навіть розгортання екологічного конфлікту, саме консенсус є одним із найбільш оптимальних методів вирішення конфліктних ситуацій в економіко-екологічній сфері діяльності.

У подальших розробках поряд із проведенням досліджень на національному рівні необхідно також врахувати глобальні тенденції, моделі та сценарії управління природними активами з метою інтеграції національних стратегій природокористування в глобальному контексті, в першу чергу, взаємодію в рамках екологізації міжнародної торгівлі, «зеленого» інвестування, трансферу екологічно орієнтованих технологій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Brown, E. D., Williams, B. K. (2015). Resilience and resource management. *Environmental Management, 56(6),* 1416-1427. https://doi.org/10.1007/s00267-015-0582-1
2. Kuttumuri, R. (2018). Sustaining natural resources in a changing environment: evidence, policy and impact. *Contemporary Social Science, 13(1),* 1-16. https://doi.org/10.1080/21582041.2017.1418903
3. Ratner, B. D., Meinzen-Dick, R., Hellin, J., Mapedza, E., Unruh, J., Veening, W., … Bruch, C. (2017). Addressing conflict through collective action in natural resource management. *International Journal of the Commons, 11*(2), 877-906. http://doi.org/10.18352/ijc.768
4. Mikati, M. (2018). For a dialectics of nature and need: unity, separation, and alienation. *Capitalism Nature Socialism, 31(1),* 34-51. https://doi.org/10.1080/10455752.2018.1542537
5. Motesharrei, S, Rivas, J., Kalnay, E. (2014). Human and nature dynamics (HANDY): Modeling inequality and use of resources in the collapse or sustainability of societies. *Ecological Economics, 101*, 90-102. https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2014.02.014
6. Петрушенко М. М. Необхідність та особливості застосування теорії ігор при моделюванні природно-ресурсних конфліктів / М. М. Петрушенко // *Вісник СумДУ. Серія «Економіка»*. – 2011. – № 3. – С. 42-48.
7. Петрушенко М.М. Прогнозування та регулювання розвитку національної економіки: соціоприродні й економічні протиріччя : монографія / М.М. Петрушенко. – Суми : Університетська книга, 2013. – 336 с.
8. Шевченко Г. М. Прогнозування розвитку рекреації в Україні : соціально-економічний еквілібріум : монографія / Г. М. Шевченко. – Суми : Університетська книга, 2017. – 336 с.
9. Petrushenko M. M. Regulation of ecologic-and-economical risks and the responsibility for human well-being: for example of waste management / M. M. Petrushenko, H. M. Shevchenko // Economic Innovations. – 2018. – 3(68). – С. 165-175.
10. Petrushenko M. Game-theoretic model of investment in inclusive wellness and recreation by regions in Ukraine / M. Petrushenko, H. Shevchenko, B. Burkynskyi, N. Khumarova // Investment Management and Financial Innovations. – 2019. – Vol. 16. – Issue 4. – pp. 382-394. http://dx.doi.org/10.21511/imfi.16(4).2019.32
11. Prokopenko O. V. Peculiarities of the natural resources economic estimation under the transformational conditions / O. V. Prokopenko, V. M. Kysly, H. M. Shevchenko // Economic Annals-XXI. – 2014. – № 7–8 (1). – pp. 40–43.
12. Petrushenko M.M. Environmental-economic conflict: conceptual complexity and management issues [Online] / M.M. Petrushenko, L.S. Voroshylo // Economic Processes Management: International Scientific E-Journal. – 2015. – № 3. – Available at: http://epm.fem.sumdu.edu.ua/download /2015_3/2015_3_13.pdf.
13. Global Wealth Databook 2018. (2018). Research Institute. Zurich: Credit Suisse AG. Retrieved from https://www.credit-suisse.com/about-us/en/reports-research/global-wealth-report.html
14. Новости ООН. (6 ноября 2018). Донбас на пороге экологической катастрофы. – Режим доступу: https://news.un.org/ru/story/2018/11/1342192
15. Дзеркало тижня. Україна. (14 серпня 2019). У Держгеокадастрі оцінили вартість легалізації видобутку бурштину. – Режим доступу: https://dt.ua/UKRAINE/u-derzhgeonadrah-ocinili-vartist-legalizaciyi-vidobutku-burshtinu-320516_.html
16. Zylman, B. (2017). *Industry 4.0 and Beyond to 6.0.* Retrieved from https://www.bzylman.com/single-post/2016/05/08/Your-daily-dose-of-design
17. The World Resources Institute. (2013). Aqueduct water risk atlas. Retrieved from https://www.wri.org/resources/maps/aqueduct-water-risk-atlas
18. UN Climate Action Summit. (2019, September 21-23). Retrieved from https://www.un.org/en/climatechange/index.shtml
19. Detter, D., Foelster, S. (2015). *The public wealth of nations*. London: Palgrave Macmillan UK. https://doi.org/10.1057/9781137519863

20. UNEP. (2019a). About green economy. Retrieved from https://www.unenvironment.org/explore-topics/green-economy/about-green-economy

21. UNEP. (2019b). *Global Environment Outlook GEO-6. Healthy planet, healthy people*In: P. Ekins, J. Gupta, P. Boileau (Eds.). Retrieved from https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/27539/GEO6_2019.pdf?sequence=1&isAllowed=y

22. Петрушенко М. М. Організаційно-економічний механізм екологічного консенсусу / М. М. Петрушенко // Економіка Криму. – 2012. – № 3 (40). – С. 128-133.

23. Новая философская энциклопедия: [в 4-х т.]. Предс. научно-ред. совета Степин В.С. – Москва: Мысль, 2001. – Т.2. – 634 с.

24. Hartnett, T. (2011). *Consensus-Oriented Decision Making : the CODM model for facilitating groups to agreement*. Gabriola Island, Canada: New Society Publishers.

25. Sandelin, R. (n.d.) Consensus Basics, Ingredients of successful consensus process process. *Northwest Intentional Communities Association guide to consensus*. Retrieved from the archive: https://web.archive.org/web/20080203051458/http://www.ic.org/nica/Process/Consensusbasics.htm#Ingredients

26. Harvey, J.B. (1974). The Abilene paradox: The management of agreement. *Organizational dynamics, 3*(1), 63–80.

27. PsychologyCampus. (n.d.). *False Consensus & False Uniqueness*. Retrieved November 17, 2019, from http://www.psychologycampus.com/social-psychology/false-consensus.html

28. Belzer, R. (2001). Using economic principles for ecological risk management. In: R. G. Stahl, R. Bachman, A. L. Barton, J. R. Clark, P. L. deFur, S. J. Ells, C. A. Pittinger, M. W. Slimak, R. S. Wentsel (Eds.), *Risk management: ecological risk-based decision making* (p 75–90). Pensacola, FL: SETAC Press.

29. Stahl, R. G., Kapustka, L. A., Munns Jr., W. R., Bruins, R. J. F. (2008). *Valuation of ecological resources : Integration of ecology and socioeconomics in environmental decision making*. London: Taylor&Francis.

30. The Global Commission on the Economy and Climate (2018). The New Climate Economy: Report Summary. Retrieved from https://newclimateeconomy.report/2018/executive-summary/

REFERENCES

1. Brown, E. D., Williams, B. K. (2015). Resilience and resource management. *Environmental Management, 56(6),* 1416-1427. https://doi.org/10.1007/s00267-015-0582-1

2. Kuttumuri, R. (2018). Sustaining natural resources in a changing environment: evidence, policy and impact. *Contemporary Social Science, 13(1)*, 1-16. https://doi.org/10.1080/21582041.2017.1418903

3. Ratner, B. D., Meinzen-Dick, R., Hellin, J., Mapedza, E., Unruh, J., Veening, W., … Bruch, C. (2017). Addressing conflict through collective action in natural resource management. *International Journal of the Commons, 11*(2), 877-906. http://doi.org/10.18352/ijc.768

4. Mikati, M. (2018). For a dialectics of nature and need: unity, separation, and alienation. *Capitalism Nature Socialism, 31(1),* 34-51. https://doi.org/10.1080/10455752.2018.1542537

5. Motesharrei, S, Rivas, J., Kalnay, E. (2014). Human and nature dynamics (HANDY): Modeling inequality and use of resources in the collapse or sustainability of societies. *Ecological Economics, 101*, 90-102. https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2014.02.014

6. Petrushenko, M. M. (2011). Neobkhidnist i osoblyvosti zastosuvannya teorii ihor pry modelyuvanni pryrodno-resursnykh konfliktiv [Necessity and features of application of game theory in modeling of natural-resource conflicts]. *Vistnyk SumDU. Serija "Ekonomika", 3*, 42-48 [in Ukrainian].

7. Petrushenko, M. M. (2013). Prognozuvannja ta reguljuvannja rozvytku nacional'noji ekonomiki: sociopryrodni jy ekonomichni protyrichchja: monografija [Forecasting and regulation of the national economy development: socionatural and economical contradictions]. Sumy : VTD «Universytetska knyha» [in Ukrainian].

8. Shevchenko H. M. (2017). Prognozuvannja rozvytku rekreacii v Ukraine: socioal'no-ekonomichnyjy ejkvilibrium: monografija [Forecasting of recreation development in Ukraine: socioeconomic equilibrium: monograph]. Sumy : VTD «Universytetska knyha» [in Ukrainian].

9. Petrushenko M. M., Shevchenko H. M. (2018). Regulation of ecologic-and-economical risks and the responsibility for human well-being: for example of waste management. *Economic Innovations, 3*(68). 165-175.

10. Petrushenko M., Shevchenko H., Burkynskyi B., Khumarova N. (2019). Game-theoretic model of investment in inclusive wellness and recreation by regions in Ukraine. *Investment Management and Financial Innovations*, 16(4.). 382-394. http://dx.doi.org/10.21511/imfi.16(4).2019.32

11. Prokopenko O. V., Kysly V. M., Shevchenko H. M. (2014). Peculiarities of the natural resources economic estimation under the transformational conditions. *Economic Annals-XXI, 7–8* (1). 40–43.

12. Petrushenko, M. M. (2015). Environmental-economic conflict: conceptual complexity and management issues. *Economic Processes Management: International Scientific E-Journal, 3.* Available: http://epm.fem.sumdu.edu.ua/download /2015_3/2015_3_13.pdf.

13. Global Wealth Databook 2018. (2018). Research Institute. Zurich: Credit Suisse AG. Retrieved from https://www.credit-suisse.com/about-us/en/reports-research/global-wealth-report.html

14. United Nations News. (2018, November 6). Donbass – na poroge ekologicheskoy katastrofy [Donbass – on the verge of environmental disaster]. Retrieved from https://news.un.org/ru/story/2018/11/1342192

15. U Derzhheonadrakh otsinyly vartist lehalizatsiy vydobutku burshtynu [In the State Geogaders the cost of legalization of amber production was estimated]. (2019, August 14). *ZN,UA*. Retrieved from https://dt.ua/UKRAINE/u-derzhgeonadrah-ocinili-vartist-legalizaciyi-vidobutku-burshtinu-320516_.html [in Ukrainian].

16. Zylman, B. (2017). *Industry 4.0 and Beyond to 6.0.* Retrieved from https://www.bzylman.com/single-post/2016/05/08/Your-daily-dose-of-design

17. The World Resources Institute. (2013). Aqueduct water risk atlas. Retrieved from https://www.wri.org/resources/maps/aqueduct-water-risk-atlas

18. UN Climate Action Summit. (2019, September 21-23). Retrieved from https://www.un.org/en/climatechange/index.shtml

19. Detter, D., Foelster, S. (2015). *The public wealth of nations*. London: Palgrave Macmillan UK. https://doi.org/10.1057/9781137519863

20. UNEP. (2019a). About green economy. Retrieved from https://www.unenvironment.org/explore-topics/green-economy/about-green-economy

21. UNEP. (2019b). *Global Environment Outlook GEO-6. Healthy planet, healthy people*In: P. Ekins, J. Gupta, P. Boileau (Eds.). Retrieved from https://wedocs.unep.org/bitstream/handle/20.500.11822/27539/GEO6_2019.pdf?sequence=1&isAllowed=y

22. Petrushenko, M. M. (2012). Orhanizatsiyno-ekonomichnyy mekhanizm ekolohichnoho konsensusu [Organizational and economic mechanism of ecological consensus]. *Ekonomika Krymu, 3(40)*, 128-133 [in Ukrainian].

23. Stepin, V. S. (Ed.). (2001). *Novaya filosofskaya entsiklopedia [New Philosophy Encyclopedia]* (Vol. 2, p. 634). Moscow: Mysl' [in Russian].

24. Hartnett, T. (2011). *Consensus-Oriented Decision Making : the CODM model for facilitating groups to agreement*. Gabriola Island, Canada: New Society Publishers.

25. Sandelin, R. (n.d.) Consensus Basics, Ingredients of successful consensus process process. *Northwest Intentional Communities Association guide to consensus*. Retrieved from the archive: https://web.archive.org/web/20080203051458/http://www.ic.org/nica/Process/Consensusbasics.htm#Ingredients

26. Harvey, J.B. (1974). The Abilene paradox: The management of agreement. *Organizational dynamics, 3*(1), 63–80.

27. PsychologyCampus. (n.d.). *False Consensus & False Uniqueness*. Retrieved November 17, 2019, from http://www.psychologycampus.com/social-psychology/false-consensus.html

28. Belzer, R. (2001). Using economic principles for ecological risk management. In: R. G. Stahl, R. Bachman, A. L. Barton, J. R. Clark, P. L. deFur, S. J. Ells, C. A. Pittinger, M. W. Slimak, R. S. Wentsel (Eds.), *Risk management: ecological risk-based decision making* (p 75–90). Pensacola, FL: SETAC Press.

29. Stahl, R. G., Kapustka, L. A., Munns Jr., W. R., Bruins, R. J. F. (2008). *Valuation of ecological resources: Integration of ecology and socioeconomics in environmental decision making*. London: Taylor&Francis.

30. The Global Commission on the Economy and Climate (2018). The New Climate Economy: Report Summary. Retrieved from https://newclimateeconomy.report/2018/executive-summary/

УДК(330.43+334.722)338.49 https://doi.org/10.31520/ei.2020.22.1(74).20-28
JEL O38

БУТЕНКО А.І.
д-р екон. наук, проф.
зав.відділу
Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАНУ
Французький бульвар, 29, м. Одеса, Україна, 65044
E-mail: biznessdev@ukr.net
ORCID: 0000-0001-9745-5316

ШТОКА Є.Т.
аспірант
Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАНУ
Французький бульвар, 29, м. Одеса, Україна, 65044
E-mail:revizorvb@gmail.com
ORCID: 0000-0003-0191-6056

ШЛАФМАН А.В.
студентка
Російський державний аграрний університет – МСХА ім. .К.А.Тімірязева
м. Москва, Росія
E-mail: estersky@yandex.ru
ORCID: 0000-0003-3189-9082

ТЕОРЕТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ ІННОВАЦІЙНИХ ТОВАРІВ В УКРАЇНІ

Актуальність. *Актуальність проблеми вдосконалення механізмів реалізації державної політики розвитку внутрішнього ринку інноваційних товарів як основи ефективного використання інноваційного потенціалу технологічного підприємництва в Україні сьогодні зростає через необхідність стимулювання виходу на національний і глобальний ринок вітчизняних технологій і наукоємних продуктів, забезпечення стійкості технологічного підприємництва, який використовує отримані знання, результати і технології для формування нових продуктів і послуг, що позитивно змінюють структуру національної економіки.*

Мета та завдання*. Метою статті є розробка теоретичного підходу до формування механізму реалізації державної політики розвитку внутрішнього ринку інноваційних товарів в Україні з метою створення сприятливих умов для найбільш повного використання інноваційного потенціалу технологічного підприємництва.*

Результати. *Обґрунтовано теоретичний підхід до формування механізму реалізації державної політики розвитку внутрішнього ринку інноваційних товарів на основі системного поєднання інформаційного та процесного підходів і як комплексний механізм, який має включати, як механізм управління (як інструмент впливу), так і механізм взаємодії (як інструмент взаємодії всіх суб'єктів ринку). Визначено: мету, методологічні принципи побудови механізму (принцип адаптивності: механізм повинен швидко реагувати на зміни зовнішніх та внутрішніх факторів; принцип цілісності: механізм повинен мати стійкі, довготривалі зв'язки, які можуть витримувати зовнішні та внутрішні навантаження; принцип самоорганізації: забезпечення можливості всім суб'єктам обирати і поєднувати напрями, форми взаємодії, методи вирішення задач; принцип захисту власності: будь-яка власність всіх суб'єктів ринку, особливо інтелектуальна, має бути захищеною; принцип захисту інвестицій: інвестиції у наукові дослідження, технологічне підприємництво, тощо всіх суб'єктів ринку мають бути захищеними; принцип технологічності: елементи механізму та їх взаємозв'язки мають бути побудованими на інноваційно-інформаційних засадах; проектний принцип: декомпозиція цілей і їх досягнення у рамках проектів (в тому числі – національних, регіональних, галузевих тощо);принцип узгодження інтересів: алгоритм дій суб'єктів ринку має передбачати досягнення узгодження і реалізації інтересів; принцип бюджетної ефективності), та власне механізм у вигляді цілісної системи, яка включає: об'єкт, центр, алгоритм, бажані результати, фактори, припущення та елементи, які забезпечують активний зворотний зв'язок суб'єктів і центру.*

Висновки. *Перспективним прикладним напрямком реалізації запропонованих теоретичних підходів є створення, через реалізацію запропонованого механізму, сприятливих умов для найбільш повного використання інноваційного потенціалу технологічного підприємництва в Україні.*

Ключові слова: *інноваційний товар, технологічне підприємництво, механізм, управління, взаємодія, інструмент.*

BUTENKO A.I.
Dr.Sc. (Economics), Prof.
Head the department
Institute of market problems and economic-ecological researches
of the National Academy of Sciences of Ukraine
French Boulevard, 29, Odessa, Ukraine, 65044
E-mail: biznessdev@ukr.net
ORCID:0000-0001-9745-5316

SHTOKA Y.T.
postgraduate
Institute of market problems and economic-ecological researches
of the National Academy of Sciences of Ukraine
French Boulevard, 29, Odessa, Ukraine, 65044
E-mail: revizorvb@gmail.com
ORCID: 0000-0003-0191-6056

SHLAFMAN A.V.
student
Russian State Agrarian University - Moscow Timiryazev Agricultural Academy
E-mail: estersky@yandex.ru
ORCID: 0000-0003-3189-9082

THE THEORETICAL APPROACH TO THE FORMATION OF THE MECHANISM OF IMPLEMENTATION OF THE STATE POLICY FOR THE DEVELOPMENT OF THE INTERNAL MARKET OF INNOVATIVE GOODS IN UKRAINE

Topicality. *The urgency of improving the mechanisms for implementing the state policy for the development of the internal market for innovative goods as a basis for the efficient use of innovative potential of technological entrepreneurship in Ukraine today is increasing due to the need to stimulate the entry into the national and global market of domestic technologies and knowledge-intensive products, ensuring the sustainability of technological entrepreneurship, which uses the knowledge and results obtained technologies for forming new products and services, which is positive change the structure of the national economy.*

Aim and tasks. *The purpose of the article is to develop a theoretical approach to the formation of the mechanism of implementation of the state policy for the development of the internal market for innovative goods in Ukraine in order to create favorable conditions for the fullest use of the innovative potential of technological entrepreneurship.*

Research results*. The theoretical approach to the formation of the mechanism for the implementation of the state policy for the development of the internal market for innovative goods based on the systematic combination of information and process approaches, and as a complex mechanism that must include both the management mechanism (as an instrument of influence) and the interaction mechanism (as a tool for interaction of all sub market). Determined: purpose, methodological principles of mechanism construction (principle of adaptability: mechanism must respond quickly to changes in external and internal factors; principle of integrity: mechanism must have stable, long-lasting relationships that can withstand external and internal loads; principle of self-organization: providing opportunities for all subjects to choose and combine directions, forms of interaction, methods of solving problems, the principle of property protection: any property of all market actors, especially intellectual, must be protected; investment protection principle: investment in research, technological entrepreneurship, etc. of all market entities must be protected; the principle of manufacturability: the elements of the mechanism and their relationships must be built on innovation and information bases; the design principle: the decomposition of goals and their achievement in within the framework of projects (including national, regional, sectoral, etc.); principle of reconciliation of interests; and mechanism itself in the form of a holistic system that includes: object, center, algorithm, desired results, factors, assumptions, and elements that provide active feedback to the subjects and center.*

Conclusion*. A promising application area for the implementation of the proposed theoretical approaches is to create, through the implementation of the proposed mechanism, favorable conditions for the fullest use of the innovative potential of technological entrepreneurship in Ukraine.*

Key words: *innovative product, technological entrepreneurship, mechanism, management, interaction, tool.*

Problem statement and its connection with important scientific and practical task. Important means of implementing the 2030 Agenda for Sustainable Development are, inter alia, technology and innovation, as they are capable of stimulating technological entrepreneurship, which plays a particular role in the development of an innovative economy. One of the key elements of a successful industrialization strategy is also the dynamic technological entrepreneurial structures. Entrepreneurship is, by its very nature, an innovative type of reproduction, and the business sector is the most active part of the country's innovation system.

The rapid pace of economic development in market economies, as well as the cross-border activities of multinational corporations and the further fragmentation of global value chains, will also contribute to a wider distribution of scientific and technological development across the globe. Therefore, for Ukraine it is an urgent need to improve the mechanisms of implementation of the state policy for the development of the internal market for innovative goods.

Analysis of recent publications on the problem. To substantiate the mechanism of implementation of the state policy for the development of the internal market for innovative goods, first of all, it is necessary to analyze the scientific approaches to the definition of its own concept of "mechanism" and to classify the types of mechanisms in the economy, starting with the concept of "economic mechanism" (the results are summarized in Table 1) and types of economic mechanisms (respectively, Fig. 1).

Table 1

Scientific approaches to the definition of "economic mechanism

Name of scientific approach and main representatives	The essence of the definition
Mechanistic approach Dictionaries [1-4]	The sequence of states, processes that determine any action, the phenomenon; internal system, a system that determines the order of any activity.
Functional approach Smith A., Ricardo D., Marx K., Aiken V., Kulman A., Abalkin L.I. [5-9]	The definition of the economic mechanism is based on taking into account the type of economic relations and forms of organization of labor.
Information approach Hurwitz L., Myerson R., Muskin E. [10-12]	The economic mechanism is a communication system in which the participants exchange messages with each other and the center, which allows to generate economic result.
Process approach [13]	The mechanism is a resource for the process, its material part and includes a set of interconnected elements "tuned" to perform the function of the process; A mechanism is a collection of resources of an economic process and ways of combining them.

Allocation of previously unsolved parts of the general problem. Thus, given the need to reconcile the interests of all entities in the market for innovative goods, which follows from its own definition, it is advisable to choose the creation of a comprehensive mechanism, which will include, as a control mechanism, as an influence tool, and a mechanism of interaction as a tool for interaction of all sub of the market (see Fig. 1).

Therefore, *the purpose of the article* is to develop a theoretical approach to the formation of the mechanism of implementation of the state policy of development of the internal market of innovative goods in Ukraine in order to create favorable conditions for the fullest use of the innovative potential of technological entrepreneurship.

Formulation of research objectives (problem statement). Therefore, the purpose of such a mechanism would be to develop the internal market for innovative goods on the basis of reconciling the interests of its subjects. In other words, the main task is to develop a mechanism that would create the conditions under which the maximum efficiency of the system of interaction of market actors would be achieved. That is, the purpose of the mechanism is to create conditions in which market actors can agree on new conditions that provide coordination and cooperation rather than antagonism.

An outline of the main results and their justification. In view of the above, the methodological

principles of the mechanism construction should be:

– adaptability principle: the mechanism must respond quickly to changes in external and internal factors;

– principle of integrity: the mechanism must have stable, long-lasting connections that can withstand external and internal loads;

–

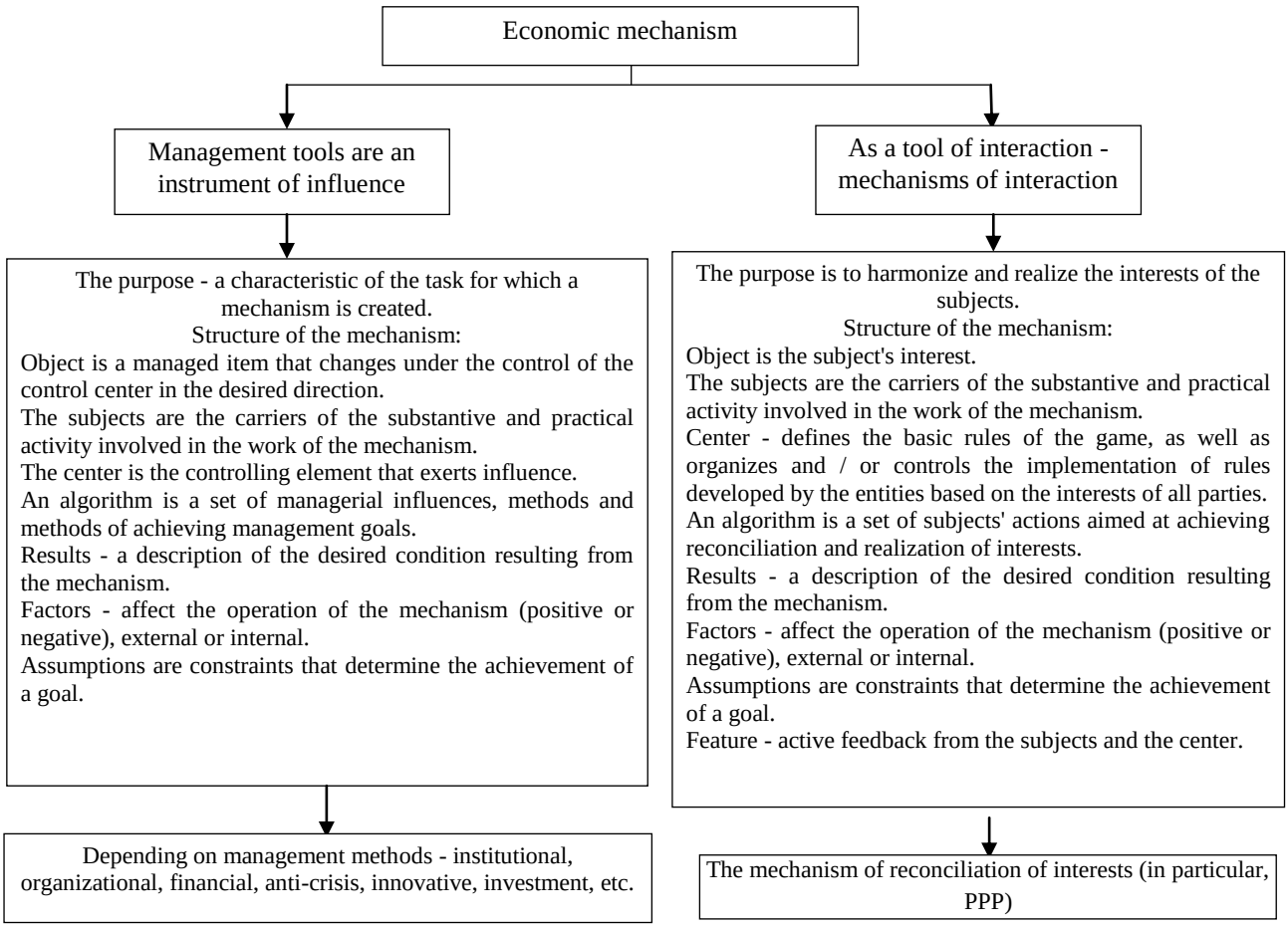

Fig. 1 - Classification of types of economic mechanisms [14]

– the principle of self-organization: ensuring that all subjects can choose and combine directions, forms of interaction, methods of solving problems;

– the principle of property protection: any property of all market entities, especially intellectual property, must be protected;

– the principle of investment protection: investments in research, technological entrepreneurship, etc. of all market entities must be protected;

– the principle of manufacturability: the elements of the mechanism and their interconnections should be built on innovation and information bases;

– project principle: decomposition of goals and their achievement within the framework of projects (including national, regional, sectoral, etc.);

– the principle of reconciliation of interests: the algorithm of actions of market subjects should provide for the achievement of reconciliation and realization of interests;

– principle of budgetary efficiency: it is necessary to avoid low efficiency of budgetary expenditures (that is, the current under-financing of state target and budgetary programs, which makes their budgeting and implementation unpredictable; violation of the principle of priority of financing of budgetary programs due to lobbying of interests of individual ministries and departments; which makes it impossible to determine the criterion of their effectiveness; imitation of performance indicators when the indicators are selected Key indicators that can be easily achieved, but they have no economic substance).

The implementation mechanism can be represented as a coherent system consisting of:

1) the object as a sphere of interest of market entities, which is corrected by the center's actions aimed

at reconciling their interests and improving the functioning of the market;

2) a center that defines the basic rules of the game, as well as organizes and / or controls the implementation of rules developed by the entities based on the interests of all parties;

3) algorithm as a set of actions of subjects aimed at achieving reconciliation and realization of interests;

4) the desired results, as a description of the desired state resulting from the mechanism;

5) factors (external or internal) that affect the operation of the mechanism (positive or negative);

6) assumptions, that is, constraints on the resources that determine the achievement of the mechanism's objective;

7) elements that provide active feedback to the subjects and the center.

In our case:

– the object is a market for innovative goods;

– center is a state body that performs the functions of forming and correcting the rules of the game (in our case - to improve the business environment);

– the desired result is the development and efficient functioning of the market for innovative goods;

– the algorithm of actions, factors and elements that will provide active feedback of the subjects and the center - will be specified below.

External factors that affect the operation of the mechanism, it is advisable to define as:

– uncertainty factor related to turbulent processes in the world and Ukrainian economy;

– social environment factor: population size and structure, education and health level;

– the factor of the regulatory environment: legislative regulation of business activity, increasing requirements from government agencies, antitrust, financial and customs policy; government involvement in the production and sale of the product; patent-license policy; social policy; security policy. Sudden changes in the political situation in the country can lead to changes in economic conditions, higher resource costs, loss of profits, etc.;

– economic environment factor: level, dynamics and structure of gross domestic product (GDP); the level, sources and distribution of national income; trends in economic growth (or decline); the level and rate of inflation, trends in the development of individual industries; supply and demand in the markets; counterparty solvency, level and price dynamics; unemployment and fluctuations in the national currency against other countries' currencies, taxation and credit system, etc. The level of economic development of a country determines the conditions of functioning of its markets.

The main internal factor that influences the operation of the mechanism, in our opinion, is the presence (or absence) of scientific and technical infrastructure, which consists of such parts:

– *regulatory:* the legislative and regulatory framework that ensures the functioning of the entire scientific infrastructure in the complex; legislative and regulatory framework that ensures the functioning of the public-private partnership mechanism, legislative and regulatory framework that ensures the protection of intellectual property rights;

– *organizational:* state system of planning and decision making in the field of science and technology; state executive bodies that ensure the implementation of the decisions made in the field of science and coordination of the work of research institutions of different departmental affiliation; organizational structure of public and private research institutions;

– *financial:* the system of state funding of scientific research of fundamental and applied character of all levels through the respective ministries and agencies (basic funding) is legislated; the system of receiving applications for funding research from public funds; system of competitive target financing of creation of new scientific infrastructure facilities; grant system of financial support for young scientists, leading scientists, leading scientific schools and research teams; a system of public incentives for private investment in research;

– *production and technological:* industrial parks on the basis of unprofitable industrial enterprises; technoparks; innovation and technology centers; technology transfer centers;

– *information:* system of state refereed scientific publications; state system of scientific and technical information; international expertise of projects and their progress in basic research; state system of ensuring intellectual property rights for the results of scientific and technical activities; private and state-owned media products to cover the development of technology entrepreneurship in the country and the world;

– *expert consulting:* organizations providing assessment and audit of technological projects (duediligence).

The action algorithm can have the following directions:

– mechanisms for stimulating demand for research and development;

– introduction of new forms of cooperation between science and business, in particular project research and technological consortia - forms of implementation of joint technological projects on a temporary contractual basis, the scale and complexity of which exceeds the resource and technological capabilities of each project participant. The aims of the consortia are to: coordinate research in the targeted research areas with a view to further market introduction; attracting business and the state to develop the industry by creating incentives for participants as well as industry-wide standards; providing infrastructure solutions to optimize the development cycle of innovative projects from the research stage to the scaling stage; development of educational programs in the field with the aim of forming the next generation of researchers and ensuring the principle of continuity of innovation. In the process of achieving the goals, consortia allow you to solve the following tasks: obtaining common patents and licenses; development and implementation of common standards in the industry; creation of an aggregate management infrastructure, presented by the governing body of the consortium, which allows to solve in a consolidated manner the problems arising from the interaction of the consortium members. In the US, as a rule, consortia are created as separate legal entities, in the EU - as partnerships. Multilateral agreements are the documents that substantiate the activities and the design of results, risk sharing and economic profit. The difference between the consortia and the bilateral agreements is the joint investment of the participants in the project, which is possible both in the form of direct financing and the allocation of organizational, logistical and human resources. The state may be one of the investors in any of these forms. Direct economic effects for participants include those arising from research and development activities. Indirect effects are the sharing of competencies, knowledge, speeding up and reducing the launch of new products on the market. Direct economic effects for society as a whole include new competitive or leading market positions in new fields, scaling or diffusion of competencies and technologies between industries, etc.;

– development of a long-term public-private partnership program to promote the development of new promising markets based on high-tech solutions that will determine the development of the world economy in 15-20 years;

– improvement of the state industrial, innovative, tax policy, etc.

The algorithm of formation of the mechanism of realization of development of the market of innovative goods is shown in fig. 2.

Elements that provide active feedback between subjects and the center should be:

1. Distributed interactive scientific and expert platform that, based on the automated coordination of multiple, including conflicting proposals, estimates, approaches and economic theories, will find a corridor of economic parameters and characteristics, as well as relevant organizational and management actions that will ensure the achievement of the goal.

Such a platform allows you to provide:

– a continuous process of reconciling a large number of time-varying economic and management requirements (conditions, constraints) with virtually any time step, starting from one day. In other words, strategic and operational plans can be adjusted and even revised at the rate of receipt of new managerial and economic information, allowing almost unlimited number of development options to be played in real time;

– harmonization within the framework of one mechanism of divergent economic interests of market entities (state, business, population);

– coordination within a single mechanism of a large number of expert proposals, often contradictory in terms of the consequences of their joint implementation and aimed at different problems, levels and objects of the market.

2. Public-private partnership technology, which can serve as one of the financing tools for state-owned projects for the construction and modernization of high-tech industries and infrastructure.

In the first stage it is advisable to study the external and internal factors, in the second - to determine the system of criteria and restrictions. The criteria are necessary and sufficient conditions to be provided for the development of the market for innovative goods. Restrictions are resource (financial, labor, material, etc.) restrictions.

In the next stage, it is necessary to ensure the development and implementation of a technological platform for decision-making based on the harmonization of interests of the subjects of the market of innovative technologies, ie a distributed interactive scientific-expert platform, which, on the basis of automated harmonization of proposals, assessments, approaches, etc., will allow to find a corridor of the

relevant organizational - management actions that will ensure the achievement of the goal.

At the next stage, the criteria for the effectiveness of the obtained decisions should be substantiated, that is, get the maximum result at the lowest cost.

The next stage is the ranking (in order of importance and priority) of the mechanisms and measures for the implementation of the obtained decisions, followed by their implementation, taking into account existing resource constraints.

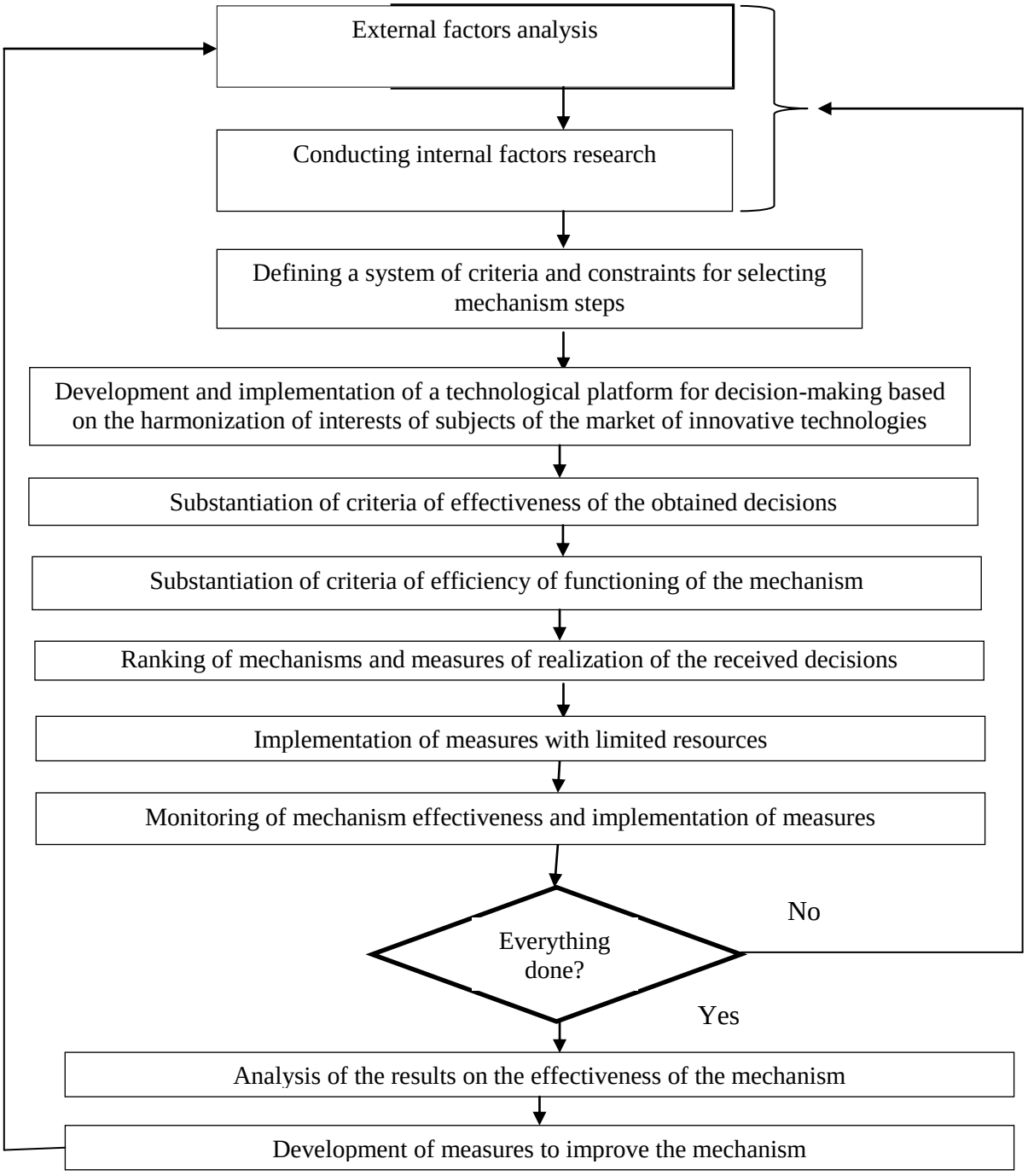

Fig. 2 - The algorithm of formation of the mechanism of realization of development of the market of innovative goods

The next step is to monitor the effectiveness of the selected mechanisms and the implementation of measures. If the planned efficiency is not achieved, we return to the first stage. If achieved - we analyze the results on the effectiveness of the mechanism of realization of the development of the market of innovative

goods in general, and proceed to the last stage - development of measures for its improvement. This is the end of the algorithm cycle. Then you can go to the beginning.

Conclusions and perspectives of further research. Therefore, for the effective implementation of the state policy for the development of the internal market for innovative goods, the theoretical basis for the formation of a mechanism based on reconciling the interests of market actors is proposed. mechanism, favorable conditions for the fullest utilization of innovative potential of technological entrepreneurship in Ukraine them.

ЛІТЕРАТУРА

1. Азрилиян А. Н. Большой экономический словарь / А.Н. Азрилиян. - 2-е изд. доп. и перераб. - М.: Институт новой экономики, 1997. – 864 с.
2. Благодатин А.А. Финансовый словарь / А.А. Благодатин, Л.Ш. Лозовский, Б.А. Райзберг. - М.: ИНФРА-М, 2002. – 378с.
3. Борисов А.Б. Большой экономический словарь / А.Б. Борисов. - М.: Книжный мир, 2002. - 895с.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь : ВТФ "Перун", 2001. – 1440 с.
5. Smith A.The Wealth of Nations // Science. 2006. Vol. 113. No. 4. 188 p.
6. Ricardo D. On the Principles of Political Economy and Taxation // On the Principles of Political Economy and Taxation. 1817. Vol. 1817. 566 p.
7. Marx K. Capital. A Critique of Political Economy [Electronic resource]. URL: https://www.marxists.org/archive/max/worrs/downlqad/pdf/Capital-Vqlume-I.pdf
8. Кульман А. Экономические механизмы: пер. с фр./ общ. ред. Н. И. Хрусталевой. - М.: А/О Издательская группа «Прогресс», «Универс», 1993. 192 с.
9. Абалкин Л.И. Избранные труды. В 4-х тт. Т. II. На пути к реформе. Хозяйственный механизм развитого социалистического общества. Новый тип экономического мышления. Перестройка: пути и проблемы. М.: Экономика, 2000.
10. Hurwicz L. Economicdesign, adjustmentprocesses, mechanisms, andinstitutions // Econ. Des. 1994. Vol.1. No. 1. P. 1–14.
11. Hurwicz L. The Design of Mechanisms for Resource Allocation // Am. Econ. Rev. 1973. Vol. 63. No. 2. P. 1–30.
12. Myerson R. B. Optimal coordination mechanisms in generalized principal-agent problems // J. Math. Econ. 1982. Vol. 10. No. 1. P. 67–81.
13. О неопределенности термина «механизм» в экономических исследованиях // Капитал страны.URL:http://kapitalrus.ru/articles/article/o_neopredelennosti_termina_mehanizm_v_ekonomicheskih_issledovaniyah/
14. Бычкова А.Н. Экономический механизм: определение, классификация и применение. Вестник Омского университета. Серия «Экономика». 2010. № 4. С. 37–43.

REFERENCES

1. Azriliyan A. N. (1997). Bolshoi ekonomicheskii slovar [Large Economic Dictionary]. Institute of the New Economy, 864 p. [in Russian].
2. Blagodatin A.A. (2002). Finansovyi slovar [Financial Dictionary]. M.: INFRA-M, 378p. [in Russian].
3. Borisov A.B. (2002). Bolshoi ekonomicheskii slovar [Big economic dictionary] M.: Book World, 895p. [in Russian].
4. Busel V.T. B. T. (2001). Velykyj tlumachnyj slovnyk suchasnoyi ukrayinskoyi [A great explanatory dictionary of modern Ukrainian] K .; Irpin: VTF "Perun",1440 p. [in Ukrainian].
5. Smith A. The Wealth of Nations // Science. 2006. Vol. 113. No. 4. 188 p. [in Fnglish].
6. Ricardo D. (1817). On the Principles of Political Economy and Taxation // On the Principles of Political Economy and Taxation. 566 p. [in Fnglish].
7. Marx K. Capital. A Critique of Political Economy. Retriever from https://www.marxists.org/archive/max/worrs/downlqad/pdf/Capital-Vqlume-I.pdf
8. Kulman A.(1993). Ekonomicheskie mekhanizmy: per. s fr.[Economic mechanisms: trans. with fr.] M.: A / O Publishing Group Progress, Univers,192 p. [in Russian].

9. Abalkin L.I.(2000). Na puti k reforme. Khozyaistvennyi mekhanizm razvitogo sotsialisticheskogo obshchestva. Novyi tip ekonomicheskogo myshleniya. Perestroika: puti i problemy [Selected Works. In 4 vols. T. II. On the way to reform. The economic mechanism of a developed socialist society. A new type of economic thinking. Perestroika: paths and problems]. M .: Economics, Vol.2 [in Russian].

10. Hurwicz L.(1994). Economic design, adjustment processes, mechanisms, and institutions // Econ. Des.Vol.1. No. 1. P. 1–14. [in Fnglish].

11. Hurwicz L. (1973). The Design of Mechanisms for Resource Allocation // Am. Econ. Rev. 1973. Vol. 63. No. 2. P. 1–30. [in Fnglish].

12. Myerson R. B.(1982). Optimal coordination mechanisms in generalized principal-agent problems // J. Math. Econ. Vol. 10. No. 1. P. 67–81. [in Fnglish]

13. O neopredelennosti termina «mekhanizm» v ekonomicheskikh issledovaniyakh// Kapital strany [On the uncertainty of the term “mechanism” in economic research // Capital of the country]. Retriever from http://kapital rus.ru/articles/article/o_neopredelennosti_termina_mehanizm_v_ekonomicheskih_issledovaniyah/ [in Russian].

14. Bychkova A.N. (2010). Ekonomicheskii mekhanizm: opredelenie, klassifikatsiya i primenenie [Economic mechanism: definition, classification and application]. Bulletin of Omsk University. Series "Economics". No. 4. P. 37–43. [in Russian].

УДК 658.56:637. 1(477)(045) https://doi.org/10.31520/ei.2020.22.1(74).29-36
JEL D43; J54; L19

БУЮКЛІ-ТАРАН Т.П.
аспірантка
Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАНУ
Французький б-р, 29 м. Одеса, Україна, 65044
E-mail: TBuiukli@icloud.com
ORCID: 0000-0003-0032-1798

ПОШУК ШЛЯХІВ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ МОЛОЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ

Актуальність. *У українському суспільстві виникає занепокоєність стосовно якості молочної продукції виробленої вітчизняними виробниками. Молочна продукція є найбільш необхідною у раціоні харчування людини, особливо в дитячому віці. Ми не можемо уявити раціон дитячого харчування без молока та молочних продуктів. А оскільки дитячий організм більш тендітний та вразливий до якості і безпеки харчових продуктів, які він споживає, то і вимоги до якості та безпеки молочних продуктів харчування мають бути більш жорсткі, а вимоги підвищенні. І саме такі вимоги мають застосовуватись до розвитку господарюючих суб'єктів, що мають безпосереднє відношення до вироблення, обслуговування та процесів переробки молока.*

Мета та завдання. *Метою статті є аналіз та оцінка стану сировинного ринку в ланці молокопродуктивного ланцюга, санітарного стану видоєного молока, обсягів постачання молока на переробні підприємства, виробництва та розподілу молокопродуктів за каналами збуту, проблем і можливостей забезпечення раціональних потреб та рівня споживання молока і молочної продукції населенням.*

Результати. *Здійснений комплексний аналіз стану молочної галузі та сировинного ринку в ланці молокопродуктивного логістичного ланцюга, санітарний стан видоєного молока, обсягів постачання молока на переробні підприємства, виробництва та розподіл молокопродуктів за каналами збуту.*

Висновки. *Стан ринку молока та молочних підприємств показує, що прийняття законодавчих та нормативних заходів та норм синхронізованих з європейськими не дасть очікуваних результатів, якщо не підкріплювати їх реальними інвестиційними проектами, спрямованих на розвиток секторів ринку, і в першу чергу сировинного сектору, який виробляє молоко. Стратегія розвитку ринку молока має базуватись на розвитку крупнотоварних молочних ферм, обладнаних всією необхідною інфраструктурою: кормозаготівельні цехи, ветеринарні служби, доїльні установки та охолоджуючі, а головне лабораторіями якості.*

Ключові слова*. Ринок молока, якість молочної продукції, стандарти якості, виробництво молока та молочних продуктів, безпека, попит.*

BUIUKLI – TARAN T.P.
Postgraduate
Institute of Market Problems and
Economic-Ecological Researches of NAS Ukraine
Frantsuzskiy Blvd,29, Odessa,Ukraine,65004
E-mail: TBuiukli@icloud.com
ORCID: 0000-0003-0032-1798

SEARCH FOR WAYS TO IMPROVE THE QUALITY OF DAIRY PRODUCTS IN UKRAINE

Topicality. *In Ukrainian society there is concern about the quality of dairy products produced by domestic producers. Dairy production is the most necessary in the diet of a human, especially at the child's age. We cannot image the child diet without milk and dairy products. As the infant's body is much more fragile and vulnerable to the quality and safety of the food, which he consumes, so the requirements to the quality and safety of dairy products need to be tightened, and the requirements must be increased. And it is precisely such the requirements that should apply to the development of economic entities that have the direct relation to the production, , maintenance and processes of milk processing.*

Aim and tasks. *The purpose of the article is to analyze and estimate the condition of the commodity market in the link of the dairy product chain, the sanitary state of milk being milked, volumes of milk supply to the processing enterprises, production and distribution of the dairy products by sales channel, problems and possibilities of providing rational needs and the level of consumption of milk and dairy products by the population.*

Research results. *Carried out complex analysis of the state of dairy industry and the raw material market in the link of the dairy logistics chain, the sanitary state of fresh milk, the volumes of milk supply to the extra grade processing enterprises, production and distribution of dairy products by sales channels.*

Conclusion. *The condition of dairy market and enterprises shows, that adopting legislative and regulatory measures and norms synchronized with European ones will not produce the expected results, unless supported them by real investment projects, aimed at developing the market sectors, and, first of all, the raw milk sector, which produces milk. The strategy for the development of the milk market should be based on the development of large-scale milk commodity farms, equipped with all the necessary infrastructure: feed-storage shops, veterinary services, milking machines and cooling, and most importantly quality laboratories.*

Key words: *milk market, dairy products quality, quality standards, production of milk and dairy products, safety, demand.*

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Молочна промисловість безпосередньо залежить від стану галузі молочного скотарства, де спостерігаються негативні тенденції, пов'язані зі зменшенням виробництва молока. На сьогоднішній день в українській молочній промисловості складною і не вирішеною залишається проблема одержання і заготівлі безпечного молока сирого високої якості. Завдання полягає у тому, щоб одержати якісне та безпечне молоко сире не тільки на фермі, а й на всьому етапі руху від ферми до переробного підприємства.

Криза української економіки, що торкнулася всіх галузей народного господарства, не оминула і молочну промисловість. Серед основних проблем молочної галузі можна назвати такі: низький рівень технологічного оснащення молокозаводів, застаріле обладнання; нерозвиненість ринкової інфраструктури; невисокий рівень забезпеченості сировиною та завантаженості потужностей; невисоку якість кінцевої продукції підприємств молочної промисловості; обмеженість можливості широкої диференціації асортименту через низьку якість сировини; зниження попиту на продукти переробки в зв'язку із низькою купівельною спроможністю населення області, зокрема сільських районів; високий рівень конкуренції з боку потужних підприємств, оснащених сучасним обладнанням і технологіями, які випускають молочну продукцію. На сировинному ринку підприємствам районного масштабу велику конкуренцію складають провідні підприємства великих міст, які можуть запропонувати вищі закупівельні ціни сільськогосподарським товаровиробникам. У результаті районні молокозаводи втрачають місцеву сировинну базу і змушені закуповувати сировину за межами району, що призводить до додаткових витрат на транспортування, а отже, підвищує витрати виробництва та відпускні ціни на готову продукцію.

Важливою проблемою розвитку молочного ринку є сировинна база.

Однак, спеціалісти молочної галузі відносяться критично до прийнятого закону "Про молоко та молочні продукти", адже останній дещо не співпадає з об'єктивними законами економіки. До цього часу ціна на сировину в Україні регулювалась ринковим попитом та пропозицією, які також дозволяли регулювати якість молочної сировини (чим вища якість сировинного молока, тим більше переробне підприємство сплачувало за нього виробнику). На сьогоднішній день ціни на молочні продукти визначаються вартістю сировини, упаковки, енергоносіїв та транспортними витратами. Варто відзначити, що практично вся упаковка для українських молочних продуктів виготовлена або закордоном, або з імпортних матеріалів. Відповідно вартість молочних продуктів в Україні залежить від курсу іноземних валют. Виробникам також доводиться нести додаткові технологічні та організаційні витрати, щоб вивести сировину у ранг відповідної до нормативів. Наприклад, доводиться розшукувати господарства з молоком необхідної якості. Оскільки до 70% необхідної кількості сировинного молока в Україні забезпечують дрібні та підсобні господарства, транспортні витрати зростають адекватно якості продукції.

Діючий закон про молоко не має механізму забезпечення якості молочної сировини. До його недоліків також можна віднести наступні : не врегульовані можливості використання рослинних жирів у молочній продукції; спірне визначення "національного продукту"; деякі безпідставні вимоги щодо маркування продуктів. Отже, на зміну цього закону має прийти новий, який би більше відповідав інтересам галузі та суспільства. [2]

Ситуація на світових ринках молочних продуктів погіршується. Кризові явища, які відбуваються в українській економіці, спричинюють значне зниження купівельної спроможності населення і, відповідно, вплинуть на зниження споживання молочних продуктів. Це значить що виробництво молочних продуктів в Україні ще більше впаде, а закупівельні ціни на молоко будуть

низькими. Отже селянам, навіть якщо субсидування буде залишено, буде дуже важко. Зараз, порівнюючи закупівельні ціни на молоко цієї і минулої зими багато з них уже приходять до висновку, що їх торгівля молоком абсолютно не виправдана. А оскільки багато з них вже втратило роботу і їм терміново потрібні гроші, то вихід з такої ситуації вони можуть знайти продавши на м'ясо хоча б одну із двох корів які є в господарстві. Нагадую, це навіть при умові якщо субсидії будуть збережені. Ну а якщо цього не станеться, то ситуація взагалі буде виглядати драматично.

Економічна криза колись закінчиться, попит на молочні продукти зросте як з боку українських споживачів, так і з боку імпортерів. Тільки вже нічого буде продавати, а 10% зниження виробництва молока в Україні автоматично перетворить її в нетто-імпортера молочних продуктів.

Проблема якості молока та молочних продуктів, не зважаючи на великий попит, є однією з пріоритетних та болючих проблем молочного скотарства, якій слід приділяти особливу увагу. Вона пов'язана, головним чином, з недодержанням технологічних дисциплін при виробництві продукції, контролі продукції за показниками безпеки, проведенні обов'язкових робіт по державній сертифікації продукції (незадовільне маркування, виробництво продукції з порушенням рецептури, невідповідність продукції за фізико-хімічними показниками тощо). А головне нестачею чисельності молочного стада, яке постійно знищується.

Аналіз останніх публікацій по проблемі. Протягом останніх десятиліть у країнах ЄС і в Україні різко підвищилися вимоги до якості та безпечності молока сирого. Згідно ДСТУ 3662-97, директив та постанов ЄС для молока екстра-ґатунку норматив умісту мікроорганізмів у молоці сирому при доставці на молокопереробне підприємство має бути ≤ 100 тис. КУО/см^3 і соматичних клітин − до 400 тис./см^3 [1,3,4].

Конкурентні позиції вітчизняної молочної продукції на зовнішніх ринках не є стабільними внаслідок незавершеності процесів адаптації до європейських вимог щодо якості харчових продуктів, значних коливань цін на світовому ринку, нестійкості торговельних відносин з країнами – імпортерами, а також в результаті низьких темпів техніко-технологічного оновлення виробництва, зростає рівень зношеності техніки, переважає використання застарілих технологій, збільшується вартість невідновних природних ресурсів у структурі собівартості виробництва вітчизняної молочної сировини. Також, ми маємо багато невирішених питань в основі розвитку національного молокопродуктового підкомплексу: зменшення поголів'я корів в усіх категоріях господарств; зменшення обсягів виробництва молока в господарствах населення; незначне зростання обсягів виробництва молока в господарствах населення; зменшення промислового виробництва молочних продуктів; зменшення обсягів експорту молочної продукції; зниження споживання молочних продуктів населенням України.

Визначивши слабкі сторони та загрози розвитку підкомплексу ми бачимо і якісні перетворення, що сприяють забезпеченню підвищення конкурентоспроможності молочних продуктів на внутрішньому та зовнішньому ринках та продовольчої безпеки держави.

Цій проблемі приділяють увагу дослідники та практики в України і за кордоном, до яких слід віднести таких як: Ярмак А. , Загородня И. В. , Канцевіч С. І. , Кучер Л. Ю. , Лисюк В. М. , Музиченко Я. , та інші.

Але визначені автори розглядали лише окремі проблеми, які виникають на ринку молока і молочної продукції, не пов'язуючи їх між собою та поєднуючи їх у єдиний логістичний ланцюг ринку: виробництво сировини, контроль якості, збір та транспортування, переробка сировини, виробництво молочних продуктів кінцевого споживання – збут – реалізація - споживання.

Як видно, досить продовжений і складний логістичний ланцюг, по якому рухається сировина у процесі її переробки та виготовлення з неї готової продукції. І на цьому ланцюзі функціонують мало пов'язані суб'єкти господарювання, фермери у вигляді: домашніх господарств, фізичних осіб, крупних фермерських господарств, молочних кооперативів, переробних підприємств, молокозаводів, сировинних фірмових магазинів, торгових мереж. Між цими суб'єктами логістичного ланцюга молочного ринку рухається молоко, як товар-сировина, яка у процесі переробки перевтілюється у готову для кінцевого споживання молочну продукцію. На кожному з етапів ланок-секторів цього ланцюга можуть визначитись проблеми. Але починаються вони з першої ланки - сировинної, цьому присвячена стаття.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Важливою проблемою ринку молока та молокопродуктів є сировинна база. Втрата інтересу до утримання корів в усіх категоріях господарств зумовлена щорічним подорожчанням кормів, енергоносіїв, ветеринарних препаратів,

засобів гігієни, недосконалістю механізму дотування сільськогосподарських товаровиробників та низьким рівнем державної підтримки молочного тваринництва.

Формулювання цілей дослідження (постановка завдання). Тому у статті було поставлено завдання здійснити комплексний аналіз стану сировинного ринку в ланці молокопродуктивного ланцюга, санітарний стан свіжовидоєного молока, обсягів постачання молока на переробні підприємства ґатунку екстра, виробництва та розподілу молокопродуктів за каналами збуту, проблем і можливостей забезпечення раціональних потреб та рівня споживання молока і молочної продукції населенням.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Молочна промисловість належить до провідних у харчовій і переробній галузі, яка формує достатньо привабливий за обсягами ринок. Молоко та молочні продукти сьогодні є одними з основних цінних продуктів харчування.

На якість та безпеку молока, в першу чергу, впливають умови одержання, первинної обробки та транспортування. Згідно законів України "Про молоко і молочні продукти", "Про якість і безпеку харчових продуктів і продовольчої сировини" виробник молока несе повну відповідальність за його якість та безпеку. Однією з форм забезпечення таких вимог є запровадження власного виробничого контролю (самоконтролю) [5, 6].

Сьогодні проблема якості молочної продукції та послуг національного молокопродуктового підкомплексу грає першочергову роль у визначенні рівня життя в країні, її конкурентоспроможності на міжнародному ринку, тобто є чинником національної безпеки.

Створення ефективної системи контролю повинно базуватися на сертифікації виробника в першу чергу, а вже потім, на контролі якості продукції, яку він виробляє. Така практика розвинених країн. Сертифікації піддаються ґрунти, де вирощується сировина, корми, власне сировина, обладнання, технологічне обладнання, кадри, транспортування, торгівельна мережа та багато інших аспектів діяльності підприємства. Діє ефективний контроль на всьому ланцюжку від виробництва до реалізації.

Системи управління будь-якого підприємства, чи організації не може ефективно функціонувати у відірваності від систем вищого порядку, наприклад, систем управління міністерств, органів виконавчої влади регіону, врешті соціальних і політичних систем управління у державі взагалі. В нашому випадку, організаційно-економічний розвиток підприємств молокопродуктового підкомплексу визначається зацікавленості, та участю в ньому влади.

Розвинуті країни світу постійно удосконалюють системи управління органів виконавчої влади. Сучасне розуміння конкурентоспроможності частіше пов'язують із знаннями персоналу та корпоративними знаннями організації, тобто відставання досконалості систем управління державного рівня в Україні від, скажімо, європейських аналогів є одним із основних негативних факторів впливу на організаційно-економічний розвиток молокопродуктового підкомплексу.

Стандартизація процесів управління і виробництва у молокопродуктовому підкомплексі сприятиме проведенню раціональної організації та компетентного менеджменту АПК в цілому, що обумовлено її багатогранною природою і можливостями. Проведення стандартизації, а особливо розробка, впровадження і гармонізація мають економічні, технічні, соціальні наслідки для всієї економіки.

В усіх передових країнах світу підтримка пріоритетних галузей здійснюється через алгоритми державного контролю та податкову політику. Тому, використовуючи досвід «сусідів-новачків ЄС», необхідно поступово здійснювати перехід до моделі високотехнологічного інноваційного розвитку підприємств молокопродуктового підкомплексу , яка передбачає: – розробку загальної концепції науково-технологічного та інноваційного розвитку продуктових підкомплексів; – створення відповідних науково-дослідних установ, які повинні забезпечувати реалізацію державної інноваційної політики із залученням вітчизняних та іноземних інвестицій у виробничу та переробну ланку галузі; – введення податкових пільг або повне звільнення від оподаткування суб'єктів господарювання, які займаються інноваційною діяльністю; – скорочення штату інституційної структури державного управління інноваційним розвитком та удосконалення його нормативно-правового забезпечення; – реалізацію конкретних заходів по інноваційній діяльності підприємств молокопродуктового підкомплексу – створення технопарків та інноваційних організацій, а також використання новітніх технологічних розробок для інноваційного розвитку галузі.

Наявність істотних відмінностей між вітчизняними стандартами якості продуктів харчування і нормативами, ухваленими у країнах Євросоюзу, США, Канаді, Японії, Новій Зеландії тощо, стримують процес євро інтеграційного розвитку української економіки.

Згідно з останніми даними Державної служби статистики України у січні-жовтні 2017 року виробництво молока в господарствах усіх категорій склало 8,96 млн. тонн, що на 0,8% менше, ніж за відповідний період минулого року. За словами аналітика Асоціації виробників молока (АВМ) Яни Музиченко, у жовтні було вироблено 851,9 тисяч тонн молока усіх видів, що на 84,9 тисяч тонн менше, ніж у вересні, це показує традиційне сезонне скорочення виробництва молока. В порівнянні із жовтнем 2016 року обсяг практично не змінився та зменшився на 3,1тися тонн.

Частка промислово-виробленого молока в загальній структурі склала 26,1%, або 2,3 млн тонн. Це на 1,8% більше, ніж у січні-жовтні 2017 року. В господарствах населення за аналізований період виробили 6,6 млн. тонн молока, що на 1,7% менше, ніж у 2016 році. Найбільше промислового молока за період січень-жовтень 2017 року було вироблено у Полтавській (358,7 тисяч тонн), Черкаській (253,8 тисяч тонн), Харківській (203 тисяч тонн), Чернігівській (201,3 тисяч тонн) та Київській (188,2 тисяч тонн) областях.

Для України прогнози стосовно виробництва молока залишився незмінним – 10,25 млн тонн в 2018 році, що на 0,05 млн. тонн менше, ніж в 2017 році. Крім того, експерти знизили прогнози виробництва сиру та підвищили для масла.

З 1 липня 2018 р. заплановано набуття чинності нового Державного стандарту України ДСТУ 3662:20. «Молоко-сировина коров'яче. Технічні умови», який є більш наближеним до світової та європейської практики контролю за якістю молочної сировини. Процес впровадження нових стандартів якості молочної продукції також із необхідністю удосконалення організації заготівельної роботи підприємств молокопереробної сфери. Значний відсоток молочної сировини для подальшої промислової переробки на підприємства надходить з приватного сектору, де показники якості молока є відчутно нижчими.

Таблиця 1

Варіанти санітарно-гігієнічних показників безпеки молока. Загальне бактеріальне обсіменіння молока свіжонадоєного збірного ≤ 25 тис. КУО/см3

Варіанти	Температура охолодження, ºС	Час між видоюванням корів і передачею молока на переробку, год.	Загальне бактеріальне обсіменіння молока при передачі на переробку, тис. КУО/см^3
Перший	2	48	≤ 100
Другий	4	24	≤ 100
Третій	8	9	≤ 100

*Розраховано за даними Державної служби статистики України

Як видно з табл. 1, загальне бактеріальне обсіменіння свіжонадоєного збірного молока ≤ 25 тис. КУО/см^3 можна вважати виробничим санітарно-гігієнічним нормативом його якості та безпеки. Таке молоко незбиране при охолодженні його до 4 ºС можна гарантовано передати на переробку через 24 години ґатунком екстра до 100 тис. КУО/см^3. За цих же умов охолодження молока до 8 ºС дозволяє утримувати його в межах ґатунку екстра всього протягом 9 год.

Дослідженнями також встановлено, що мікробне число свіжонадоєного молока до моменту досягнення заданої температури охолодження у виробничих умовах збільшується, у середньому в два рази, після завантаження молока в цистерну автомолоковозу і доставки на переробне підприємство – в півтора рази.

Дослідження також виявили, що 80−90 % всієї мікрофлори молока незбираного формується за рахунок бактерій, змитих з доїльних установок та молочного інвентарю. Для отримання молока свіжонадоєного з бактеріальним обсіменінням ≤ 25 тис. КУО/см^{3}необхідно було визначити допустимий рівень мікробного обсіменіння деталей усього комплексу доїльного устаткування (доїльних апаратів, молокопроводу, охолоджувача, молочних бідонів, цистерни, транспортних шлангів).

Економіст інвестиційного центру Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН (FAO) Андрій Ярмак в ході XI Міжнародного молочного конгресу стверджує, що Україна в 2017 році

збільшила експорт молочних продуктів на 82,4%, тобто реально ми практично подвоїли експорт молочних продуктів. Саме завдяки цьому актору в 2016 році виробники змогли отримати відносно непогану ціну на молоко. Ярмак зазначив, що структура експорт в 2017 році порівняно з 2016 роком трохи змінилася. Так, у 2016 році майже половина експорту молокопродуктів припала на експорт олії (46%), тоді як в 2016 році найбільшу частку в структурі експорту молочних продуктів займало сухе знежирене молоко (СЗМ). Це пов'язано із збільшенням попиту на олію на світовому ринку. А викликаний такий попит, за словами експерта, тим, що вчені і лікарі повністю реабілітували репутацію молочних жирів. «Молочні жири в світі більше не вважаються причиною зайвої ваги і не представляє загрози для здоров'я. Ці міфи розвіяні», - додав Ярмак. За його словами, в 2017 році експорт (СОМ) склав 29%, сири – 12%, сироватка – 9%, молока і вершки – 3%, кисломолочна продукція – 1%. Експерт також зазначив, що прибутковість виробництва молока (український молочний індекс порівняється закупівельна ціна на молоко з ціною на концентрат ний раціон годівлі корів) зросла майже на третину протягом одного року [13].

Висновки і перспективи подальших досліджень. У статті розглядаються питання підвищення якості молока-сировини для подальшої переробки на молокозаводах з виготовлення молочних продуктів кінцевого споживання. Аналізується ринок молока і молокопродуктів та нормативна база, що регулює діяльність господарств цього ринку та якість продукції. Визначаються проблеми, що стримують розвиток ринку, їх виникнення та шляхи усунення.

Розвиток ринку виробництва молока в Україні є невід'ємною складовою забезпечення національної продовольчої безпеки, основним джерелом добробуту й зайнятості мешканців сільської місцевості на перспективу потенційної прибутковості молочної галузі.

Виробник молока може самостійно підбирати систему показників виробничих нормативів залежно від власних виробничих умов. Незмінним нормативом залишається тільки загальна кількість мікроорганізмів у молоці до 100 тис. КУО/см^3 для ґатунку екстра при здаванні-прийманні його переробному підприємству. Визначити ефективність підібраних виробничих нормативів в системі виробничого контролю можливо за умови регулярних лабораторних досліджень мікробіологічних показників молока та змивів з доїльного устаткування атестованою лабораторією.

В нашому випадку, організаційно-економічний розвиток підприємств молокопродуктового підкомплексу залежить від зацікавленості влади. Стандартизація процесів управління і виробництва у молокопродуктовому підкомплексі сприятиме проведенню раціональної організації та компетентного менеджменту АПК в цілому, що обумовлено його багатогранною природою і можливостями. Проведення стандартизації, а особливо розробка, впровадження і гармонізація мають економічні, технічні, соціальні наслідки для всієї економіки і для галузі зокрема.

Молокопродуктовий підкомплекс є інноваційно-інвестиційним пріоритетом аграрного сектора економіки України, що формує продовольчу та у визначених межах економічну, екологічну безпеку, забезпечує розвиток технологічно пов'язаних галузей національної економіки. Сучасні цілі молокопродуктового підкомплексу орієнтовані на удосконалення і розвиток міжнародної торгівлі, яка в свою чергу вимагає якості виробничих і управлінських процесів, що має бути відображена у гармонізації стандартів із світовими вимогами, в першу чергу ЄС.

Слід врахувати , що на фоні офіційно визнаного ринкового статусу економіки України, існуючий традиційно структурно-галузевий її устрій, необхідно розглядати з позиції ринкового устрою. Тобто, в процесі реформування галузей економіки необхідно переходити до організації процесів виробництва, просування по ринку та споживання товарів на основах ринкових взємодій. Таким чином основою економіки мають бути товарні ринки, в нашому випадку одним із них є ринок молока та молочної продукції [11,12].

Одним з напрямків розвитку сировинної ланки є кооперація дрібних, малих фермерів [8]. Інший напрям стимулювати виробників молочної продукції до створення власної сировинної бази-крупних молочних ферм. Але для цього потрібна зважена державна програма и прийняття на державному рівні відповідних нормативних актів.

Аналіз стану ринку та молочних підприємств показує, що прийняття законодавчих та нормативних заходів та норм синхронізованих з європейськими не дасть очікуваних результатів, якщо не підкріплювати їх реальними інвестиційними проектами, спрямованими на розвиток секторів ринку, і в першу чергу сировинного сектору, який виробляє сире молоко. А, як відомо, якість сировини визначає якість продукції, з якої вона вироблена.

З цією метою стратегія розвитку ринку молока має базуватись на розвитку крупнотоварних молочних ферм, обладнаних всією необхідною інфраструктурою: кормозаготівельні цехи, ветеринарні служби, доїльні та охолоджуючі установки, а головне лабораторіями якості. Саме з цього державі необхідно починати формувати таку стратегію.

ЛІТЕРАТУРА

1. ДСТУ 3662-97 «Молоко коров'яче незбиране. Вимоги при закупівлі».
2. Загородня І.В. Проблеми молочної промисловості та перспективи розвитку [Електронний ресурс] / І.В.Загородня – Режим доступу: [http: // www.rusnauka.com / 11_EISN_2010 / Economic /64099.doc.htm].
3. Закон України "Про молоко і молочні продукти".
4. Закон України "Про якість і безпеку харчових продуктів і продовольчої сировини".
5. Канцевич С.І. Якість як основна складова підвищення економічної ефективності виробництва молока в Україні / С.І.Канцевич // Економіка АПК. – 2010. - № 2. – С.35-40.
6. Кучер Л.Ю. Шляхи підвищення виробництва молока на інноваційній основі. Економіка АПК. 2013. - №3. – С.70-75.
7. Cow comfort: Create an environment for healthy, productive cows. URL: http: // ag. alltech.com/en/blog/cow-comfort-create-environment-healthy-productive-cows (дата звернення: 1.03.2018).
8. Лисюк В. М. Перспективи і напрями розвитку молочної продукції (секторний аналіз ринку) / В. М. Лисюк, Г. В. Чмут// Економіка харчової промисловості. -2011. -№2(10). -с. 64-72.
9. Офіційний сайт Державної служби статистики України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
10. Лисюк В. М. Логістичні чинники розвитку аграрних ринків //Зб. Статей 14-го Всеукраїнського Конгресу економістів-аграріїв. – Київ. -2012.– С. 621-625.
11. Лисюк В. М. , Тараканов М. Л. , Лайко А. І. Фактор споживчого попиту у розвитку сировинного сектора молочного ринку //Економічні інновації: Зб. наук. праць. – ІПРЕЕД НАН України. -2012. – №49. – С. 230-244.
12. Лисюк В.М. Відтворювальна функція товарних ринків / Економічні інновації: Зб. наук. праць. – ІПРЕЕД НАН України. – 2011. -№42. – С.140-149.
13. Офіційний сайт Ассоціації виробників молока України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://avm-ua.org/uk

REFERENCES

1. DSTU 3662-97 «Moloko korovyache nezbyrane. Vymogy pry zakupivli».["Whole cow's milk. Purchase requirements." .[in Ukrainian]
2. Zagorodnya I.V.Problemy molochnoyi promyslovosti ta perspektyvy rozvytku. [Problems of dairy industry and development prospects] [Electronic resource]/ I.V.Zagorodnya – Access: [http: //www.rusnauka.com / 11_EISN_2010 / Economic /64099.doc.htm] .[in Ukrainian]
3. Zakon Ukrayiny "Pro moloko i molochni produkty`".[Legal Act of Ukraine " About milk and dairy products]. [in Ukrainian]
4. Zakon Ukrayiny "Pro yakist i bezpeku xarchovyx produktiv i prodovolchoyi syrovyny`".[Legal Act of Ukraine " About quality and safety of food and food raw material"]. [in Ukrainian]
5. Kancevych S.I. Yakist yak osnovna skladova pidvyshhennya ekonomichnoyi efektyvnosti vyrobnycztva moloka v Ukrayini [Quality as a basic component of improving the economic efficiency of milk production in Ukraine] / S.I.Kancevych // Ekonomika APK. – 2010. - # 2. – p.35-40 .[in Ukrainian]
6. Kucher L.Yu. Shlyaxy pidvyshhennya vyrobnycztva moloka na innovacijnij osnovi.[Ways to increase milk production on an innovative basis] Ekonomika APK. 2013. - #3. – p.70-75.
7. Cowcomfort: Create an environment for healthy, productive cows. URL: http: // ag. alltech.com/en/blog/cow-comfort-create-environment-healthy-productive-cows (data zvernennya: 1.03.2018). [in Ukrainian]
8. Lysyuk V. M. Perspektyvy i napryamy rozvytku molochnoyi produkciyi (sektornyj analiz rynku)[Prospects and ways of dairy products development(the sector and analysis of the market)] / V. M. Lysyuk, G. V. Chmut// Ekonomika xarchovoyi promyslovosti. -2011. -#2(10). -p. 64-72.[in Ukrainian]
9. Oficijnyj sajt Derzhavnoyi sluzhby statystyky Ukrayiny. Retrieved from www.ukrstat.gov.ua [in Ukrainian]

10. Lysiuk V. M. Lohistychni chynnyky rozvytku ahrarnykh rynkiv .[Logistic factors of agrarian markets development] //Zb. Statei 14-ho Vseukrainskoho Konhresu ekonomistiv-ahrariiv. – Kyiv. -2012.− p. 621-625. [in Ukrainian]

11. Lysiuk V. M. , Tarakanov M. L. , Laiko A. I. Faktor spozhyvchoho popytu u rozvytku syrovynnoho sektora molochnoho rynku.[Consumer demand factor in the development of the raw materials sector of the dairy market] //Ekonomichni innovatsii: Zb. nauk. prats. – IPREED NAN Ukrainy. -2012. – №49. – p. 230-244. [in Ukrainian]

12. Lysiuk V.M. Vidtvoriuvalna funktsiia tovarnykh rynkiv [Reproductive function of commodity markets] //Ekonomichni innovatsii: Zb. nauk. prats. – IPREED NAN Ukrainy – 2011. -№42 − p.140-149. [in Ukrainian]

13. Ofitsyinyi sait Assotsiatsii vyrobnykiv moloka Ukrainy. Retrieved from http://avm-ua.org/uk [in Ukrainian]

УДК 338.465.4:334.021 https://doi.org/10.31520/ei.2020.22.1(74).37-51
JEL I11, J40

ГУЦАЛЮК О.М.
кандидат економічних наук, доцент,
Приватний заклад вищої освіти «Міжнародний європейський університет»
Київ, Україна,
E-mail: alex-g.88@ukr.net
ORCID: 0000-0002-6541-4912

НАВОЛОКІНА А.С.
кандидат економічних наук, доцент,
Приватний заклад вищої освіти «Міжнародний європейський університет»
Київ, Україна,
E-mail: allanavolokina@gmail.com
ORCID: 0000-0003-1711-6202

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ РИНКУ ПРАЦІ ТА КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СФЕРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

Актуальність. *Актуальність дослідження економічної взаємодії ринку праці та кадрового забезпечення сфери охорони здоров'я на сьогодні зростає так як необхідно залучити всі зацікавлені сторони до ефективної взаємодії, забезпечити гнучкість систем вищої та професійної освіти за рахунок наближення підготовки робочої сили до потреб роботодавців.*

Мета та завдання. *Метою дослідження є аналіз взаємодії ринків праці й освіти, визначення основних недоліків цієї взаємодії та розробка пропозицій щодо підвищення її продуктивності в розрізі задоволення потреб та інтересів суб'єктів зазначених ринків.*

Результати*. Під взаємодією ринків праці та освітніх послуг можна вважати узгоджену поведінку суб'єктів, що здійснюють господарську діяльність на зазначених ринках, з метою збалансування попиту та пропозиції на кваліфіковану робочу силу, створення умов для соціально-економічного зростання національної економіки шляхом відтворення людського капіталу та підвищення конкурентноздатності робочої сили. Проаналізовано економічну взаємодія ринку праці та кадрового забезпечення сфери охорони здоров'я України. Проведено оцінювання конкурентоспроможності галузі вищої медичної освіти та її закладів у контексті економічної взаємодії. Визначено рівень економічної взаємодії ринку освітніх послуг і ринку праці. Досліджено процес гармонізації ринку праці країн ЄС та України. Виявлено основні причини і недоліки виникнення економічної взаємодії ринків освітніх послуг та праці. Запропоновано напрями вдосконалення процесу прогнозування розвитку ринку праці як заходи з підвищення продуктивності досліджуваних процесів. Розглянуто підхід до визначення конкурентної позиції закладу вищої медичної освіти з використанням кваліметричного підходу, де як параметри обрано навчальну та виховну робота, кадри, наукову роботу й міжнародну діяльність. Основним фактором за параметром навчальна та виховна робота визначено лікувальну роботу, яка включає такі критерії оцінювання: кількість університетських клінік, консультативна та хірургічна активність співробітників протягом року, участь у створенні клінічних протоколів, наявність у викладачів лікарської кваліфікаційної категорії, технології набуття практичних навичок. За результатами оцінювання конкурентоспроможності закладів вищої освіти запропоновано визначати такі рівні: критичний (низький); достатній (середній); високий (вищий від середнього); відмінний (дуже високий).*

Висновки. *Результати проведеного дослідження свідчать про незадовільний рівень економічної взаємодії ринку праці та кадрового забезпечення сфери охорони здоров'я України, що виявляється в незбалансованості попиту й пропозиції на фахівців відповідних спеціальностей, низькому відсотку працевлаштованих випускників ЗВО, високій частці безробітних з вищою освітою, відсутності прямого зв'язку між сумою витрат на освіту та якістю освітніх послуг, недосконалості системи інформаційного забезпечення й незадовільному стані процесів прогнозування основних показників функціонування та розвитку ринку праці.*

Ключові слова: *ринок освітніх послуг, заклади вищої освіти, роботодавці, ринок праці, попит і пропозиція робочої сили, прогнозування ринку праці, науково-методичне забезпечення прогнозування.*

GUTSALYUK O.M.
Phd (Economics), associate professor,
PHEI «International European University»,
Kyiv, Ukraine
E-mail: alex-g.88@ukr.net
ORCID: 0000-0002-6541-4912

NAVOLOKINA A.S.
Phd (Economics), associate professor,
PHEI «International European University»,
Kyiv, Ukraine
E-mail: allanavolokina@gmail.com
ORCID: 0000-0003-1711-6202

RESEARCH ON THE ECONOMIC INTERACTION OF THE LABOR MARKET AND HUMAN RESOURCES IN THE HEALTHCARE SECTOR IN UKRAINE

Topicality *The relevance of the research of the economic interaction of the labor market and human resources in the healthcare sector is growing today, as it is necessary to involve all interested parties to effective interaction, to ensure the flexibility of higher and vocational education system by adjustment of labor training to the needs of employers.*

Aim and tasks*. The goal of the study is to analyze the interaction of labor markets and education, identify the main disadvantages of this interaction and develop proposals to increase its productivity in the context of meeting the needs and interests of the subjects of these markets.*

Research results*. The interaction of labor markets and educational services can be considered as coordinated behavior of entities engaged in economic activity in these markets in order to balance the supply and demand for skilled labor, create conditions for socio-economic growth of the national economy through the reproduction of human capital and increasing the competitiveness of the workforce. The economic interaction of the labor market and the human resources in the healthcare sector of Ukraine has been analyzed. An assessment of the competitiveness of the field of higher medical education and its institutions in the context of the economic interaction has been carried out. The level of the economic interaction of the educational services market and the labor market has been determined. The process of harmonization of the labor market of EU countries and Ukraine has been investigated. The main causes and disadvantages of the economic interaction of the educational services and the labor markets have been identified. The directions of improvement of the forecasting process of the labor market development as measures of improving the productivity of the studied processes are suggested. The approach to determining the competitive position of a higher medical education institution using a qualimetric approach has been considered, where educational and pedagogical work, personnel, scientific work and international activity are chosen as parameters. The main factor by the parameter of educational and pedagogical work is the medical work, which includes the following evaluation criteria: the number of university clinics, consultative and surgical activity of employees during the year, participation in the creation of clinical protocols, the availability of medical qualification among the teachers, technology acquisition of practical skills. According to the results of competitiveness assessment of higher education institutions, it is proposed to determine the following levels: critical (low); sufficient (average); high (higher than average); excellent (very high).*

Conclusion. *The results of the study indicate an unsatisfactory level of the economic interaction of the labor market and the human resources in the healthcare sector in Ukraine, which is manifested in an imbalance in supply and demand for specialists in the relevant specialties, the low percentage of employed graduates of HEI, the high share of unemployed with higher education and the absence of direct connection between the amount of expenses on the education and the quality of educational services, the imperfection in the information support system and the poor state of forecasting processes in the main indicators of functioning and development of the labor market.*

Key words: *market of educational services, institutions of higher education, employers, labor market, supply and demand of labor force, forecasting of the labor market, scientific and methodological provision of forecasting.*

Problem statement and its connection with important scientific and practical tasks. The functioning of the Ukrainian economic system is characterized by low labor productivity, a labor market imbalance between labor supply and demand, and a mismatch between the quality of graduates' initial knowledge and skills requirements and expectations of employers. All this leads to an increase in the share of the unemployed with higher and vocational education, not a return on investment in training, labor migration. In order to provide high quality human resources for the economy, it is necessary to involve all

stakeholders in effective interaction, to ensure the flexibility of higher education and vocational education systems by bringing the workforce closer to the needs of employers.

Analysis of recent publications on the problem. Important contribution to the theory and methodology of regulation of labor markets and education has been made by such scientists as: O. Ambrazhei, E. Libanova, L. Ilyin, M. Karpenko, L. Lavrynenko, O. Martyakova, O. Chumak, T. Shestakovska and some others. However, more attention should be paid to the process of forecasting labor market parameters, given that the performance of educational institutions is delayed over time.

Allocation of previously unsolved parts of the general problem. However, more attention should be paid to the process of forecasting labor market parameters, given that the performance of educational institutions is delayed over time.

Formulation of research objectives (problem statement). The purpose of the article is to analyze the interaction of labor markets and education, identify the main disadvantages of this interaction and develop proposals to improve its productivity in the context of meeting the needs and interests of the subjects of these markets.

An outline of the main results and their justification. According to the definition given in the Ukrainian Soviet Encyclopedia, interaction is «one of the common forms of interconnection between phenomena, the essence of which is to reverse the action of one object or phenomenon to another» [1]. Interaction is a form of movement, development that determines the existence and structural organization of any system. In the narrow sense, «interaction» is «interrelated, concerted activity of different entities» [2, c. 39].

Thus, the interaction of labor markets and educational services can be considered coordinated behavior of entities engaged in economic activity in these markets, with the aim of balancing the demand and supply of skilled labor, creating the conditions for socio-economic growth of the national economy through the reproduction of human capital and improving the competitiveness of the workforce.

The subjects of the educational services market are the state, educational institutions, entrants and graduates. The subjects of the labor market are employers, public and private intermediaries, graduates. The mechanism of interaction of all these subjects is shown in Fig.1.

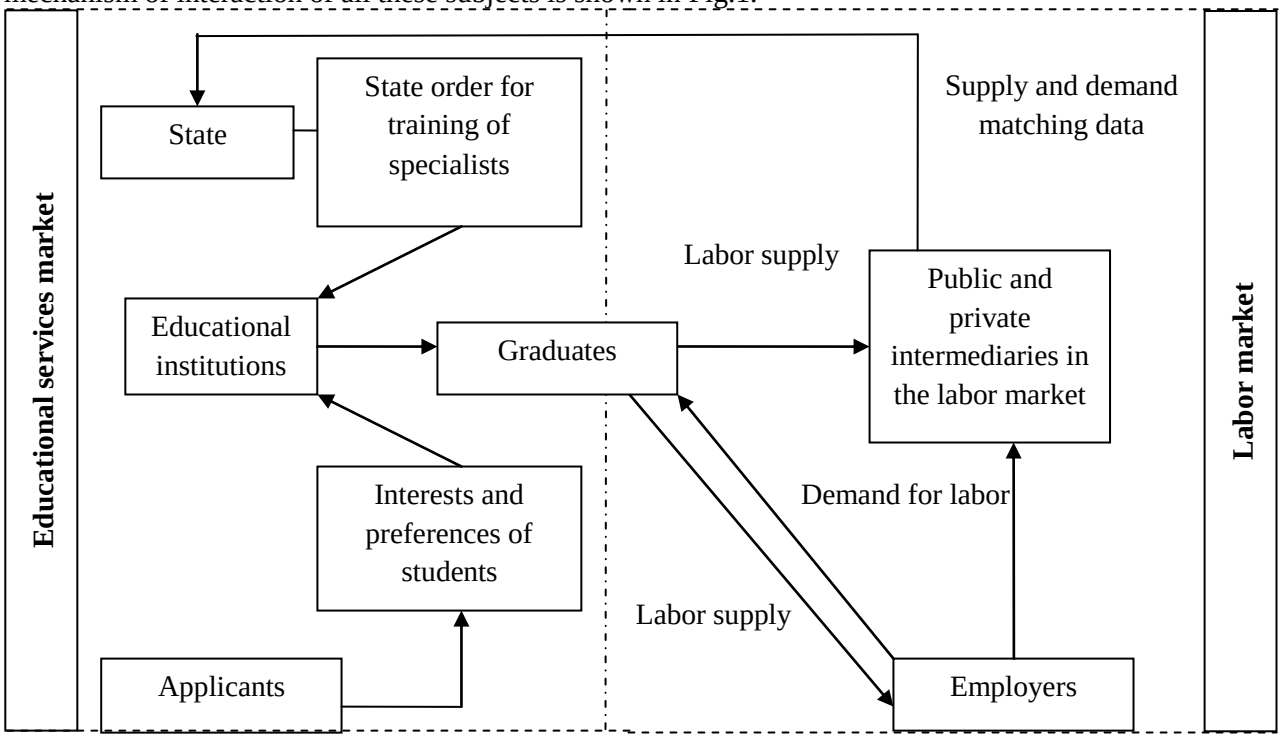

Fig. 1. The mechanism of interaction of subjects of the market of educational services and the labor market
Note: compiled by the author

Therefore, the educational services market creates intangible benefits in the form of knowledge, skills and abilities of graduates of educational institutions. The choice of specialties is influenced by many factors, including the possibility to study at the state budget, the cost of education, personal preferences of students and their parents, fashion (prestige) for certain specialties and more.

In the labor market, graduates of educational institutions form a definite supply of human capital, and employers provide a demand function for this capital. In order to satisfy supply and demand, direct connections between graduates and employers are possible, as well as indirect ones through a system of public and private intermediaries.

The lever of interaction between the markets of educational services and labor is feedback in the form of information on the balance of supply and demand of labor, which should be further taken into account when forming a state order for the training of specialists in certain specialties.

However, this is in theory, and in practice, throughout the entire period of independence in the Ukrainian labor market, there is an imbalance in the supply and demand of labor. So, for the period 2014-2018, the ratio of the number of university graduates and the number of available vacancies in the labor market ranged from 8 to 17 people per vacancy (Table 1). Note that the overwhelming number of professions providing for higher education was characterized by a shortage of vacancies. The situation on the labor market to balance the supply and demand of labor on the labor market does not change significantly, despite the fact that over the past decade, more than half of the students studied at the expense of state and local budgets.

With regard to the market of medical educational services, the following should be noted: the Ministry of Health of Ukraine, as the main state customer for the training of medical and pharmaceutical personnel, is subordinate to seventeen state higher educational institutions of the III-IV level of accreditation (in particular, twelve medical universities and academies, a pharmaceutical university, a dental academy, three academies of postgraduate education), in which about 65 thousand students are educated, of which 25 thousand are in state at the order.

Table 1

The ratio of training volumes of specialists to the needs of enterprises in the employees for the period 2014-2018 (at the beginning of the school year, thousand people)

Years	Number of persons released from HEI		Total	Number of vacancies at the end of the reporting period	Load per vacancy, persons
	I-II accreditation levels	III - IV levels of accreditation			
2014	79,1	405,4	484,5	35,3	14
2015	73,4	374,0	447,4	25,9	17
2016	68,0	318,7	386,7	36,0	11
2017	61,2	359,9	421,1	50,4	8
2018	55,5	357,4	412,9	58,4	6

Note: compiled by the author according to the data [3, 4]

In 100 medical (pharmaceutical) educational institutions of I-II levels of accreditation, the training of junior specialists (junior bachelors) with medical and pharmaceutical education, bachelors of nursing, pharmacy, laboratory diagnostics and masters of nursing, in which more than 56 thousand students study. About 20 thousand specialists graduate annually from institutions (Table 2).

The training of medical personnel is also carried out in 11 educational institutions of a non-state form of ownership (4 institutions of the III-IV levels of accreditation and 7 institutions of the III levels of accreditation). The Armed Forces of Ukraine today have their own system of medical education, which is divided into levels with the corresponding volumes and tasks.

The characteristics of the health care labor market are as follows: at the end of 2018, 191 905 full-time medical posts were registered. The staffing of full-time medical posts by individuals by doctors as a whole amounted to 81.7%, as in 2017. The staffing levels of doctors (individuals) in medical institutions amounted to 78.0% (2017 - 78.2%). In some types of establishments, staffing with individuals amounted to: in regional hospitals - 85.7%, city hospitals - 78.9%, CDH - 75.7%, district hospitals - 72.9%; in rural medical dispensaries - 67.6%.

Table 2

Number of students, admission and graduation from institutions of higher medical education I-II and III-IV levels of accreditation (thousand persons)

Indicators	Years					Deviations from 2018 to 2014,%
	2014	2015	2016	2017	2018	
Higher Medical Education Institutions III-IV accreditation levels for training doctors and pharmacists						
Students admitted to the first year	11,7	12,8	12,3	12,2	10,4	-10,7
in particular from the state budget	4,4	4,9	4,6	4,3	3,9	-10,3
Specialists have been released	9,1	10,2	10,3	10,3	11,5	+26,1
in particular from the state budget	2,9	3,2	3,4	3,6	3,6	+25,4
Studying students	61,3	65,7	67,4	67,6	64,9	+5,9
in particular from the state budget	21,4	24,3	24,9	25,4	25,0	+17,1
Institutions of higher medical education of I-II levels of accreditation						
Total accepted	21,6	20,1	18,4	17,2	15,0	-30,6
Total studying	75,6	70,4	64,7	61,2	56,8	-24,9
Total released	21,5	22,2	21,0	19,0	17,7	-17,6

Note: compiled by the author according to the data [5, 6]

The gap between full-time and occupied posts (i.e. the number of vacant posts) amounted to 23 644 units. (Table 3).

Table 3

Data on medical personnel of the Ministry of Health of Ukraine system

Indicators	Years					Deviations from 2018 to 2014,%
	2014	2015	2016	2017	2018	
Full-time medical positions, total, thousand people	194,9	196,8	195,7	195,3	191,9	-1,5
Provision of full-time posts, per 10,000 population	45,6	46,2	46,1	46,26	45,71	+0,2
Employed medical positions, total, thousand people	174,2	175,1	173,8	172,7	168,3	-3,4
The number of physical doctors, thousand people	159,9	161,6	160,9	159,6	156,9	-1,9
The gap between full-time and occupied posts, thousand people	20,7	21,7	21,8	22,6	23,6	+14,3
The gap between positions and physical doctors, thousand. People	34,9	35,2	34,8	35,7	35,0	+0,3
% of staffing, taking into account part-time jobs	89,4	88,9	88,8	88,4	87,7	-1,7
% of staffing by individuals	82,1	82,1	82,2	81,7	81,7	-0,4
Provision of doctors per 10,000 population	37,4	37,9	37,9	37,8	37,4	0,0

Note: compiled by the author according to the data [5, 6]

The provision of junior specialists with medical education in Ukraine is 74.7 per 10,000 population (2017 - 78.3). Below average indicators in the Nikolaev area - 68.8, in Kiev - 69.6, Odessa region - 69.8. The staffing of medical posts in clinics of the Ministry of Health of Ukraine as of 2018 amounted to 74%, while the downward trend over the past five years was the provision of polyclinics with district therapists and pediatricians (Table 4).

Table 4

The staffing of medical posts in clinics (system of the Ministry of Health of Ukraine),%

Indicators	On 31.12.2014	On 31.12.2015	On 31.12.2016	On 31.12.2017	On 31.12.2018	Deviations from 2018 to 2014,%
Therapists	73,5	74,3	74,0	74,2	73,5	0,0
including district therapists	74,9	75,4	75,4	74,9	73,9	-1,3
Teenage therapists	69,9	70,2	71,6	73,5	73,7	+5,4
Pediatricians	75,2	75,4	74,8	74,8	75,4	+0,3

Continuation of Table 4

including district pediatricians	80,8	81,3	80,5	79,8	80,5	-0,4
General practitioners are family doctors	73,1	73,8	73,2	72,1	73,7	+0,8
Total	73,6	74,2	73,7	73,1	74,0	+0,5

Note: compiled by the author according to the data [5, 6]

The share of people of retirement age among doctors in 2018 was 24.6% or 38 566 doctors (2017 - 24.5%). The number of persons of retirement age among junior specialists with a medical education was 397 99 or 12.7% (2017 - 12.9%).

The number of doctors in medical institutions (without managers and their deputies, dentists, statisticians, methodologists) in 2018 amounted to 103,783 people or 24.7 per 10,000 population (2017 - 24.9) (Fig. 2). Indicators of availability of medical doctors-cough above the average in Kiev - 33.9, Ivano-Frankivsk region - 33.7, Lviv - 31.8, Chernivtsi - 31.7. Low indicators of security in the areas of: Nikolaev - 20.8, Kherson - 22.2, Kirovograd - 24.1. According to the WHO Regional Office for Europe, the supply of doctors per 10,000 people in the European Region is 32.2 (2014).

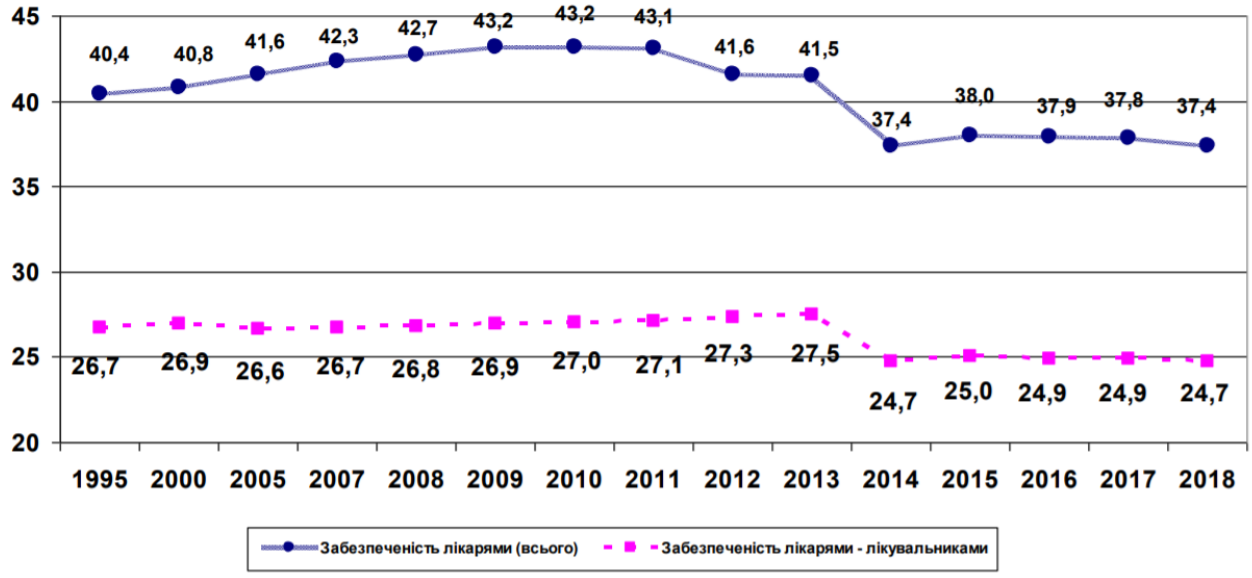

Fig. 2. Provision of doctors per 10 thousand. Population [5]

Thus, it can be summarized that the annual graduation of specialists of higher education institutions of the Ministry of Health of Ukraine of the I-IV level of accreditation in the last five years exceeded the needs of the labor market by 23.7-47.8%. In 2018, the labor supply decreased by 4.6% compared to 2014, the number of vacancies increased by 14%, which led to a 24.1% decrease in demand over demand (Table 5). However, the balance was not reached.

Table 5

The correlation of supply and demand in the health care labor market

Indicators	Years					Deviations from 2018 to 2014,%
	2014	2015	2016	2017	2018	
Labor supply, thousand people	30,6	32,4	31,3	29,3	29,2	-4,6
Number of vacancies, thousand units	20,7	21,7	21,8	22,6	23,6	+14,0
Labor supply and demand ratio,%	147,8	149,3	143,6	129,6	123,7	-24,1

Note: compiled by the author

Thus, despite the large volume of training of medical specialists, the staffing of medical institutions remains incomplete. One of the ways to solve this problem is to reduce the number of hospital beds per 100 thousand population from 78.5 (2014) to 60, according to the order of the Ministry of Health of Ukraine dated 01.02.2016 No. 51 [5]. Since the staff of doctors is determined by the number of hospital beds [6], this leads to a reduction in the staffing of hospital facilities, which means a reduction in vacancies and even the

release of doctors are already working. With the reduction of experienced doctors, the employment of university graduates in a specialty becomes very problematic, which leads to an increase in the number of unemployed, non-specialty employment or the departure of specialists abroad.

Balancing the demand and supply of labor on the labor market is possible due to the placement of a state order to train a certain number of specialists in each of the areas of knowledge. However, despite the fact that over half of the students studied at the expense of state and local budgets over the past decade, the situation on the labor market has not changed significantly. Even among graduates who received higher education for budgetary funds, the percentage of employed health professionals amounted to 31.5% in 2017, which is insufficient (Table 6).

Table 6

The number of graduates who received a job referral in 2018 in the field of management of ministries (departments) in which universities are located [6]

Names of Ministries and Departments	Number of graduates who received a job placement		They were trained at the expense of the budget, people	
	total, people	as a % of the total number of graduates	state	local
Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine	1723	22,0	1516	–
Ministry of Education and Science of Ukraine	35989	12,6	32035	504
Ministry of Defence Ukraine	866	56,6	866	–
State Agency of Forest Resources of Ukraine	33	63,5	32	–
Ministry of Culture of Ukraine	325	5,9	14	283
Ukrainian State Construction Corporation «UKRBUD»	482	63,2	478	–
Ministry of Health of Ukraine	5059	31,5	3151	1550
Ministry of Infrastructure of Ukraine	95	28,3	95	–
Ministry of Internal Affairs of Ukraine	3375	24,5	2948	–
Private higher education institutions	1356	3,2	–	–

As of 01.01.2019, the number of unemployed with higher education was 49%, with vocational education - 34% of the total number of registered persons in the State Employment Service. At the same time 32% were persons under 35 years, 1% - graduates of educational institutions. According to the State Employment Service of Ukraine, in 2018, the highest demand was for professions that do not need higher education.

The analysis of information posted on the job search sites Work.ua, Jobs.ua, Staff portals, Rabota.ua, Head Hunter, HR-provider, Smart Solutions, consulting company Ernst & Young in Ukraine, the international exchange of freelance Proffstore, shows that the demand will grow for narrow specialty physicians [7].

Thus, the estimates of the State Employment Service and non-governmental recruitment agencies and intermediaries on the most in-demand specialists differ significantly, which indicates that the information system for the forecasting of the main indicators of functioning and development of the labor market is imperfect.

The economic feasibility of the functioning of any system is characterized by a comparison of costs and results. Considering that a certain amount of education expenditures should ensure the appropriate quality of knowledge and skills acquired during training, which in turn provide a certain level of labor productivity, in order to evaluate the effectiveness of the interaction between the educational services and the labor market as benchmarks you can use the amount of education and labor costs of workers. Labor productivity is defined as the ratio of gross domestic product to the number of employed population (Table 7).

The economic feasibility of the functioning of any system is characterized by a comparison of costs

and results. Taking into account the fact that a certain amount of expenses on education should ensure the appropriate quality of knowledge and skills acquired during training, which, in turn, provide a certain level of labor productivity, we can use indicators for comparison to compare the effectiveness of the educational services market and the labor market the amount of expenses for education and labor productivity of workers. Labor productivity is defined as the ratio of the volume of gross domestic product to the number of employed population (table. 7).

The data in Table 7 indicate a 34% reduction in consolidated higher education budget expenditures in 2018 compared to 2014. Labor productivity growth over the same period is 27%. The reason for this growth is a reduction in the number of employees by 11%, with GDP growing at constant prices by 13%. Thus, reducing spending on higher education did not affect labor productivity. That is, these two indicators are in no way related to the lack of a direct link between the amount of education costs and the quality of educational services. Increasing or decreasing costs is associated with increasing or decreasing the number of budget places in national universities.

Table 7

Expenditures on education and labor productivity for the period 2014-2018

Indicators	Years					Deviation 2018/2014,%
	2014	2015	2016	2017	2018	
Consolidated budget expenditures for higher education, mln UAH	28 341	30 982	35 234	38 681	37 000	+30,6
Consolidated budget expenditures for higher education in 2010 prices, mln UAH	19 038	15 038	14 531	13 064	12 497	-34,4
Population engaged in economic activity, thousand people	18 073	16 443	16 277	16 156	16 035	-11,3
Gross Domestic Product:						
- in actual prices, million UAH	1 586 915	1 979 458	2 383 182	2 982 920	3 558 706	+124,3
- in 2010 prices, million UAH	1 066 001	960 789	982 887	1 007 459	1 201 926	+12,8
Labor productivity (one employee):						
- in actual prices, million UAH / person	87,8	120,4	146,4	184,6	221,9	+152,8
- in 2010 prices, million UAH / person	58,9	58,4	60,4	62,4	74,9	+27,1

Note: Compiled by the author using the data [6, 13]

The discrepancy between the quality of education received and the requirements and expectations of employers is a significant factor in unemployment among graduates of educational institutions. The issues of improving the quality of higher education have been repeatedly raised in the publications of domestic scientists. In the context of reforming the educational system of Ukraine, the creation of the National Agency for the Quality Assurance of Higher Education (NAQAHE) was envisaged.

According to the law "On Higher Education" [13], NAQAHE was supposed to start its activities in September 2015. The mandate of this body for quality control of higher education involves the accreditation of independent non-governmental organizations (institutions, agencies, bureaus, etc.) for evaluating educational programs, learning outcomes and / or higher education institutions (their structural units), with a view to developing recommendations and providing assistance to educational institutions. . The participation of a higher education institution in carrying out the evaluation procedure by an independent institution is voluntary [13, Art. 24]. However, the law does not specify which organizations may act as independent higher education quality assessment institutions, how employers can be involved in the assessment processes, what criteria will be used for such evaluation. In addition, the activities of the NAQAHE itself have not yet been started.

Currently, one of the alternatives to improving the quality of graduates' knowledge and skills is considering the introduction of dual education, which involves taking a certain amount of time to train a student in the workplace with the performance of official duties in accordance with an employment contract [14].

This form of education can solve most of the problems associated with the elimination of discrepancies between acquired knowledge, skills of graduates and the expectations of employers.

However, its implementation implies significant changes to the legislation, creation of every university of enterprises that will agree to participate in such educational programs, as well as conducting reengineering of business processes of national universities. All this takes some time, so the creation of dual education clusters on the basis of powerful educational institutions and stakeholders, in accordance with the Concept, is envisaged in 2020-2023.

One of the main reasons for the inefficient interaction of the education services market and the labor market is the imbalance of labor supply and demand, which testifies to the poor state of forecasting of labor market parameters. Ensuring a certain quality of such forecasts requires many factors to be taken into account (Fig. 3).

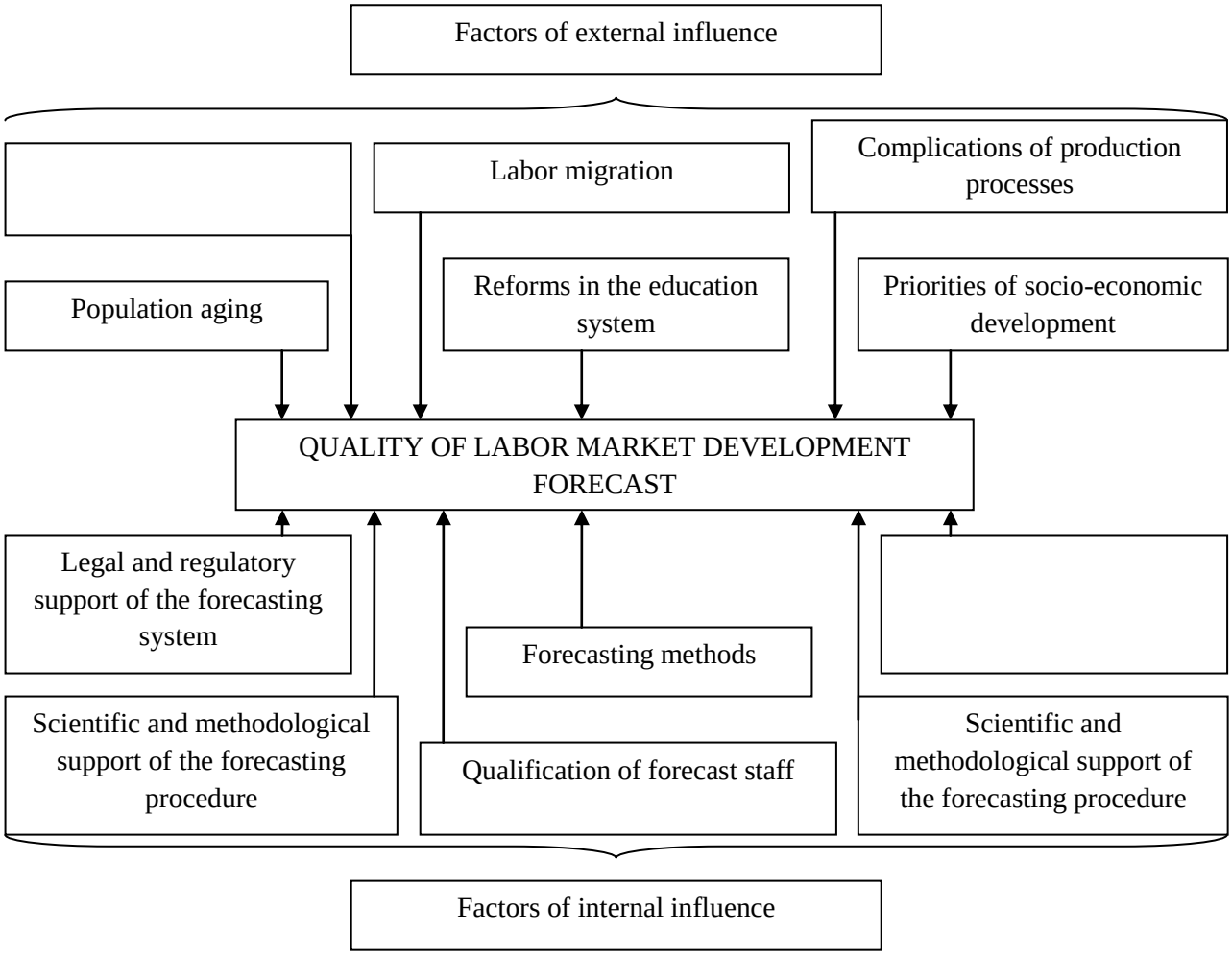

Fig. 3. Factors affecting the quality of labor market forecasts

Note: compiled by the author

In recent years, several regulations have been adopted in Ukraine that regulate the processes of forecasting labor supply and demand. These include: The Verkhovna Rada of Ukraine Resolution “On the Program of Activities of the Cabinet of Ministers of Ukraine” [8], the Government Priority Action Plan for 2017, and the Government Mid-Term Priority Action Plan for 2020 [9], the National Qualifications Framework Implementation Action Plan for the years 2016-2020 [10]. In addition, the Laws of Ukraine and the Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine governing the activity of the Ministry of Economic

Development and Trade of Ukraine, the Ministry of Social Policy of Ukraine, the Ministry of Education and Science of Ukraine, which are state institutions responsible for the development of the forecasting system in the Ukrainian labor market, have been adopted.

Despite this, 80% of the experts who participated in the study of the problems of forecasting the labor market [12] consider the legal support of the forecasting and planning system unsatisfactory.

The use of individual indicators or parts of forecasts, unsatisfactory methodological support of forecasting procedure, lack of coordination between data collecting authorities and their processing units, low staff qualification, poor quality of software and computer hardware, low quality (reliability) of statistical data - all this indicates the practical absence of a system of forecasting the labor market. Despite the fact that the study was conducted in 2013, its results remain relevant to this day.

Among the most frequently cited reasons for the low efficiency of the system for forecasting labor market parameters, 34% of experts noted the low reliability of the statistics provided by market entities. The degree of reliability of statistical (reporting) information depends on the level of toning of a particular business. However, in this case we are talking about the fact that the current legislation does not provide a reporting form on the provision of information about the short- and long-term prospective needs of the enterprise in specialists of certain specialties. That is, data on potential volumes of demand for labor are determined on the basis of forecasts of the economic development of the national economy, therefore their reliability is very doubtful.

A significant problem is the division of responsibility for drawing up labor market development forecasts between ministries. Currently, the development of labor market development forecasts is within the competence of the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine (Ministry of Economic Development). The analysis of the labor market is carried out by the Ministry of Education and Science and the Ministry of Social Policy of Ukraine in order to develop proposals for its regulation, and the statistical information is collected by the State Statistics Service of Ukraine (Table 8).

The development of labor market forecasts is carried out by the Department of Economic Strategy and Macroeconomic Forecasting, which is a structural unit of the Ministry of Economic Development of Ukraine; the state order for training specialists at universities is prepared by the Department for Regulation of Public Procurement. The official website of the Ministry of Economic Development contains two types of forecasts: consensus forecasts and forecasts of economic and social development of Ukraine. «The consensus forecast is the average values of the main forecast indicators of economic development of Ukraine, which are calculated as the median based on expert estimates of the survey participants of leading experts in the field of macroanalysis and forecasting» [20].

Table 8

The powers of the central executive bodies to forecast labor market development

Name of the Ministry	Authority
Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine	ensuring the formation and implementation of the state order for the training of specialists; implementation of state forecasting of economic and social development of Ukraine and preparation of relevant plans and programs, development of structure of forecast and program documents of economic and social development, methodological recommendations for their preparation, implementation of modern technologies of forecasting socio-economic processes; development of wage and labor market forecasts; formation of the state contract for training of specialists, realization of coordination of works of the state customers on its placement and execution [15]
Ministry of Social Policy of Ukraine	analysis of the state of the labor market, preparation of proposals on labor market regulation and employment; participation in the formation of the state order for training [16]
Ministry of Education and Science of Ukraine	systematic monitoring and analysis of the needs of the domestic labor market, making proposals on the volumes and directions of state support for the training of specialists with higher education; formation of a proposal each year and bringing to the subordinate educational establishments a state contract for the training of specialists, taking into account the

Continuation of Table 8

	medium-term forecast of the need for specialists and workers in the labor market in accordance with the procedure established by law; promoting employment of graduates of higher education institutions [17]
Державна служба статистики України	carries out formation of information base for forecasting and analysis of tendencies and patterns of socio-economic development [18]

Note: compiled by the author

The information base for the development of a consensus forecast is materials provided by experts from the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine, the Ministry of Finance of Ukraine, the National Bank of Ukraine, the State Research Institute for Informatization and Modeling of Economics, SESI "Academy of Financial Management", SI "Institute of Economics and Forecasting NAS of Ukraine ", Institute of Evolutionary Economics, Institute of Demography and Social Research named after M.V. Ptukhi of the National Academy of Sciences of Ukraine, Institute for Research in Scientific and Technical Potential and the History of Science named after G.M. Dobrova NAS of Ukraine, Institute for Economic Research and Political Consulting, CASE Ukraine, The Bleyzer Foundation, Dragon Capital. Separately, the document notes that «all the forecast indicators provided by the survey participants are not official forecasts of the institutions, but only expert assessments of specialists» [19]. As for the labor market, only a measure of unemployment is indicated in the consensus forecast.

The drafting of the Economic and Social Development Forecast of Ukraine for 2019-2021 took into account the provisions of the Mid-term Plan of Priority Actions of the Government until 2020, Export Strategy: Road Map of Strategic Trade Development for the Period 2017-2021, Poverty Strategies, Small and Medium Business Development Strategies in Ukraine for the period up to 2020, etc. [20]. In the section "Labor market" there is no information on labor demand in the professional section.

Therefore, expert judgment is mostly used to make forecasts. At the same time, various econometric methods have been developed and successfully used by domestic and foreign scientific organizations to estimate employment elasticity in the short and long term, to manage statistical analysis data, to make variants of forecasting labor market parameters depending on macroeconomic scenarios.

The mechanism and criteria for determining the need for specialists in a particular industry are also not clearly defined. The volumes of the state contract for the training of specialists shall be established on the basis of budgetary allocations approved by the chief spending unit in the state budget for the stated purpose for the respective year. The following circumstances are taken into account: the need to increase the educational potential of Ukraine; balancing the needs of the population in educational services with the state budget resources in the areas of training and specialties in accordance with the resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine.

Another characteristic feature of the process of forecasting socio-economic development, and in particular of the development of the labor market, is its significant politicization, which is manifested in the fact that senior government officials are interested only in those forecasts that confirm its point of view or political position. Under such circumstances, understanding the essence of forecasting as a technical tool that allows you to develop plans for the development and activity of actors in a particular market is completely distorted.

Thus, it can be concluded that the scientific and methodological support for the procedure of forming forecasts of the development of the labor market does not meet the requirements of today, the information base for the development of forecasts does not contain data on the real need of enterprises in the labor force, the activities of the ministries involved in the development of labor market forecasts, requires coordination, the forecasting process is too politicized.

In order to improve the process of forecasting the parameters of the development of the labor market is necessary:

introduce a separate form of enterprise statistical reporting on the prospective need for specialists in certain specialties and educational levels, with a submission period of three to five years to the institution that is directly involved in forecasting;

to expand scientific and methodological toolkit of forecasting by means of modeling techniques using modern software;

to transfer functions for forming forecasts of labor market parameters from the Ministry of Economic Development to scientific institutions, such as the Institute of Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine.

Implementation of the proposed measures will allow:

1) to receive more specific information on the prospective needs of domestic enterprises in the labor force, to avoid formalism in the collection of statistics, to provide information to target users, to involve employers in the labor market forecasting system;

2) make employment forecasts by industry and occupation, obtain quantitative data on the workforce, monitor changes in the specific weight of certain professions over time, which will improve the effectiveness of vocational guidance, take into account the impact of labor force, age and gender composition, labor productivity on employment rates;

3) significantly reduce the politicization of the labor market forecasting process, involve private research companies and educational institutions in the process, use the best international experience in the field of macroeconomic forecasting, significantly increase the realism of forecasts, form an economically feasible amount of government procurement for the training of specialists in certain specialties.

Conclusions and perspectives of further research. The results of the conducted research indicate unsatisfactory level of interaction between the market of medical education services and the labor market of the health care sector in Ukraine, which is manifested in the imbalance of labor supply and demand, low percentage of employed graduates, high share of unemployed with higher education, lack of direct communication between the amount of education costs and the quality of educational services, imperfection of the information support system and unsatisfactory state of the processes of forecasting the main indicators of the function and development of the labor market.

The main disadvantages of the system of forecasting the parameters of the labor market are: inconsistency of scientific and methodological provision of the procedure for forming forecasts of the development of the labor market to the requirements of today, lack of information base for the development of forecasts of data on the real need of enterprises in the labor force, insufficient coordination of the activities of the ministries involved in the development of forecasts labor market, the politicization of the forecasting process.

In order to improve the process of forecasting the parameters of the labor market development, it is proposed to: introduce a separate form of statistical reporting of enterprises on the prospective need for specialists in certain specialties and educational levels, with a submission period of three to five years to the institution that is directly engaged in the compilation of forecasts; to expand scientific and methodological tools of forecasting by means of modeling techniques using modern software; to transfer functions for forming forecasts of labor market parameters from the Ministry of Economic Development to scientific institutions, such as the Institute of Economics and Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine.

The directions of further scientific researches on this subject may be: development of a form of statistical reporting of enterprises regarding the prospective need for specialists in certain specialties and educational levels; selecting the most optimal forecasting method and determining the necessary technical and organizational support for its use; development of normative documents for transferring the function of forming forecasts of labor market parameters from the Ministry of Economic Development to a scientific institution.

ЛІТЕРАТУРА

1. Взаємодія. Українська Радянська Енциклопедія (верф-виг). [електронний ресурс] – режим доступу: http://leksika.com.ua/17021021/ure/vzayemodiya.

2. Чижова Л. Механизм взаимодействия рынков труда и образовательных услуг. Методологические подходы. / Чижова Л. // Человек и труд. - 2004. - № 8. - С. 37–40.

3. Демографічна та соціальна статистика. Освіта. Вищі навчальні заклади (1990-2017). [електронний ресурс] – режим доступу: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2005/osv_rik/osv_u/vuz_u.html.

4. Кількість вакансій за видами економічної діяльності. Архів. [електронний ресурс] – режим доступу: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2007/rp/sz_br/sz_br_u/arh_pp_g_u.htm.

5. Ситуація на ринку праці. Аналітична та статистична інформація. [електронний ресурс] – режим доступу: https://www.dcz.gov.ua/analitics/67.

6. Вища освіта в Україні у 2017 році: статистичний збірник / Відп. за вип. О.О. Кармазіна. Київ: Державна служба статистики України, 2018. 298 с.

7. Перспективна потреба в кадрах – 2018. [електронний ресурс] – режим доступу: https://www.dcz.gov.ua/analitics/67.

8. Про Програму діяльності Кабінету Міністрів України: Постанова Верховної Ради України від 14.04.2016 р. №1099-VIII. [електронний ресурс] – режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1099-19.

9. Про затвердження середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року та плану пріоритетних дій Уряду на 2017 рік: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 275-р від 03.04.2017. [електронний ресурс] – режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-р.

10. Про затвердження плану заходів із впровадження Національної рамки кваліфікацій на 2016-2020 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 1077-р від 14.12.2016 р. [електронний ресурс] – режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1077-2016-р.

11. Попит та пропозиція на ринку праці у розрізі професій та видів діяльності. [електронний ресурс] – режим доступу: https://www.dcz.gov.ua/analitics/68.

12. Стадник В.К., Зволінський О.В., Любаренко Г.С. Прогнозування ринку праці в контексті проблем молодіжного безробіття. Київ: Фонд суспільної безпеки, Міжнародний фонд «Відродження», 2013.- 111 с.

13. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII (редакція від 25.07.2018). [електронний ресурс] – режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18.

14. Концепція підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти: схвалено рішенням колегії Міністерства освіти і науки України від 26.01.2018 протокол № 1/3-4. [електронний ресурс] – режим доступу: https://mon.gov.ua/storage/.../kontseptsii-dualnoi-osviti.doc.

15. Положення про Міністерство економічного розвитку і торгівлі України: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 459. [електронний ресурс] – режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/459-2014-п.

16. Положення про Міністерство соціальної політики України: Постанова Кабінету Міністрів України від 17 червня 2015 р. № 423. [електронний ресурс] – режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/423-2015-п.

17. Положення про Міністерство освіти і науки України: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 жовтня 2014 р. № 630. [електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/630-2014-п.

18. Положення про Державну службу статистики України: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2014 р. № 481. [електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon. rada.gov.ua/laws/show/481-2014-п.

19. Україна: перспективи розвитку. Консенсус-прогноз. К.: Міністерство економічного розвитку і торгівлі України,Департамент економічної стратегії та макроекономічного прогнозування, 2018. 36 с. [електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=2b0f2660-f487-4123-baf4-13f0f632d000&title=VipuskukrainaPerspektiviRozvitku-Konsensusprognoz-gruden2018-

20. Україна: перспективи розвитку. Прогноз економічного і соціального розвитку України на 2019-2021 роки. К.: Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, Департамент економічної стратегії та макроекономічного прогнозування, 2018. 148 с. [електронний ресурс] – Режим доступу: https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-shvalennya-prognozu-ekonomichnogo-i-socialnogo-rozvitku-ukrayini-na-20192021-roki

REFERENCES

1. *«Vzayemodiya. Ukrayinska Radyanska Entsyklopediya (verf-vyh)»* [Interaction. Ukrainian Soviet Encyclopedia (shipyard)]. – Retrieved from http://leksika.com.ua/17021021/ure/vzayemodiya. [in Ukrainian]

2. Chizhova L. (2004). «Mekhanizm vzaimodeystviya rynkov truda i obrazovatel'nykh uslug. Metodologicheskiye podkhody.» [The mechanism of interaction of labor markets and educational services. Methodological approaches] *Man and labor,* 8. pp. 37–40. [in Ukrainian]

3. *Demohrafichna ta sotsialna statystyka. Osvita. Vyshchi navchalni zaklady (1990-2017).* [Demographic and social statistics. Education. Higher education institutions (1990-2017).]. Retrieved from: https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2005/osv_rik/osv_u/vuz_u.html. [in Ukrainian]

4. *Kilkist vakansiy za vydamy ekonomichnoyi diyalnosti*.[Number of vacancies by type of economic activity.]. – Retrieved from https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2007/rp/sz_br/sz_br_u/arh_pp_g_u.htm. [in Ukrainian]

5. Sytuatsiya na rynku pratsi. Analitychna ta statystychna informatsiya. [The situation in the labor market. Analytical and statistical information.]. – Retrieved from: https://www.dcz.gov.ua/analitics/67. [in Ukrainian]

6. Karmazina O.O. (2018). Vyshcha osvita v Ukrayini u 2017 rotsi: statystychnyy zbirnyk [Higher Education in Ukraine in 2017: Statistical Collection] *State Statistics Service of Ukraine.* Kyiv. [in Ukrainian] / Vidp. za vyp. Kyyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrayiny

7. Perspektyvna potreba v kadrakh – 2018. [Perspective staffing requirement – 2018.]. - Retrieved from : https://www.dcz.gov.ua/analitics/67. [in Ukrainian]

8. Pro Prohramu diyalnosti Kabinetu Ministriv Ukrayiny: Postanova Verkhovnoyi Rady Ukrayiny vid 14.04.2016 r. №1099-VIII [On the Program of Activities of the Cabinet of Ministers of Ukraine: Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine dated 14.04.2016 №1099-VIII]. – Retrieved from http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1099-19. [in Ukrainian]

9. Pro zatverdzhennya serednostrokovoho planu priorytetnykh diy Uryadu do 2020 roku ta planu priorytetnykh diy Uryadu na 2017 rik: Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayiny № 275-r vid 03.04.2017. [On approval of the mid-term plan of priority actions of the Government until 2020 and the plan of priority actions of the Government for 2017: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 275-r dated 03.04.2017.]. - Retrieved from http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-p. [in Ukrainian]

10. Pro zatverdzhennya planu zakhodiv iz vprovadzhennya Natsionalnoyi ramky kvalifikatsiy na 2016-2020 roky: Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayiny № 1077-vid 14.12.2016 r. [On approval of the plan of measures for the implementation of the National Qualifications Framework for 2016-2020: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 1077-r of 14.12.2016] – Retrieved from http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1077-2016-p. [in Ukrainian]

11. Popyt ta propozytsiya na rynku pratsi u rozrizi profesiy ta vydiv diyalnosti. [Demand and supply in the labor market by professions and activities.] – Retrieved from https://www.dcz.gov.ua/analitics/68. [in Ukrainian]

12. Stadnik VK, Zvolinsky OV, Lyubarenko GS (2013). Prohnozuvannya rynku pratsi v konteksti problem molodizhnoho bezrobittya [Forecasting the labor market in the context of youth unemployment]. Kyiv: Public Security Fund, International Renaissance Foundation. [in Ukrainian]

13. Pro vyshchu osvitu: Zakon Ukrayiny vid 01.07.2014 № 1556-VII (redaktsiya vid 25.07.2018) [On Higher Education: Law of Ukraine of 01.07.2014 № 1556-VII (as of 25.07.2018).] – Retrieved from: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18. [in Ukrainian]

14. Kontseptsiya pidhotovky fakhivtsiv za dualnoyu formoyu zdobuttya osvity: skhvaleno rishennyam kolehiyi Ministerstva osvity i nauky Ukrayiny vid 26.01.2018 protokol № 1/3-4. [The concept of training specialists in the dual form of education: approved by the decision of the Board of the Ministry of Education and Science of Ukraine from 26.01.2018 protocol № 1 / 3-4.] – Retrieved from: https://mon.gov.ua/storage/.../kontseptsii-dualnoi-osviti.doc. [in Ukrainian]

15. Polozhennya pro Ministerstvo ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrayiny: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 20 serpnya 2014 r. № 459. [Regulation on the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of August 20, 2014 No. 459.] – Retrieved from: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/459-2014-п. [in Ukrainian]

16. Polozhennya pro Ministerstvo sotsialnoyi polityky Ukrayiny: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 17 chervnya 2015 r. № 423. [Regulation on the Ministry of Social Policy of Ukraine: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of June 17, 2015 No. 423.] – Retrieved from: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/423-2015-п. [in Ukrainian]

17. Polozhennya pro Ministerstvo osvity i nauky Ukrayiny: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 16 zhovtnya 2014 r. № 630. [. Regulation on the Ministry of Education and Science of Ukraine: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of October 16, 2014 No. 630.] – Retrieved from: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/630-2014-п. [in Ukrainian]

18. Polozhennya pro Derzhavnu sluzhbu statystyky Ukrayiny: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 23 veresnya 2014 r. № 481. [Regulation on the State Statistics Service of Ukraine: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of September 23, 2014 No. 481] – Retrieved from: http://zakon. rada.gov.ua/laws/show/481-2014-п. [in Ukrainian]

19. Ukrayina: perspektyvy rozvytku. Konsensus-prohnoz. (2018) [Ukraine: prospects for development. Consensus forecast.]. K. Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine, Department of Economic Strategy and Macroeconomic Forecasting – Retrieved from: https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=2b0f2660-f487-4123-baf4-13f0f632d000&title=VipuskukrainaPerspektiviRozvitku-Konsensusprognoz-gruden2018- [in Ukrainian]

20. Ukrayina: perspektyvy rozvytku. Prohnoz ekonomichnoho i sotsialnoho rozvytku Ukrayiny na 2019-2021 roky (2018). [Ukraine: prospects for development. Forecast of economic and social development of Ukraine for 2019-2021.] K. Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine, Department of Economic Strategy and Macroeconomic Forecasting, – Retrieved from: https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-shvalennya-prognozu-ekonomichnogo-i-socialnogo-rozvitku-ukrayini-na-20192021-roki [in Ukrainian].

УДК 336, 338.2 https://doi.org/10.31520/ei.2020.22.1(74).52-62
JEL H12, H23, H41, I31, J18, F63

ЄМЕЛЬЯНЕНКО Л.М.
д-р екон. наук, доцент
професор кафедри національної економіки та публічного управління
ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана"
проспект Перемоги, 54/1, м. Київ, Україна, 03057
E-mail: lora-lara@ukr.net
ORCID: 0000-0002-6611-5228

МОСКВІНА В.І.
аспірант кафедри національної економіки та публічного управління
ДВНЗ "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана"
проспект Перемоги, 54/1, м. Київ, Україна, 03057
E-mail: v.fomkina88@gmail.com
ORCID: 0000-0002-8156-0506

ІННОВАЦІЙНИЙ ДИЗАЙН ПРОГРАМ СОЦІАЛЬНИХ ТРАНСФЕРТІВ В УКРАЇНІ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ СВІТОВОГО ДОСВІДУ

Актуальність. *Світові та локальні кризи протягом останніх двох десятиліть по-новому висвітлили роль систем соціального захисту й соціального забезпечення як автоматичних соціальних та економічних стабілізаторів. Незважаючи на рівень економічного розвитку країни, світовий досвід вказує на те, що країни із чітко сформованою соціальною стратегією опинились в менш скрутному становищі та зазнали менших часових втрат на стабілізацію ситуації в країні. Дієва державна соціальна політика набуває актуальності в період економічних криз та є необхідною для пом'якшення дисфункції внутрішнього ринку. Варто відзначити, що щорічно із державного бюджету України майже 70% соціальних видатків перерозподіляється на програми із покращення рівня життя нужденних верств населення. Проте, попри намагання представників влади, рівень бідності щорічно зростає, а негативним наслідком цього постає проблема масового відпливу робочої сили закордон. Сучасна ситуація в сфері соціального забезпечення та рівень її фінансування є незадовільними, оскільки не сприяє загальному покращенню рівня та якості життя населення, а тому вимагає врегулювання із внесенням ґрунтовних змін у соціальне бюджетування.*

Мета та завдання. *Метою дослідження визначено аргументацію на основі вивчення світового досвіду національних пріоритетів модифікації соціальної політики та обґрунтування інноваційного дизайну програм соціальних трансфертів за умов поширення загроз глобалізаційних викликів та посилення турбулентності макроекономічного середовища.*

Результати. *В результаті вивчення закордонного досвіду авторами статті встановлено, що* ***с****оціальна політика успішної країни покликана виконувати регулюючу й стимулюючу роль у забезпеченні розвитку економіки й створенні умов для ефективного функціонування системи соціального захисту, соціального забезпечення та соціального обслуговування, діяльність якої повинна бути не лише «актом благодійництва», а способом посилення економічної активності працездатних верств та підтримки інших верств населення для забезпечення гідного життя всього суспільства. Однак протягом років незалежності соціальна політика України так і не сформувалася як цілісна, комплексна стратегія. Вона фактично підмінена нагромадженням різноманітних видів слабко обґрунтованих і не підкріплених можливостями бюджетного фінансування виплат, пільг, субсидій тощо. Створення та функціонування національної системи соціального забезпечення беззаперечно є вагомим, але при цьому, слід звернути увагу на об'єктивну необхідність формування дієвої трансфертної політики з метою пошуку напрямків доцільної оптимізації соціальної сфери на основі підвищення дієвості інструменту соціального трансферту.*

Висновки. *Проведене дослідження дало змогу обґрунтувати позицію авторів, яка полягає в тому, що перманентний характер соціально-економічної кризи в Україні примушує працювати над розробкою антикризових заходів у соціальній сфері. Це вимагає постійного оновлення інструментарію системи соціального захисту, соціального забезпечення та соціального обслуговування як автоматичних державних соціальних стабілізаторів та економічних стимулів для активації життєдіяльності і добробуту населення. В період кризи та посткризовий період соціальна політика має бути націлена на компенсування втрат економічних благ не лише для верств населення, які перебувають у хронічній нужденності, а й тієї частки населення, що через кризу потрапляє в стан нужденності. Тому держава, за рахунок соціальних програм, має "страхувати" гідний рівень життя усього населення країни, особливо під час кризи.*

Ключові слова: *соціальна сфера, трансферт, соціальні програми, система соціального забезпечення, соціальні гарантії, соціальна політика, бюджетування, таргетування, дизайн.*

YEMELIANENKO L.M.
Dr.Sc.(Economics), Prof.
National Economics and Public Administration Department
SHEE "Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman"
Peremohu ave, 54/1, Kyiv, Ukraine
E-mail: lora-lara@ukr.net
ORCID: 0000-0002-6611-5228

MOSKVINA V.I.
PhD candidate
National Economics and Public Administration Department
SHEE "Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman"
Peremohu ave, 54/1, Kyiv, Ukraine
E-mail: v.fomkina88@gmail.com
ORCID: 0000-0002-8156-0506

INNOVATIVE DESIGN OF SOCIAL TRANSFER PROGRAMS IN UKRAINE THROUGH THE LIGHT OF WORLD EXPERIENCE

Topicality. *The global and local crises over the past two decades have redefined the role of social protection and social security systems as automatic social and economic stabilizers. Despite the level of economic development of the country, the global experience indicates that countries with a well-defined social strategy are less difficult and suffer less time to stabilize the country. Effective state social policy is relevant in times of economic crisis and is necessary to alleviate internal market disfunction. It is worth to admit that annually from the state budget of Ukraine almost 70% of social expenditures are redistributed to programs for improving the standard of living of the needy. However, despite the efforts of government officials, the level of poverty is increasing annually, and the problem is the mass outflow of workforce abroad. The current situation in the field of social security and its level of financing is unsatisfactory, since it does not contribute to the overall improvement of the standard and quality of life of the population, and therefore requires regulation with the introduction of fundamental changes in social budgeting.*

Aim and tasks *The purpose of the study was to determine the argumentation based on the study of the world experience of national priorities of social policy modification and substantiation of innovative design of social transfer programs in the conditions of spreading threats of globalization challenges and strengthening of the turbulence of the macroeconomic environment.*

Research results*. As a result of studying foreign experience, the authors of the article found that the social policy of a successful country is intended to fulfil a regulative and stimulating role in ensuring the development of the economy and creating conditions for the effective functioning of the social protection system, social security and social services, the activity of which should be not only an "act of charity", but a way to increase the economic activity of the working classes and support other segments of the population to ensure a decent life for the whole community. However, over the years of independence, Ukraine's social policy has never been shaped as a coherent, integrated strategy. It is in fact replaced by the accumulation of various types of poorly justified and not supported by the possibilities of budget financing of payments, benefits, subsidies, etc. The establishment and functioning of the national social security system is undoubtedly important, but the objective need to formulate a social transfer policy in order to find ways to optimize the social sphere by enhancing the effectiveness of the social transfer tool that must be taken into account.*

Conclusions. *The research made it possible to substantiate the position of the authors, which is that the permanent nature of the socio-economic crisis in Ukraine forces to work on the development of anti-crisis measures in the social sphere. This requires constant updating of the tools of the social protection system, social security and social services as automatic state social stabilizers and economic incentives to activate life and well-being of the population. In times of crisis and post-crisis periods, social policies should aim to compensate for the loss of economic benefits not only for the population in need, but also for the proportion of the population in need because of the crisis. Therefore, the state, through social programs, must "insure" a decent standard of living for the entire population of the country, especially in times of crisis.*

Keywords: *social sphere, transfer, social programs, social security system, social guarantees, social policy, budgeting, targeting, design.*

Problem statement and its connection with important scientific and practical tasks. Crises in the national economy reduce the effectiveness of the social sphere. Since the social sphere is an important

component of ensuring the life of society, contributes to the development of man and the reproduction of human capital, the formation of a certain standard of living in society, it must always be in the field of research and public policy. In Ukraine, the basics of social management are established by the Constitution of Ukraine and provide for a unified state policy in the fields of culture, science, education, health care, social security, and ecology. The aggregate amount of financing of the social sphere in Ukraine, expressed in national currency, is increasing every year. However, the standard of living of the population in need of social protection remains beyond the poverty line, and the state of social facilities does not meet current needs and standards. Contemporary social policy in Ukraine at the level of state formation and constant growth of socio-economic danger of citizens is in search of new methodologies for effective redistribution of limited public resources.

Analysis of recent publications on the problem. Social transfer programs are an innovative tool of modern socio-economic policy, as indicated by a small amount of scientific and applied research of the theoretical and methodological foundations of this policy. Theoretical foundations of the influence of the state on social processes in society were developed by such domestic scientists as: O. Davidyuk, I. Ilchuk, Y. Krivobok, I. Kurilo, V. Kutsenko, E. Libanova, V. Lobas, O. Makarova, Y. Ostafiychuk, M. Panchenko, V. Udovichenko, A. Khaletska, I. Yanenko and others. Conceptual bases and practical features of regulation of the sphere of social security are revealed in the works of foreign scientists, among them - U. Beveridge, I. Bentham, J. Buchanan, A. Wagner, L. Ehrhard, A. Müller-Armak, A. Pigou , D. Rawls, M. Friedman and others. According to research in the field of social policy, most authors outline many problems of the functioning of social programs. Derega V. [3] states that "the reflection of problems in the implementation of social policy is, in particular, depopulation." According to the author, Ukraine is currently affected by the demographic crisis caused by the increase in depopulation since 1991. According to Babenko A. [2], social policy should negate social inequality, the number of people who are below the poverty line, and the social and economic risk of the working population, etc. Most authors, including Kudlaenko S. [6], Kochemirovskaya O. [5], Shishkin S. [12] and others point to the existing problem of targeting social benefits, which has not been overcome by Ukraine's independence and therefore needs to be addressed first. Given that the former Minister of Social Policy of Ukraine Reva A. [4] pointed to the problem of targeting social payments, we think that further scientific work is needed to overcome this problem, and one of the options may be to change the design of social transfers.

Allocation of previously unsolved parts of the general problem. The institutional framework of social security remains poorly understood; insufficient attention has been paid to researching the structure and identifying relationships between elements in the social security system; issues such as broadening the scope of social security, introducing decent social standards and aligning them with the international standards defined in the European Social Security Code and the ILO Conventions, and the use of the latest social technologies require research and application. Therefore, the lack of holistic integrated approaches to solving problems in the social security system of economically active population and the need for scientifically sound approaches to its improvement actualize the choice of research topic.

Formulation of research objectives (problem statement). The emergence of new forms of harmonization of well-being and livelihoods of the population in conditions of macroeconomic instability and transformation of socio-economic development of the country becomes extremely relevant due to the inability of market-based economic mechanisms to provide all economically active and socially vulnerable individuals with the necessary public goods. In Ukrainian practice, the social function of the state is aimed at overcoming market imbalances at the expense of the existing social security system. However, the processes of globalization and the current global challenges require continuous improvement of the national social security system, which leads to the monitoring of world experience. That is why we consider it necessary to emphasize the consideration of the phenomenon of social transfers as a new instrument of social justice for Ukrainian practice.

An outline of the main results and their justification. The theoretical, methodological and applied issues of social policy development that cover various aspects of the social sphere, including the problems of justification and implementation of social transfer programs, have been reflected in the writings of many scholars. The social transfer phenomenon covers a wide range of instruments, from short-term emergency humanitarian aid in the event of unforeseen circumstances, to long-term planned and pre-agreed forms of social assistance to those who have fallen outside or are at risk of poverty. An important aspect of the functioning of social transfers is their predictability, i.e. they are paid or provided on a regular basis - not a

crisis response, but a preventative government initiative that aims to enable transfer recipients to prepare themselves and / or protect themselves in an effective way circumstances.

In Western literature, social transfer is an element of social protection that can function both on a long-term basis in order to overcome poverty and on a short-term basis as an emergency transfer. The purpose of long-term social transfer is to reduce the level of chronic poverty in the country. An example of social transfer, in contrast to social payments, is the specific satisfaction of the needs of the non-protected from the market gaps and the needy population, which in the world practice of the use of transfer policy serves in the form of payments for school meals for families belonging to many children, but are no longer covered by poverty line at the expense of minimum household incomes. Such families have one or more breadwinners, but the standard of living is slightly better than that of the poor, but does not differ significantly in qualitative comparison.

The current development of social policies in all countries of the world distinguishes a compulsory element – social guarantees, the form of which can now be defined in two schemes: the state itself finances compliance with social guarantees by redistribution of national wealth (social programs) and the state partially finances the provision of social guarantees (partly financed by the provision of social guarantees). at the expense of a third party – private foundations, international organizations, commercial structure of the country). In the first case, the entire burden of financing comes from the state and sometimes local budgets at the expense of tax revenues, and today in a number of countries, including Ukraine, creates a tax burden and a deficit of the relevant structural elements (the Pension Fund of Ukraine). The second case of financing social security guarantees is widespread not only in the European Union (part of the funding is provided by private entities – insurance organizations), but also around the world, taking into account the least developed countries.

Social security is provided through financial assistance (social benefits or social services), depending on many factors. Thus, the purpose of the functioning of the social protection system is as much a mechanism of crisis intervention as a strategy for preventing the negative impact of possible social risks. It thus not only eliminates the effects of social inequality, but also provides for a balanced redistribution of social goods, becoming a way of reducing inequality and overcoming (preventing) the marginalization of individuals, families and social groups by:

- adherence to the principles of self-sufficiency of the economically active part of the population, that is, creation of conditions for the worker to earn as much as his abilities and initiative allow;
- support yourself and your family; pay taxes, including on social protection of others;
- ensuring the guaranteed standard and quality of life for those members of society who are unable to reach it independently through social support measures for the most vulnerable sections of the population.

The main role in the system of social protection and social security in Ukraine is played by the state. Social protection is provided in the form of in-patient services, financial assistance, social benefits and community-based services. General social protection is provided primarily in the legal form of compulsory state social insurance with the formation of separate funds. State social assistance is based on the subsistence level, which determines the right of a person to state social assistance. Special social protection provides for different from the general conditions of its implementation in relation to the circle of persons defined by the law (in particular on professional grounds). Additional social protection is provided for such categories of population as orphans and children deprived of parental care; war veterans; veterans of military service and veterans of law enforcement agencies; veterans of work and elderly; disabled persons and persons with disabilities; persons affected by the Chernobyl disaster; persons who have been victims of political repression; refugees and others. There is now a problem of optimal implementation of this part of social protection. The system of additional measures provides for the provision of benefits in the field of medical and social services, provision of housing and communal services, etc.

The question of whether certain forms of social protection, including benefits and compensations, the content of human rights and freedoms, remain debatable, since in some cases they do not guarantee a sufficient standard of living, do not support in difficult life situations and do not confirm recognition of certain merits before the state, but simply confer a privileged position on certain categories of citizens, thereby placing others at odds with them. The concept of "expenditures for the implementation of state social protection programs" includes benefits and subsidies to the population for the payment of energy and housing, utilities, solid fuel and liquefied gas, compensation for privileged travel of certain categories of citizens, benefits for telecommunication services, etc. There are two ways to match the obligations of the state and the possibilities of financing them: to increase the expenditures on privileges to the level of their full provision or to reduce the obligations of the state according to its financial capabilities. The first option

is unlikely because it will require several times the cost of the budget for benefits, which is impossible and unjustified since they are provided regardless of income. The second option actually means revision of the system of benefits, its principles and functions, reduction of the circle of privileged persons.

Other countries' experience shows that reforming the benefits system can be a long and painful process. However, the need is already ripe: in the face of budget constraints and extremely low levels of assistance provided to the poor, the state cannot spend taxpayers' funds to support poor people, who are the majority of beneficiaries. Given the great social importance of the issue, the reform of the benefits system should be gradual. We see two possible vectors for reforming the social benefits system:

I. Streamlining the system of benefits, improving the level of targeting of benefits (for the short and medium term):

1) establishing a moratorium on introducing new types of benefits and expanding the number of privileged categories of the population;

2) streamlining the legislation on privileges;

3) providing automated data exchange with utility companies about the amounts calculated taking into account the actual consumption of benefits, to maintain in a current state a single personalized register of beneficiaries of benefits, which will increase the accuracy of calculations of benefits costs;

4) non-distribution of benefits to the members of the family of the beneficiary;

5) normalization of the volume of consumption of privileged services provided now without restriction of consumption, and revision of the standards within which housing and communal privileges are provided;

6) the introduction of a threshold level of income that entitles privileges to restrict access to privileges for the wealthy;

7) improvement of accounting of granted privileges;

8) release of utility companies from their functions that are not inherent to them and ensuring the calculation of benefits in the bodies of social protection of the population;

9) reducing the number of categories eligible for benefits.

II. Replacement of benefits with targeted (monetary) types of assistance (long-term perspective). In this case, the success of the reform of the privilege system will directly depend on the scale and quality of the outreach work about the need to streamline and reform this system. In particular, an important prerequisite for the success of the changes is the formation of public opinion that the benefits are financed by taxpayers. Addressed assistance is a form of social assistance provided by the state to persons with disabilities who are disabled or incapacitated, taking into account the needs of a particular person after seeking help. The aid is intended to be received by a specific person who is entitled to assistance in accordance with the criteria laid down by law and has proved this right through the submission of appropriate documents.

Often, social help is targeted. Addressed assistance can be provided in cash and in kind. Compared to benefits, targeted assistance has a number of advantages, namely: targeted assistance provides better social justice, since it is an indispensable condition for its provision. Therefore, the state will support only those who need it most. Also, targeted help is more effective because the targeted nature of targeted assistance allows you not to scatter resources, but to direct them to those individuals and to those goals that are prioritized. This makes it possible to increase support for the most disadvantaged under all things being equal. Addressed assistance provides market calculations between different economic agents, which helps to improve the financial status of preferential service providers. Another feature is the promotion of savings, since aid is always limited, unlike benefits, the consumption of which is not always normalized. It should be noted that the cost of targeted budget assistance can be clearly calculated.

Addressed assistance has become most widespread in the world of social programs today. Yes, transfer social programs are created that, depending on the goals, are provided directly to the beneficiaries within clearly defined terms. The effectiveness of transfer social programs depends largely on the methodology adopted for the identification and selection of designated beneficiaries. Categorical-geographical identification methods, together with the use of income and / or wealth indicators through means testing or proxy methods, are now widely used in the selection of households (or individuals) eligible for social transfers in most countries of the world. In practice, most programs operate on combinations of methods, in some cases adopted in stages, from the poorest or most vulnerable recipients to the upper-threshold households that separate the eligible from the deprived. The use of several techniques gives the modularity to obtain a higher level from the implementation of the social program on the basis of transfers, taking into account the exclusion of beneficiaries.

Categorical adherence to all beneficiary selection conditions guarantees in most cases the clarity of the identification mechanism, which eliminates the problem of payment targeting. Beneficiary groups in practice can be identified by age (e.g., children, the elderly), health status (e.g., people with HIV / AIDS and chronic illnesses, disability, etc.) and existing socially disadvantaged conditions (e.g. widows, orphans).

Beneficio de Prestaçao Continuada, a Brazilian social pension fund, applies a methodology for categorically identifying beneficiaries according to an age-related indicator, together with medical tests. Studies have shown that the program avoids the omission of elderly people who would otherwise be excluded from social security. Another example of categorical identification is the Chilean pension system "Pensiones Solidarias" (now known as Subsidio Alimentario), which provides a pension for those who have not been able to earn sufficient income through disability or ill health. The program applies a categorical approach to identifying eligible groups, while using proxy tests, people with a per capita income of less than $ 60 per month would be excluded.

An important aspect is also to highlight the orientation of the creation of a particular program – the purpose of its functioning, and the focus on the end result, which must be clearly spelled out and measured. The focus is to ensure that social transfer program resources are targeted only at designated beneficiaries, to minimize the reach of those who are not intended to be beneficiaries (inclusion errors) and not to reach the intended beneficiaries (exclusion errors). Therefore, it is important to clearly state the end result – maximum efficiency, for the effective use of scarce resources in social transfer programs. Given the level of ability to provide social protection, especially in low-income countries where poverty is high, increased commitments make this a particularly suspicious moment for calculating current knowledge on social transfer targeting of social programs.

The Ethiopian Productive Safety Net Program (PSNP) [11] has several different targeting layers. The approach is poverty-based and the primary target group is those beneficiaries with a food gap of three months or more. However, the first step in targeting was to differentiate between food security and the danger of regions, then districts, and then settlements and urban settlements. The community-oriented committee has classified the poorest households in urban settlements on the basis of knowledge about gaps in food at home. Proxy indicators were also used to target this rating. Categorical targeting (identifying elderly, disadvantaged and pregnant women) is used to differentiate between households that have to do a series of public works to qualify for a transfer, and households that receive transfers without the need for community service. Households with food insecurity were excluded from the prevailing food security regions. Determining wages from community service activities is lower than the prevailing level of wages in agriculture, which indicates the low efficiency of targeting transfer social programs for household food security.

Lesotho's non-contributory pension scheme [11] is based on a social-categorical approach - transfers are received only by persons over 70 years of age. The scheme began operations in 2004 and aimed at reducing poverty among the elderly, although there was no testing tool at the time to identify (and remove) elderly people who were dying. The choice of program / orientation is based on concerns about the increasing number of children affected by HIV and AIDS in Lesotho, supported by grandparents and other elderly relatives or neighbours.

The Progress Mexican Conditional Cash Transfer Program [11] (Progresa) began in 1997 and was later renamed Oportunidade. Initially, the program was aimed at human development of the population living in rural areas, but the name change implied a change of focus on the city. Conditions for human development were clinic attendance, enrolment and school attendance. Orientation to human development combined geographical, poverty and other social criteria. Small rural communities were identified on the basis of marginality, i.e. limited access to education and health infrastructure. Given the conditions, the orientation was also categorical to some extent - focused on families with children aged 7 to 14 years. The combination of socially-formed mechanisms and proxies was subsequently used: the poorest households were determined on the basis of socio-economic data obtained during the census, and then a feedback mechanism was used to re-qualify households.

The Bolas Familiar in Brazil [11] is a consolidation of a number of programs aimed at tackling poverty and food insecurity. As a result, the program has many goals: reducing hunger and poverty, inequalities in money transfers (conditioned by guaranteed access to education, health and nutrition), and reducing social exclusion by promoting the empowerment of poor and vulnerable households. This combination of proven means and categorical targeting has resulted in: beneficiaries of the transfer program were households with children under 15 and / or pregnant women with income between $ 60 and $ 120 (low income where beneficiaries were eligible to receive low-income benefits). This approach indicated a highly institutionalized

targeting system in comparison to other countries: targeting policy is determined at the federal level, monitoring and implementation of the program are carried out at the state and municipal level, including verification of conditions. The identification of the beneficiary is done by means of verification by the municipal social workers who fill out the federal forms.

The pilot Salomon cash transfer program [13] (Salomon) in Zambia is aimed at helping disadvantaged households with the support of the Zambian Government and the German aid agency TGZ. Under this program, households without children receive ZMKK 30,000 ($ 6) in cash each month, while households with children receive ZMKK 40,000 ($ 8) in cash. This transfer does not relieve the beneficiary households of poverty, but it does alleviate food poverty. If they decide to spend it on corn, the household will buy a second daily meal. Beneficiary households are expected to know best what they most need to survive; and that they spend money wisely; and that household heads (mostly older women) spend most of their money on children in the household. All of these assumptions are carefully controlled and have so far proved realistic. Beneficiary households are selected by the Communities Assistance Committees, whose members are elected or approved by the community. After training, they use a multi-step process to select the 10% of the most needy households. Payments to households living near Kalomo are made through local bank accounts. Payment points have been set up in rural wellness centres and schools for those living further afield. At the end of 2004, about 4,000 people in 1,027 households received monthly money transfers. Of these, 66% are headed by women, 54% by elderly, and at least 54% by AIDS; 61% of household members are children, 71% of them are orphans. Both targeted beneficiaries and the local community report that transfers have improved the welfare of the poorest households. Recipients use them to purchase food and meet other basic needs (such as blankets, soap, school books). Some beneficiaries have even saved money (including through a rotating fund) and invested in seeds and breeding of small animals. If the social remittance scheme is extended to all 200,000 impoverished and restricted Zambian households, annual expenditures will be $ 21 million - approximately 5% of Zambia's annual foreign aid or 0.5% of GNP. This means that national social transfers are affordable - especially if the government and donors share the costs.

Bangladesh's BRAC [7] experience in targeting the poorest is based on an approach to improving living standards through microfinance that does not meet the social risks faced by the poorest. The program was founded by the organization of the same name, which has been experimenting with the "communication model" for the poorest in the last two decades, using transfers as a strategic entry point. This experience led to the creation of a new TUP program in 2002 with the idea of enabling them to develop new and better options for sustainable living, using a combination of approaches such as advertising (eg, training grants) and protective (e.g. scholarships, medical services) - as well as overcoming socio-political constraints at various levels. TUP employs two broad strategies: promoting specific targeting of the poorest and most excluded by addressing socio-political relationships that abhor poor women and men, limiting their lives. TUP engages rural elites to maintain or strengthen the usual social support systems for the poorest while providing more systematic community-level protection against the risks faced by the ultra-poor. Ultra-poor women are able to work with a greater sense of security, knowing that their assets are at least nominally protected by powerful rural elites.

Early estimates of the changes suggest that the average food intake of TUP participants has increased and become more diversified. Perceived levels of food security and health also indicate significant positive behavioural changes and anthropometric improvements. The first TUP participants underwent a two-year special investment phase and were organized into separate rural organizations. They are offered a full range of BRAC development services, including microfinance. Based on previous experience, BRAC applies a flexible, experimental and member-oriented approach to lending. About 70% have taken out the first loan and regularly use this service. TUP is seen as a local success, not an external organization.

Chile's Solidario program [10] has aimed at eradicating the extreme poverty seen in 250,000 households (as of 2005), despite 20 years of rapid and sustained economic growth and a strong focus on poverty reduction by democratic governments since 1990. Previous social programs have been segmented by sector, leading to high efficiency gaps, and the policymaking process has underperformed due to a lack of understanding of the many causes of poverty and the role of households in social protection. Solidario's authors focused on people who were considered to be a stable breadwinner for the male family. Under this program, since 2002, there has been comprehensive support for households trying to overcome chronic poverty.

This program is downgraded to the fact that Chile's Solidario has been updated in several respects: local government representatives have initiated household surveys to obtain information on housing,

education, employment and income levels. Thus, local governments have been able to move away from sectoral segmentation and to provide integrated implementation among government entities supported by a modified budget management system. Subsidiary subsystems have also been introduced to provide social information and an extended assessment of the impact of this program, as well as related social programs, on the standard of living of the population. Transfers aimed at utility bills, childcare and pensions operated on a regular basis, with other costs limited to a period of 2 to 5 years, depending on the employment rate of the population. Thus, Solidario Chile was the first attempt to build a comprehensive social protection transfer system that should include all those at risk of social risk, not just those living in chronic poverty. A geographical approach should also be included; social risks are directly related to the local environment.

Latin American human development programs (also referred to in the literature as "contingent remittances" or ICTs) combine income transfers with preferential access to medical or educational services. Human development programs are directly aimed at both reducing extreme poverty and stimulating investment in human capital. This second goal is crucial to help overcome intergenerational poverty. The balance between these two goals, the reduction of current poverty and future poverty, depends on the programs. To the extent that poverty reduction is a goal of the program in the future, social assistance programs are implicitly related to chronic poverty.

One of the most famous and oldest human development programs is the Mexican Progress of Oportounidades, which places great emphasis on reducing persistent intergenerational poverty. Progress-Oportounidades aims to reduce chronic poverty by focusing on the human development of children. Income transfer depends on the number of children and the minimum attendance of primary and secondary schools. Progresa-Oportunidades also includes conditions related to the use of preventive health care services by household members, especially for expectant mothers and children from birth to five to six years, which are considered critical to enhancing the future productive capacity of children.

Similarly, the Brazilian Bolsa Family is the largest transfer program in Latin America, which is based on two key goals related to combating chronic poverty: first, reducing hunger and poverty through income transfers; second, overcoming long-term deprivation.

Other government programs aimed at the long-term development of mankind include Colombia's "Families en Aksion" and Ecuador's "Bono de Desarolo Humano". These programs complement the income of extremely poor households by interfering with human development for the clear purpose of promoting human capital formation. In a recent report, the World Bank said that this approach aimed at developing humanity through social assistance is rapidly expanding throughout Latin America and beyond, and there are now more than 30 countries with large-scale programs, including Bangladesh, Indonesia and Turkey.

A number of human development pilot projects have been implemented in Asia, Africa and Latin America. The focus on human development is significant in pilot projects in Kenya, Malawi, Ghana, Zambia, Nigeria, Liberia, Uganda and Tanzania. The rationale behind the emphasis on human development is based on empirical evidence showing the constraints and tightness faced by poor households planning to invest in human capital. This is especially true when credit markets are fragmented. Poor nutrition, poor health and limited schooling are associated with low productivity. In turn, low labour productivity translates into low income, which often leads to a "vicious cycle" of poverty and deprivation.

In low-income countries, it is reported that 43% of children under the age of five are overweight, and the prevalence of malnutrition is often two to three times higher among the poorest households than in other poor households. There are also indications of the inability to provide education for children in poor households. Children who are unable to receive basic education are most likely to experience poverty. In this context, social assistance becomes critical as income transfers weaken household budget constraints by encouraging them to invest in human capital. Social transfers allow households to increase the quantity and quality of the food they consume. They can also make it easier to redistribute homework so that children can go to school. Thus, constant school attendance and improved nutrition for children will lead to increased productivity in the future and an increase in the adult income required to overcome poverty traps and reduce chronic poverty.

It is believed that a positive impact on reducing chronic poverty in income transfer programs may also lead to an increase in the period of study. Thus, a study of the Columbia School Voucher Program (PACES) illustrates the dependence of beneficiaries' pay and pay increases by approximately 1.2 percentage points [1].

Nicaragua estimates the future income of workers who received income transfers under the Red Protectionist program [8]. The present value of future earnings will increase as a result of participation in the programs, and the results of the program's operation suggest that an increase of 0.66 years of schooling will lead to an increase of 8% of future salaries. The reciprocal complementarity between nutrition, health and

education, as well as the effects of transition and positive externalities arising from employment, the commodity and credit markets from the intensification of these dimensions of well-being, has been characterized by expansion in terms of scale and global coverage, social transfers on human development.

Hunger Risk Program [9] (Northern Kenya) - An example of an unconditional cash transfer program, launched in 2009, aims to reduce extreme poverty by providing regular cash transfers to approximately 300,000 people in Mandera, Marsabit, Turkana and Wagir. Orientation in this context poses significant challenges not only in terms of logistics but also in terms of identifying a well-defined and defined target population: the program must meet the goals of reducing extreme poverty and be able to identify in terms of the specific poverty characteristics of the studied poverty line people. In countries such as Northern Kenya, the focus cannot be on household income alone as a relative standard of living, since income flows are often irregular, it is difficult to accurately identify and verify them. An alternative measure of living standards is consumption expenditure, but this is usually inappropriate given the large amount of detailed information needed by all households in the target community and the associated costs. Therefore, when designing the program, alternative approaches were used to measure the target population – the definition of a power of attorney for poverty, which was then used as a targeting measure. Such approaches usually rely on a statistical analysis of the correlates of objective poverty measures. Due to the lack of detailed data at the household level, the Program was unable to identify targeted measures that would indicate the causes of such poverty and its eradication issues. It was therefore decided that other mechanisms (such as proxies) would be used to target poverty. During Phase 1 (2008–2012), three targeting mechanisms were applied:

(i) community orientation;

(ii) high dependency households;

(iii) the elderly (55 years of age and above).

This innovative experimental design makes it rare to compare results across different orientation mechanisms within a single program. More often than not, a number of assumptions have to be made in the targeting literature that allow researchers to compare the effectiveness and efficiency of different orientation mechanisms across programs, contexts, populations, and institutional structures. This leads to inaccuracies and biases in the interpretation of the results.

The number and size of social transfers are specific to each state, because they are formed not only by the influence of political and economic factors, but also by the socio-cultural and moral-ethical characteristics that are inherent in a given society. Even within the European Union, whose countries are increasingly integrating into a single economic, social and political space, there are significant differences in the social protection system. For example, social transfers such as childbirth assistance are completely absent in some countries (Greece, Austria, Portugal), but are in their closest neighbours (Spain, Denmark, Italy).

Conclusions and perspectives of further research. The theory of social transfer has become the largest study in the modern world for the countries of East Africa, including countries such as Zambia, Zimbabwe, Swaziland, Mozambique, Lesotho, Malawi. Social transfers in the territories of these countries operate in the form of payments for school meals, payments for HIV / AIDS treatment, direct assistance to low-income households, non-contributory pension payments, payments to agricultural households, etc. However, the scientific and practical interest in social transfer in poor countries focuses on the potential long-term perspective of using the foreseeable tools used to overcome chronic poverty and its causes. Poverty and insecurity are an insurmountable and pervasive problem in many East African countries. Short-term, reactive, "patches" of poverty and insecurity have complex effects of use, but while using such social transfers, such tools have proven purposeful use, reducing the negative effects of market gaps in the short run, indicating that there is a need to absorb them. using.

Predictability is a key feature of social transfers that address chronic poverty. As the variables in the social protection model that have an impact on poverty are low economic growth, low agricultural productivity, high unemployment, the HIV / AIDS epidemic, which are also naturally chronic, the chronic poverty burden of this country's socio-economic development life is relatively large. This social burden prediction can address the problem of poverty in a structured, annual context and improve living standards through the use of anticipated social transfers, as opposed to relying on annual social assistance programs with a fixed budget fixation late in the country and not effective at all, or even at risk of chronic poverty, as they must be addressed. In other words, unlike acceptable forms of social assistance, whose effectiveness is diminished by the redundant bureaucracy, social transfers are faster, more efficient and do not require significant effort to create a system of beneficiaries of transfers.

Estimated social transfers can be provided on a regular basis, which on the one hand enables beneficiaries to decide for themselves how to use them – to spend, to save, to invest – and to protect them from the victim of unforeseen circumstances. In this way, social transfer functions more efficiently, as it is not only a way to correct market imbalances, but also enables the use of a wide range of human public goods that short-term immediate transfers cannot.

In our opinion, it is advisable to implement the positive experience of most of the world models of the use of social transfers, which in the public administration system combine their three main functions: provision, prevention and promotion. Conceptually, each social transfer function outlines the effectiveness of its use according to the respective phases of poverty risk. On the whole, the function of the state to realize social security of the population helps to reduce the level of social danger by overcoming the threats of social inequality, creating a protective barrier in case of unforeseen circumstances. The most popular form is the use of a social grant. The preventive function will signal the stage of risk mitigation, that is, the level of danger. By destination, social transfers should focus on preventing poverty or insecurity from rising through different social security systems. And the social transfer promotion feature will take action to reduce social risk, as it aims to protect household wealth and income.

Clearly defined frameworks for inclusion and categorical identification, as the world experience has shown, offset the problem of targeting and increase the well-being of the population not only for the duration of the social program (if it is limited in time) but also in the long run. Also, an important aspect of the formulation and operation of a social program is the form of payment – a transfer that goes directly to the beneficiary. The regularity of transfer functioning and the end result orientation in social programming also increases the effectiveness of the measure to overcome social inequality.

Therefore, social policy must first and foremost play a regulatory and stimulating role in ensuring the socio-economic development and conditions for the effective functioning of the social protection system, which is designed to enhance the economic activity of able-bodied people to ensure a decent standard of living in society.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабенко А. Г. Актуальні проблеми соціальної політики України / А. Г. Бабенко. // Проблемы и перспективы развития сотрудничества между странами юго-восточной Европы в рамках черноморского экономического сотрудничества и ГУАМ. – 2017.

2. Ваучери для приватного навчання у Колумбії: докази рандомізованого природного експерименту / [Д. Ангріст, Е. Беттінгер, Е. Блум та ін.]. // The American Economic Review. – 2002. – №92. – С. 1535–1558.

3. Дерега В. В. Соціальна і гуманітарна політика [Електронний ресурс] / В. В. Дерега – Режим доступа до сайту:https://buklib.net/books/35848/.

4. Кочемировська О. О. Основні напрями оптимізації системи соціального захисту в Україні : аналіт. доп. / О. О. Кочемировська, О. М. Пищуліна. – К. : НІСД, 2012. – 88 с.

5. Кудлаєнко С. В. Адресна допомога як складова соціальної політики / С. В. Кудлаєнко, В. В. Онофрійчук. // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2015. – №5.

6. Матін І. Проблема подолання уразливих верств найбідніших: мікроперспектива БРАК [Електронний ресурс] / І. Матін // доповідь, представлена на конференції ABCDE, Амстердам.. – 2005. – Режим доступа до сайту: http://inm.org.bd/wp-content/uploads/2015/09/bibliography_series1.pdf.

7. Морлі С. Від соціальної допомоги до соціального розвитку: цільові субсидії на освіту в країнах, що розвиваються. / С. Морлі, Д. Коаді. – Вашингтон: International Food Policy Research Institute, 2003. – 160 с.

8. Підсумкова прес-конференція Міністра соціальної політики України Андрія Реви [Електронний ресурс] // Міністерство соціальної політики України. – 2019. – Режим доступа до сайту: https://www.msp.gov.ua/news/17505.html.

9. Сабаті-Веллер Р. Таргетування трансфертів соціальних програм: порівняння дизайну та помилок імплементації за допомогою альтернативних механізмів / Р. Сабаті-Веллер, А. Харрелл, С. Деверуа. // Journal of International Development. – 2015. – №27. – С. 1521–1545.

10. Сантібанес С. Інформаційна основа вимірювання бідності: Використання підходу до спроможності для вдосконалення інструменту проксі CAS. / С. Сантібанес. // European Journal of Development Research. – 2005. – №17. – С. 89–110.

11. Слейтер Р. Орієнтація соціальних трансфертів: огляд DFID [Електронний ресурс] / Р. Слейтер, Д. Феррінгтон // ODI. – 2009. – Режим доступа до сайту: https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/5494.pdf.

12. Шишкін С. В. Економіка соціальної сфери / С. В. Шишкін. – Москва: ВШЭ, 2004. – 294 с.

13. Шуберт Б. Пілотна схема соціальних грошових переказів район Каломо - Замбія, робочий документ КПРК № 52 [Електронний ресурс] / Б. Шуберт // UK Department for International Development. – 2005. – Режим доступа до сайту: https://www.gov.uk/dfid-research-outputs/the-pilot-social-cash-transfer-scheme-kalomo-district-zambia-cprc-working-paper-no-52.

REFERENCES

1. Babenko A. H. (2017). Aktualni problemy sotsialnoi polityky Ukrainy [Actual problems of social policy of Ukraine] [in Ukrainian].

2. Angrist, J., Bettinger, E., Bloom, E., King, E. and Kremer, M. (2002). Vauchery dlia pryvatnoho navchannia u Kolumbii: dokazy randomizovanoho pryrodnoho eksperymentu [Vouchers for private schooling in Colombia: evidence from a randomized natural experiment]. The American Economic Review, 92(5), (pp.1535-1558) [in Ukrainian].

3. Dereha V. V. Sotsialna i humanitarna polityka [Social and humanitarian policy]. Retriever from: https://buklib.net/books/35848/ [in Ukrainian].

4. Kochemyrovska O. O. (2012). Osnovni napriamy optymizatsii systemy sotsialnoho zakhystu v Ukraini : analit. dop.[Main directions of optimization of social protection system in Ukraine: analyte.].K. : НІСД [in Ukrainian].

5. Kudlaienko S. V. (2015). Adresna dopomoha yak skladova sotsialnoi polityky [Addressed assistance as a component of social policy]. Kyiv, NISD [in Ukrainian].

6. Matin, I. (2005). Problema podolannia urazlyvykh verstv naibidnishykh: mikroperspektyva BRAK [The problem of overcoming the vulnerable strata of the poorest: the micro-perspective of MARRIAGE].Paper Presented at the ABCDE 2005 Conference, Amsterdam, July. Retriever from: http://inm.org.bd/wp-content/uploads/2015/09/bibliography_series1.pdf. [in Ukrainian].

7. Morli, S. (2003). Vid sotsialnoi dopomohy do sotsialnoho rozvytku: tsilovi subsydii na osvitu v krainakh, shcho rozvyvaiutsia [From social assistance to social development: targeted subsidies for education in developing countries]. Washington, International Food Policy Research Institute,[in English].

8. Pidsumkova pres-konferentsiia Ministra sotsialnoi polityky Ukrainy Andriia Revy[Final press conference of the Minister of Social Policy of Ukraine Andriy Reva]. Ministry of Social Policy of Ukraine. Retriever from https://www.msp.gov.ua/news/17505.html. [in Ukrainian].

9. Sabati-Veller R., Hurrell, A., Devereux, S. (2015). Tarhetuvannia transfertiv sotsialnykh prohram: porivniannia dyzainu ta pomylok implementatsii za dopomohoiu alternatyvnykh mekhanizmiv[Targeting Social Transfer Programmes: Comparing Design and Implementation Errors Across Alternative Mechanisms]. Retriever from https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1002/jid.3186 [in English].

10. Santibanes S. (2005).Informatsiina osnova vymiriuvannia bidnosti: Vykorystannia pidkhodu do spromozhnosti dlia vdoskonalennia instrumentu proksi CAS [The Informational Basis of Poverty Measurement: Using the Capability Approach to Improve the CAS Proxy Tool]. European Journal of Development Research, 17, pp.89-110. [in English].

11. Sleiter R. (2009).Oriientatsiia sotsialnykh transfertiv: ohliad DFID [Targeting Social Transfers: A Review of DFID]. Retrieved from https://www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/5494.pdf.[in Ukrainian].

12. Shyshkin S. V. (2004). Ekonomika sotsialnoi sfery [Economics of social sphere] Moskva: VShЭ, 294 p. [in Ukrainian].

13. Shubert B. (2005).Pilotna skhema sotsialnykh hroshovykh perekaziv raion Kalomo - Zambiia, robochyi dokument KPRK № 52 [The Pilot Social Cash Transfer Scheme, Kalomo District – Zambia. Chronic Poverty Research Centre Working Paper 52]. Retrieved from https://www.gov.uk/dfid-research-outputs/the-pilot-social-cash-transfer-scheme-kalomo-district-zambia-cprc-working-paper-no-52. [in Ukrainian].

УДК 330.341.1:332(045) https://doi.org/10.31520/ei.2020.22.1(74).63-71
JEL O31, R51, R58

ЄРМАКОВА О.А.
д-р екон. наук,
доцент
Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України
Французький б-р, 29 м. Одеса, Україна, 65044
E-mail: impeer@ukr.net
ORCID: 0000-0002-9815-3464

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ МЕХАНІЗМИ ПІДТРИМКИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ[1]

Актуальність. *Однією з проблем державної політики в сфері інноваційної діяльності в Україні є відміна або призупинення фінансових пільг для суб'єктів інноваційної діяльності через непрозорість механізмів їх розподілу. Проте повна відмова від державної фінансової підтримки інноваційної діяльності, яка є одним із найрозповсюдженіших інструментів інноваційної політики в світі, не відповідає інтересам інноваційного розвитку держави. Рішенням даної проблеми на регіональному рівні може стати механізм фінансування реалізації інноваційних проєктів на конкурсних засадах.*

Мета та завдання*. Метою статті є розробка організаційно-економічних механізмів інноваційного розвитку на регіональному рівні та розкриття джерела формування їх фінансового забезпечення.*

Результати. *В статті запропоновано механізм конкурсного відбору інноваційних проєктів на отримання фінансування з місцевих бюджетів, який, на відміну від існуючих, є максимально прозорим, забезпечує змагальність серед заявників та враховує пріоритети інноваційного розвитку конкретного регіону завдяки такій процедурі: комітет з відбору інноваційних проєктів формується на принципах партисипативності представників усіх зацікавлених сторін – влади, бізнесу, науки, освіти, громади, визначає умови конкурсу та оголошує конкурс; конкурс є відкритим для всіх у кого є ідеї за оголошеною тематикою; відбір відбувається з максимальною прозорістю та оголошенням критеріїв, відібрані проєкти отримують фінансування з місцевого бюджету за рахунок коштів бюджету розвитку; аудит. Передбачається, що економічне супроводження проведення конкурсного відбору інноваційних проєктів здійснюється на основі партнерства і фінансового забезпечення з місцевих бюджетів. Запропоновано наступні механізми: фінансування на засадах державно-приватного партнерства за методом участі в капіталі; надання податкових пільг на податки, що сплачуються до регіональних бюджетів; інвестиційно-орієнтовані податкові пільги, які передбачають звільнення від оподаткування податком на прибуток фінансових результатів підприємств, що не вилучаються із господарського обігу та реінвестуються в інноваційні проєкти.*

Висновки. *Впровадження запропонованих механізмів забезпечить прозорість процесу конкурсного відбору проєктів, змагальність серед заявників, фінансову підтримку з різних джерел та врахування пріоритетів інноваційного розвитку конкретного регіону.*

Ключові слова*: інноваційний розвиток, регіон, організаційно-економічні механізми, фінансове забезпечення, інноваційні проєкти.*

IERMAKOVA O.A.
Dr.Sc. (Economics),
Assoc. Prof.
Institute of Market Problems And Economic&Ecological Research of the
National Academy of Sciences of Ukraine
Frantsuzskiy Boulevard, 29, Odessa, Ukraine, 65044
E-mail: impeer@ukr.net
ORCID: 0000-0002-9815-3464

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISMS TO SUPPORT INNOVATIVE DEVELOPMENT AT THE REGIONAL LEVEL

[1] Публікація виконана в рамках наукового проєкту «Розробка стратегій інноваційного розвитку для регіонів України на засадах глокалізації (на прикладі Одеської області)» за рахунок коштів бюджетної програми «Підтримка розвитку пріоритетних напрямів наукових досліджень» (КПКВК 6541230).

Topicality. *One of the problems of the state innovation policy in Ukraine is the abolition or suspension of financial privileges for the subjects of innovation activity due to the lack of transparency of the mechanisms of their distribution. However, complete rejection of state financial support o innovation, that is one of the most widespread instruments of innovation policy in the world, does not correspond with the interests of innovative development of the state. As a solution of this problem at the regional level could be the mechanism of financial support for innovative projects on a competitive basis.*

Aim and tasks*. The purpose of the article is to develop organizational and economic mechanisms of innovative development at the regional level and to discover the source of formation of their financial support.*

Research results*. The article proposes a mechanism for competitive selection of innovative projects to receive funding from local budgets, which, unlike the existing ones, is as transparent as possible, ensures competitiveness among applicants and takes into account the priorities of innovative development of a particular region through the following procedure: the committee for selection of innovative projects is formed on the principles of participatory involvement of representatives of all stakeholders - authorities, business, science, education, community, determines the terms of competition and announces the competition; the competition is open to anyone who has ideas on the announced theme; the selection procedure occurs with maximum transparency and the announcement of the criteria, the selected projects receive funding from the local budget at the expense of the development budget; audit. It is envisaged that economic support for the competitive selection of innovative projects is carried out on the basis of partnerships and financial support from local budgets. The following mechanisms have been proposed: public-private partnership financing through equity participation; granting tax exemptions for other taxes paid to regional budgets; investment-oriented tax benefits, which provide for the exemption from income tax on the financial results of enterprises that are not withdrawn from business and reinvested in innovative projects.*

Conclusion*. Implementation of the proposed mechanisms will ensure transparency of the project selection process, competitiveness among applicants, financial support from different sources and taking into account the priorities of innovative development of a particular region.*

Keywords*: innovative development, region, organizational and economic mechanisms, financial support, innovative projects.*

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями.

Однією з проблем державної політики в сфері інноваційної діяльності в Україні є відміна або призупинення фінансових пільг для суб'єктів інноваційної діяльності через непрозорість механізмів їх розподілу. В ст. 6 Закону України «Про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності в Україні» визначаються деякі механізми фінансування пріоритетних напрямків інноваційної діяльності, зокрема такі: 1) розвиток інноваційної інфраструктури (інноваційних центрів, технологічних парків, наукових парків, технополісів, інноваційних бізнес-інкубаторів, центрів трансферу технологій, інноваційних кластерів, венчурних фондів тощо); 2) першочерговий розгляд заявок на винаходи, що відповідають середньостроковим пріоритетним напрямам загальнодержавного рівня; 3) пряме бюджетне фінансування та співфінансування; 4) відшкодування відсоткових ставок за кредитами, отриманими суб'єктами господарювання у банках; 5) часткова компенсація вартості виробництва продукції; 6) кредити за рахунок коштів державного бюджету, кредитів (позик) і грантів міжнародних фінансових організацій, залучених державою або під державні гарантії; 7) субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам; 8) податкові, митні та валютні преференції.

Формулювання ключових термінів інноваційної діяльності в Законі України «Про інноваційну діяльність» несе в собі елемент неоднозначності трактування. За цих умов будь-які податкові, фінансові стимули державної інноваційної політики не будуть в очікуваній мірі сприяти інноваційному розвитку, оскільки немає гарантій, що цими стимулами скористаються дійсно інноваційні підприємства.

Проте повна відмова від державної фінансової підтримки інноваційної діяльності, яка є одним із найрозповсюдженіших інструментів інноваційної політики в світі, навряд чи відповідає інтересам інноваційного розвитку держави. Рішенням даної проблеми на регіональному рівні може стати механізм фінансування реалізації інноваційних проєктів на конкурсних засадах.

Аналіз останніх публікацій по проблемі. Питання стимулювання інноваційного розвитку на регіональному рівні, впровадження відповідних механізмів є широко досліджуваним як в науковому, так і в прикладному аспекті. Слід відмітити наукові праці таких вчених як Амоша А.І., Бондаренко О.В., Бондарчук В.Д., Бутенко А.І., Головатюк В.М., Гончаренко М.Ф., Доценко О.Ю., Захарченко В.І., Комеліна О.В., Кореняко Г.І., Соловйов В.П., Уманець Т.В., Шлафман Н.Л., Щеглюк С.Д. та багато інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Як показує практичний досвід, недієвість переважної більшості механізмів стимулювання інноваційної діяльності на національному,

а особливо на регіональному рівні обумовлено відсутністю фінансового забезпечення. Нові можливості фінансового забезпечення інноваційної діяльності на регіональному рівні відкриваються в умовах реформи місцевого самоврядування.

Формулювання цілей дослідження (постановка завдання). Запропонувати організаційно-економічні механізми інноваційного розвитку на регіональному рівні та розкрити джерела формування їх фінансового забезпечення.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування.

Небагатий досвід реалізації програм інноваційного розвитку в регіонах України підводить до необхідності розподілу коштів програм на грантовій основі, тобто через систему конкурсів інноваційних проєктів із професійним інноваційним аудитом їх реалізації за зразком європейських грантових програм. Пропонується наступна процедура конкурсного відбору інноваційних проєктів на отримання фінансування з місцевих бюджетів (рис. 1):

1) комітет з відбору інноваційних проєктів, сформований на принципах партисипативності представників усіх зацікавлених сторін – влади, бізнесу, науки, освіти, громади, визначає умови конкурсу, вимоги до проєктів та оголошує конкурс. Всі зустрічі і збори комітетів супроводжуються веденням протоколів. Всі рішення приймаються простою більшістю голосів;

2) проєкти подаються на конкурс, який є відкритим для всіх у кого є ідеї за оголошеною тематикою конкурсу;

3) відбір проєктів, який відбувається з максимальною прозорістю та оголошенням критеріїв відбору. Відібрані проєкти отримують фінансування з місцевого бюджету за рахунок коштів бюджету розвитку, а також менторську, юридичну, маркетингову, PR-підтримку;

4) відібрані проєкти після свого закінчення мають представити отримані результати до Комітету на аудит, комерційний запуск проєктів.

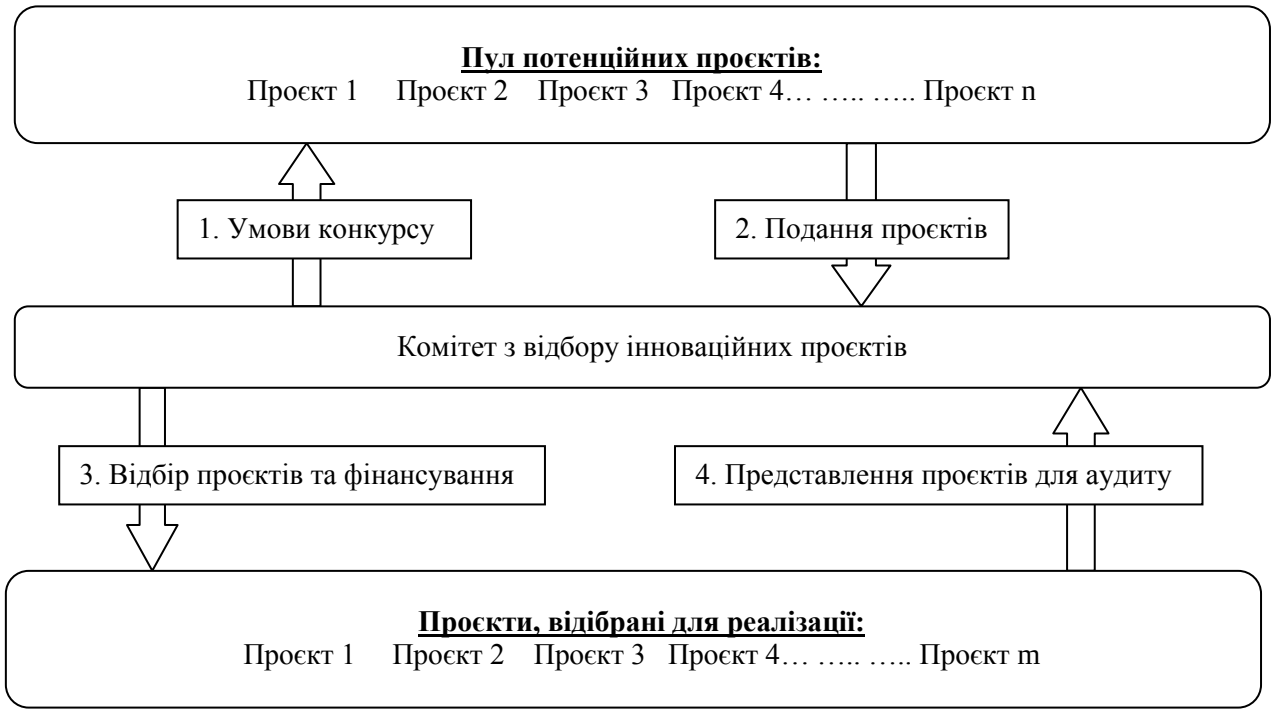

Рис. 1. Процедура конкурсного відбору інноваційних проєктів на отримання фінансування з місцевих бюджетів

Джерело: Авторська розробка

Така система відбору проєктів для отримання державного фінансування є максимально прозорою, забезпечує змагальність серед заявників та враховує пріоритети інноваційного розвитку регіону. Так, наприклад, може бути визначено, що фінансування з місцевого бюджету можуть отримати проєкти, які передбачають міжсекторне партнерство, тобто партнерство бізнесу і наукових установ, або проєкти, які передбачають залучення молодих науковців.

Попроєктний підхід в підтримці економічної активності суб'єктів господарювання на регіональному та базовому рівні є дієвим економічним інструментом, який дозволяє стимулювати залучення капіталу та активізувати загальну економічну активність, зменшити можливі зловживання пільгами завдяки тому, що об'єктом регулювання стає не вид економічної діяльності чи підприємство, а безпосередньо інвестиційний проєкт. Попроєктний підхід за своєю сутністю є функціональним, який, на відміну від галузевого, передбачає визнання високотехнологічного бізнесу з високою доданою вартістю, створеною в Україні пріоритетним напрямом господарювання незалежно від виду економічної діяльності та галузі.

Також попроєктний підхід не протирічить умовам перебування в Світовій організації торгівлі та вимогам угоди про асоціацію з Європейським Союзом, відповідає положенням статей 87 та 92 Договору про заснування Європейської спільноти [1]. Пропоновані економічні інструменти також є сумісними з вимогами Міжнародного валютного фонду і завдяки відповідності критеріям ефективного просування економічних реформ не перешкоджатимуть залученню міжнародної фінансової допомоги.

Передбачається, що економічне супроводження проведення конкурсного відбору інвестиційних проєктів здійснюється на основі партнерства і фінансового забезпечення з місцевих бюджетів. В умовах дефіциту ресурсів місцевих бюджетів і хронічної нестачі бюджету розвитку виникає потреба в альтернативних джерелах сталого фінансування розвитку інноваційної діяльності в регіоні на основі конкурсного відбору. Ознака сталості розвитку і сутності самих джерел фінансового забезпечення інноваційної діяльності є ключовою і на теренах України, і в світовому масштабі. Так, програми Horizont 2020, Erasmus та національна програма щодо формування мережі трансферу інновацій (реалізується з координацією з боку УкрІНТЕІ) передбачають обов'язкову життєздатність проєктів, які реалізуються і формування таких механізмів фінансування, які забезпечували б відновлюваність і самоокупність. Відповідно до цього нами пропонується механізм сталого фінансового забезпечення інноваційного розвитку регіону на основі капіталізації державних ініціюючих інвестицій. Завданням регіональних органів влади або органів місцевого самоврядування має стати вкладення ініціюючих інвестицій в такі інноваційні проєкти, які були позитивно оцінені експертами та пройшли конкурсний відбір. Джерелом для таких ініціюючих капіталовкладень можуть стати кошти бюджету розвитку, ресурси, залучені по грантовим програмам, понадпланові надходження в бюджети територіальних громад. Здійснені вкладення з боку регіональних або місцевих органів влади капіталізуються і можуть в подальшому приносити дохід в регіональний або місцевий бюджет у вигляді дивідендів (рис. 2).

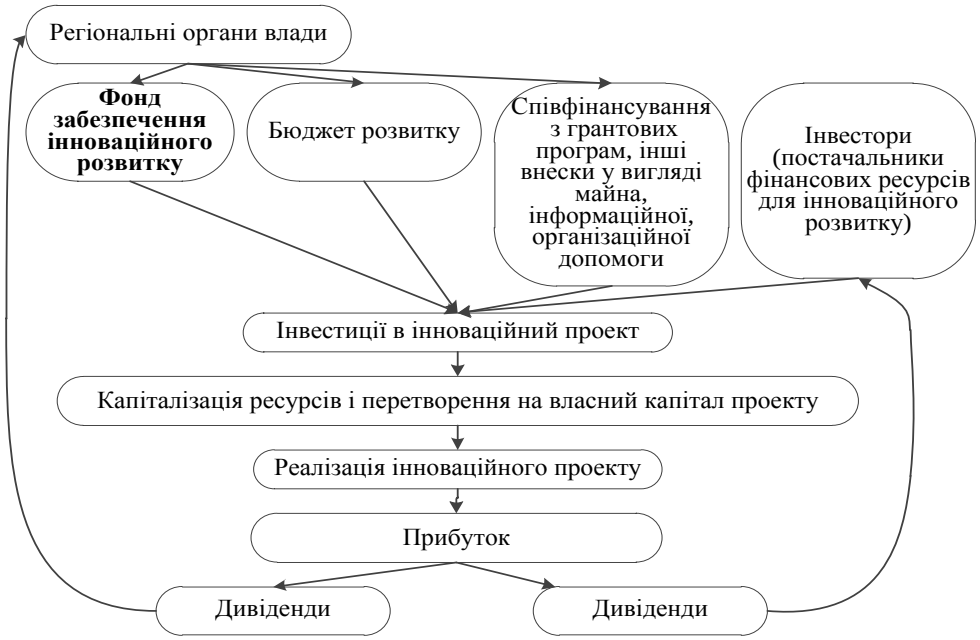

Рис. 2. Механізм фінансової підтримки інноваційного розвитку в регіоні на засадах державно-приватного партнерства за методом участі в капіталі

Джерело: Авторська розробка

Початкові капіталовкладення з бюджету громади можуть бути виділені на фінансування проєкту в невеликих обсягах (як правило, 1-10% від загальної суми проєкту), вказаних в угоді про інвестиційно-інноваційне співробітництво між адміністрацією громади та суб'єктами господарювання, що виконуватимуть проєкт. Внесок регіону або громади в реалізацію інвестиційного проєкту може бути виражений як у фінансовій, так і в нефінансовій формах (передача майна, об'єктів інтелектуальної власності, капіталізація інформаційно-консультаційної, організаційної допомоги).

В умовах децентралізації фінансовий ресурс для забезпечення конкурсного відбору та реалізації самих інноваційних проєктів може бути залучений не лише напряму з регіонального бюджету, але і з бюджетів міст або територіальних громад, які є зацікавленими в реалізації таких проєктів. Децентралізація фінансових міжбюджетних відносин в економічно успішних громадах зробила можливим отримувати додатковий (понадплановий) бюджетний ресурс, який виникає внаслідок перевиконання планів по збору основних бюджетоутворюючих податків, наприклад з податку на доходи фізичних осіб. Як правило, такий додатковий бюджетний ресурс перетворюється на депозитний внесок в банку і приносить додатковий дохід в бюджет. Однак, за згодою між регіональною та місцевою владою, в якості економічного експерименту, можливо було б перетворити такий ресурс на прямий інвестиційний актив, який сприяв би активізації інноваційної діяльності в регіоні та місті або громаді. Так, бюджет міста Одеси, завдяки реформі децентралізації та надходженню 60% податку на доходи фізичних осіб в 2016 - 2018 роках додатково отримує близько 350-530 млн. грн щороку [2-4]. Цей додатковий ресурс кожного разу кладеться на депозит, що приносить додаткові 30-50 млн. грн. в дохід бюджету щороку, однак поводження з таким ресурсом могло б бути організовано більш раціонально та перспективно [5]. Державні інвестиції у вигляді співфінансування можуть надаватись на конкурсних засадах і таким чином відбуватиметься залучення інвесторів до забезпечення капіталом потрібних регіону і стратегічно важливих інноваційних проєктів.

Для інноваційних проєктів, відібраних за запропонованим вище механізмом, доцільно запровадити надання податкових пільг на інші податки, що сплачуються до регіональних бюджетів. Згідно із законодавством України, надання податкових пільг є інструментом національної політики, регіони не мають в своєму розпорядженні прямих податкових інструментів, однак міста і громади, що входять до складу областей такі інструменти вже мають, завдяки реформі децентралізації. Право регулювати на локальному рівні розмір ставок стосується місцевих податків. Існуючий перелік місцевих податків та зборів (згідно ст. 10 Податкового кодексу України та Бюджетного кодексу України) включає в себе: податок на майно, єдиний податок, збір за місця для паркування транспортних засобів, туристичний збір. Місцевими радами вже переглядається кожного року і встановлюється ставка єдиного податку для підприємців-фізичних осіб 1-ї та 2-ї груп, і за допомогою таких повноважень можна суттєво стимулювати інноваційну активність і підвищувати ступінь залученості підприємців до інноваційного розвитку. При цьому слід враховувати такі головні особливості основного інструменту – єдиного податку:

- єдиний податок для підприємців 1-ї та 2-ї груп має істотну суспільну значущість – більшість фізичних осіб-підприємців зайнятих активною економічною діяльністю на території міст і громад, зареєстровані і перебувають на сплаті єдиного податку;
- єдиний податок з фізичних осіб-підприємців характеризується високою еластичністю – для всіх дрібних підприємців дуже важливим є розмір податку і вони готові до зміни виду економічної діяльності, якщо це приноситиме економічний ефект у вигляді зменшення суми податку;
- зменшення ставки податку для підтримки реалізації стратегічно важливих інвестиційних проєктів дозволяє не створювати суттєвих ризиків для дохідної частини місцевих бюджетів (таблиця 1).

Вплив на підприємницьке середовище з метою активізації діяльності щодо реалізації інвестиційних проєктів в інноваційній сфері за допомогою податкового важеля – єдиного податку з підприємців-фізичних осіб є цілком реальним і законодавчо оформленим заходом, який не застосовується місцевими громадами. Так, для прикордонних регіонів України можливою стала б підтримка формування підприємницьких мереж з ефективною логістикою та ланцюгами створення доданої вартості, що дозволило б приймати участь місцевим підприємцям в транскордонному співробітництві на економічно вигідних для себе та для національної економіки засадах.

Таблиця 1

Структура надходження власних доходів бюджетів 665 ОТГ в Україні

Показники податкових доходів бюджету	2017		2018	
	млн.грн.	%	млн.грн.	%
Разом:	12873,1	100	20865,3	100
Податок на доходи фізичних осіб	5223,3	40,6	11880,3	56,9
Акцизний податок	1522,8	11,8	1538,7	7,4
Плата за землю	2698,1	21,0	2997,4	14,4
Єдиний податок	2646,2	20,6	3299,1	15,8
Податок на нерухоме майно	245,9	1,9	373,6	1,8

Розроблено авторами на основі [6]

Для Одеської області можна запропонувати спосіб встановлення пільгового режиму оподаткування пріоритетних, відібраних за конкурсом інноваційних проєктів в якості економічного експерименту. Аби запобігти необхідності прийняття поправок до Податкового Кодексу України варто скористатись для проведення економічного експерименту положеннями ст. 11 Податкового кодексу України про спеціальні податкові режими. Спеціальні податкові режими встановлюються та застосовуються у випадках і порядку, визначених виключно Податковим кодексом України, та передбачають встановлення особливої системи заходів, що визначає особливий порядок оподаткування окремих категорій господарюючих суб'єктів. Спеціальний податковий режим може передбачати особливий порядок визначення елементів податку та збору, звільнення від сплати окремих податків та зборів.

Практично реалізувати попроєктний підхід для здійснення регулювання інноваційної активності на підприємствах України можливо за допомогою внесення змін в:

- Закон України «Про інноваційну діяльність», а саме – визначення в статті 1 окрім вже наявних термінів «інноваційний проєкт» та «пріоритетний інноваційний проєкт» поняття «попроєктного регулювання інноваційної діяльності» як такого, що передбачає застосування заходів організаційної, інформаційної, податкової, фінансової та іншої підтримки в розрізі кожного окремого проєкту незалежно від кількості учасників-субєктів господарювання та видів діяльності, поєднаних в даному проєкті;

- Податковий кодекс України шляхом визначення в статті 4 «Основні засади податкового законодавства України» в п.п. 4.1. «Податкове законодавство України ґрунтується на …» такого принципу: «попроєктного регулювання стратегічно важливих інвестиційних проєктів, спрямованих на розвиток високотехнологічного виробництва з високою доданою вартістю». Визначення в податковому законодавстві такого принципу дозволятиме передбачити застосування правил звільнення від податку на прибуток реінвестованого фінансового результату виключно за інноваційним проєктом, а не за всією діяльністю суб'єкта господарювання, що дозволить уникнути нецільових надмірних податкових втрат для бюджетів.

Ще один перспективний механізм стимулювання інвестицій в інноваційні проєкти - інвестиційно-орієнтовані податкові пільги, які передбачають звільнення від оподаткування податком на прибуток фінансових результатів підприємств, що не вилучаються із господарського обігу та реінвестуються в інноваційні проєкти (рис. 3).

Рішення про можливе впровадження пільг з оподаткування реінвестованого прибутку прийматиметься органами державної влади тому обґрунтування бюджетної ефективності є одним з найважливіших завдань. Величина ефекту для держави полягатиме в отриманні більших економічних вигід у вигляді податків і зборів, що нараховуватимуться при купівлі засобів виробництва та при оплаті праці найманих працівників, в порівнянні з сумою податку на прибуток, який було б сплачено при простому оподаткуванні за діючою ставкою 18%. Розрахунки на основі даних [8-10] показали, що очікуване додаткове збільшення доданої вартості за рахунок впровадження пропонованого підходу може складати в масштабах національної економіки до 230 млрд. грн., а відповідні прирости соціальних відрахувань і податків складуть близько 20 млрд. грн. при очікуваному зростанні виплат по заробітним платам до 27 млрд. грн.

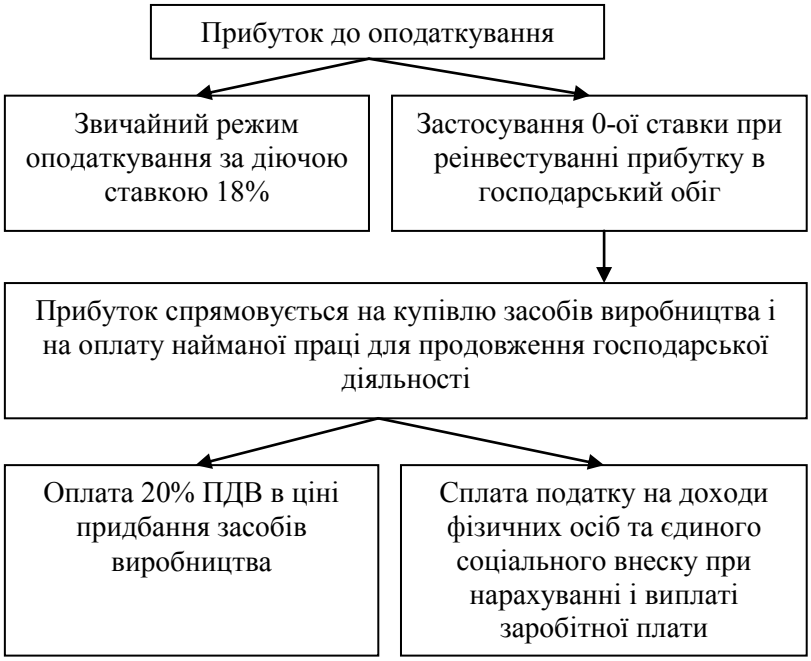

Рис. 3. Напрям скорочення непродуктивного відтоку капіталу та стимулювання його реінвестування
Джерело: Авторська розробка

Ефект для держави буде і в довгостроковій перспективі – при інвестуванні додаткових фінансових ресурсів зростатиме економічна активність, виникатиме ефект мультиплікації [11] і, відповідно, сума податків, що нараховуються на зростаючу базу оподаткування, буде також збільшуватись. Однак довгостроковий ефект залежатиме від багатьох факторів і від ймовірності прибуткової діяльності [12, 13].

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Впровадження податкових стимулів інноваційної діяльності на регіональному рівні стане вагомим інструментом здійснення регіональної інноваційної політики. Впровадження запропонованого механізму конкурсного відбору проєктів для фінансування з місцевого бюджету забезпечить прозорість процесу, змагальність серед заявників та врахування пріоритетів інноваційного розвитку конкретного регіону.

Перспективою подальших досліджень є формування наукових підходів до визначення пріоритетів інноваційного розвитку на регіональному рівні із урахуванням загальнонаціональних пріоритетів, що потребує стратегічного бачення [14].

ЛІТЕРАТУРА

1. Договір про заснування Європейської Спільноти. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017 (дата звернення: 06.03.2020).

2. Публічне представлення звіту про виконання бюджету міста Одеси за 2016 рік. Офіційний веб-портал міста Одеса. URL: http://omr.gov.ua/images/File/DODATKI_2017/Finansi/Publ_zvit.zip (дата звернення: 06.03.2020).

3. Публичное представление отчета о деятельности департамента финансов в 2017 году. Офіційний веб-портал міста Одеса. URL: http://old.omr.gov.ua/ru/news/104714/ (дата звернення: 06.03.2020).

4. Публічне представлення звіту про виконання бюджету міста Одеси за 2018 рік. Офіційний веб-портал міста Одеса. URL: https://omr.gov.ua/ru/news/214954/(дата звернення: 06.03.2020).

5. Геннадій Зубко вважає, що кошти місцевих бюджетів мають працювати на громади, а не на банківські відсотки. Офіційний веб-портал децентралізації в Україні. URL: https://decentralization.gov.ua/news/10652?page=5 (дата звернення: 06.03.2020).

6. Результати фінансової децентралізації за 10 місяців 2018 року – експертний аналіз. Офіційний веб-портал децентралізації в Україні. URL: https://decentralization.gov.ua/news/10197(дата звернення: 06.03.2020).

7. Проєкт Закону про внесення змін до Податкового кодексу України щодо запровадження податку на виведений капітал та імплементації стандартів протидії розмиванню податкової бази та виведення прибутку за кордон. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66488(дата звернення: 06.03.2020).

8. Державна служба статистики України. Фінансові результати до оподаткування за видами економічної діяльності. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2011/fin/fin_rez/fn_ed_vsm/fn_ed_vsm_u/fn_ed_vsm_u_12.htm (дата звернення: 06.03.2020).

9. Звіт Державної фіскальної служби України за 2018 рік. URL: http://sfs.gov.ua/data/files/240396.pdf (дата звернення: 06.03.2020).

10. Статистичний збірник «Квартальні розрахунки валового внутрішнього продукту України за 2010–2018 роки». К: Державна служба статистики України, 2019. 130 с.

11. Соболь Р. Ефект лавини: яка економіка податку на виведений капітал. *Економічна правда*. 2019. URL: https://www.epravda.com.ua/columns/2019/06/3/648381/(дата звернення: 06.03.2020).

12. Бутенко А.І., Шлафман Н.Л., Бондаренко О.В. Концепція формування системи технологічного підприємництва в Україні. *Економічний вісник Донбасу*. 2017. № 1 (47). С. 31–38.

13. Бутенко А.І., Уманець Т.В., Гриневич Л.В. Методологічні основи дослідження інноваційного потенціалу технологічного підприємництва в Україні. *Економічний вісник Донбасу*. 2017. №2. С.177-186

14. Методичний інструментарій стратегування інноваційного розвитку регіонів на засадах глокалізації економічних процесів / [О.А. Єрмакова, О.І. Лайко, О.Л. Гетьман, О.В. Нікішина, І.А. Циналєвська] ; за наук. ред. О.А. Єрмакової ; НАН України, Ін-т пробл. ринку та екон.-екол. дослідж. Одеса : ІПРЕЕД НАНУ, 2019. 55 с.

REFERENCES

1. Verkhovna Rada of Ukraine (2005) *Dohovir pro zasnuvannia Yevropeiskoi Spilnoty* [Treaty establishing the European Community]. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017 (accessed 06.03.2020) (in Ukrainian).

2. Odessa City Council (2017) *Publichne predstavlennia zvitu pro vykonannia biudzhetu mista Odesy za 2016 rik* [Public presentation of the report on the implementation of the budget of the Odessa city in 2016]. Available at: http://omr.gov.ua/images/File/DODATKI_2017/Finansi/Publ_zvit.zip (accessed 06.03.2020) (in Ukrainian).

3. Odessa City Council (2018) *Publychnoe predstavlenye otcheta o deiatelnosty departamenta fynansov v 2017 hodu* [Public presentation of the report on the activities of the department of finance in 2017]. Available at: http://old.omr.gov.ua/ru/news/104714/ (accessed 06.03.2020) (in Russian).

4. Odessa City Council (2019) *Publichne predstavlennia zvitu pro vykonannia biudzhetu mista Odesy za 2018 rik* [Public presentation of the report on the implementation of the budget of the Odessa city in 2018]. Available at: https://omr.gov.ua/ru/news/214954/(accessed 06.03.2020) (in Ukrainian).

5. Decentralization in Ukraine (2019) *Hennadii Zubko vvazhaie, shcho koshty mistsevykh biudzhetiv maiut pratsiuvaty na hromady, a ne na bankivski vidsotky* [Gennady Zubko believes that local budgets should work for communities, not for bank interest]. Available at: https://decentralization.gov.ua/news/10652?page=5 (accessed 06.03.2020) (in Ukrainian).

6. Decentralization in Ukraine (2018) *Rezultaty finansovoi detsentralizatsii za 10 misiatsiv 2018 roku – ekspertnyi analiz* [The results of financial decentralization for the 10 months of 2018 - expert analysis]. Available at: https://decentralization.gov.ua/news/10197(accessed 06.03.2020) (in Ukrainian).

7. Verkhovna Rada of Ukraine (2019) *Proiekt Zakonu pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy shchodo zaprovadzhennia podatku na vyvedenyi kapital ta implementatsii standartiv protydii rozmyvanniu podatkovoi bazy ta vyvedennia prybutku za kordon* [Draft Law on Amendments to the Tax Code of Ukraine on the introduction of capital tax and the implementation of standards for counteracting the erosion of the tax base and the removal of profits abroad]. Available at: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66488(accessed 06.03.2020) (in Ukrainian).

8. State Statistics Service of Ukraine (2012) *Finansovi rezultaty do opodatkuvannia za vydamy ekonomichnoi diialnosti* [Financial results before taxation by type of economic activity]. Available at: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2011/fin/fin_rez/fn_ed_vsm/fn_ed_vsm_u/fn_ed_vsm_u_12.htm (accessed 06.03.2020) (in Ukrainian).

9. State Fiscal Service of Ukraine (2019) Zvit Derzhavnoi fiskalnoi sluzhby Ukrainy za 2018 rik [Report of the State Fiscal Service of Ukraine for 2018]. Available at: http://sfs.gov.ua/data/files/240396.pdf (accessed 06.03.2020) (in Ukrainian).

10. Statystychnyi zbirnyk (2019) Kvartalni rozrakhunky valovoho vnutrishnoho produktu Ukrainy za 2010–2018 roky [Statistical collection "Quarterly calculations of gross domestic product of Ukraine in 2010–2018"]. *K: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy - K: State Statistics Service of Ukraine*, 130 [in Ukrainian].

11. Sobol R. (2019) *Efekt lavyny: yaka ekonomika podatku na vyvedenyi kapital* [Avalanche effect: what is the economy of the out-taken capital tax]. Available at: https://www.epravda.com.ua/columns/2019/06/3/648381/(accessed 06.03.2020) (in Ukrainian).

12. Butenko A.I., Shlafman N.L., Bondarenko O.V. (2017) Kontseptsiia formuvannia systemy tekhnolohichnoho pidpryiemnytstva v Ukraini [Concept of formation of technological entrepreneurship system in Ukraine]. *Economic Bulletin of Donbass*, no.1 (47), pp. 31–38 (in Ukrainian).

13. Butenko A.I., Umanets T.V., Hrynevych L.V. (2017) Metodolohichni osnovy doslidzhennia innovatsiinoho potentsialu tekhnolohichnoho pidpryiemnytstva v Ukraini [Methodological bases of research of innovative potential of technological entrepreneurship in Ukraine]. *Economic Bulletin of Donbass*, no.2, pp.177-186 (in Ukrainian).

14. Iermakova, O.A. (Ed.) (2019). *Methodical toolkit of strategizing of innovative development of regions on the principles of glocalization of economic processes*. Odesa: IMPEER NASU (in Ukrainian).

УДК 330.3; 331.1
JEL B15, B52
https://doi.org/10.31520/ei.2020.22.1(74).72-79

ЖДАНОВА Л.Л.
д-р екон. наук, доцент,
проф.
Одеський національний економічний університет,
вул. Преображенська, 8, м .Одеса, Україна, 65026
E-mail: l_zhdanova@ukr.net
ORCID: 0000-0003-0007-7529

ІНСТИТУТИ РОЗВИТКУ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Актуальність. *Актуальність дослідження обумовлена тим, що за роки трансформації економіки України було створено ринкові інститути, проте інститути розвитку створено не було.*

Мета та завдання. *Метою статті є визначення основних інститутів, які сприяють розвитку, та вивчити специфіку їх функціонування в сучасній Україні.*

Результати. *В інституційній системі розвинених країн найважливішим соціальним інститутом, який ініціює прогрес економіки, є профспілка. Профспілки прагнуть до підвищення заробітної плати, що заохочує роботодавців впроваджувати на своїх підприємствах винаходи, які витісняють працю, підвищувати технічний рівень своїх компаній. Створення таких профспілок у сучасній Україні ускладнено, оскільки цю інституційну нішу вже займають профспілки, успадковані від радянської системи, де вони не вирішували проблем вартості робочої сили та робочого часу, їх діяльність обмежувалася масовою культурною роботою. Це те, що вони продовжують робити і в сучасній Україні.*

Такий висновок зроблено на основі дослідження стану колективних трудових спорів, заборгованості по заробітній платі та руху реальної заробітної плати за період 2013-2018 років. Зіставлення цих показників свідчить, що при помітному падінні реальної заробітної плати та зростанні заборгованості, протестна активність на ринку праці не зростала. Українські трудові колективи дуже рідко використовують таку форму вирішення трудових конфліктів як страйк. Не зважаючи на погіршення матеріального стану працівників у цей період, навіть кількість невідпрацьованих годин у середньому на одного працівника, який брав участь у страйку, незначна. А у 2017 році, коли статистика зафіксувала максимальну кількість підприємств та організацій, на яких відбулися страйки, тобто 23, кількість невідпрацьованих годин у середньому на одного працівника, який брав участь у страйку, склала усього 66. Звертає на себе увагу, що у 2015 році, екстремальному з точки зору погіршення матеріального становища осіб найманої праці, кількість невирішених трудових спорів знизилася до мінімального за весь досліджений період значення 34,8%. Показово також і те, що у результаті страйку було вирішено лише один колективний трудовий спір у 2013 році і один у 2015.

Економічний розвиток в значному ступені залежить не лише від економічних інститутів, але і від політичних. Серед них найважливішими є політичні партії. Політичні партії в Україні не сформувалися ще як ідеологічні організації. Це зробило політичні партії таким соціальним інститутом, який слабо впливає на економічний розвиток.

Таким чином. Специфікою сучасної соціально-економічної системи України є те, що основні соціальні інститути розвитку, а саме, профспілки та політичні партії, слабо впливають на економічний розвиток.

Висновки*. Зміни в інституційній системі можливі лише за наявності соціальних сил, зацікавлених у таких змінах та здатних їх здійснити*

Ключові слова*: технічний прогрес, мотивація, профспілка, політична партія.*

ZHDANOVA L.L.
Dr. Sc.(Economics), Associate prof.
National Economic University, Odessa, Ukraine
vul. Preobrazhens`ka, 8, Odesa, Ukraine, 65026
E-mail: l_zhdanova@ukr.net
ORCID: 0000-0003-0007-7529

INSTITUTIONS FOR DEVELOPMENT IN SOCIO-ECONOMIC SYSTEM OF MODERN UKRAINE

Topicality. *The actuality of problem is due to the fact that over the years of the Ukrainian economy transformation, market institutions have been created, and development institutions have not.*

Aim and tasks. *The aim of the study is to identify the basic institutions that promote development, and to study the specificity of their functioning in modern Ukraine.*

Research results. *Research shows that in the institutional system of developed countries, the main social institution that initiates progress of the economy is trade union. Trade unions are seeking for a wage increase that encourages employers to introduce in their enterprises inventions that supplant labour, to raise the technical level of their companies. The creation of such trade unions in modern Ukraine is difficult, because this institutional niche is already occupied by trade unions inherited from the Soviet system, where they did not solve the problems of labour cost and working time, their activities were limited to mass cultural work. This is what they continue to do in modern Ukraine. This conclusion is based on a study of the status of collective labour disputes, wage arrears and real wage movements for the period 2013-2018. Comparison of these indicators shows that with a marked fall in real wages and rising debt, protest activity in the labour market did not increase. Ukrainian labour collectives very rarely use such form of resolution of labour conflicts as a strike. Despite the deterioration of the financial status of workers during this period, even the number of hours not worked on average per worker involved in the strike is insignificant. And in 2017, when statistics recorded the maximum number of businesses and organizations that went on strike, that is, 23, the average number of hours not worked per strike worker was only 66. Note that in 2015, extreme in terms of deterioration of the financial status of persons employed, the number of unresolved labour disputes decreased to a minimum value of 34.8% for the whole studied period. It is also significant that only one collective labour dispute was resolved in 2013 and one in 2015 as a result of the strike. Such paradoxical evidence that the deterioration of the financial position of workers, the growth of unresolved labor conflicts and demands of workers does not lead to an intensification of the struggle of trade unions and the radicalization of their actions, indicate that trade unions behave is radically different from the way known in developed countries.*

Economic development largely depends not only on economic institutions but also on political ones. Political parties are the most important among them. Political parties in Ukraine have not yet formed as ideological organizations. This has made political parties such a social institution that has little influence on economic development. Thus, in the modern institutional system of Ukraine, the main social institutions, that are trade unions and political parties, have little influence on economic development.

Cinclusion. *Changes in the institutional system are possible only if there are social forces interested in such changes and able to implement them.*

Keywords: *technical progress, motivation, trade union, political party*.

Problem statement and its connection with important scientific and practical tasks. In the development of economics, two stages are constantly combined: the creation of radical innovations, and then their widespread. The first stage can be considered revolutionary in the development of productive forces. The second one is evolutionary.

The gap between the creation of new technologies and their extended use reveals the space for the use of innovations, even in those countries that did not initiate their invention. However, the use of new technologies in less developed countries does not automatically lead to the emergence of an innovative type of development there. This is due to the fact that the import of technologies does not mean the simultaneous import of institutions. Institutions arise in each country based on its specific historical conditions. Despite the need for economic development of backward countries, the relevant institutions have not been there for quite long time. All this makes research into the specifics of the institutions of the countries that are lagging behind in their development, an actual problem not only for economic theory, but also for economic policy.

Analysis of recent publications on the problem. Since the mid-twentieth century, a growing flow of publications are devoted to the economic problems of countries that are lagging behind in their development. In numerous works by S. Amin, A. G. Franck, H. Zinger, R. Prebisch, F. Cardozo, S. Furtado, T. du Santus, R. Allen, E. de Soto and other authors problems of backwardness and underdevelopment are thoroughly investigated. These studies show that the backwardness in the growth of welfare is a consequence of the backwardness in the formation of economic relations of a market type, institutions of a market economy, and even more - in the establishment of civil society institutions

In a study by N. Rosenberg and L.E. Birdzell [1] is argued the thesis that the path to economic prosperity of the developed countries is laid by a constant change in the organization of their economic life on the basis of experimentation and pragmatic approach. Western countries have become richer than other countries because they were able to provide separation of the economy from the state (politics) and provide decentralization of economic power. Unlike developed countries, in most of the developing countries, political and economic power is united, consolidated, and there are no social forces that can break this integration. Economic growth, which is now characteristic of developed countries, is based on the implementation of innovations, while the economic growth that is characteristic of backward countries is based on the increasing involvement of additional capital, labor force and minerals in the economic turnover.

Lacking in their development, the countries have significant opportunities for such an extensive type of growth, but they do not have the institutional conditions necessary for innovation, for the intensive type of growth and development that is typical of Western countries.

While focusing on institutional development conditions, these authors do not, however, indicate which institutions lack the backward countries.

E. Reinert [2] agrees that economic growth in the less developed countries is extensive and reduced to additional resources in production. As a result, the economic backwardness of these countries is preserved. He believes that this condition is the result of specialization, based on the theory of comparative advantages of D. Ricardo. Similarly, R. C. Allen [3] explains the backwardness by the theory of comparative advantages.

Following Istvan Hont [4], E. Reinert argues that the choice of specialization for backward countries should be discarded from the theory of comparative advantages and use the principle of emulation. Emulation is a simulation of foreign innovations in order to equalize or even surpass them. He explains his concept in this example. If the tribe living through the river has made a step in development from the Stone Age to the bronze, then your own tribe faces a choice: to maintain its comparative advantage in the Stone Age or to try to emulate the neighboring tribe and grow followed by him to the level of the Bronze Age. According to E. Reinert, all of today's rich countries necessarily passed through the period when emulation was their main strategy. It is because of the fact that instead of emulation is used the theory of comparative economic benefits of D. Ricardo, the level of real wages falls in many countries of Asia, Africa, Latin America, and in the last quarter century - in countries of Eastern Europe.

Again, like previous authors, E. Reinert does not explain how the institutions of developed countries have ensured the passage of the emulation period and the transition to a state of advanced development.

D. Acemoglu and J. Robinson [5] argue that the prosperity or decline of states is due, first of all, to the nature of their economic and political institutions. To determine the correspondence of institutes with the developmental tasks, they use the concepts of "extractive" and "inclusive" social institutions. Extractive economic institutions allow elites, that is, groups that control political power in the country, manage the state's economy for their own benefit. They limit the ability of other groups of citizens to benefit from participation in economic processes. Extractive institutions allow the alienation of incomes and even property in favor of narrow groups. Examples are states where the elites support their power with the help of the army, the police, dependent courts and other structures that the authors refer to extractive political institutions.

Inclusive economic institutions provide opportunities for the participation of a large number of citizens in economic processes in order to profit. Exclusion of income and property is not allowed. Inclusive economic institutions are supported by inclusive political institutions, which prevent narrow groups of citizens from regulating the state's economy in their favor. Such institutions are the foundation of liberal democracies.

Thus, D. Acemoglu and J. Robinson note the interconnectedness and interaction of economic and political institutions. At the same time, the authors, like E. Reinert, note that economic growth is possible in both extractive and inclusive institutions. However, the growth dynamics is different. Countries with inclusive institutions are capable of sustainable growth and development, which benefits the majority of the population, which determines the welfare of the entire society. In countries with extractive institutions, economic growth is short-lived and does not lead to a significant increase in the welfare of the majority of the population; in addition, it is not related to development.

While linking development with inclusive institutions, the authors do not, however, determine how to move from the dominance of extractive institutions to the dominance of inclusive institutions. This is the most relevant transition for backward countries.

The question raised about the social institutions is particularly relevant for the characterization of the socio-economic system, economic and political situation in Ukraine in the course of its market reform.

Allocation of previously unsolved parts of the general problem. Authors studying the institutional system of post-Soviet countries are based on the methodological principles of the institutional theory, that is work out in developed countries: B. M. Andrushkov, R. M. Nureev, V. V. Dementiev. Due to this, from the attention of the researchers slip away some specific institutions that formally are relevant to the institutions of developed countries, but actually they are significantly different from them.

The need for research of such specific institutes is due to the desire of the domestic community to integrate into the European community, which is characterized by developed institutes.

Formulation of research objectives (problem statement). The purpose of this article is to identify the basic institutions that promote development, and to study the specificity of their functioning in modern Ukraine.

An outline of the main results and their justification. Institutionalism combines the riches of peoples with a set of rules that determine the conditions for the functioning and development of social production. Basic institutions, as a rule, include institutional stability, low taxes, price stability, inviolability of property, personal integrity, social mobility, competitive markets, intellectual property rights [6, p. 210-237]. Such fundamental institutions have been created in post-Soviet countries. Among these institutions, the most important role is played by those that provide economic development. Most researchers consider such institutions to be property rights. However, according to E. de Soto [7, p. 155-208], property laws, which are formed almost in all countries of the world, do not work outside the West. This state of affairs is due to the fact that the protection of property rights requires a whole set of public institutions that go beyond the boundaries of the economy. These are legal and political institutions. Thus, the creation of institutes of economic development is a complex process, the implementation of which is inseparable from the political and legal process [8].

According to leading researchers, which are confirmed by the historical experience of Ukraine, it is the policy and political institutions that determine the choice of economic institutions: Zadorozhny G.V., Melnyk L. and Koretsky M.H., Dementiev V.V., Acemoglu D. and Robinson J.A. It depends on political institutions, whether citizens can influence decision-making by politicians. In other words, will politicians act in the interests of citizens, or they will be able to use the power entrusted to them by the society for their own enrichment and conduct of politics that is beneficial to them only, but is totally disadvantageous to voters. With such an interpretation of the interrelations between politics and the economy, the problem of controlling voters (citizens) over politicians and civil servants (the authorities) becomes a central problem in the formation of development institutes. The most important thing is the formation of such civil society institutions that can provide economic policy-making that reflects the economic interests of society as a whole, and not just the interests of the politicians themselves.

It goes without saying that not all civil society institutions have the same potential for pressure on the authorities. The most powerful force is the mass and well-organized institutions that are able not only to express their own interests, but also to cause economic damage to the authorities in the event of ignoring these interests. Such an institution in developed countries today is trade unions. The pressure of trade unions on employers forces them to raise wages, which makes labor an expensive resource and motivates employers to look for opportunities to replace this expensive resource with cheaper ones. Technology comes to the rescue. Technical progress, and then - scientific and technological progress, develops only under the constant pressure of trade unions on employers with demands for wage increases. So things unfold in the developed countries. In post-Soviet countries, including in Ukraine, trade unions do not exert pressure on employers to raise wages, and as a result, they do not play the role of a motivator of changes in the technical level of production.

For example, the fall in real wages in 2014 by 6.5%, then more than 20% in 2015 and the subsequent increase in wage arrears by 323.6% in 2015 and 142.5% in addition in 2016 year (Table 1) did not cause an increase in protest activity of trade unions of Ukraine.

Table 1

Rate of change in real wages and arrears of wages,% to the previous year*

2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
The rate of change in real wages,% to the previous year									
90,8	110,2	108,7	114,4	108,2	93,5	79,8	109,0	119,1	112,5
Wage arrears by type of economic activity (in% as of January 1 of the reporting year to January 1 of the previous year)									
177,8	123,9	82,7	80,2	91,4	90,4	323,6	142,5	95,2	132,2

*Data without temporarily occupied territory of the Autonomous Republic of Crimea and Sevastopol [9]

According to Table 2, despite the decline in living standards, only 2 enterprises in 2013 and 5 in 2014 and 2015 had strikes (Table 2).

Table 2

The dynamics of strikes and their consequences

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Number of enterprises and organizations at which the strikes took place	2	5	5	-	23	-
The number of workers involved in the strikes, thousand	0,1	1,6	0,9	-	2,1	-
The number of hours not worked on average per worker involved in the strike	11	194	133	-	66	-

[9].

The number of strikers is remarkable. So, in 2013, they were attended by one hundred people, in 2014 - one thousand six hundred people, in 2015 - when the fall in living standards worsened both in terms of falling wages and in terms of non-payment, in the strikes participated only 900 people. The losses due to strikes were also not significant. Thus, in 2013, one worker who participated in the strike did not work on average for only 11 hours, in 2014 - already 194. However, this number declined to 133 in the extreme 2015 and then to 66 in 2017. It is clear that such scale protests do not force employers to change their pay patterns. As shown in Table 3, the scale of unresolved labor problems continued to grow.

Table 3

Collective labor disputes (units)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
	Production / branch	Production / branch	Production / branch	Production / branch	Production / branch	Production / branch
Number of collective labor disputes, total	205/4	167/4	181/7	180/7	210/6	306/6
Resolved collective labor disputes	110/1	91/-	118/3	105/1	72/-	135/-
of them:						
with the assistance of NMRS	73/-	59/-	57/1	81/1	46/-	79/-
as a result of the strike	1/-	-/-	1/-	-/-		
Not resolved collective labor disputes at the end of the year	95/3	86/4	63/4	75/6	138/6	171/6
% of not resolved collective disputes at the end of the year	46,3%	51,5%	34,8%	41,7	65,7	55,9

[9].

The number of collective labor disputes from 2013 to 2018 increased from 205 units at the production level and 4 units at the branch level, to 306 and 6 at the corresponding levels, ie by 150%. At the same time, the number of resolved collective labor disputes at the production level during this period increased from 110 units to 135, ie by 122.7%, while the number of unresolved cases increased from 95 units to 171, ie by 180%. It is noteworthy that in 2015, extreme in terms of the deterioration of the financial situation of persons employed, the number of unresolved labor disputes decreased to a minimum of 34.8% over the whole studied period. It is also significant that only one collective labor dispute was resolved in 2013 and one in 2015 as a result of the strike. Other labor disputes have been resolved with the assistance of the National Mediation and Reconciliation Service (NMRS) or through negotiations with trade unions.

Table 4

Resolving Employee Requirements in Collective Labor Disputes (Units)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018
	Production / branch	Production / branch	Production / branch	Production / branch	Production / branch	Production / branch
Requirements of employees, total	443/15	421/9	462/18	362/37	467/35	627/33
resolved at the beginning of the year	230/8	194/-	306/8	186/2	202/2	249/-
not resolved at the end of the reporting period	213/7	227/9	156/10	176/35	265/33	378/33
% of not resolved employee requirements at the end of the reporting period	48,1%	53,9%	33,8%	46,6%	56,8%	60,3%

[9].

In addition to labor disputes, there are requirements of employees which do not reach the level of labor conflicts but need to be considered and resolved. Thus, for the period 2013-2018, the demands of employees increased from 443 at the industrial level and 15 at the sectoral level to 627 and 33 respectively. Of these, 48.1% to 60.3% remained unresolved during this period. Again, the minimum share of not resolved employee requirements was in 2015 - only 33.8%. Such paradoxical evidence that the deterioration of the financial position of workers, the growth of unresolved labor conflicts and demands of workers does not lead to an intensification of the struggle of trade unions and the radicalization of their actions, indicate that trade unions behave is radically different from the way known in developed countries.

This state of affairs is due to the fact that modern Ukrainian trade unions are successors of Soviet trade unions, which did not solve the problems of cost of labor and the length of working time. Their competences were limited to cultural-mass work and material assistance to individual members of the teams in pre-arranged cases. It is these functions that are limited to the activities and modern domestic trade unions, which significantly, in principle, distinguishes them from trade unions of Western countries. Domestic trade unions are another institution that does not coincide with its social functions with trade unions of developed countries. However, it retains the same name and, moreover, it remains the most mass social institution in modern Ukraine. As a result of the lack of pressure on employers to raise wages, domestic entrepreneurs are not motivated to increase the technical level of production, to introduce scientific and technological progress in production. Accordingly, before the authorities do not face the problem of resolving disputes between hired labor and employers, there is no problem of stimulating technical progress, creating new jobs in high-tech sectors of production, developing science and scientific services, creating industrial parks and technopolises.

In today's conditions of deployment of a new industrial revolution, very slow technological progress is possible only in those sectors and types of production that operate on the domestic market and do not face the world's rival firms. Another is the situation of the cases of those manufacturers who are compelled to compete with world manufacturers. It is clear that the low salary of employees is their competitive advantage, but the low technical level of production makes their products uncompetitive. It is for these reasons that since the beginning of market transformations domestic producers of technically complex diversified products have been ruined, which competed with foreign firms not only by the parameter of the price of the goods, but also by the quality parameter. At the same time, producers of standardized products, which competed with foreign firms only by the parameter of the price of the goods, proved to be competitive. They began to increase volumes of production and volumes of supplies to foreign markets.

The volumes of agricultural production and extractive industries expanded but the production of technically sophisticated products fell. As a result, the primitivization of the sectoral structure of the economy took place.

This way of changing the sectoral structure of the economy is not fundamentally new in the world. Before the post-Soviet countries, this was the same in colonies, i. e., the sectoral structure of the colonies' economies was primitivized, and as a result of this they became dependent not only politically but also economically [3, p. 81-84].

The market mechanism of economic deindustrialization on the basis of specialization on the principle of comparative advantage is universal; it operates in the modern economy as destructively as in the past in the colonies. This is how the deindustrialization of the Ukrainian economy took place, which lost the field of machine building and increased the scale of production in agriculture, where it has comparative economic advantages. At the same time, the domestic economy does not produce the means of labor necessary for agriculture, that is, simultaneously with the expansion of production of agrarian products, the demand for agricultural machinery, which domestic farmers buy in the world market, paying for agricultural products increases. A closed circle of dependence is created: to increase the production of agrarian products, it is necessary to increase the park of agricultural machinery, and for this purpose it is necessary to further expand production in agriculture [10].

Under such conditions, it would be economically rational to create own engineering branches for agriculture, construction, and everyday life, that is, to pursue a policy of industrialization. Such an economic policy can only be accepted by those social forces that benefit from its implementation. To this end, the relevant social forces should be represented in the law-making body of the state, where they will be able to carry out a number of necessary laws. Thus, the change of specialization, based on the principle of comparative advantages, which promotes industrial and innovative development, requires political decisions. The adoption of such decisions may lead to the loss of part of the profits of those circles that benefit from the specialization that has already been formed, based on the principle of comparative advantage. It is clear that they will resist such changes. The ruling elites of dependent countries have no economic motives for implementing a development strategy. In these countries a special social stratum of the ruling class - the comprador bourgeoisie, which is interested in economic policies aimed at benefiting the ruling elites, and not the interests of the economic development of society as a whole, has formed. Such a structure of economic interests was formed in economically dependent countries during colonial times and does not change to the present. Such a structure of economic interests is peculiar to the post-Soviet Ukraine.

The situation is similar in many post-Soviet countries. From the point of view of politicians and civil servants, there is no need to introduce institutes that are more useful for economic growth, if existing institutes are much better served by the interests of the ruling elite itself. In order to work out an effective economic policy that reveals the space for economic development, it is necessary that the decisions of the legislative body be taken in accordance with the interests of the non-narrow group of political and economic elites but the general population. As the historical experience of developed countries shows, this is possible only in a situation where at least two political parties, which have fundamentally different programs of action in the economy and which are accountable to voters, compete for power.

Such a political system for less developed countries has not yet been created [11]. Today's political system of Ukraine is characterized by the absence of political parties as ideological organizations accountable to voters. Today, 352 political parties are registered in Ukraine, of which about 50 are active. It is practically impossible to identify the ideological and political differences between these parties: all programmatic goals are vague, and the economic program is limited only by individual measures of a one-time nature. Eventually, society can not bring to the legislative power social forces that can break the closed circle of economic backwardness.

Conclusions and perspectives of further research. Thus, in the aggregate of public institutions, the most important economic institutions are trade unions that can exert pressure on employers to increase wages. It is high wages that motivate entrepreneurs to introduce scientific and technological progress into production. Creation of such trade unions in modern Ukraine is complicated, because this institutional niche is already occupied by trade unions inherited from the Soviet system, where they did not solve problems of cost of labor and duration of working time, but were limited only to cultural-mass work. It is this they continue to engage in modern Ukraine.

In the aggregate of public institutions, political parties are the most important political institutions. However, it has not yet been possible to create political parties as ideological organizations. As a result, such existing parties are acting not only in the interests of society, but only of certain social groups and even persons

Thus, in the present institutional system of Ukraine the main social institutions of development, ie trade unions and political parties, have not yet been formed. Their formation is the result of the creative action of social forces interested in the existence of such institutions and able to create them.

ЛІТЕРАТУРА

1. Розенберг Н, Бирдцелл Л.Е. 1986. Как Запад стал богатым / Н.Розенберг, Л. Е. Бирдцелл – Новосибирск: Экор 1995. - 352 с.
2. Райнерт.Э. Как богатые страны стали богатыми, и почему бедные страны остаются бедными. – М.: Изд. дом Гос. Ун-т –Высшая школа экономики, 2011. 510 с.
3. Аллен Р. Глобальная экономическая история: Краткое введение [Текст] / пер. с англ. Юрия Каптуревского / Р. Аллен. М.: Изд-во Института Гайдара, 2013. – 224 с.
4. Jealousy of Trade: International Competition and the Nation-State in Historical Perspective. Cambridge, Mass, 2005 – 560 c. [in English].
5. Аджемоглу Д., Робинсон Дж. Почему одни страны богатые, а другие бедные. Происхождение власти, процветания и нищеты / Д. Аджемоглу. – М.: АСТ, 2016. – 693 с.
6. Кларк Г. Прощай, нищета! Краткая экономическая история мира / Г. Кларк / пер. с англ. Н.Эдельмана. – 2-е изд. – М.: Издательство Института Гайдара, 2013. – 544с.
7. Сото Э. де. Загадка капитала. Почему капитализм торжествует на Западе и терпит поражение во всем остальном мире // Пер. с англ. – М.: ЗАО «Олимп-Бизнес», 2004. – 272с.
8. Наративи з проблем формування інституційних засад Економічної Конституції України / За заг. ред. Б. М. Андрушківа. Тернопіль`: ТаОВ «Терно-граф», 2013.– 552 с.
9. «Праця України». Статистичний збірник за 2013-2018 роки. Державна служба статистики України. Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/11/Arch_pu_zb.htm
10. Жданова Л. Л. Инновационный тип воспроизводства в условиях глобальной конкуренции // Экономические инновации. – 2000. – №7. – С.36-42.
11. Старчикова В.В. Исторические формы общественного контроля над государством // Философия права. – 2013. – №3 (58).

REFERENCES

1. Rosenberg, N. and L.E. Birdzell. (1986). *Kak Zapad stal bogatym*. Novosibirsk: Jekor [in Russian].
2. Reinert E. (*2011*). *Kak bogatye strany stali bogatymi, i pochemu bednye strany ostajutsja bednymi*. M.: Izd. dom Gos. Un-t –Vysshaja shkola jekonomiki [in Russian].
3. Allen R. (2013). *Global'naja jekonomicheskaja istorija: Kratkoe vvedenie* [Tekst] / per. s angl. Jurija Kapturevskogo. M.: Izd-vo Instituta Gajdara [in Russian].
4. Hont Istvan. (2005). *Jealousy of Trade: International Competition and the Nation-State in Historical Perspective*. Cambridge, Mass. [in English].
5. Acemoglu Daron, Robinson James A. (2016). *Pochemu odni strany bogatye, a drugie bednye. Proishozhdenie vlasti, procvetanija i nishhety*. M.: AST [in Russian].
6. Klark G. (2013). Proshhaj, nishheta! Kratkaja jekonomicheskaja istorija mira / per. s angl.. N.Jedel'mana. – 2-e izd. M.: Izdatel'stvo Instituta Gajdara [in Russian].
7. Soto Je. de. (2004). *Zagadka kapitala. Pochemu kapitalizm torzhestvuet na Zapade i terpit porazhenie vo vsem ostal'nom mire* // Per. s angl. M.: ZAO «Olinp-Biznes» [in Russian].
8. Andrushkiv (2013). *Naraty`vy` z problem formuvannya insty`tucijny`x zasad Ekonomichnoyi Konsty`tuciyi Ukrayiny*. Ternopil`: TvOV «Terno-graf» [in Ukrainian].
9. *«Pracja Ukrajiny. Pratsia Ukrainy». Statystychnyi zbirnyk za 2013-2018 roky. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy.* [«Labor of Ukraine». Statistical collection for 2013-2018. State Statistics Service of Ukraine.] Retriever from: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/11/Arch_pu_zb.htm [in Ukrainian].
10. Zhdanova L. L. (2000). Innovacionnyj tip vosproizvodstva v uslovijah global'noj konkurencii [Innovative type of reproduction in a global competition]. *Ekonomicheskie innovatsii – Economic Innovation, 7*, pp. 36-42. [in Russian].
11. Starchikova V.V. (2013). Istoricheskie formy obshhestvennogo kontrolja nad gosudarstvom. [Historical forms of public control over the state]: *Filosofija prava – Philosophy of Law, 3 (58)* [in Russian].

УДК 334:346 https://doi.org/10.31520/ei.2020.22.1(74).80-87
JEL K20

ЗАБЛОДСЬКА І.В.,
д.е.н, професорка, директорка Луганської філії
Інституту економіко-правових досліджень НАН України,
пр. Центральний 59 -а, м. Сєвєродонецьк, Україна, 93400
E-mail: zablodin@gmail.com
ORCID: 0000-0002-1410-6194

ПОДЦЕРКОВНИЙ О.П.,
д.ю.н., професор, член-кореспондент НАПрУ,
завідувач кафедри господарчого права і процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»,
Фонтанська дорога 23, м. Одеса, Україна, 65000
E-mail: opp@ukr.net
ORCID: 0000-0003-1095-3481

ЗАБЛОДСЬКА Д.В.,
к.е.н, провідний економіст відділу проблем міжрегіонального співробітництва
Інституту економіко-правових досліджень НАН України,
вул. М. Капніст 2, м. Київ, Україна, 03057
E-mail: dariazablod@gmail.com
ORCID: 0000-0002-5670-597X

ЕКОНОМІЧНІ ВИТРАТИ НА ЗМІНУ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ФОРМ ГОСПОДАРЮВАННЯ ЧЕРЕЗ РЕКОДИФІКАЦІЮ ЦИВІЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ТА СКАСУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ: ДО ОБГОВОРЕННЯ

Актуальність. *Сьогодні у науковому середовище активно обговорюється законодавча пропозиція щодо скасування Господарського Кодексу України та закріплення у рекодифікованому Цивільному Кодексі України видів організаційно-правових форм господарювання на основі корпоративних прав.*

Мета та завдання*. Метою статті є розроблення методичного підходу до визначення економічних витрат на приведення юридичними особами своїх організаційно-правових форм та установчих документів у відповідність до вимог рекодифікованого Цивільного Кодексу України через скасування Господарського Кодексу України.*

Результати. *Встановлено кількість юридичних осіб, які зареєстровані в Україні, що мають змінити організаційно-правову форму господарювання та види економічних витрат: обов'язкові, високоймовірні, малоймовірні. До обов'язкових витрати слід віднести витрати юридичних осіб на: державну реєстрацію змін в установчих документів, адміністративний сбір, оплату нотаріальних послуг, друкарські витрати. Окрім того, у багатьох юридичних осіб можуть виникнути витрати пов'язані з: оплатою юридичних послуг третіх осіб з державної реєстрації змін в установчих документах, виготовленням нових печаток і штампів, оплатою додаткових обов'язків у співробітників компанії через оформленням необхідних документів, проведенням загальних зборів засновників, транспортними затратами на відвідування органів державної реєстрації, оплатою поліграфічних послуг тощо. На деяких підприємствах витрати можуть збільшитися на вартість послуг щодо: переформлення ліцензій, переукладання договорів з контрагентами, переоформлення договорів оренди землі й нерухомості, а також на суму втрати від простою підприємства, пов'язаного з реорганізацією.*

Висновки. *За результатами розрахунку витрат на зміну юридичними особами своїх організаційно - правових форм та установчих документів у відповідності до вимог рекодифікованого Цивільного Кодексу України встановлено, що кожна юридична особа витратить майже три тисячі гривень, а максимальна сума витрат залежить від виду економічної діяльності та організаційно-правової форми господарювання, а для розрахунку реального обсягу витрат потрібно провести ґрунтовні аналітичні дослідження.*

Ключові слова: *економічні втрати, організаційно-правова форма господарювання, юридична особа.*

ZABLODSKA I.V.
Doctor of Economics Sciences, Professor, Director of the Luhansk Branch of the
Institute of Economic and Legal Research of NAS of Ukraine,
pr. Central 59-a, Severodonetsk, Ukraine 93400

E-mail: zablodin@gmail.com
ORCID: 0000-0002-1410-6194

PODTSERKIVNIY O.P.
Doctor of Laws, Professor, Corresponding Member of National Academy of Legal Sciences of Ukraine, Head of Department of Business Law and Process of the National University Odesa Law Academy, Fontanska st, 23, Odessa, Ukraine, 65009
E-mail: opp@ukr.net
ORCID: 0000-0003-1095-3481

ZABLODSKA D.V.
Candidate of Economic Sciences, Senior Economist of Interregional Cooperation Problems Department Institute of Economic and Legal Research of NAS of Ukraine,
Marii Kapnist Street 2, Kyiv, Ukraine 03057
E-mail: dariazablod@gmail.com
ORCID: 0000-0002-5670-597X

ECONOMIC COSTS ON THE CHANGE OF ORGANIZATIONAL AND LEGAL FORMS OF ECONOMIC DECREASE BY RECORDING OF THE CIVIL CODE OF UKRAINE AND CANCELLATION OF THE ECONOMIC CODE OF UKRAINE: TO DISCUSSION

Topicality. *Today, the scientific environment discusses a legislative proposal to abolish the Economic Code of Ukraine and enshrined in the recodified Civil Code of Ukraine types of organizational and legal forms of management based on corporate rights.*

Aim and tasks *The purpose of the article is to develop a methodological approach to determining the economic costs of bringing legal entities to their organizational and legal forms and constituent documents in accordance with the requirements of the recodified Civil Code of Ukraine through the abolition of the Economic Code of Ukraine.*

Research results*. The number of legal entities that are registered in Ukraine has been determined, which should change the legal form of economic activity and types of economic expenses: obligatory, highly probable, and unlikely. Compulsory expenses include expenses of legal entities for state registration of changes in constituent documents, administrative fee, payment of notary services, printing expenses. In addition, many legal entities may incur expenses related to: payment of legal services of third parties on state registration of changes in the constituent documents, production of new seals and stamps, payment of additional duties for the employees of the company. It is through registration of necessary documents, holding general meetings founders, transportation expenses for visiting state registration bodies, payment for printing services, etc. For some businesses, the costs may be increased by the cost of services such as: re-licensing, re-contracting with counterparties, re-issuing leases of land and real estate, as well as the amount of downtime associated with a reorganization.*

Conclusion. *According to the results of the costs calculation for the change by the legal entities of their organizational and legal forms and constituent documents in accordance with the requirements of the recodified Civil Code of Ukraine. It is established that each legal entity will spend almost three thousand UAH, and the maximum amount of expenses depends on the type of economic activity and the legal form of management, and thorough an analytical research is needed to calculate the real cost.*

Keywords*: economic losses, organizational and legal form of management, legal entity.*

Problem statement and its connection with important scientific and practical tasks. The modern socio-economic and political transformations occurring in Ukrainian society lead to the emergence of complex and contradictory processes, which cover almost all spheres of its life. Existing realities also touched on legal regulation, which were reflected in the draft amendments to the regulatory framework of Ukraine. It is undeniable that changes in society must also be accompanied by an appropriate (adequate to existing reality) adjustment to its legal and regulatory framework. This is especially true of the legal regulation of entrepreneurial activity, which can be considered a catalyst for the socio-economic development of the country. Therefore, an effective legal regulation of entrepreneurial activity is a priority of the state, which provides favorable conditions for its implementation in the interests of Ukrainian society and requires constant analysis by the scientists and practitioners. At the end of 2019, a draft law "Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine on Improving the Civil Law" No. 2635 was registered in the Verkhovna Rada of Ukraine, which envisages, inter alia, the repeal of the Economic Code of Ukraine [1]. These events formed the basis for active discussion among scholars - representatives of the legal communities of Ukraine.

Analysis of recent publications on the problem. There are two Ukrainian law schools that have a diametrically opposite point of view regarding the recoding of the Economic Code of Ukraine. The position of domestic experts in civil law - the abolition of the Commercial Code. Their approach is based on the fact there is no need for the existence of the Economic Code of Ukraine in its current form, since it is not up-to-date, cement the Soviet principles of regulation and management of business entities, and largely duplicate the provisions of other legislative acts. In many questions, contradict the provisions of the Civil Code Ukraine, which will have negative consequences for regulatory regulation of economic activity [2; 3, C. 27-41].

In support of the existence of the Economic Code of Ukraine, the scientists of the economic and legal direction, a scientific legal community, which brings together like-minded people who support the achievements and fundamental scientific development of the staff of the Institute of Economic and Legal Research of the NAS of Ukraine named after V.K. Mamutov. Among the positives of the Economic Code of Ukraine are reflected in it the experience of the world leading countries in the separate codification of economic (economic) legislation, the fundamental nature of the code for the completely economic system and jurisdiction of economic courts. Its market and anti-corruption character, consolidation of the diversity of economic entities, enterprises when regulating economic activity. About 7 thousand regulatory acts and decisions of courts are referred to the Economic Code of Ukraine. The Code is among the 20 most popular laws on the Verkhovna Rada of Ukraine website with over 2000 views a day [4].

Allocation of previously unsolved parts of the general problem. The Economic Code of Ukraine serves as the pivotal basis of the economic legislation of Ukraine and establishes fundamental categories such as: economic activity, business entity, enterprise, entrepreneur, business activity, non-commercial economic activity, means of economy state regulation, specificity of economic contract law, administrative and economic sanctions , operational and economic sanctions, legal principles of state property turnover and functioning of state-owned enterprises, public-legal requirements for economic activity. It should be noted that the abolition of the Economic Code of Ukraine should be a well-considered decision, as well as have economic justification for their consequences. Therefore, it is appropriate to calculate the monetary costs of legal entities as a result of changing organizational and legal forms in case of cancellation of the Economic Code of Ukraine.

Formulation of research objectives (problem statement). Form a methodical approach to determining the economic costs of bringing legal entities to their organizational forms and constituent documents in compliance with the requirements of the Civil Code of Ukraine through the abolition of the Economic Code of Ukraine.

An outline of the main results and their justification. To determine the economic costs of bringing legal entities to their organizational forms and constituent documents in compliance with the requirements of the Civil Code of Ukraine through the abolition of the Economic Code of Ukraine, it is proposed to first determine the number of legal entities registered in Ukraine as of 1.02. 2020 (Table 1). This will allow to distinguish the number of legal entities whose organizational and legal forms of management will have to be changed.

Therefore, in the case of changes in the legal form of economic management of legal entities (private enterprise, state-owned enterprise, state-owned enterprise, communal enterprise, subsidiary, foreign enterprise, association, corporation, consortium and concern), the following costs are necessarily incurred:

for state registration of changes in the constituent documents of legal entities (1580 UAH):

administrative fee (10 UAH);

for payment of notarial services (≈ 1200 UAH);

printing costs.

In addition, many entities may incur costs for:

payment of legal services of third parties on state registration of changes in the constituent documents of legal entities (≈ 2500 UAH);

production of new seals and stamps (≈ 500 UAH);

payment of additional duties for the company employees by completing the necessary documents (depends on the size of the company);

to hold a general meeting of the founders (depends on the size of the enterprise);

transportation costs for visits to state registration bodies, permitting bodies;

printing services (printing of documents);

others.

For some businesses, costs can increase by:
cost of services for license transformation;
costs of contracting with counterparties;
cost of services for re-registration of land and real estate lease agreements;
losses from the downtime of the enterprise associated with the reorganization measures;
others.

In particular, a considerable part of the costs will be due to the downtime of vehicles, vehicles for the period of removal and the issuance of new documents. A huge number of entities will have to stop participating in public tenders in public procurement for the period of change of permits. Some types of permits (for example, for construction activities, for re-registration of leases of land, etc.).

Table1

Number of legal entities in Ukraine

№	Organizational and legal forms of legal entities management	Total
		1344572
	including	
1.	farming	46998
2.	private enterprise	200309
3.	state company	3745
4.	state-owned enterprise	32
5.	municipal enterprise	14018
6.	subsidiary company	11641
7.	foreign enterprise	629
8.	enterprise of public association (religious organization, trade unions)	3284
9.	consumer cooperative enterprise	1163
10.	corporations	687026
	public company	1400
	private joint stock company	5356
	limited liability company	677071
	additional liability company	1512
	full partnership	1315
	limited partnership	372
11.	cooperatives	24828
	industrial	2207
	attendant	19579
	consumer	768
	agricultural production	1005
	agricultural attendant	1269
12.	public authorities, organizations (institutions, institutions)	64202
12.1	state organization (institution, institution)	59029
12.2.	municipal organization (institution, institution)	1214
12.3	private organization (institution, institution)	1498
12.4	organization (institution, organization) of public association	2461
13.	association	553
14.	corporation	79
15.	consortium	185
16.	concern	317
17.	consumer union	741
18.	other associations of legal entities	619
19.	commodity exchange	1060
20.	credit union	4387
21.	consumer society	9570
22.	non-state pension fund	74
23.	political party	15315
24.	public organization	89148

Continuation of Table 1

№	Organizational and legal forms of legal entities management	Total
25.	public association	1733
26.	religious organization	26375
27.	union, unionization	28559
28.	creative union (other professional organization)	317
29.	charitable organization	19156
30.	association of co-owners of apartment building	32890
31.	body of population self-organization	1616
	Separate divisions of legal entities	**54635**
32.	affiliate (other separate division)	49582
33.	agency	5053

[5] - State Statistics Service of Ukraine

Additional costs may arise from the fact that the creditor may require the terminated legal entity whose performance is not secured, the termination or early fulfilment of the obligation, or the enforcement of obligation. Early execution, additional security in this case will depend on the intentions of the creditors and can significantly burden the business. Thus, Table 2 presents the cost estimates for bringing the legal entities of their organizational and legal forms and constituent documents into compliance with the requirements of the Civil Code of Ukraine through the abolition of the Economic Code of Ukraine using the proposed methodological approach.

Table2

Calculation of expenses for the change by legal entities of their organizational and legal forms and constituent documents in accordance with the requirements of the Civil Code of Ukraine

Costs	Cost of service	Source of information	Number of the legal entities (from Table 1)	Overall the amount of expenses
	Vp		*Kuo*	$\sum R=Vpx\ Kuo$
Compulsory Costs (Ro)				
for state registration of changes in the constituent documents of the legal entities	0,75 x 2102 UAH = 1576,5 UAH	[6]	281819 (п.1-9) + 4955 (п.12.4.,13-18) = 286774 legal entities	452099,2 thsd. UAH
administrative fee	10 UAH			2867, 7 thsd. UAH
payment for notarial services (certification of signatures of founders and their specimens)	≈ 1200 UAH			344128,8 thsd. UAH
printing costs (paper, cartridges, etc.)	≈ 200 UAH			57354,8 thsd. UAH
			$\sum Ro \approx$ 856450,5 thsd. UAH	
Expenses are highly probable depending on OLFM (Rv)				
expenses for payment of law firms services for providing complex services for state registration of changes in constituent documents of legal entities	≈2500 UAH	[7]	200309 (п.2) + 629 (п.7) = 200939 legal entities	200939 legal entities x 2500 UAH = 502345,0 thsd. UAH
for work as an accountant or an auditor in the preparation of a transfer deed, distribution or liquidation balance.	≈5000 UAH		200309 (i.2) + 3745 (i.3) + 32 (i.4) + 14018 (i.5) + 553 (i.13) + 79 (i.14) + 185 (i.15) + 317 (i.16) = 219238 legal entities	1096190,0 thsd. UAH

Continuation of Table 2

work organization of the reorganization or liquidation commission	≈1000 UAH		200309 (i.2) + 3745 (i.3) + 32 (i.4) + 14018 (i.5) + 553 (i.13) + 79 (i.14) + 185 (i.15) + 317 (i.16) = 219238 legal entities	219238,0 thsd.UAH
for the production of new seals and stamps	≈ 500 UAH		3745 (i.3)+ 32 (i.4) + 14018 (i.5) + 553 (i.13) + 79 (i.14) + 185 (i.15) + 317 (i.16) = 18929 legal entities	18929 legal entities x 500 UAH = 9464,5 thsd. UAH
to pay for additional duties for a company employee by completing the necessary documents (depends on the size of the company)	≈ 409 UAH – average salary for 1 working day	[8] 12264 UAH		18929 legal entities x 409 UAH = 7742,0 thsd. UAH
to hold a general meeting of the team (depends on the size of the company)	X UAH		281819 (i.1-9) + 4955 (i.12.4., 13-18) = 286774 legal entities	286774 legal entities x X thsd. UAH = *Y* thsd. UAH
transportation costs	≈ 40 UAH x – ≈ 2 persons for 3-4 trips =240 UAH			240 UAH x 286774 legal entities =68667,4 thsd. UAH
Others	UAH			∑*In* thsd.UAH
			∑ *Rv ≈305111,9* thsd. UAH. + ∑*In*	
Costs are unlikely, depending on OLFM (Rm)				
cost of licensing services (depends on the type of economic activity)	5 x 17 UAH = 85 UAH	[9]		∑*L* thsd. UAH
costs of contracting with counterparties (communication, postage, etc.);	≈100 UAH		All legal entities have at least one contract	286774 legal entities x 100 UAH= 28677,4 thsd. UAH
the cost of services for re-registration of land leases, real estate	Z UAH			∑Z UAH
losses from downtime associated with the reorganization	P UAH			∑P UAH
Others	In UAH			∑In UAH
		∑ *Rm' ≈ Rm*+ ∑L + ∑Z +∑P+ ∑*In*		
		∑ *Rm ≈28667,4 thsd. UAH*		

Thus, the total cost of bringing legal entities of Ukraine their organizational - legal forms and constituent documents in compliance with the requirements of the Civil Code of Ukraine will not be lower than 856450,5 thsd. UAH. However, the real amount of these costs will be much higher and equal to the sum of all the costs ∑R:

$$\sum R = \sum Ro + \sum Rv + \sum Rm' \text{ or} \quad (1)$$
$$\sum R = \sum Ro + \sum Rv + \sum Rm + \sum L + \sum Z + \sum P + \sum In. \quad (2)$$

Therefore, the presented methodical approach to the calculation of expenses for bringing legal entities of their organizational and legal forms and constituent documents in accordance with the requirements of the Civil Code of Ukraine allows to state that the minimum amount of expenses of legal entities of Ukraine is

856450,5 thsd. UAH, it is highly likely that the cost will increase by another 305111.9 thsd. UAH and a thorough analytical study is needed to calculate the real cost. This is due to the fact that it is difficult to predict other costs that are difficult to calculate, such as the cost of updating signboards, the production of new letterheads and all corporate attributes of enterprises, etc. Banking institutions serving legal entities are likely to adjust their organizational and legal forms free of charge.

Thus, bringing the legal entities to their organizational forms and constituent documents in accordance with the requirements of the Civil Code of Ukraine under the conditions of abolition of the Economic Code of Ukraine implies that each legal entity will spend almost 3000 UAH. The maximum amount of expenses depends on the type of economic activity and organizational - legal form of management. However, based on the practice of management and bureaucratic apparatus in many areas of the permit system, it can be predicted that the total cost of legal entities of Ukraine will be from 2 to 3 billion UAH. Most of the expenditures will be from the state and local budgets for re-registration of economic rights of economic management and operational management, for ensuring registration of forced reorganization of subsidiaries, farms, associations, corporations, foreign enterprises.

Adequate economic competition in the country should be formed on the basis of clear rules of economic activity, when the basic legal concepts of economic activity and entrepreneurship are defined.

In case of cancellation of the Economic Code of Ukraine:

will require the development of hundreds of regulations, for example, on entrepreneurship and non-profit management, under the current legislation;

re-delineate small, medium and large enterprises in order to differentiate state economic policy;

will need to develop a new approach to regulating commercial relations;

tens of thousands of businesses will spend money and time on their own reorganization instead of focusing on manufacturing, trading and other core business. In their turn, the state registration authorities and courts - to file and consider numerous lawsuits on the termination of economic entities, which failed to timely "bring the legal form and constituent documents" in accordance with the requirements of the recodified Civil Code of Ukraine.

Conclusions and perspectives of further research. Thus, bringing the legal entities to their organizational forms and constituent documents in accordance with the requirements of the recodified Civil Code of Ukraine subject to the abolition of the Economic Code of Ukraine, implies that each legal entity will spend almost 3000 UAH, and the maximum amount of expenses depends on the type of economic activity and organizational and legal form of management. To calculate the real amount of the expenditures, it is necessary to carry out thorough analytical research, since the transformation of state-owned enterprises, including state-owned enterprises, economic associations, institutions and organizations into economic companies. It will require the re-registration of all permits and registration documents for these enterprises, as well as the re-registration of property rights state-owned property with considerable state financial and organizational costs.

ЛІТЕРАТУРА

1. Проект закону «Про внесення змін і доповнень до деяких законів України з метою вдосконалення цивільного законодавства». URL: №2635http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JI00989A.html
2. Модернізація економічного законодавства. URL: https://www.facebook.com/groups/2579880398912645/ ?ref=share
3. Анатолій Довгерт. «Рекодифікація Цивільного кодексу України: основні чинники і передумови для старту» // Право України. 2019. № 1. С. 27—41
4. Рекодифікація Господарського кодексу України: теорія та реалії економіки. URL: https://coordynata.com.ua/rekodifikacia-gospodarskogo-kodeksu-ukraini-teoria-ta-realii-ekonomiki
5. Сайт Держаної служби статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua
6. Сайт. Київ. ЦНАП. URL: http://ac.dozvil-kiev.gov.ua/AdminServices/ Details/15fa10d3-98b7-4265-b2ed-9a4e7495265f?categoryId= 43cc5429-b41f-4b7b-8d42-be7d769 ee2c5
7. Сайт юридичної фірми. URL: https://diloviposlugy.kiev.ua/vnesennya-zmin/zmina-nazvi-pidpriyemstva? fbclid=IwAR2TlsuMKFZofcw29tYTuPiaMzwy G80Fgs XazSXW8c-bly781vSrK RphVgA
8. Сайт Мінфіну. URL: https://index.minfin.com.ua/labour/salary/average/
9. Юридичний блог. URL: https://nakaz.ua/ua/blog/pereoformlennia-licenzii

REFERENCES

1. Proekt zakonu «Pro vnesennia zmin i dopovnen do deiakykh zakoniv Ukrainy z metoiu vdoskonalennia tsyvilnoho zakonodavstva» [Draft Law “On Amendments to Certain Laws of Ukraine for the Improvement of Civil Law”.]. Retriever from: №2635http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ JI00989A.html [in Ukrainian].

2. Modernizatsiia ekonomichnoho zakonodavstva [Modernization of economic legislation]. Retriever from: https://www.facebook.com/groups/ 2579880398912645/?ref=share [in Ukrainian].

3. Dovhert, Anatolii (2019). «Rekodyfikatsiia Tsyvilnoho kodeksu Ukrainy: osnovni chynnyky i peredumovy dlia startu» [Recoding of the Civil Code of Ukraine: Main Factors and Prerequisites for Starting] Pravo Ukrainy,1. pp. 27-41 [in Ukrainian].

4. Rekodyfikatsiia Hospodarskoho kodeksu Ukrainy: teoriia ta realii ekonomiky [Recodification of the Economic Code of Ukraine: theory and realities of economy]. Retriever from: https://coordynata.com.ua/rekodifikacia-gospodarskogo-kodeksu-ukraini-teoria-ta-realii-ekonomiki [in Ukrainian].

5. Sait Derzhanoi sluzhby statystyky Ukrainy[Website of the State Statistics Service of Ukraine]. Retriever from: https://index.minfin.com.ua/labour/salary/average/ http://www.ukrstat.gov.ua [in Ukrainian].

6. Sait. Kyiv. TsNAP [Website. Kiev. CNAP]. Retriever from: http://ac.dozvil-kiev.gov.ua/AdminServices/ Details/15fa10d3-98b7-4265-b2ed-9a4e7495265f?categoryId= 43cc5429-b41f-4b7b-8d42-be7d769 ee2c5 [in Ukrainian].

7. Sait yurydychnoi firmy. Retriever from: https://diloviposlugy.kiev.ua/vnesennya-zmin/zmina-nazvi-pidpriyemstva?fbclid=IwAR2TlsuMKFZofc Retriever from:w29tYTuPiaMzwy G80Fgs XazSXW8c-bly781vSrK RphVgA [in Ukrainian].

8. Sait Minfin [The Ministry of Finance website]. Retriever from: https://index.minfin.com.ua/labour/salary/average/ [in Ukrainian].

9. Iurydychnyi bloh [Legal blog]. Retriever from: https://nakaz.ua/ua/blog/pereoformlennia-licenzii [in Ukrainian].

УДК 330.366:334.716(045) https://doi.org/10.31520/ei.2020.22.1(74).88-94
JEL D 29

КАРПІНСЬКА Г.В.
к.е.н., с.н.с.
ст. наук. співроб.
Інститут проблем ринку та економіко- екологічних досліджень НАНУ
Французький бульвар, 29, м. Одеса, Україна, 65044
E-mail:biznessdev@ukr.net
ORCID: 0000-0003-4896-1866

КОМПЛЕМЕНТАРНІ АСПЕКТИ МЕТОДОЛОГІЇ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Актуальність. *Сучасні тенденції функціонування підприємств промисловості України, актуалізують питання пов'язані з вирішенням проблем їх збалансованого розвитку з позицій необхідності забезпечення процесу відтворення їх виробничого капіталу. Так, зокрема ступінь зносу основних фондів підприємств промисловості в останні роки становить майже 77% (76,9%), сальдо фінансових результатів має від'ємне значення – 181360,9 млн.грн. Відсоток збиткових підприємств коливається в межах 27-37%.*

Мета та завдання*. Метою статті є дослідження та розробка комплементарних аспектів методології збалансованого розвитку, зокрема його принципів та сутнісних характеристик.*

Результати. *Автором визначені та наведені принципи збалансованого розвитку промислового підприємства, як ключові правила діяльності, яких повинні дотримуватися суб'єкти (власники, керівники, менеджери, робітники), що забезпечать розширене відтворення його виробничого капіталу (збалансований розвиток), використовуючи його внутрішні резерви та зовнішні можливості. Розроблено та визначені сутнісні характеристики збалансованого розвитку як головні, визначальні процеси, що зумовлені системними зв'язками зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства та тенденціями їх розвитку, що повинні здійснюватися, або здійснюються суб'єктами системи (власниками, менеджерами, фахівцями, працівниками) для забезпечення розширеного відтворювального процесу підприємства.*

Висновки. *Незважаючи на деформації у промисловому комплексі України, та деструктивні процеси, які виникли внаслідок економічних криз, країна у своєму інноваційному та сталому розвитку має спиратися на базові промислові галузі, у яких на сьогодні має здобутки та деякі переваги. Тому процеси забезпечення збалансованого розвитку саме підприємств промисловості досі залишаються найактуальнішими для держави, власників, керівників та потребують подальших наукових розробок для втілення їх у практичну діяльність.*

Ключові слова: *збалансований розвиток, комплементарна методологія, сутнісні характеристики, принципи збалансованого розвитку, промислові підприємства.*

KARPINSKA A.V.
PhD in Economics
Institute of Market Problems and Economic & Ecological Research
of the National Academy of Sciences
Frantsuzskiy Boulevard, 29, Odessa, Ukraine
E-mail:biznessdev@ukr.net
ORCID 0000-0003-4896-1866

COMPLEMENTARY ASPECTS METHODOLOGY BALANCED DEVELOPMENT OF INDUSTRY ENTERPRISES

Topicality. *The current tendencies functioning enterprises of industry Ukraine, actualize the questions connected with the solution of problems their balanced development from point view necessity of ensuring the process reproduction of their productive capital. Degree of depreciation fixed assets industrial enterprises in recent years is almost 77% (76,9%), the balance of financial results is negative - 181360,9 million UAH. The percentage of unprofitable enterprises ranges from 27-37%.*

Aim and tasks. *The aim of the article is researched and developed complementary aspects methodology balanced development, in particular its principles and essential characteristics.*

Research results. *Author defines and presents principles of balanced development an industrial enterprise, as the key rules of activity to be respected by entities (owners, managers, managers, workers), which will ensure the expanded reproduction of its productive capital (balanced development), using its internal reserves and external opportunities .*

essential characteristics of balanced development developed and defined as the main, defining processes, which are caused by systemic connections of external and internal environment enterprise and tendencies of their development, which must be carried out or carried out by subjects of the system (owners, managers, specialists, employees) to ensure extended enterprise reproduction process.

Conclusion. *Despite deformations in the industrial complex Ukraine, and destructive processes that have arisen as a result of economic crises, the country in its innovative and sustainable development should rely on the basic industrial sectors, which today have some advantages. Therefore, the processes of ensuring balanced development of industrial enterprises are still the most relevant for state, owners, managers and need further scientific development to put them into practice.*

Keywords: *balanced development, complementary methodology, essential characteristics, principles of balanced development, industry enterprises*

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Домінуючими ознаками нинішнього економічного розвитку України є втрачання підприємствами промисловості своїх позицій, перерозподіл капіталу у розвиток сфери послуг, зростання інформаційної конкуренції. Промислове виробництво перестало бути основним чинником зростання національної економіки. Індекс промислового виробництва скоротився до менш ніж 70% у 2017 р. порівняно з 2007 р. (рис. 1)

Рис. 1 Індекси промислової продукції за видами діяльності промисловості у 2008-2017р.р. % (2007р. – 100%)

Нажаль, спроби повернути лідируючі позиції вітчизняним промисловим підприємствам не мають успіху. Негативні зміни та трансформації в економіці України, що відбуваються під впливом як зовнішніх, так і внутрішніх факторів, обумовлюють необхідність змін в методологічних підходах, зокрема, щодо забезпечення збалансованого розвитку та конкурентоздатності промислових підприємств. Крім того, необхідність вирішення наявних об'єктивних протиріч, які мають сучасні наукові парадигми: сталого розвитку, інноваційного розвитку, деіндустріалізації, реіндустріалізації, індустріалізації 4.0 промисловості, зумовлюють необхідність переосмислення та створення комплементарного методологічного базису збалансованого розвитку промислового підприємства, як виробничої, соціально-економічної системи. Зокрема, проблеми досягнення зростання та розвитку соціально-економічних систем завжди були та є актуальними в усі часи та в усіх країнах світу. Але в останній час, дещо змінилися погляди щодо мети й шляхів їх досягнення. Так зокрема, відповідно до Концепції Сталого Розвитку, першочерговими стають екологічні та соціальні складові систем, визнана необхідність змін, що підвищать рівень і якість життя населення, продуктивність праці, знижуючи витратоємність продукту, при цьому негативно не впливаючи на природне середовище, та утворять базис для сталого розвитку суспільства. У цей же час, суспільством визнається необхідність розвитку соціально-економічних систем, та зокрема підприємств промисловості на інноваційних засадах, що у свою чергу, за деякими аспектами суперечить положенням сталого розвитку. Так, наприклад, процеси автоматизації виробництва призводять з одного боку до зростання продуктивності, а з іншого, до вивільнення робітників та безробіття. Тому, досягнення

компліментарності (відповідності, узгодженості та взаємодоповнюваності) поглядів та дій на процес забезпечення збалансованого розвитку промислових підприємств набувають подальшої актуальності.

Розуміння комплементарних аспектів збалансованого розвитку промислового підприємства, як виробничої соціально-економічної системи базується на усвідомлені комплементарного зв'язку між такими його підсистемами, як фінансова, матеріальна, трудова та інноваційна, які мають поєднуватися між собою таким чином, щоб забезпечити безперервне розширене відтворення виробничого капіталу підприємства (безперервність оновлення матеріально-технічного забезпечення, виробництва, збуту продукції та оновлення трудових ресурсів).

Аналіз останніх публікацій по проблемі. Важлива роль у науковому доробку питань управління розвитком підприємств належить таким закордоним вченим, як Р. Акофф [1], І. Ансофф [2], Дж. Гелбрейт [3], Г. Дейлі [4], П. Друкер [5], Б. Карлофф [6], Г. Минцберг [7], Ф. Тейлор [8], А. Файоль [9], які розглядали розвиток підприємств з позиції становлення суспільства, розвитку теорій управління, фірми. Сучасний стан, перспективи та проблеми управління і розвитку промислових підприємств досить ґрунтовно висвітлені у працях відомих закордоних та вітчизняних учених, таких як: О.І. Амоша [10], Б.В. Буркинський Б.В. [11], А.І. Бутенко А.І. [12], В.М. Геєць [10], В.І. Ляшенко [10], Ф.З. Мардаровський [13] та ін. Засади збалансованого розвитку як економічної категорії та практичних аспектів управління збалансованим розвитком досліджені в працях закордонних та вітчизняних науковців Х. Биннер [14], Ст. Бір [15], С.В.Коверега [16], Н.Г. Белопольского Н.Г., Кузьміної О.В. [17] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз публікацій цих авторів дозволяє стверджувати, що, незважаючи на їхню високу наукову і практичну цінність, існує потреба саме у комплементарному вивченні проблем оцінки та забезпечення збалансованого розвитку промислового підприємства. Досі актуальними залишаються питання, пов’язані з визначенням сутнісних характеристик, принципів, резервів збалансованого розвитку, формуванням стратегічних альтернатив та механізмів їх реалізації з позицій забезпечення розширеного відтворення їх виробничого капіталу.

Формулювання цілей дослідження (постановка завдання). В даному дослідженні пропонується дослідити та розробити комплементарний погляд на поняття «збалансований розвиток промислового підприємства» та такі складові комплементарної методології його забезпечення, як його сутнісні характеристики та принципи.

Здійснений контент аналіз наявних визначень та характеристик таких категорій, як соціально-економічна система, функціонування, розвиток, сталий розвиток, збалансований розвиток дозволили сформувати авторське визначення поняття збалансований розвиток промислового підприємства, як виробничої, соціально-економічної системи, зокрема: це процес послідовної зміни станів системи, кожен з яких кількісно та якісно ліпший порівняно з попереднім, за такими її складовими, як фінансова, матеріальна, трудова та інноваційна, при збереженні власної цілісності підприємства для забезпечення безперервності розширеного відтворення його виробничого капіталу. Зокрема роль зазначених складових у процесі забезпечення безперервності розширеного відтворення виробничого капіталу промислового підприємства полягає у наступному:

– фінансова складова підсистеми промислового підприємства забезпечує відтворення грошового капіталу підприємства, який матеріалізується у предмети та засоби праці у матеріальній складовій.

– матеріальна складова забезпечує відтворення основних та обігових засобів підприємства у процесах його матеріально-технічного забезпечення, виробництва та збуту продукції.

– трудова складова забезпечує відтворення робочої сили підприємства з позицій забезпечення та оновлення кількісного та якісного кадрового складу підприємства.

– інноваційна складова забезпечує розширене відтворення підприємства та зокрема відтворення його матеріальної та трудової підсистем на новій більш прогресивнішій (удосконаленій) основі.

Оскільки, основою функціонування промислового підприємства є процес відтворення його виробничого капіталу, то підґрунтям побудови концепції «забезпечення збалансованого розвитку промислового підприємства» повинні стати відповідні принципи. Дослідження методологічних засад збалансованого розвитку, дозволило авторові сформувати власне бачення, стосовно його принципів. Так зокрема, пропонується наступне визначення: принципи збалансованого розвитку промислового підприємства - це ключові правила діяльності, яких повинні дотримуватися суб’єкти (власники,

керівники, менеджери, робітники), що забезпечать розширене відтворення його виробничого капіталу (збалансований розвиток), використовуючи його внутрішні резерви та зовнішні можливості.

Ключовими правилами збалансованого розвитку, на думку автора, повинні бути:

– системність - забезпечення розвитку всіх складових підсистем підприємства (фінансової, матеріальної, трудової, інноваційної) відповідно до вимоги забезпечення розширеного відтворення його виробничого капіталу. Так зокрема, фінансова складова підсистеми промислового підприємства забезпечує відтворення грошового капіталу підприємства, який матеріалізується у предмети та засоби праці у матеріальній складовій. Матеріальна складова, у свою чергу, забезпечує відтворення основних та обігових засобів підприємства у процесах його матеріально-технічного забезпечення, виробництва та збуту продукції. Трудова складова забезпечує відтворення робочої сили підприємства з позицій оновлення і поповнення кількісного та якісного кадрового складу. Інноваційна складова забезпечує розвиток зазначених складових на новій більш прогресивнішій (удосконаленій) основі;

– динамічність - забезпечення позитивних кількісних та якісних змін на підприємстві та приведення у відповідність цілей та спонукальних стимулів власників, менеджерів, фахівців, працівників вимогам забезпечення безперервності та ритмічності здійснення фаз матеріально-технічного забезпечення, виробництва та збуту продукції;

– повнота циклу відтворення, тобто забезпечення отримання достатнього фінансового капіталу для здійснення наступного виробничого циклу та розвитку підприємства;

– адаптивність – полягає в підтримці обміну ресурсами та резервами, які задіяні, або тимчасово не задіяні у виробничо-господарської діяльності підприємства між внутрішніми підсистемами підприємства; коригуванні системою управління цілей та завдань відповідно до змін зовнішнього середовища та умов функціонування; вдосконалені підсистем та процесів з метою забезпечення розширеного відтворення виробничого капіталу промислового підприємства;

– відкритість - забезпечення спроможності підприємства залучати зовнішні джерела фінансування і забезпечувати ефективне використання інвестиційних ресурсів для забезпечення розширеного відтворення виробничого капіталу промислового підприємства;

– альтернативність - полягає у розробці та виборі найкращих стратегічних варіантів збалансованого розвитку на основі критеріїв їх ефективності;

– орієнтація на створення конкурентних переваг підприємства - полягає у розробці певних стратегічних альтернатив збалансованого розвитку, що направлені на створення виняткових властивостей підприємства (продукт, технологія, послуги, ресурси та т.ін.) порівняно з іншими;

– «розумна» орієнтація інноваційної діяльності підприємства - полягає у спрямуванні інноваційної діяльності підприємства на оновлення основних виробничих фондів підприємства, технологій виробництва і управління якісно новими, прогресивнішими; на задоволення потреб і запитів споживачів шляхом виробництва нової та удосконаленої продукції; на інтелектуальний розвиток трудових ресурсів підприємства з метою підвищення їх кваліфікації та забезпечення їх потреби у безпеці збереження робочого місця.

Під сутнісними характеристиками збалансованого розвитку промислового підприємства автором пропонується розуміти головні, визначальні процеси, що зумовлені системними зв’язками зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства та тенденціями їх розвитку, що повинні здійснюватися, або здійснюються суб’єктами системи (власниками, менеджерами, фахівцями, працівниками підприємства) для забезпечення його розширеного відтворення.

Відповідно до запропонованого визначення автором виділені такі сутнісні характеристики збалансованого розвитку промислового підприємства:

1) Процес, який забезпечується узгодженням основних фаз його відтворювального процесу. При цьому під узгодженням основних фаз відтворювального процесу розуміється така організація виробничого процесу при якій забезпечується безперервність та ритмічність матеріально-технічного забезпечення, виробництва, збуту та споживання продукції.

Рівень безперервності відтворювального процесу автор пропонує характеризувати шляхом розрахунку коефіцієнта безперервності, який визначається:

$$Кб = 1 - \frac{Тп}{Тц} \qquad (1)$$

де Тп – тривалість перерв у циклі відтворення;

Тц – тривалість відтворювального циклу (тривалість всього виробничо-господарського циклу та тривалість перерв).

$$Тп= Тмтз+Тв+Тзс+Тдз \qquad (2)$$

де Тмоз–тривалість непередбаченої перерви від моменту одержання плану (заказу) до запуску виробничо-господарських процесів;

Тв - перерви у процесі виробництва у робочий час непередбачені за технологією виробництва;

Тзс - тривалість непередбаченої перерви від моменту здачі продукції на склад до моменту її відвантаження споживачеві;

Тдз - тривалість дебіторської заборгованості за реалізовану продукцію, що не була своєчасно погашена.

Рівень ритмічності відтворювального пропонується характеризувати коефіцієнтом ритмічності, який показує відповідність фактичного обсягу валового доходу підприємства, або отриманого прибутку і відповідного завдання (плану). При визначенні цього показника можуть враховуватись, як від'ємні відхилення, так і позитивні (перевиконання).

$$Кр = 1 - \frac{\Delta П}{Ппл} \qquad (3)$$

де $\Delta П$ - недовиконання (перевиконання) плану (завдання);

Ппл – план (завдання).

2) Процес поліпшення існуючого стану підприємства шляхом використання його внутрішніх, явних, тимчасово незаангажованих в бізнес-процеси, доступних трудових, матеріальних, фінансових та інноваційних резервів.

При цьому під матеріальними резервами збалансованого розвитку автором розуміються наявні, незаангажовані у цикл відтворення (матеріально-технічного забезпечення, виробництва та збуту товарів) матеріальні ресурси (основні та оборотні засоби) у процесах матеріально-технічного забезпечення, виробництва та збуту товарів.

Фінансові резерви збалансованого розвитку, на думку автора, є наявні, незаангажовані у процесі виробничо-господарчої діяльності власні (прибуток, амортизація) та залучені фінансові ресурси підприємства (грошові інвестиції).

Трудові резерви збалансованого розвитку - наявні та потенційні, у встановленій якості (вік, професійно-кваліфікаційні навички, фізичні можливості) та кількості трудові ресурси.

Інноваційні резерви збалансованого розвитку - наявні інтелектуальні, наукові та технічні ресурси, які можуть бути задіяні в інноваційній діяльності підприємства (права на комерційні позначення, права на об'єкти промислової власності, виробниче устаткування, пов'язане з технологічними інноваціями, авторські права та суміжні з ним права, інженерно-технічні працівники і дослідники з науковим ступенем та т.ін.)

3) Творчий процес поліпшення існуючого стану підприємства на інноваційних засадах, який здійснюється фахівцями підприємства з високим рівнем професійної підготовки для забезпечення оновлення основних виробних фондів, техніки та технології виробництва і управління, продукції та кадрового фонду. При цьому під оновленням основних виробничих фондів розуміється реконструкція, модернізація, заміна та поповнення фізично чи морально застарілих засобів праці якісно новими, прогресивнішими. Оновлення технології управління представляє собою – застосування сучасних, удосконалених методів прийняття управлінських рішень, методів управління(засобів впливу на колектив або окремих робітників), методів та засобів обробки інформації. Оновлення кадрового фонду - приведення у відповідність кількісного, вікового та якісного (кваліфікації, знань та вмінь) складу робітників до потреб організації.

4) Процес приведення у відповідність діяльність суб'єктів соціально-економічної системи підприємства (власників, менеджменту, персоналу) з дією об'єктивних економічних явищ, економічних законів і закономірностей та законів суспільного розвитку для нівелювання дисбалансів, що виникають під впливом зовнішнього оточення підприємства з метою забезпечення розширеного відтворення. При цьому дисбаланси у діяльності промислового підприємства, на думку автора, це є

дефіцити, профіцити матеріальних, фінансових, трудових та інноваційних ресурсів підприємства та невідповідність їх розподілу для забезпечення безперервності та ритмічності його відтворення.

Практична діяльність суб'єктів соціально-економічних систем і зокрема підприємств повинна бути узгоджена з дією об'єктивних економічних явищ, законів і закономірностей, законів суспільного розвитку. Суб'єкти соціально-економічних систем не можуть входити в протиріччя з діючими економічними законами. Необхідно розуміти, що в умовах ринкової економіки, сам ринок є одним з елементів відтворювального процесу, на якому реалізуються відносини попиту і пропозиції та реалізується середа споживання. Будь-яка соціально-економічна система прагне до стабільного стану і хоче уникнути хаосу. Однак закони діалектики свідчать про протилежне становище. Стабільний стан і криза — постійні антагонізми в розвитку будь-якої системи. Тобто, криза— об'єктивне явище в соціально-економічній системі, в основі функціонування і розвитку якої лежить керівна діяльність людини. В економічній теорії досліджено і зроблено висновок — щоб запобігти кризі, потрібно ефективно управляти соціально-економічною системою, що не можливо без нівелювання дисбалансів в системі з метою забезпечення розширеного відтворювального процесу.

5) Процес узгодження індивідуальних та колективних інтересів суб'єктів соціально-економічної системи (власників, менеджерів, фахівців, працівників) та інтересів суспільства. В основі створення та функціонування будь-якої соціально-економічної системи лежать потреби та інтереси її соціумів. Узгодження інтересів усі часи є однією з основних теоретичних і практичних проблем удосконалення управління соціально-економічними системами. Різноманіття інтересів, відмінність особистісних характеристик викликає постійну необхідність удосконалення мотиваційних моделей для отримання необхідних результатів виробництва. Відсутність узгодженості інтересів призводить до зниження відповідальності як окремих робітників, так і колективу у цілому і як, правило до зниження ефективності виробництва.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В роботі показано, що саме комплементарний підхід до забезпечення збалансованого розвитку промислового підприємства та забезпечення безперервності розширеного відтворення його виробничого капіталу дає можливість забезпечити підвищення ефективності його діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Акофф Р. О менеджменте / Р. Акофф ; [пер. с англ.]. – СанктПетербург : Питер, 2002. – 448 с
2. Ансофф И. Новая корпоративная стратегия / И. Ансофф ; пер. с англ. – Санкт-Петербург : Питер, 1999. – 416 с.
3. Гэлбрейт Дж. К. Экономические теории и цели общества / Дж. К. Гэлбрейт ; пер. с англ. – Москва : Политиздат, 1979. – 391 с.
4. Дейлі Г. Поза зростанням. Економічна теорія сталого розвитку / Г. Дейлі. – Київ : Інтелсфера, 2002. – 312 с.
5. Друкер П. Эффективное управление предприятием / П. Друкер ; пер. с англ. – Москва : Вильямс, 2008. – 224 с.
6. Карлофф Б. Ділова стратегія / Б. Карлофф ; пер. з англ. – Київ : Міноріка, 2004. – 239 с.
7. Минцберг Г. Школы стратегий / Г. Минцберг, Б. Альстрэнд, Дж. Лэмпел ; пер. с англ. – Санкт-Петербург : Питер, 2000. – 336 с.
8. Тейлор Ф. Принципы научного менеджмента / Ф. У. Тейлор ; пер. с англ. А. И. Зака ; под ред. и с предисл. Е. А. Кочерина. – Москва : Изд-во стандартов, 1991. – 104 с
9. Файоль А. Общее и промышленное управление / А. Файоль ; пер. с франц. ; [науч. ред. и предисл. Е. А. Кочерина]. – Москва : Журн. «Контроллинг», 1992 – 112 с.
10. Інноваційна Україна 2020 : національна доповідь / за заг. ред.В.М. Гейця та ін.; НАН України. – К., 2015. – 336 с.
11. Соціально-економічний розвиток Українського Причорномор'я: виклики і можливості: монографія / [Буркинський Б.В. та ін.]; за наук. ред. Буркинського; НАН України, Ін-т пробл. ринку та екон.-екол. дослідж. – Одеса: ІПРЕЕД НАНУ, 2016. – 810с.
12. Бутенко А.І. Концептуальні підходи до мотивації в інноваційній діяльності підприємства [Електронний ресурс] / А.І. Бутенко // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2015. - №1 (17). – С. 283-289. Режим доступу:
13. Мардаровський Ф.З., Кузьминов А.В., Орлов В.Н. Технология и культура управления в отрясли связи / Под ред. Ф.З. Мардаровского. – Одесса: ИПРЕЕИ НАН Украины. – 2000. -268с.

14. Binner H.F. Organisations - und Unternehmensmanagement / H.F. Binner. – München : Hanser, 1998.

15. Beer S. Beyond Dispute : The Invention of Team Syntegrity / S. Beer. – London : Wiley, 1994. – 380 p

16. Коверга С.В. Моделі та методи прийняття рішень у сфері управління збалансованим розвитком промислових підприємств // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2016. - № 1. – С.144-156

17. Белопольський М.Г., Кузьміна О.В. Обґрунтування стратегії збалансованого розвитку промислових підприємств // Вісник Дніпропетровського університету. – 2016. – Вип. 6. – С.23-33

REFERENCES

1. Akoff R. (2002). O menedzhmente [About Management]. SanktPeterburg : Piter [in Russian].

2. Ansoff I. (1999). Novaya korporativnaya strategiya[New corporate strategy]. Sankt-Peterburg : Piter[in Russian].

3. Gelbreit Dzh. K. (1979). Ekonomicheskie teorii i tseli obshchestva [Economic theories and goals of society]. Moskva : Politizdat [in Russian].

4. Dejli Gh. (2002). Poza zrostannjam. Ekonomichna teorija stalogho rozvytku[Out of growth. Economic theory of sustainable development]. Kyjiv : Intelsfera [in Ukrainian].

5. Druker P. (2008). Jeffektivnoe upravlenie predprijatiem [Out of growth. Economic theory of sustainable development]. Moskva : Vil'jams [[in Russian].

6. Karloff B. (2004). Dilova strateghija [Business strategy]. Kyjiv : Minorika [in Ukrainian].

7. Mincberg G. (2000). Shkoly strategij predprijatiem [School of Strategy]. Sankt-Peterburg : Piter [in Russian].

8. Tejlor F. (1991). Principy nauchnogo menedzhmenta [Principles of Scientific Management]. Moskva : Izd-vo standartov [in Russian].

9. Fajol' A. (1992). Obshhee i promyshlennoe upravlenie [General and industrial management]. Moskva : Zhurn. «Kontrolling» [in Russian].

10. Innovacijna Ukrai'na 2020 : nacional'na dopovid' (Ed.). (2015). [Innovative Ukraine 2020: A national report]. NAN Ukrai'ny [in Ukrainian].

11. Burkyns'kyj, B.V. (2016). Social'no-ekonomichnyj rozvytok Ukrai'ns'kogo Prychornomor'ja: vyklyky i mozhlyvosti [The socio-economic development of the Ukrainian Black Sea: challenges and opportunities].IPREED NANU [in Ukrainian].

12. Butenko, A.I. (2015). Konceptual'ni pidhody do motyvacii' v innovacijnij dijal'nosti pidpryjemstva [Conceptual approaches to motivation in the innovation activity of the enterprise]. Ekonomika: realii' chasu. Naukovyj zhurnal, 1 (17), 283-289 [in Ukrainian].

13. Mardarovs'kij F.Z. & Kuz'minov A.V. & Orlov V.N. Tehnologija i kul'tura upravlenija v otrjasli svjazi (2000). [Technology and management culture in communications].Odessa: IPREEI NAN Ukrainy. [in Russian].

14. Binner H.F. Organisations - und Unternehmensmanagement / H.F. Binner. – München : Hanser, 1998.

15. Beer S. Beyond Dispute : The Invention of Team Syntegrity / S. Beer. – London : Wiley, 1994. – 380 p

16. Koverha S.V. (2016).Modeli ta metody pryiniattia rishen u sferi upravlinnia zbalansovanym rozvytkom promyslovykh pidpryiemstv [Models and methods of decision-making in the field of balanced development of industrial enterprises]. Marketynh i menedzhment innovatsii 1.144-156. [in Ukrainian]

17. Belopolskyi M.H. & Kuzmina O.V. Obgruntuvannia stratehii zbalansovanoho rozvytku promyslovykh pidpryiemstv [Substantiation of the strategy of balanced development of industrial enterprises].Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu. 6. 23-33 [in Ukrainian]

УДК 332.05
JEL O18
https://doi.org/10.31520/ei.2020.22.1(74).95-103

КРАСНОНОСОВА О.М.
к.е.н., доцент
Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України,
провулок Інженерний, 1-а, м. Харків, Україна, 61166
e-mail: krasnonosova@gmail.com
ORCID: 0000-0002-0863-3705

ВИЗНАЧЕННЯ УМОВ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ АДМІНІСТРАТИВНИХ ТЕРИТОРІЙ В УКРАЇНІ

Актуальність *статті полягає у відповідності до класифікації адміністративних територій, яка прийнята у ЄС, в Україні офіційно нараховується 27 адміністративно-територіальних одиниць що за масштабами відповідають другому рівню, а саме, NUTS-2. Однак, починаючи з 2014 року ця кількість фактично скоротилася до 25 одиниць. Адміністративно-територіальні одиниці рівня NUTS-2, або регіони, в Україні представлені адміністративними областями та містом Київ. Всі вони суттєво різняться за показниками соціально-економічного розвитку. Не є виключенням й показники, які характеризують рівень інноваційної активності в кожному з регіонів. І це не зважаючи на єдність нормативної бази у державі та обов'язковість дотримання положень законодавства. Зокрема, положення Закону України «Про інноваційну діяльність» наголошують, що головною метою державної інноваційної політики є створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго - та ресурсозберігаючих технологій, виробництва та реалізації нових видів продукції, яка є конкурентоздатною на світових ринках. Можливою причиною такого становища можуть бути відмінності в умовах формування інноваційного потенціалу адміністративних територій, зокрема, нерівномірне розміщення навчальних закладів, наукових установ та, як наслідок, наукових кадрів в межах кожного з регіонів. Такий стан утворює умови для виникнення значних дисбалансів, як в межах, так і поза межами адміністративних територій за показниками інноваційної діяльності, а так соціально-економічного стану регіонів у цілому.*

Мета та завдання*. Метою статті є визначення умов формування інноваційного потенціалу адміністративних територій в Україні*

Результати. *З метою підтвердження, або спростування припущення про те, що можливою причиною нерівномірного розвитку інноваційної діяльності в регіонах України може бути нерівномірне розміщення по їх території навчальних та наукових установ, які є основою формування інноваційного потенціалу адміністративної території, в роботі використано інструментарій статистичного аналізу. Отримані результати є удосконаленням методичного забезпечення процесу формування інноваційного потенціалу адміністративних територій в Україні.*

Висновки. *Отримано підтвердження того, що причиною нерівномірного розвитку інноваційної діяльності в регіонах України, перш за все, є нерівномірне розміщення по території навчальних закладів та наукових установ. Саме нерівномірний розподіл висококваліфікованих науковців та зосередження їх у столичному регіоні призводе до значних відмінностей в обсягах інноваційної продукції у відношенні до населення по регіонах країни. Формування інноваційного потенціалу має стати стратегічним завданням плану реалізації стратегії соціально-економічного розвитку кожної адміністративної території України.*

Вирішення такого завдання неможливо без чітких параметрів оцінки поточного стану інноваційної діяльності за критеріями обсягів виробництва інноваційних товарів, робіт та послуг, обсягів фінансування наукових досліджень та проектних робіт та кількісних характеристик наукової еліти регіону.

Ключові слова*: регіональна економіка, інновації, потенціал адміністративної території, інноваційний розвиток.*

KRASNONOSOVA O.M.
Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Research Center for Industrial Development Problems of NAS of Ukraine,
Engineering Lane, 1-a, Kharkiv, Ukraine, 61166
e-mail: krasnonosova@gmail.com
ORCID: 0000-0002-0863-3705

DEFINITION OF CONDITIONS OF FORMATION OF INNOVATIVE POTENTIAL OF ADMINISTRATIVE TERRITORIES IN UKRAINE

Topicality. *The article is in accordance with the classification of administrative territories adopted in the EU, in Ukraine there are officially 27 administrative territorial units corresponding to the scale of the second level, namely, NUTS-2. However, since 2014, this number has actually dropped to 25 units. NUTS-2 level administrative units or regions in Ukraine are represented by administrative regions and the city of Kyiv. They all differ significantly in terms of socio-economic development. Indicators that characterize the level of innovation activity in each region are not an exception. This is notwithstanding the unity of the regulatory framework in the state and the obligation to comply with the provisions of the law. In particular, the provisions of the Law of Ukraine "On Innovation Activity" emphasize that the main goal of the state innovation policy is to create socio-economic, organizational and legal conditions for the effective reproduction, development and use of scientific and technical potential of the country, ensuring the implementation of modern environmentally friendly, safe, energy - and resource-saving technologies, production and sales of new products that are competitive in the world markets. Possible reasons for this situation may be differences in the conditions of formation of innovative potential of administrative territories, in particular, uneven placement of educational institutions, scientific institutions and, as a consequence, scientific staff within each region. This situation creates conditions for significant imbalances, both within and outside the administrative territories in terms of innovation activity, as well as the socio-economic status of the regions as a whole.*

Aim and tasks. *The purpose of the article is to determine the conditions of formation of innovative potential of administrative territories in Ukraine*

Research results. *In order to confirm, or to refute, the assumption that a possible reason for the uneven development of innovation activity in the regions of Ukraine may be the unequal placement in their territory of educational and scientific institutions, which are the basis for the formation of the innovative potential of the administrative territory, the tools of statistical analysis are used. The results obtained are an improvement of the methodological support of the process of formation of innovative potential of administrative territories in Ukraine.*

Conclusion. *Confirmation is received that the reason for uneven development of innovative activity in the regions of Ukraine is, first of all, uneven placement on the territory of educational establishments and scientific institutions. It is the uneven distribution of highly qualified scientists and their concentration in the capital region that leads to significant differences in the volume of innovative products relative to the population in the regions of the country. The formation of innovative potential should become a strategic objective of the plan of implementation of the strategy of socio-economic development of each administrative territory of Ukraine.*

Such a task is impossible without clear parameters for assessing the current state of innovation by the criteria for the production of innovative goods, works and services, the amount of funding for research and project work and the quantitative characteristics of the scientific elite of the region.

Keywords: *regional economy, innovations, potential of the administrative territory, innovative development*

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Починаючи з 2014 року в нашій країні запроваджена реформа децентралізації влади. Необхідність запровадження реформи децентралізації виникла у зв'язку із тим, що в Україні управлінням регіонами займаються обласні державні адміністрації, вони не є суб'єктами регіонального управління і не мають відповідних повноважень та обласні ради, які також не мають для цього а ні достатньої кількості повноважень, а ні фінансових ресурсів.

Реформа передбачає передачу повноважень та фінансів від центральних органів влади до органів місцевого самоврядування. Для впровадження реформи, в Україні конституційно закладено засади місцевого самоврядування, прийнято ряд базових нормативно-правових актів, які створюють правові та фінансові основи діяльності органів місцевого самоврядування. Положення реформи децентралізації відповідають Європейській хартії місцевого самоврядування.

Для проведення реформи Верховною Радою України схвалено Закон «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [1], Закон «Про співробітництво територіальних громад» [2], Закон «Про засади державної регіональної політики» [3].

На думку вітчизняних фахівців [4,5] в сучасних умовах, саме важелі регіонального управління нададуть можливість найбільш ефективно формувати та реалізовувати стратегії розвитку і соціально-економічної політики, як окремих адміністративних територій, так і країни загалом.

Виникає необхідність креативного підходу до вирішення проблеми формування стратегії регіонального розвитку і визначення першочергових завдань соціально-економічної політики кожного з регіонів. Регіони повинні самостійно визначати пріоритетність та важливість проектів розвитку та самостійно планувати використання коштів на реалізацію проектів. Таким чином впровадження реформи децентралізації влади підвищує важливість розробки та впровадження

стратегій інноваційного розвитку на рівень регіонів та територіальних громад. Тож першочерговою стає проблема формування інноваційного потенціалу адміністративних територій в Україні.

Аналіз останніх публікацій по проблемі. Проблематикою розвитку інноваційної діяльності на різних рівнях економічної системи держави займались вітчизняні науковці: О. Амоша [6], Г. Андрощук [7], А. Гальчинський [8], В. Геєць [8], О. Жихор [9], І. Карпунь [10], О. Кондрашов [11], М. Крупка [12], І. Матюшенко [13], П. Микитюк [14], В. Соловйов [15].

Відповідно до Закону України «Про інвестиційну діяльність» [16]: інноваційна діяльність являє собою одну з форм інвестиційної діяльності, що здійснюється з метою впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво і соціальну сферу.

Відомий угорський економіст Б. Санто [17] вважає, що інновація – це такий суспільний, технічний, економічний процес, який через практичне використання ідей та винаходів приводить до створення кращих за своїми властивостями виробів, технологій і, у випадку, якщо вони на ринку можуть принести додатковий успіх, ще й прибуток.

Серед іноземних науковців, які присвятили свої роботи питанням розвитку інноваційної діяльності на регіональному рівні, необхідно відзначити шведського економіста Бенгт-Оке Лундвалла (en:Bengt-Åke Lundvall).

Бенгт-Оке Лундвалл є співзасновником концепції Національної системи інновацій в світовій економічній науці [18]. Він у співавторстві з К. Фріманом [19] розробив ідею інновацій як інтерактивного процесу і запропонував концепцію Національної системи інновацій. В своїй роботі науковець стверджує, що на мезорівні саме регіони виконують ключову генеруючу функцію, створюючи високотехнологічні продукти через регіональні інноваційні мережі, локальні кластери та використовуючи ефект інформаційного взаємозбагачення співпрацюючих науково-дослідних інститутів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Однак, не зважаючи на досить глибоке вивчення проблеми формування інноваційного потенціалу регіонів у світовій фаховій літературі, питання удосконалення методичного забезпечення цього процесу було та залишається актуальним, особливо для України в умовах впровадження реформи децентралізації влади.

Формулювання цілей дослідження (постановка завдання). Метою роботи є удосконалення методичного забезпечення процесу формування інноваційного потенціалу адміністративних територій шляхом підтвердження, або спростування припущення про те, що можливою причиною нерівномірного розвитку інноваційної діяльності в регіонах України може бути нерівномірне розміщення по їх території навчальних та наукових установ, які є основою формування інноваційного потенціалу.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Країни лідери економічного розвитку такі як Японія, США, Великобританія, Франція, Німеччина невідривно пов'язують свій економічний розвиток з досягненнями науки та інноваційною активністю. Світовий досвід доводить, що у економічно розвинених країнах, більша частина приросту ВВП припадає на частку новацій, втілених у техніці і технологіях.

Наразі наша країна знаходиться в групі аутсайдерів серед країн Європи. Експерти та науковці [10, 13] відзначають низький рівень інноваційної активності на тлі уповільнення інвестиційної активності в Україні.

Стратегічну мету з формування в Україні високорозвинутої соціально орієнтованої економіки, що базується на знаннях та інноваціях, передбачено Стратегією сталого розвитку України на період до 2030 року [20]. Стратегія розвитку формує завдання лише у загальних рисах. Вона визначає мету та шляхи досягнення. Формування конкретних завдань та їх коригування відбувається на більш низькому рівні. У цьому випадку регуляторні або керуючі функції об’єктів управління потребують самостійне прийняття рішень у відповідних ситуаціях. Такий підхід реалізації Стратегії держави потребує делегування повноважень прийняття рішень і відповідальності на нижчі ланки управлыння. Втілення державної Стратегії потребує надання більших прав органам місцевого та регіонального самоврядування. Реалізація Стратегії має відповідати планами дій з імплементації Угоди про асоціацію з ЄС, зобов’язаннями України щодо досягнення національних Цілей сталого розвитку на період до 2030 р.

Для реалізації цієї стратегічної мети Україні необхідно мати науково обґрунтовану і практично орієнтовану програму переведення національної економіки в режим інтенсивного розвитку в рамках як окремих регіонів, так і національної економічної моделі загалом. Розподіл суб’єктів впровадження інновацій за рівнем економічної системи представлено у табл. 1.

Таблиця 1

Розподіл суб'єктів впровадження інновацій за рівнем економічної системи

Рівень економічної системи	Суб`єкт визначення
Загально науковий	Експерти
	Науковці
Мікро-	Суб'єкти підприємницької діяльності
	Підприємства
Мезо-	Галузі
	Регіони
Макро-	Держави, об`єднання держав

Завдяки проведенню фінансової децентралізації місцеві бюджети за період 2014- 2018 рік зросли втричі: з 68,6 млрд. грн в 2014 до 234 млрд грн в 2018 році [21].

Державна підтримка регіонального розвитку та розвитку інфраструктури громад за час реформи зросла у 39 разів: з 0,5 млрд грн. в 2014 до 19,37 млрд грн. у 2018 році. За рахунок цієї підтримки в регіонах та громадах реалізовано у 2015-2018 роках більше 10 тисяч проектів. [21].

Проаналізуємо статистичний показник кількості працівників, задіяних у виконанні наукових досліджень і розробок, зокрема, кількість фахівців з науковим ступенем, можуть бути основою у ході визначення потенціалу розвитку інноваційної діяльності та її креативної складової, табл. 2.

Таблиця 2

Кількість працівників, що задіяні у виконанні наукових досліджень і розробок за регіонами України станом на 2018 р., [за даними 22*]

Регіон	Кількість працівників – усього (осіб)	З них зі ступенем доктор наук (осіб)	З них зі ступенем кандидат наук (осіб)
1	2	3	4
Україна	88128	7043	18806
Вінницька	625	65	214
Волинська	317	36	116
Дніпропетровська	8658	383	1018
Донецька	226	25	40
Житомирська	367	34	118
Закарпатська	526	45	117
Запорізька	3913	78	215
Івано-Франківська	600	59	132
Київська	1798	85	308
Кіровоградська	467	11	67
Луганська	301	12	33
Львівська	4869	585	1771
Миколаївська	2116	93	286
Одеська	2548	265	631
Полтавська	1016	79	360
Рівненська	340	46	102
Сумська	1638	86	289
Тернопільська	345	55	110
Харківська	14226	1008	2915
Херсонська	699	51	180
Хмельницька	348	32	115
Черкаська	676	50	129
Чернівецька	731	94	251
Чернігівська	665	8	89
м. Київ	40113	3758	9200

*Дані наведені без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Розподіл кількості кадрів та склад фахівців з науковим ступенем може бути розглянутий, як характеристика наявності знань та одним з критерієв визначення інноваційного потенціалу в регіонах.

Аналізуючи дані табл. 2 можна відзначити, що абсолютна більшість науковців, як у цілому, так і виключно за науковим ступенем, задіяні у виконанні наукових досліджень і розробок в одному регіоні, а саме, у місті Київ.

Надмірна концентрація інноваційних ресурсів може бути пов'язана з недолугими діями управляючих інституцій - регуляторів економіки, неефективним розподілом інвестицій, відмовою від диверсифікації інноваційної політики, адміністративним протекціонізмом столичних наукових установ та організацій при розподілі завдань наукового пошуку пріоритетних напрямів інноваційної активності та ігноруванні реальних вимог ринку. Утворення значних дисбалансів у забезпеченні науковцями адміністративних територій негативно впливає на науковий та інноваційний потенціал країни у цілому.

Визначимо тенденції в обсягах інноваційної діяльності по адміністративних територіях України у період з 2014 по 2018 роки, табл. 3.

Таблиця 3

Регіони України за характеристикою обсягів інноваційної діяльності на 1 особу населення регіону за період 2014-2018 рр.,

(тис. грн. на од. особу), [22]

Регіони	Роки				
	2014	2015	2016	2017	2018
1	2	3	4	5	6
Вінницька	0,076	0,140	0,187	0,308	0,033
Волинська	0,208	0,466	0,158	0,276	0,397
Дніпропетровська	0,202	0,191	0,512	1,158	0,644
Донецька	0,740	1,102	1,137	1,411	0,666
Житомирська	0,090	0,359	0,592	0,657	0,095
Закарпатська	0,704	0,726	0,839	1,085	0,541
Запорізька	0,831	0,901	0,936	0,941	1,557
Івано-Франківська	0,180	0,424	1,236	0,638	0,115
Київська	0,136	0,200	0,369	0,482	0,158
Кіровоградська	0,068	0,293	0,296	0,814	0,226
Луганська	2,022	0,708	1,235	0,633	0,517
Львівська	0,130	0,108	0,259	0,335	0,127
Миколаївська	0,406	0,060	0,173	0,547	0,322
Одеська	0,095	0,219	0,371	0,383	0,223
Полтавська	2,797	4,832	5,606	2,743	0,155
Рівненська	0,056	0,094	0,073	0,097	0,069
Сумська	0,166	0,468	1,934	2,055	0,492
Тернопільська	0,221	0,291	0,456	0,145	0,034
Харківська	0,192	0,280	1,049	1,086	0,506
Херсонська	0,321	0,236	0,524	0,379	0,135
Хмельницька	0,024	0,221	0,274	0,201	0,101
Черкаська	1,289	0,759	0,273	0,450	0,049
Чернівецька	0,165	0,166	0,146	0,110	0,095
Чернігівська	0,976	0,149	0,176	0,139	0,158
м. Київ	0,397	0,311	0,824	1,108	0,838
Україна	0,500	0,548	0,785	0,727	0,330

Значна частка регіонів знаходились в діапазоні 20-40 % від середнього значення по країні. Проте, на кінець періоду спостерігається покращення ситуації за станом регіонів відносно середнього

рівня. Близько 50% регіонів знаходились в діапазоні 75-100 % від середнього значення обсягів інноваційної діяльності на одиницю населення регіону. У 2018р. в Україні існувало 13 регіонів, що за рівнем обсягів інноваційної діяльності на одиницю населення вище ніж 75 % від середнього рівня, 5 регіонів відповідають рівню нижче 40%, вище за середній та 5 регіонів знаходяться в діапазоні між першими двома групами. Отже, для показника, що характеризує обсяги інноваційної діяльності, характерною ознакою є наявність значних диспропорцій за регіонами.

Виявлення диспропорцій за окремими напрямами розвитку економічної системи, аналіз їх впливу на її загальний стан та можливість усунення або зменшення наслідків стає нагальним завданням. До таких завдань слід віднести диспропорції в інноваційному розвитку регіонів.

Необхідно відзначити, що національні та європейські стратегічні напрями розвитку збігаються, вони спрямовані на зменшення рівня територіальної диференціації економічного розвитку регіонів.

За даними Всесвітнього економічного форуму, власне, «Звіту про глобальну конкурентоспроможність 2017-2018 рр.», [23] Україна посіла 81 місце серед 137 досліджуваних країн. Тобто, готовність країни до адаптації технологій та інновацій оцінена на рівні 81 місця.

За рейтингом Bloomberg у 2018 році Україна займає 46 місце серед 50 країн за індексом інноваційного розвитку. Водночас наша країна стабільно займає 21 місце за ефективністю вищої освіти та 27 місце за патентною активністю, тобто, Україна має значний потенціал до розвитку.

Згідно теорії системного підходу, регіональні інноваційні системи складаються з двох субсистем, які об'єднані процесом інтерактивного навчання, а саме:

- регіональна субсистема застосування та використання знань (фірми-продуценти, що входять до складу регіональних індустріальних кластерів та підтримуючі і споріднені сектори);

- регіональна субсистема генерування знань, яка визначає темпи інноваційного розвитку першої підсистеми (приватні та державні дослідницькі лабораторії, університети, агенції технологічного трансферу, регіональні органи влади, фінансові інституції) [24].

Тобто, створення регіональних інноваційних систем повинно відбуватись в контексті формування регіональної стратегії забезпечення стійких інноваційних конкурентних переваг регіону.

Висновки та перспективи подальших досліджень. В умовах впровадження реформи децентралізації влади в Україні особливого значення набувають інструменти ідентифікації та виміру рівня регіональної інноваційності, який є характеристикою наявного інноваційного потенціалу адміністративної території.

Отримано підтвердження того, що причиною нерівномірного розвитку інноваційної діяльності в регіонах України, перш за все, є нерівномірне розміщення по території навчальних закладів та наукових установ. Саме нерівномірний розподіл висококваліфікованих науковців та зосередження їх у столичному регіоні призводе до значних відмінностей в обсягах інноваційної продукції у відношенні до населення по регіонах країни. Формування інноваційного потенціалу має стати стратегічним завданням плану реалізації стратегії соціально-економічного розвитку кожної адміністративної території України.

Вирішення такого завдання неможливо без чітких параметрів оцінки поточного стану інноваційної діяльності за критеріями обсягів виробництва інноваційних товарів, робіт та послуг, обсягів фінансування наукових досліджень та проектних робіт та кількісних характеристик наукової еліти регіону.

ЛІТЕРАТУРА.

1. Закон «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [Електронний ресурс]. – Режим доступа до сайту : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19

2. Закон «Про співробітництво територіальних громад» [Електронний ресурс]. – Режим доступа до сайту : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18

3. Закон «Про засади державної регіональної політики» [Електронний ресурс]. – Режим доступа до сайту : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19

4. Мерзляк А. В. Державне регулювання інноваційного розвитку регіону : Монографія / А. В. Мерзляк, О. В. Кіктенко. – Запоріжжя: КПУ, 2009. – 160 с.

5. Кацура С. Н. Становление инновационной системы в Украине : национальный и

региональный аспекты: моногр. / С. Н. Кацура; НАН Украины, Ин-т экономики пром-сти. — Донецк, 2011. — 504 с.

6. Амоша А. И. Украина и её регионы на пути к инновационному обществу: монографія в 4-х т. / А. И. Амоша и др.; под общ. ред. В. И. Дубницкого и И. П. Булеева. — Донецк : Юго-Восток, 2011. — Т. 1. – 572 с.

7. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010 - 2020 роки в умовах глобалізаційних викликів / [авт.-упоряд. : Г. О. Андрощук, І. Б. Жиляєв, Б. Г. Чижевський, М. М. Шевченко]. -К.: Парламентське вид-во, 2009.-632 с.

8. Гальчинський А. С. Інноваційна стратегія українських реформ / А. С. Гальчинський, В. М. Геєць, А. К. Кінах та ін. – К. : Знання України, 2002. – 326 с.

9. Жихор О. Б. Інноваційна політика розвитку регіонів : теорія та практика формування, механізми реалізації : Монографія / О. Б. Жихор. – Л. : Ін-т регіон. дослід. НАН України, 2009. – 544 с.

10. Карпунь І. Н. Інноваційний розвиток суб'єктів господарювання : методологія формування, механізми реалізації [Текст] : Монографія / І. Н. Карпунь, М. С. Хом'як. – Львів : Львівський державний інститут новітніх технологій та управління імені В'ячеслава Чорновола, 2009. – 432 с.

11. Кондрашов О. М. Основні напрями та пріоритети інноваційної діяльності в промисловості України [Текст] : монография / О.М. Кондрашов. - К. : Наук. світ, 2002. - 292 с.

12. Крупка М. І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України / Крупка М. І. — Львів : ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2001. — 608 с.

13. Матюшенко І. Ю. Перспективи розвитку конвергентних технологій в країнах світу й Україні для вирішення глобальних проблем : монографія. Харків: ФОП Лібуркіна Л.М., 2017. 448 с.

14. Микитюк П. П. Основні критерії оцінки ефективності інвестиційно-інноваційних проектів / П. П. Микитюк // Економічний простір. - 2013. - № 71. - С. 125-134.

15. Соловйов В. П. Інноваційний розвиток регіонів: питання теорії та практики : Монографія / В. П. Соловйов, Г. І. Кореняко, В. М. Головатюк. – К. : Фенікс, 2008. – 224 с.

16. Закон України «Про інвестиційну діяльність» [Електронний ресурс]. – Режим доступа до сайту : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12.

17. Санто Б. Инновация как средство экономического развития / Б. Санто. – М. : Прогресс, 1990. – 296 с.

18. Lundvall, Bengt-Åke, ed. Национальные системы инноваций: на пути к теории инноваций и интерактивного обучения . Пинтер Паблишерс, Лондон, 1992

19. Freeman, K. (1987), Technological and Economic Efficiency: Lessons from Japan, Pinter, London

20. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року [Електронний ресурс]. – Режим доступа до сайту :
https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825

21. Моніторинг процесу децентралізації влади в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступа до сайту :
http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/10.08.20181.pdf

22. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступа до сайту :
http://www.ukrstat.gov.ua/

23. Глобального рейтингу конкурентоспроможності 2018 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступа до сайту :
http://case-ukraine.com.ua/news/globalnij-rejting-konkurentospromozhnosti-2018-yak-pokrashhiti-pozitsiyi-nezvazhayuchi-na-padinnya/

REFERENCES

1. Zakon «Pro dobrovilne obiednannia terytorialnykh hromad» [The Law of Ukraine «About voluntary association of territorial communities»] (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19 [in Ukrainian].

2. Zakon «Pro spivrobitnytstvo terytorialnykh hromad» [The Law of Ukraine «On cooperation

of territorial communities»] (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18 [in Ukrainian].

3. Zakon «Pro zasady derzhavnoi rehionalnoi polityky» [The Law of Ukraine «On the principles of state regional policy»] (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/156-19 [in Ukrainian].

4. Merzliak, A. V., Kiktenko, O. V. (2009). Derzhavne rehuliuvannia innovatsiinoho rozvytku rehionu : Monohrafiia [State regulation of innovative development of the region: Monograph] Zaporizhzhia: KPU [in Ukrainian].

5. Katsura, S. N. (2011). Stanovlenye ynnovatsyonnoi systemы v Ukrayne : natsyonalnыi y rehyonalnыi aspektы: monohr[Formation of innovation system in Ukraine: national and regional aspects: monogr].Donetsk, [in Ukrainian].

6. Amosha, A. Y. (2011) Ukrayna y eё rehyonы na puty k ynnovatsyonnomu obshchestvu: monohrafiia [Ukraine and its regions on the way to an innovative society: a monograph] V. Y. Dubnytskoho, Y. P. Buleeva (Eds.), (Vols. 1-4). Donetsk : Yuho-Vostok [in Ukrainian].

7. Androshchuk, H. O., Zhyliaiev, I. B., Chyzhevskyi, B. H., Shevchenko, M. M. (2009). Stratehiia innovatsiinoho rozvytku Ukrainy na 2010 - 2020 roky v umovakh hlobalizatsiinykh vyklykiv [Strategy of innovative development of Ukraine for 2010 - 2020 in the conditions of globalization challenges]. K.: Parlamentske vyd-vo [in Ukrainian].

8. Halchynskyi, A. S., Heiets, V. M., Kinakh, A. K. ta in. (2002). Innovatsiina stratehiia ukrainskykh reform [Innovation strategy of Ukrainian reforms]. K.: Znannia Ukrainy [in Ukrainian].

9. Zhykhor, O. B. (2009) Innovatsiina polityka rozvytku rehioniv : teoriia ta praktyka formuvannia, mekhanizmy realizatsii : Monohrafiia[Innovative policy of development of regions: theory and practice of formation, mechanisms of realization: Monograph]. L. : In-t rehion. doslid. NAN Ukrainy [in Ukrainian].

10. Karpun, I. N., Khomiak, M. S. (2009) Innovatsiinyi rozvytok subiektiv hospodariuvannia : metodolohiia formuvannia, mekhanizmy realizatsii [Tekst] : Monohrafiia[Innovative development of business entities: formation methodology, mechanisms of implementation [Text]: Monograph].Lviv : Lvivskyi derzhavnyi instytut novitnikh tekhnolohii ta upravlinnia imeni Viacheslava Chornovola [in Ukrainian].

11. Kondrashov O. M. (2002) Osnovni napriamy ta priorytety innovatsiinoi diialnosti v promyslovosti Ukrainy [Tekst] : monohrafyia [Main directions and priorities of innovative activity in the industry of Ukraine [Text]: monograph]. K. : Nauk. svit [in Ukrainian].

12. Krupka M. I. (2001) Finansovo-kredytnyi mekhanizm innovatsiinoho rozvytku ekonomiky Ukrainy [Financial and credit mechanism of innovative development of economy of Ukraine]Lviv : VTs LNU im. I. Franka [in Ukrainian].

13. Matiushenko, I. Yu. (2017) Perspektyvy rozvytku konverhentnykh tekhnolohii v krainakh svitu y Ukraini dlia vyrishennia hlobalnykh problem : monohrafiia[Prospects for the development of convergent technologies in the countries of the world and Ukraine for solving global problems: monograph] Kharkiv: FOP Liburkina L.M. [in Ukrainian].

14. Mykytiuk, P. P. (2013) Osnovni kryterii otsinky efektyvnosti investytsiino-innovatsiinykh proektiv [The main criteria for evaluating the effectiveness of investment and innovation projects]. Ekonomichnyi prostir, 71, pp.125-134. [in Ukrainian].

15. Soloviov, V. P., Koreniako, H. I., Holovatiuk, V. M., Soloviov,V. P. (2008). Innovatsiinyi rozvytok rehioniv: pytannia teorii ta praktyky : Monohrafiia [Innovative development of regions: issues of theory and practice: Monograph]. K. : Feniks [in Ukrainian].

16. Zakon Ukrainy «Pro investytsiinu diialnist» [The Law of Ukraine «About investment activity»] (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12 [in Ukrainian].

17. Santo, B.(1990) Ynnovatsyia kak sredstvo эkonomycheskoho razvytyia [Innovation as a means of economic development]. M. : Prohress [in Ukrainian].

18. Lundvall, Bengt-Åke, ed.(1992). Natsyonalnыe systemы ynnovatsyi: na puty k teoryy ynnovatsyi y ynteraktyvnoho obuchenyia [National innovation systems: Towards a theory of innovation and interactive learning]. Pynter Pablyshers, London. [in English].

19. Freeman, K. (1987), Technological and Economic Efficiency: Lessons from Japan, Pinter, London [in English].

20. Pro Tsili staloho rozvytku Ukrainy na period do 2030 roku [The Project « On the Sustainable Development Goals of Ukraine until 2030»]. Retrieved from https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825 [in Ukrainian].

21. Monitorynh protsesu detsentralizatsii vlady v Ukraini[Monitoring the process of decentralization of power in Ukraine]. Retrieved from http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/10.08.20181.pdf [in Ukrainian].

22. Derzhavnyi komitet statystyky Ukrainy. Retrieved from http://www.ukrstat.gov.ua/ [in Ukrainian].

23. Hlobalnoho reitynhu konkurentospromozhnosti 2018 r. Retrieved from:

http://case-ukraine.com.ua/news/globalnij-rejting-konkurentospromozhnosti-2018-yak-pokrashhiti-pozitsiyi-nezvazhayuchi-na-padinnya [in Ukrainian].

УДК 339.13.017 https://doi.org/10.31520/ei.2020.22.1(74).104-110
JEL O31, O32

КРУПІНА С.В.
кандидат економічних наук, доцент,
Одеська національна академія харчових технологій
вул. Канатна, 112, м. Одеса, Україна, 65039
E-mail: svetlanakrupina79@gmail.com
ORCID: 0000-0002-3929-1779

ЯБЛОНСЬКА Н.В.
кандидат економічних наук, доцент,
Одеська національна академія харчових технологій
вул. Канатна, 112, м. Одеса, Україна, 65039
E-mail: nat_v@ua.fm
ORCID: 0000-0003-1248-9619

КОПАЙГОРОДСЬКА Т.Г.
Викладач-методист, голова циклової комісії економіки ОТК ОНАХТ
вул.Балківська, 54, м. Одеса, Україна, 65008
E-mail: tatiankop19@gmail.com
ORCID: 0000-0002-1967-6479

РИНОК ІННОВАЦІЙНИХ ТОВАРІВ

Актуальність. *Сучасна економіка розвинених світових держав орієнтована на створення умов сприятливого інноваційного типу розвитку, залучення та використання інновацій у господарської діяльності, однією з головних складових регулювання інноваційної активності будь-якої країни є ринок інновацій.*

Мета та завдання. *Метою статті є дослідження сучасного стану та складових ринку інноваційних товарів в Україні та їх вплив на економіку держави.*

Результати. *У статті розглянуто основні етапи інноваційного процесу та їх зв'язок з ринковою системою; визначено поняття та складові ринку інноваційних товарів; проаналізовано основні показники інноваційної активності українських підприємств. Запропоновано структуру основних елементів ринку інноваційних товарів та виявлено основні проблеми формування та розвитку ринку інновацій в країні.*

Висновки. *Формування ринку інновацій – складний, суперечливий процес, так як нерозвинений ринок інновацій руйнівно впливає на конкурентоспроможність інноваційних структур, зниження інноваційної активності й ефективності підприємницької діяльності. Розвиток ринку інновацій, з одного боку, прагне підприємця до інноваційній активності, а з іншого боку – породжує жорстку конкуренцію, технологічне безробіття, не завжди можливість управління рівнем цін на інноваційні товари, нові проблеми екології, ерганоміки, безпеки і т.п. Для функціонування та розвитку ринку інноваційних товарів в Україні необхідно формування інфраструктури ринку інновацій, підвищувати попит виробничих підприємств та бізнесу на результати інтелектуальної праці та наукових досліджень і розробок та будувати систему взаємозв'язку між установами освіти, науки, науково-технічної, дослідно-конструкторської діяльності та представниками реального сектору економіки, що в майбутньому підвищить інноваційну активність підприємств України. В країні мало уваги приділяється розвитку та фінансуванню науки; функціонування висококонкурентного розвитку ринку інтелектуальних та інноваційних продуктів потребує взаємозв'язку підприємництва та держави; необхідно створити сприятливе економічне, правове та інформаційне середовище розвитку інноваційного ринку; необхідно підтримувати розвиток інноваційного підприємництва з боку держави; необхідно вдосконалювати систему комерціалізації результатів інтелектуальної діяльності на всіх етапах інноваційного процесу.*

Ключові слова: *інновація, інноваційний продукт, інноваційний товар, ринок інновацій, інноваційна активність.*

KRUPINA S.V.
Candidate of Economic Sciences. Associate Professor
Odessa National Academy of Food Technologies
112, Kanatnaya street , Odessa, Ukraine, 65039
E-mail: svetlanakrupina79@gmail.com

ORCID: 0000-0002-3929-1779

YABLONSKAYA N.V.
Candidate of Economic Sciences. Associate Professor
Odessa National Academy of Food Technologies
112, Kanatnaya street, Odessa, Ukraine, 65039
E-mail: nat_v@ua.fm
ORCID: 0000-0003-1248-9619

KOPAIHORODSKA T.G.
Teacher Methodist, Chairman of the Cycle Commission of Economics of Odessa Technical College
Odessa National Academy of Food Technologies
54, Balkovskaya street, Odessa Ukraine, 65008
ORCID: 0000-0002-1967-6479

MARKET OF THE INNOVATIVE PRODUCTS

Topicality. *The modern economy of the developed world powers is oriented on creation of conditions of favorable innovative type of development, attraction and use of innovations in economic activity, one of the main components of regulation of innovative activity of any country is the market of innovations.*

Aim and tasks. *The purpose of the article is to study the current state and components of the market for innovative goods in Ukraine and their impact on the economy of the state.*

Research results. *The main stages of the innovation process and their connection with the market system are considered in the article; the concept and components of the market for innovative goods are defined; the main indicators of innovation activity of Ukrainian enterprises are analyzed. The structure of the basic elements of the market of innovative goods is proposed and the main problems of formation and development of the market of innovations in the country are revealed.*

Conclusion. *The formation of an innovation market is a complex, contradictory process, as an underdeveloped innovation market has a devastating effect on the competitiveness of innovation structures, the reduction of innovation activity and the efficiency of entrepreneurial activity. The development of the innovation market, on the one hand, seeks the entrepreneur to innovate, and on the other - creates fierce competition, technological unemployment, not always the ability to control the level of prices for innovative products, new problems of ecology, ergonomics, security, etc. The functioning and development of the market for innovative goods in Ukraine requires the formation of infrastructure of the market of innovations, increase the demand of industrial enterprises and business for the results of intellectual labor and research and development, and build a system of interconnection between educational institutions, science, scientific, technical, experimental and design activities and representatives of the real economy sector, in the future will increase the innovation activity of Ukrainian enterprises. Little attention is paid to the development and financing of science in the country; functioning of highly competitive development of the market of intellectual and innovative products requires interrelation between business and the state; it is necessary to create a favorable economic, legal and information environment for the development of an innovative market; it is necessary to support the development of innovative entrepreneurship by the state; it is necessary to improve the system of commercialization of the results of intellectual activity at all stages of the innovation process.*

Keywords: *innovation, product innovation, innovation market, innovation activity.*

Problem statement and its connection with important scientific and practical tasks. The modern world economy is oriented on creation of conditions of favorable innovative type of development, characterized by the shift of emphasis on the use of fundamentally new progressive technologies, products, organizational and management decisions in innovation activities at the micro and macro levels of economic development processes.

One of the key directions of the recovery and development of the economy of the world countries is to attract and use innovations in the economic activity of all highly developed countries of the world. One of the main components of regulation of innovation activity of any country is the market of innovations.

An important problem in the innovative model of economic development of developed countries of the world today is the creation, legal protection and commercialization of innovative products, which significantly affects the competitiveness of national industrial products in the international market and the flow of investment in the economy of the state. In recent years, the market for knowledge, intellectual and innovative products and goods has played a major role, ahead of the development of the market for tangible goods.

Analysis of the current state of industry and development of the country showed that every year the pace of economic and especially innovative development is declining, the current state of the domestic industrial complex does not meet the global requirements for competition, globalization, post-industrial development vector. All this indicates the relevance and necessity of the conducted research on the problems of innovative development and requires the development of effective directions for increasing innovation through the formation of the market for innovative products.

Analysis of recent publications on the problem. Analysis of the latest research and publications of domestic and foreign scientists on the issues of innovation, innovation processes, market of intellectual and innovative products, their creation, implementation, evaluation, commercialization, management and use in the industry of Ukraine devoted a considerable number of works of such scientists as: Alexandrova V. , Ansoff I., Galchinsky A., Goryacheva I., Geets V., Budnikovich I., Ilyashenko S., Inozemtsev V., Karakay Y., Lazareva E., Porter M., Fedulova L., Chukhno A., Schumpeter I., Shchedrina T. et al rassmotrenы Many questions related neobhodymostyu aktyvyzatsyy successful funktsyonyrovanyya market ynnovatsyy, at ynnovatsyonnoy of the effectiveness model of development based on Using the results of intellectual activity.

Allocation of previously unsolved parts of the general problem;. As a result of research of scientific works of many specialists on problems of innovative development, formation of the market of innovations and introduction of innovative goods in production and economic activity of the society, it should be noted that many questions remain unresolved, controversial and there is no unequivocal interpretation of innovative concepts, interpretation of the process of development of economic relations between components of the innovation market and the formation of its infrastructure.

Formulation of research objectives (problem statement). The purpose of the article is to study the current state and components of the market for innovative goods in Ukraine and their impact on the economy of the state.

To achieve this goal the following tasks were solved:

- the basic stages of the innovation process and their connection with the market system are considered;
- the concept and components of the market for innovative goods have been defined;
- the basic indicators of innovative activity of the Ukrainian enterprises are analyzed.

An outline of the main results and their justification. The innovation process is the basis of innovation activity of any country, it is a sequence of actions to transform an idea into an innovative product, the commercialization of which and the introduction into economic activity of society turns it into a commodity.

Commercialization is a mutually beneficial action by all participants in the innovation process to transform the results of intellectual activity into a marketable commodity.

An innovative product should become a commodity if it is the realization of an intellectual property object, product development raises the scientific and technical level of the country, in Ukraine this product is produced for the first time or has substantially higher technical and economic indicators in comparison with the similar, that is, the innovative product is the result activities of the inventor, who is able to carry him profit.

The implementation of innovations is one of the important elements of recovery and development of the country's economy, but they require the existence and use of a whole set of conditions that exist in the market and have an impact on the economy and other aspects of society.

The essence of the innovation process only results when the innovative product has found its consumer in the market.

The innovation market, like any other market, is an economic system within which the economic interests between sellers and buyers are coordinated and realized through a market price mechanism. It belongs to one of the specialized types of the market [6].

That is, in our opinion, the innovation market is a basic element of the innovation economy, which defines a number of specific characteristics, due to the peculiarities and diffusion of the innovative product. In the picture, we are offered the main elements of the market for innovative products.

The process of developing and supplying innovative products must first and foremost include an analysis of demand and satisfaction of those needs earlier and better than competitors, so there is a need to constantly study consumers, the market and competitors, and to give victory and leadership in innovation.

The solvent demand in the innovation market in Ukraine remains very low, despite the growth and the emergence of new needs from domestic consumers, which can only be met through innovation. There is a large gap in the country between solvent demand and the need for innovative products. Due to the low solvency of the company, the effective demand for innovation is virtually absent or not oriented towards the acquisition of new goods and services.

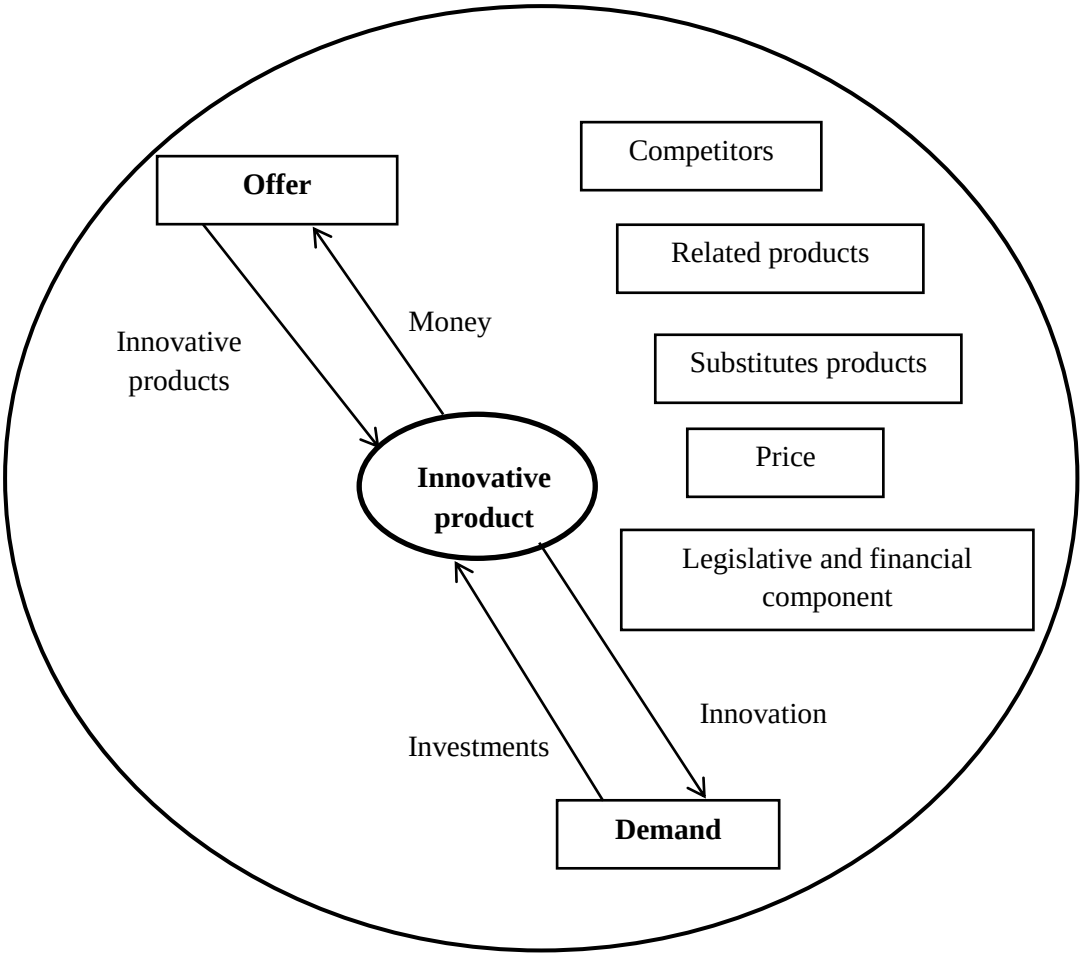

Fig.1. The main elements of the market of the innovative products

The magnitude and dynamics of demand for innovation are influenced by numerous economic, social and technological factors. The real demand for innovation in the country is significantly higher than realized due to the high share of unmet demand for innovations, but due to low solvent demand, the supply of finished effective innovations in the domestic market of the country is reduced and the export of unfinished developments, products and innovations to developed countries continues. demand due to their competitiveness and profitability.

The volume and structure of supply of innovative goods on the market characterizes the economic situation on the part of sellers and manufacturers of innovations and are determined by the sizes and possibilities of production of new goods, as well as that share of innovations, is introduced into the market. In recent years, the supply of ideas for innovations without the implementation of applied developments has increased, as there is a lack of investment and solvent demand.

The volume of supply of innovative goods is significantly influenced by the costs of production and circulation, high prices, low level of productivity and resource saving of technologies, lack of state investments, high taxes, a high degree of monopolization of production of innovations and the market of innovations, the level of inflation in the country, etc.

In Ukraine there is no effective mechanism for the protection of intellectual and industrial property, the conditions for successful and profitable commercialization of innovations, the tax policy does not

stimulate the increase of innovation and investment activity of enterprises, and on the contrary is aimed at replenishing the state budget at the expense of high taxes.

Industrial production of new products is the final stage of the innovation process, this is where knowledge takes material form and research finds its logical conclusion in the form of finished products.

The main means of commercialization of an innovative product in modern conditions are:

– use in the form of innovative goods in own production;
– introduction of valued innovations in the authorized capital of the enterprise;
– realization in the form of innovative projects;
– transfer or sale of rights to use the right protected innovative products.

The market for innovative goods is closely linked to other commodity markets and is an integral part of the global market as a whole. Often, when selling innovative products on a commercial basis, additional services are provided to effectively execute the agreement: technical, commercial, financial, management and other services.

The process of introducing innovation is very important and necessary for the development of domestic enterprises, as it contributes to increasing their potential, but today in Ukraine there are many significant problems associated with the development, implementation and use of innovation in the economy of the state, namely the main ones: There are not enough mechanisms support of the innovation sphere, lack of the necessary financial, credit, tax and depreciation policy, no conditions have been created that would facilitate extrabudgetary investments in the innovative sphere, the customs policy, etc. is not regulated.

The creation and effective promotion of innovative products in the innovation market, in our opinion, involves the interaction of the following elements:

– the process of creating innovative products;
– legal protection and regulation of the circulation of innovative products in the form of intellectual property;
– staffing of innovative sphere;
– evaluation of the cost of innovation;
– support of introduction of innovations in production.

There is a need to change the structure of the domestic economy to increase the share of high-tech, high-tech types of economic activities requires the formation of a competitive market, effectively replicates new knowledge in technologies, products and services that find their customers.

In a market economy, innovative enterprises, for the most part, carry out scientific research on contracts with customers of an innovative product, as both parties are mutually interested in integrating the results of research into production and deriving from their use a commercial effect.

Analysis of information of the State Statistics Service of Ukraine [1] showed that for the period 2016 - 2018, the innovation activity of Ukrainian enterprises decreased, namely: the total amount of costs for innovation activity decreased almost twice from 23229,5 million UAH by 2016 to 12180,1 million UAH in 2018, most of the money is lost on the acquisition of machinery and software, this has happened largely through own funds.thousands

In 2018, research and development in Ukraine was performed by 950 organizations (while in 2017 - 963), 48,1% of which belonged to the public sector of the economy, 37% - entrepreneurship, 14,9% - higher education, number of executors of such works at the end of 2018 amounted to 88,1 thousand people (94,3 thousand people in 2017), of whom 65,4% are researchers, 9,7% are technicians, 24,9% are support staff.

In 2018, the share of R&D performers in the total number of employed population in the country was 0,54%, including researchers – 0,35%. According to Eurostat, in 2016 this share was high in Denmark (3,18% and 2,2%), Finland (3,04% and 2,26%), the United Kingdom (2,29% and 1,68%), and The Netherlands (2,28% and 1,39%); low - in Romania (0,54% and 0,34%), Cyprus (0,87% and 0,62%), Bulgaria (1,09% and 0,71%) and Poland (1,08% and 0) , 83%).

The share of PhDs and PhDs among R&D performers was 29,3%, among researchers – 44,7%.

More than half of the total number of doctors of science and candidates of science, carried out research and development, worked in organizations of the public sector of the economy, 35% - higher education, 5% - business sector.

In 2018, 44,7% of researchers were women, 65,8% in the social sciences, 65,2% in the medical sciences, 60,3% in the humanities and 34,1% in the technical sciences.

In order to maintain the necessary level of scientific and technological potential, the share of GDP that the country should spend on innovation activities is recommended by the European Union within the limits

of 3,3%. At that time in Ukraine it was 0,47%, in Sweden – 3,4%, Austria – 3,16%, Denmark – 3,05%, Germany – 3,02%, Finland – 2,76%, Belgium – 2,58%, France – 2,19%; less in Romania, Latvia, Malta, Cyprus and Bulgaria (from 0,5% to 0,75%).

In 2018, 22,4% of total expenditures were spent on basic scientific research (in 2017 – 21,9%), which was funded by the budget by 91,9%. The share of expenditures for the implementation of applied scientific research was 21,3%, which was 58,1% financed from the budget and by 23,6% - from the organizations of the business sector. 56,3% of the total expenditures were earmarked for the implementation of scientific and technical developments, 36,1% were financed by foreign investments, 32,1% by organizations of the business sector and by 12,5% at the expense of own funds. Almost half of the expenditures on basic scientific research came from the natural sciences, 24,8% from technical, 8,7% from agriculture. 37,8% of the expenditures in the field of technical sciences, 23,2% - natural, 12,9% - medical and agricultural, are spent on the implementation of applied scientific research. The largest part (88,9%) of expenses for the implementation of scientific and technical (experimental) development falls on the branch of technical science.

The share of the number of enterprises that implemented innovations in the total number of industrial enterprises decreased from 16,6% in 2016 to 15,6% in 2018, while the volume of realized innovative products (goods, services) in the total volume of industrial enterprises' products increased from 0,7% in 2017 to 0,8% in 2018, but is steadily declining compared to previous years.

Conclusions conclusions and perspectives of further research. The formation of an innovation market is a complex, contradictory process, as an underdeveloped innovation market has a devastating effect on the competitiveness of innovation structures, the reduction of innovation activity and the efficiency of entrepreneurial activity. The development of the innovation market, on the one hand, seeks the entrepreneur to innovate, and on the other - creates fierce competition, technological unemployment, not always the ability to control the level of prices for innovative products, new problems of ecology, ergonomics, security, etc.

The functioning and development of the market for innovative goods in Ukraine requires the formation of infrastructure of the market of innovations, increase the demand of industrial enterprises and business for the results of intellectual labor and research and development, and build a system of interconnection between educational institutions, science, scientific, technical, experimental and design activities and representatives of the real economy sector, in the future will increase the innovation activity of Ukrainian enterprises.

The full functioning of the innovation market as a mechanism for commercialization of intellectual performance requires the presence of four components of competitiveness as specific characteristics of this market: internal demand, supply and receipt of innovative products, internal competition and factor conditions (information, legal, financial support, organizational and managerial, human and structural resources) and the relationships between them.

Little attention is paid to the development and financing of science in the country; functioning of highly competitive development of the market of intellectual and innovative products requires interrelation between business and the state; it is necessary to create a favorable economic, legal and information environment for the development of an innovative market; it is necessary to support the development of innovative entrepreneurship by the state; it is necessary to improve the system of commercialization of the results of intellectual activity at all stages of the innovation process.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державна служба статистики України. Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua

2. Бутенко А.І., Лазарєва Е.В. Інвестиційна діяльність в інноваційній сфері підприємництва України: методи та форми. Вісник економічної науки України. - 2007. - № 2. - С. 14–19.

3. А.І. Бутенко, Н.Л. Шлафман, О.В. Бондаренко Методичні підходи до формування організаційного забезпечення ефективного використання інноваційного потенціалу технологічного підприємництва // Економічні інновації, № 67, 2018. С. 22-36.

4. Закон України "Про інноваційну діяльність" від 4 липня 2002 р. № 40-IV (із змінами та доповненнями) // Повідомлення Верховної Ради України. - 2002. - №36. - С. 266.

5. Ілляшенко С. М. Інноваційний розвиток: маркетинг та управління знаннями: монографія / С.М. Ілляшенко. - Суми: ТОВ «Діса плюс», - 2016. - 192 с

6. Каракай Ю.В. Маркетинг на ринку інноваційних товарів: автореф. дис. на здобуття наук. Ступеня доктор економ. наук / Ю.В. Каракай; ДВНЗ «Київський національний економічний університет. Гетьман. - К., 2008. - 32 с.

7. Маркетинг. Управління. Інновація: монографія / заг. професор, проф. С.М. Ілляшенко. - Суми: ТОВ "ТД" Папірус. - 2010. - 624 с.

8. Наука та інновації. Режим доступу: www.nas.gov.ua

9. Офіційний сайт НБУ. Вернадський: Режим доступу: nbuv.gov.ua.

10. Проблеми управління інноваційним розвитком підприємств у перехідній економіці [Текст]: монографія / За ред. С.М. Ілляшенко. - Суми: Університетська книга, 2005. - 582 с.

11. Ринок інновацій в інноваційній інфраструктурі країни / А. А. Князевич // Маркетинг та управління інноваціями. - 2015. - № 3. - С. 129-139. Режим доступу: http: //nbuv.gov.ua/UJRN/Mimi_2015_3_13

12. Управління інноваціями [Текст]: підручник / Л. І. Федулова; Київ. фіз. торговий екон. Ун-т. - Київ: Київ. фіз. торговий екон. Ун-т, 2016. - 547 с.

13. Федулова Л.І. Особливості економіки знань на сучасній фазі розвитку суспільства: теорії та практики розвитку в Україні / Л.І. Федулова, Т.М. Корнєєва // Актуальні проблеми економіки. - 2010. - №4 (106). - С. 73–86.

REFERENCES

1. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. Retriever from: http://www.ukrstat.gov.ua [in Ukrainian].

2. Butenko A.I., Lazareva Ye.V.(2007). Investytsiina diialnist v innovatsiinii sferi pidpryiemnytstva Ukrainy: metody i formy [Investment activity in the innovative sphere of entrepreneurship of Ukraine: methods and forms]. Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy, 2, pp.14-19 [in Ukrainian].

3. Butenko A.I., Shlafman N.L., Bondarenko O.V.(2018). Metodychni pidhody do formuvannja organizacijnogo zabezpechennja efektyvnogo vykorystannja innovacijnogo potencialu tehnologichnogo pidpryjemnyctva[Methodical approaches to the formation of organizational support for the effective use of innovative potential of technological entrepreneurship] Ekonomichni innovacii, 67, pp. 22-36 [in Ukrainian]

4. Zakon Ukrainy «Pro innovatsijnu diialnist» [Law of Ukraine on innovative activity]. (2002). Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Bulletin of Verkhovna Rada of Ukraine, 36, 266 [in Ukrainian].

5. Illjashenko S.M.(2016). Innovacijnyj rozvytok: marketyng i menedzhment znan: monografija[Innovative development: marketing and knowledge management: monograph]. Sumy: TOV «Disa pljus»,192 p. [in Ukrainian].

6. Karakai, Yu.V. (2008). Marketynh na rynku innovatsiinykh tovariv [Marketing on the market of innovative products]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kyiv: KNEU [in Ukrainian].

7. Illiashenka S.M.(Ed.).(2010).Marketynh. Menedzhment. Innovatsii : monohrafiia[Marketing. Management. Innovation: monograph]. Sumy: TOV «TD «Papirus»[in Ukrainian].

8. Nauka ta innovatsii [Science and Innovation]. Retriever from: www.nas.gov.ua [in Ukrainian].

9. Oficijnyj sajt NBU im. Vernads'kogo [Official site of the NBU. Vernadsky]. Retriever from nbuv.gov.ua. [in Ukrainian].

10. Illiashenka S.M.(Ed.).(2005).Problemy upravlinnia innovatsiinym rozvytkom pidpryiemstv u tranzytyvnii ekonomitsi [Tekst]: monohrafiia [Problems of management of innovative development of enterprises in the transitive economy [Text]: monograph] Sumy: Universytetska knyha [in Ukrainian].

11. Kniazevych, A. O.(2015). Rynok innovatsii u skladi innovatsiinoi infrastruktury krainy Innovation [Market in the Innovative Infrastructure of the Country] Marketynh i menedzhment innovatsii, 3. pp. 129–139. Retriever from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mimi_2015_3_13 [in Ukrainian].

12. Fedulova, L. I. (2016).Upravlinnia innovatsiiamy [Innovation Management]Kyiv. nats. torh.-ekon. un-t. [in Ukrainian].

13. Fedulova, L.I., & Kornieieva, T.M. (2010). Osoblyvosti ekonomiky znann na suchasnii fazi rozvytku suspilstva : teorii i praktyky rozbudovy v Ukraini [Peculiarities of knowledge economy on modern stage of development of society: theory and practice of development in Ukraine]. Actual problems of economics, 4(106), pp.73-86 [in Ukrainian].

УДК 339.92:332.1 https://doi.org/10.31520/ei.2020.22.1(74).111-121
JEL O31, M16

ЛАЙКО О.І.
д-р екон. наук, с.н.с.
заст. директора з наукової роботи
Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАНУ
Французький бульвар, 29, м. Одеса, Україна, 65044
E-mail: alexlayko@gmail.com
ORCID: 0000-0001-7082-0862

КОВАЛЕНКО С. І.
канд. екон. наук, доц.
Національний університет «Одеська морська академія», Дунайський інститут
вул. Фанагорійська, 9, м. Ізмаїл, Україна
E-mail: econ69@mail.ru
ORCID: 0000-0001-7430-9412

ПРОБЛЕМА МЕЗОЕКОНОМІЧНОГО СИНТЕЗУ КОНЦЕПЦІЙ КЛАСТЕРНОГО РОЗВИТКУ ТА МІЖНАРОДНИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ОБ`ЄДНАНЬ

Актуальність. *Сьогодні, світовий порядок окреслюється навколо великих силових полюсів. Європейський союз, з його зростаючою економічною значимістю, стає таким полюсом, що вимагає розробки та реалізації такої моделі взаємовідносин периферійних регіонів різних країн, яка відповідала б принципам регіональної політики Європейського Союзу, сприяла становленню нових форм співпраці у форматі «регіон - регіон». Загострення проблем глобальної нестабільності на початку XXI століття викликає необхідність розвитку поряд з єврорегіонами, нових форм транскордонної кооперації: «транскордонні кластери», «транскордонні промислові зони», «транскордонні партнерства», «транскордонні інноваційні проекти» тощо. За сучасних умов розширення процесів євроінтеграції зростає роль транскордонного співробітництва регіонів та відкриваються нові можливості для активізації господарської діяльності на периферійних територіях України й підвищення їх конкурентоспроможності. Потреба в розробці нових теоретичних підходів до вирішення проблем формування та розвитку мезоконкурентоспроможності назріла давно і потребує вивчення світового досвіду в цій галузі.*

Мета та завдання. *Метою статті є дослідження проблеми мезоекономічного синтезу концепцій кластерного розвитку та міжнародних інтеграційних об'єднань та перевірка наукової гіпотези про те, що кластерний підхід є найбільш результативним механізмом розвитку міжнародних економічних взаємодій у сучасних умовах і, в кінцевому підсумку, є мезорівень конкурентоспроможних міжнародних інтеграційних систем та необхідна умова якісного зростання інтеграції України у Європейський економічний простір.*

Результати. *У постіндустріальній економічній системі основним об'єктом господарського управління стають індустріальні підприємницькі мережі, які під впливом процесів глобалізації та інтернаціоналізації приймають форму мережевих кластерів. Мережеві кластери є агентами технологічних змін, оскільки об'єднують організації з проведення науково-дослідних робіт, а також їх комерціалізації і впровадженню у виробництво в рамках одного кластера. Кластерний підхід стає найбільш ефективним механізмом розвитку міжнародних економічних взаємодій у сучасних умовах і, зрештою, є мезорівнем конкурентоспроможних міжнародних інтеграційних систем і необхідною умовою якісного росту інтеграції в європейському економічному просторі.*

Висновки. *В сучасній постіндустріальної парадигмі єврорегіонального розвитку істотно трансформується пріоритет основних факторів розміщення, що змінює функції периферійної території: з фізичного базису - місця розміщення матеріальних (ресурсних) факторів виробництва вона все більше перетворюється на просторову середовище для розвитку людського капіталу, інновацій і забезпечення саморозвитку Єврорегіону. Таким чином, доведено необхідність формування і визначення основних характеристик мезорівня міжнародних інтеграційних об`єднань, що є організованими або управлінськими структурами внутрішньогалузевого та міжгалузевого співробітництва у вигляді транскордонних кластерних систем, які об`єднають макро- і мікрорівень інтеграцій національних економік.*

Ключові слова*: мезоекономіка, транскордонний регіон, кластерна стратегія, транскордонний кластер, інновації, інтеграція, конкурентоспроможність, інноваційна система.*

LAIKO O.I.
Dr. Econ. Sciences, senior researcher

vice-director for scientific work
Institute of market problems and economic&ecological researches of the National Academy of Sciences of Ukraine,
Frantsuzkyi boulevard, 29, Odesa, Ukraine, 65044
E-mail: alexlayko@gmail.com
ORCID: 0000-0001-7082-0862

KOVALENKO S. I.
PhD (Economics), Associate Professor
Danube Institute of National University "Odessa Maritime Academy"
9, Fanagoriyskaya str., Izmail, Ukraine
E-mail: econ69@mail.ru
ORCID: 0000-0001-7430-9412

THE PROBLEM OF MESOECONOMIC SYNTHESIS OF CLUSTERS DEVELOPMENT AND INTERNATIONAL INTEGRATING FORMATION CONCEPTS

Topicality. *Nowadays, global order is concentrating in the vicinity of great power poles. European Union with its growing economic significance becomes such a pole and faces a demand for development and implementation of a certain model of mutual relation between peripheral regions of different states, which could meet principles of the EU regional policy and facilitate newer forms of cooperation in "region-region" format. Increasing global instability problems at the beginning of XXI century demand for development newer forms of cross-border cooperation along with euroregions, such as "cross-border clusters", "cross-border industrial zones", "cross-border partnerships", cross-border innovations projects". The significance of regional cross-border cooperation increases under the conditions of European integration processes opening newer opportunities for economic activation at the peripheral territories of Ukraine increasing their economic competitiveness. The demand for newer theoretical approaches to problems of generation and development competitiveness within meso-economic sphere became ripe long ago and demands for studying global experience.*

Aim and Objectives*. Aim of this work consists in reviewing a problem of meso-economic synthesis of cluster-type development concept and international integration formations as well, as checking scientific hypothesis supposing that the cluster approach represents the most efficient mechanism of development of international economic cooperation under prevailing conditions being, finally, a meso-level for competitive international integration systems and necessary condition of advanced integration of Ukraine into European economic space*.

Research Results. *Industrial corporate networks are becoming essential objects of economic management in post-industrial economic system. They take a form of network clusters under the influence of globalization processes. Network clusters are catalysts and participants of technological transformation, since they incorporate entities carrying on scientific research activities and entities facilitation their results' commercialization and implementation into manufacturing within an individual cluster. Cluster approach becomes the most efficient mechanism of development of international economic cooperation under modern prevailing conditions and is, finally, forming a meso-level of competitiveness of international integration systems and necessary condition of quality advance of integration within European economic space.*

Conclusion. *Priority of essential deployment factors experiences substantial transformations in the modern post-industrial paradigm of euroregional development. This phenomenon changes functions of peripheral territories from physical basis, i.e. location of material manufacturing factors (resources) to spacious environment for development of human capitals, innovations and regional self-development. Thus, there is a proven necessity to generate, format and identify essential characteristics of international integration meso-levels, representing organizations or management structures of intrabranch and interbranch cooperation in the form of cross-border cluster systems, incorporating macro- and micro- integration levels of national economies.*

Keywords*: meso-economy, mesoeconomics synthesis, cross-border region, cross-border cooperation, cross-border cluster, innovations, integration, competitiveness, innovations system.*

Problem statement and its connection with important scientific and practical tasks. Solution of cross-border regional problems is one of the main trends in the EU regional policy. Under prevailing conditions of European integration processes the significance of cross-border regional cooperation increases opening newer opportunities for advance of economic activities at peripheral territories of Ukraine improving their competitiveness. The demand for development of newer theoretical approaches to solving problems of formation and improvement of competitions on meso-level became ripe long ago and requires to study global experience in this aspect.

Network clusters become a newer source of competitive advantages for European regions and, in essence, change not only deployment factors system, but also they change the very structure of economic space itself. Implementation of cluster type business organization in cross-border dimension facilitates to great extent to develop network structure of economic state, to strengthen its integrity and coordination. Global experience of advanced states proves persuasively both efficiency and inevitable consistency of emergence of cross-border network clusters of various types [1].

Active rapid formation of network-type self-organization of cross-border economic space matches the impulse of generating newer economic reality of post-industrial society, which waives "totalitarist ideology", but admits variety and freedom of economic models choice.

Cluster mentality and cluster strategies possess certain potential to boost regional economic progress and to facilitate economic structural transformations. However, in this context it is more important that clusters are being rather a paradigm than a particular program. Thus, the second reason of turning to cluster concept consists in the fact that clusters, further to pure practical aspect, provide a powerful modern paradigm to understand principles of economic life and economic policy. We shall further keep in line with this position and review possible ways of cluster paradigm development within the system of international economic integration.

And, finally, the third reason of modern addressing to cluster lies in the opinion, that clusters enable to build «pre-manufacturing» system and avoid the obsolete rhetoric of "industrial policy", enabling, however, governments to improve national competitiveness.

Synchronous shifting in vector of territorial social and economic development systems in modern world both towards centripetal and centrifugal forces displayed in dialectic interaction of globalization and regionalization tendencies is of multi-faced nature. It is based upon, together with multiple factors affecting modern economic and social development, principles of complicated non-linear interaction of borders and transboundariness phenomena displayed in economic objects' development localized in euroregions. Thus, the border category incorporates also the transboundariness category incorporated into it as a capability of individual neighboring objects and their features (or objects of borderline) to mutual penetration.

Having proved its efficiency in international practice, cluster, as a version of economic self-organization, is one of the ways to achieve efficiency and competitiveness priorities [2, p.81]. Full-scale wide in scope application of cluster approach, presence of stable "cluster" theory, its massive incorporation into modern science and practice are, nevertheless, combined with actually total lack of instruments of cluster initiatives' monitoring, simulation and stimulation adapted to Ukrainian territorial, economic and institutional realities as well, as assessment of multiple priority factors effect upon clusters' generation.

It is necessary to clarify the phenomenon of cross-border cluster generation and to explore factors and specific features of the said process in view of peripheral regions of Ukraine.

Cross-border clusters being formed in the Black Sea euroregion are immanent to Ukrainian economy. Their features and states display as in a mirror its multi-aspect defects, both situational and fundamental, problematic, vulnerable points, from actual abuse of the "maritime factor" in territorial and economic dynamics up to exaggerated "heel towards raw materials" and transfer of assets and profits beyond the Ukrainian jurisdiction. Potential and associated risks in the cross-border clusterization are, under such circumstances, much more substantial in euroregions involving advanced EU States with substantial level of economic and cultural integration.

Competitiveness begins to take priority positions in business management targeting. Continuous improvement of competitiveness is declared as a crucial component for achieving strategic aims, strengthening of political and economic positions of Ukraine in worldwide community.

Features of this stage place new challenges in competitiveness improvement for business entities as main subjects in competitiveness. First of all, the matter concerns identification of factors and conditions, development of stable competitive advantages, search and selection of adequate instruments improving competitiveness.

Increase in economic competitiveness of Ukraine proceeds as a result of leaving centralized control of economic space for pluralism with further transformation from vertical hierarchy to horizontal networks. This process is identified by Western scientists as "quasi-integration" with innovative network clusters as one of its forms. Nowadays, EU on its current level faces the objective of cross-border clusters development to homogenize the manufacturing and innovation space.

Analysis of recent publications on the problem. Advantages of the clusters' theory were outlined as long ago, as at the end of XIX century. Alfred Marshall was one of the first who evaluated these advantages [3, p.118]. M. Porter is the founder of modern clusters' concept and its effect on competitive advantages

generation [4, p. 12].

Ukrainian economists, such as O. A. Yermakova [1,2], B. V. Burkynskyi, V. M. Heyets [6], M. P. Voynarenko [10], V. I. Zakharchenko [6], N. A. Mykula [7], S. V. Filippova and others focused in their researches upon problems of cross-border regionalism forms and instruments development based on quasi-integration in terms of newer technological order development and newer challenges imposed by global instability. They explored various aspects of development of innovation forms of network cooperation, including well-grounded strategies of economic progress in view of problems faced by Ukraine on its way to European integration [8]. Nevertheless, it should be noted that cluster systems generation mechanism in Ukraine has not practically been explored, which causes the necessity to work over this subject.

M.Porter identified three main advantages of clusters as he explored competitiveness problems. Firstly, they increase productivity making specialized resources and labor accessible, simplifying access to data, institutions and social benefits. Secondly, clusters encourage higher temps of new business entities formation by means of transformation of personnel employed with existing business entities into new venturers. Thirdly, they increase possible innovations implementation due to quick diffusion of technological knowledge [9, p. 77].

The "integration – disintegration" dichotomy is supplemented with another category, so-called "quasi-integration", and that of "corporation – market" is expanded with "hybrid" definition in the modern economic theory.

Allocation of previously unsolved parts of the general problem.

Special part in decreasing global hazards level is played by development of cross-border regionalism innovation model, providing for concentration of resources of territories adjacent to borders in the framework of scientific, technological and manufacturing potentials; implementation of programmed and targeted approach to innovative activities of entities integrated into cross-border cluster system; formation of different forms of innovative development organization; and encouraging minor business involvement in innovative cooperation.

Certain theoretical lines should be identified as causing modern economists' addressing to cross-border cluster systems' development problems:

1. Development of international competitiveness of business entities and territories (regions, states, macro-regions, international integration aggregations);
2. Territorial manufacturing organization;
3. Detection of newer innovative growth sources;
4. Principles of development of network-type relations between corporations including knowledge spillover, development of social relations due to growth of mutual confidence within the network structure.

Development of definition of "international economic integration on meso-level" demands to outline problems to be explored within the framework of meso-economy.

In general, meso-economy is a recognized branch of economics, as science, together with macroeconomics and microeconomics both in Ukraine and abroad. However, even taking into account deepened theoretical approaches to international economic integration processes in general and to cluster approach development on the level of individual enterprises, economy branches and regions, i.e. regional economic clusters there is no universal international economic integration applying methods of international innovative clusters development [10].

Such a statement of the problem may be described as an attempt to make a mesoeconomics synthesis of cluster development concept and international integration aggregations.

Nowadays, at the EU level in general an objective is put to develop European cross-border clusters to homogenize manufacturing and innovative space within the EU.

The objective is put forward to develop theoretical provisions and methodological principles of strategic planning of generation and development of cross-border cluster systems in different sectors of economy taking into note their potential roles as aiming and problem solving systems focusing upon achieving objectives of economy modernization in peripheral areas of Ukraine.

Formulation of research objectives (problem statement). The presented work aims to research meso-economic synthesis of cluster development process and to check scientific hypothesis that cluster approach is the most efficient under prevailing conditions and, finally, represents a solution on meso-level for competitive international integration systems and necessary pre-condition for quality progress in integration of Ukraine into European economic space.

An outline of the main results and their justification. Cross-border manufacturing cooperation in

terms of post-industrial society plays a part of economic instrument to improve competitiveness in view of scientific and technological progress and implementation of innovative technologies of newer order. It is the competitiveness of regions adjacent to borders construes an important pre-condition of integration of Ukraine into global market, while euroregions boost their development in terms of globalization.

Euroregional competitiveness means a capability to achieve labor efficiency increase and efficient usage of all types of capitals, such as natural, productive, financial, human; to generate opportunities to enter into global market and catalyze financial, technological and commodities exchange.

Nowadays, global order concentrates around great power poles. The EU with its growing economic significance becomes such a pole, which demands for development and implementation of such a model of relations between peripheral regions of various States, which could meet the EU regional policy principles and facilitate establishment of newer forms of cooperation in "region-region" format. Aggravation of global instability problems at the beginning of XXI century demands development of newer forms of cross-border cooperation, such as "cross-border clusters", "cross-border industrial zones", "cross-border partnerships", "cross-border innovation projects" along with regional development [1].

There is a sufficient number of positive examples of cross-border cooperation between corporations on meso-levels including industrial and innovative clusters. However, experience gained by corporation and individual States in this aspect is not studied sufficiently. Regulations, obstacles and motives for development of such a cooperation system are not identified. Decrease of significance of territorial component of production deployment with development of information technologies and economic space self-organization leads to generation of virtual inter-corporative networks and possibilities to create *cross-border cluster systems* capable to evolve rapidly under modern prevailing conditions. Thus, cluster approach becomes wider and enables to involve great number of companies and States worldwide. To date, universal concept of European economic integration applying method of development of international industrial and innovations clusters is not formulated clearly.

The proposed problem statement may be described as mesoeconomics synthesis of international industrial and innovations clusters and international integration aggregations. To the authors' opinion, it enables to develop both mechanism and scientific understanding of development of modern integration systems [10].

Necessity to fill a gap between industrial cluster theoretical construction and needs of administrative bodies and business in scientific grounding of strategic decisions adopted on meso-level [2, p. 48]. It means that there is a demand for development of methodological instruments of the model application for development of direction and measures for cross-border industrial policy, strategies and development programs for the Black Sea euroregions, corporative competitive strategies. Furthermore, cluster theory is related with theory of corporation, innovative development theory, economic growth theory. However, even with rather large-scale researches in the field of network clusters these structures, as in the recent past, remain unstudied in cross-border aspect both in terminological and in conceptual senses.

Modern industrial innovative clusters take a form of international cross-border cluster systems, which may be regarded as main object in mesoeconomics research, i.e. the main mesoeconomics system. Mesoeconomics is supposed to play a part of linking bridge between microeconomics and macroeconomics, though it is an underestimated component of economics as science, especially from the point of view of modern international economic relations. In brief, mesoeconomics is defined as a system of links between branches of economy, which consists of networks and links of certain types.

Meso-level of international economic integration is an organization structure of intrabranch and inter-branch cooperation in a form of international cluster systems, which unite macro-levels and micro-levels of national economies' integration. Cross-border economic cooperation should be highlighted as mesoeconomics' component which leads to cross-border regions' formation performing contact and communicating functions [10, p. 98].

National clusters began their development in cross-border territories beyond national borders. In other words, cluster paradigm shifted into sphere of cross-border and international interactions. So cluster cooperation became a matter of several States. At the same time processes of inter-corporative mutual relations started gradually along with clusters' virtualization.

In general, logical basis of international cluster system synthesis concept is formed on criteria, as follows,

- Demand for improved efficiency of regional integrating associations in terms of accelerating economic and innovative cycles;

- International economic integration meso-level identification (regions, institutions, inter-corporative networks);
- International cluster systems as the most comprehensive reflection of meso-economic approach under modern prevailing conditions;
- International clusters as business ecosystems, evolutionary network approach to development of international economic integration.

Cross-border cluster systems are advantageous, since they generate certain synergy effects and are efficient being, at the same time, cost-saving. Main synergy sources in clusters include knowledge exchange, mutually accessible skilled labor pools for participants or possibility to use common social benefits. In this context clusters play a part of signaling characteristic of real economy.

Cluster mentality and cluster strategies possess a potential capable to boost regional economic growth and facilitate economic restructuring. However, statement that clusters in this context represent a paradigm to greater extent is more important. So, the second reason to address to cluster concept consists in the consideration, that clusters, further to pure practical aspects, provide a powerful paradigm enabling to understand principles of economic life and economic policy [11].

Finally, the third reason of current turning to cluster from the point of view of economic policy consists in a fact, that clusters enable to build "pre-manufacturing" post-modern economic system and to evade from rhetoric of obsolete "industrial policy", providing, however, national governments an opportunity to strengthen national competitiveness.

Cross-border clusters form in adjacent to borders areas of two, or more, states "over" their administrative borders. They encompass adjacent territories of neighboring states and include institutions and corporations located at both sides of the borders. Therefore the cross-border clusters may be defined as groups of independent corporations and associated institutions, which are 1) geographically concentrated in bordering regions; 2) cooperate and compete; 3) operate within various branches; 4) are linked with common technologies and habits and mutually supplement each other. These features, finally, enable to achieve synergy and network effects, knowledge and skills diffusion [12].

Cross-border cluster systems (CCS) are proposed to be considered as objects of strategic planning. They may be defined as territorially localized social and economic systems formed by a group of independent economic subjects at both sides of a border, administrative bodies of involved States and civil society, cooperate steadily with each other by means of exchanging data, services, people and capitals and show higher efficiency in comparison with other objects, which are not organized into system. CCSs may become centers of regional development, which may include investments attractions, innovations spreading, generating human capital of newer formation, business culture improvement, and development of adequate institutions oriented towards modernizing national economy, in general.

TCS is considered as network organization of mutually related and mutually supplementing entities located at both sides of borders, including specialized suppliers of commodities, services, manufacturers and customers grouped around scientific and innovations center, connected via vertical links with local public authorities and aiming to improve competitiveness of enterprises, regions and national economy.

The term of «Cross-border cluster» reflects the fact that in terms of global instability corporation compete rather in the field of capability to innovations than in the field of productivity. Cluster associations or aggregations of business entities are flexible enough to adapt to modern innovative processes [12].

Global integration processes create pre-conditions favorable to clusters formation in adjacent States to improve international competitiveness of manufacturers.

International clusters have following definitions, 1) Network-type agglomerations of suppliers, manufacturers and customers residing in different States and geographically concentrated in a region adjacent to border (cross-border cluster); 2) International networks of national clusters (transnational cluster), which cooperate and compete and are linked into technological chains mutually supplementing each other and interact with cross-border institutions, such as scientific, educational, business infrastructures, government authorities of both national and international administration and international organizations in order to improve competitiveness of cluster participants and national economy [13, p. 33].

Specific feature of international clusters consists in their participants are residents of different States linked into technological chains and mutually supplement each other and cooperate and compete simulataneously. Structural elements of cross-border cluster may be classified into seven blocks (groups): manufacturing; innovative informational infrastructure encompassing venture corporations, business hubs, research and trials centers, consulting and marketing agencies; scientific and educational; commercial and

financial; transport and logistics; інженерної інфраструктури; suppliers of raw materials, supplies and equipment.

Cluster strategy of cross-border cooperation provides generation of territorially localized cluster associations in regions adjacent to borders around foreign innovating corporations. Network agents of such corporations represented by manufacturers of innovative products and services, suppliers, infrastructural objects, scientific and research centers, higher educational establishments cooperate on the cooperation and competition basis. They generate synergic effect mutually supplementing each other and improving competitive advantages of individual corporations and cluster in general [13].

Classic integration provides for establishment of total control over both property and assets belonging to subjects of activities. Depending on direction and sphere of manufacturers' cooperation, a certain number of integration types may be identified in reproductive chain. Horizontal integration consolidates manufacturers operating at a certain stage of the chain and provides competitive advantages due to scale effect [14].

Vertical integration represents a protective strategy for major business direction from negative market effects. Reverse vertical integration at the initial stage of manufacturing chain is normally required to protect it from suppliers' monopolistic tendencies. Direct integration enables to increase added value and to influence final demand. Formation of various cross-border holding is the most common form of classical integration. Motivating force of holding-type formation is striving to stabilize contacts and to improve own stable economic status by means of creating balanced business portfolio. There are a number of different types of corporative management within the framework of holdings. Common objective advantages for all the types of holdings are substantial reduction of transactions' expenses, scale effect, substantial productive synergy and risks hedging. Since cross-border clusters formation is a typical stage in evolution of technical, technological and social relations on meso-level, the cluster policy becomes a new policy in euroregional development [15].

Cross-border cluster as an economic agglomeration of mutually dependent enterprises represents a "growth point" or an important factor of steady social and economic development. Thus, the cluster policy facilitates activation of innovative activities in real economic sector and its modernization for technological breakthrough. Secondly, such a policy enables to solve major social problems under conditions of resources deficit and inconsistent policy of national administration. According to modern worldwide economic trends and priorities in society development, social aspect becomes a prospective strategy to achieve stability and competitiveness of peripheral territories. Role of socially oriented network clusters in regions should grow, respectively.

Applying the assets control criterion, quasi-integration may be defined as a process of establishing control of behavior of formally autonomous corporations without control over their ownership. Nowadays, there are various hybrid forms of cross-border quasi-integration as associations of economic bodies with stable long-term relations and assigned control of common activities without legally formalized transfer of ownership, such as clusters, business associations, strategic alliances, various network-associations. prevailing ratio of medium and minor business rather than big business is their common feature.

Euroregional Innovation System (IS) – is a complex of institutions which participate both individually and jointly in a process of generating new knowledge or transfer and adapting of already available relevant knowledge to meet economic demands of the euroregion.

Normative institutions include legal provisions and informal regulations governing innovative activities. Innovation system subject institutions include public administration bodies, knowledge generation and spreading institutions, business structures, innovation infrastructure entities.

Research bodies, which may represent a combination of governmental and education bodies consists in fundamental researches transformation into applicable aids with their further commercialization. Part playable by educational establishment consists in active implementation of innovations into education process, transfer and diffuse new knowledge into business environment via "lifetime learning" programs.

Evolution of cluster approach supposes correction and modification of these "triple spiral" elements. Now the time came to turn to the problem of cooperation coordination between all the participants in European clusters and to identifying factors influencing clusters' development.

A certain covert formula was elaborated within the EU. It supposes combination of evolution and constructiveness, determinism and voluntarism. It means that networks develop naturally, yet enjoying support from states and EU in general, identify their own concept of development facilitating, at the same time implementation of major EU priorities.

Only balance of all the four parts provides a harmonized industrial and innovative progress. Thus, the

"invisible hand" of business component in Europe combines with the "visible hand" of cluster policies of European states and the EU in general.

This approach found a comprehensive reflection in research by Swedish consulting corporation «Ivory Tower», which reviewed the problem of business initiatives combination with governmental support in the course of efficient clusters formation in Europe on national and regional levels.

The IS model varies depending on regions and States referring to parts played by Government, business, functions performed by either of them and general dynamics of innovations. However, the IS assessment instruments are universal. They are innovative activity results expressed in patents' quantity, number of innovative processes participants and extent of their cooperation with each other, quantities of financial, labor and material resources construing the IS subsystems. Each cooperation stage between major "stockholders" faces certain problems, which interfere with efficient running of processes. Role of government bodies consists in development of legal field in spheres of standards, infrastructure, institutional climate and researches funding instruments.

Business part lies in generation of common technologies based upon researches' and developments' adapting and commercialization as proposed by scientific community. The cross-border business association (branch or territorial union) represents a form of horizontal quasi-integration featuring cooperation of rivals and partners within adjacent stages of value-generating chain. The participants use their own resources to develop and govern common market and promoting collective interests in administrative bodies.

Unique capability of cross-border cluster to boost innovative diffusion enables to define them as innovatively active economic agglomeration or cross-border area with increased innovative activeness. Further to cluster positioning as a specific economic structural element the cluster may also be defined as specific local social and cultural association of prevailing cooperation and mutual confidence. The CCS facilitates to deepening of economic integration of its participants into global economy and improves their international competitiveness level. It is achieved due to formation of common manufacturing and sales chain, spreading of knowledge and innovations, costs-saving effect achievement in manufacturing, transaction expenditures reduction, improvement of economic specialization due to applying common management bodies and transportation expenditures decrease due to common infrastructure, etc.

Thus it may be stated, that nowadays a "secondary wave" in cluster theory development arises. It confirms the urgency of the matter and enables to develop the concept in cross-border cluster systems' aspect.

Here are potential direction of the "secondary wave" of researches in the field of innovation clusters:

- Clusters' development in the evolving economics theory context, cluster concept as business-ecosystems;
- Opportunities and principles of international cluster systems' generation (including cross-border);
- Clusters as stimulants of internal and external economic growth;
- Mutual competition and other synergies within a cluster and between clusters;
- Mitigation of clusters' development territorial component factor, cooperation networks' virtualization within "network space".

Strengthening of external and internal competition and necessity to include regional enterprises into international chains of added value generation should be mentioned particularly among important pre-conditions of CCS systems formation. Activation of international cooperation in regions adjacent to borders and implementation of full-scale joint projects in transport, logistics, power-generating and tourism and entertainment are being reviewed as essential factors contributing to clusters generation.

Major objective of cross-border clusters formation lies in improvement of competitiveness of regions adjacent to borders. It provides a number of advantages to business entities such as labor productivity increase, transaction expenditures reduction, easier access to sales market, technologies, cost-saving, synergy effect. It also facilitates to strengthening regional economic competitiveness, activate business activities, increase investments, rationalize resources consumption, improve innovations environment, increase export potential and provide steady advance for social processes. Referring to M. Porter's conclusion, geographic clusters are one of the most dynamic and rapidly spreading processes in modern economic development [9].

Markets' globalization and increased competition lead to increasing popularity of new manufacturing and innovations model where all the parties involved into manufacturing strive to group into clusters.

Cluster-type development, as a factor improving regional competitiveness is a common feature of modern innovative economy [15]. Worldwide practical experience showed, that formation of clusters in regions adjacent to borders motivates and influences favorably processes of improving competitiveness and

boosts innovative activities. In construes a new economic phenomenon enabling to confront the pressure of global competition and duly respond challenges of national and regional development.

Thus, thorough attention should be paid to improvement of economic efficiency of cross-border formations towards applying cluster initiatives as successful coordinating structures. To authors' opinion, allocation of European experience to improve competitiveness of Ukrainian regions adjacent to borders by means of cross-border clusters is a reasonable and feasible measure. It may enable to improve regional institutional capability, facilitate to organize education and training of qualified personnel in the field of cross-border cooperation and, finally, enable to obtain network and synergy effects in economic sphere involving Ukrainian regions adjacent to border.

Firstly, cross-border cluster participants gain substantial benefits from saving expenditures due to synergic effect improving efficiency of their activities and competitiveness of production at the global market. However, the main benefit here consists in ability to adapt to innovations and improved competitiveness.

Secondly, cross-border clusters formation will improve economic competitiveness of the Black Sea region due to business development and guaranteed employment, opening new business within clusters' framework and cooperation in science and education. international clusters facilitate growth of export component of foreign trade in involved States by means of common marketing programs implementation and innovative products sale to the third parties; activate innovative and investment activities by means of joint innovations projects within the framework of partnership between administration authorities and business entities, attract foreign investments, stimulate business activities by means of implementation of cross-border cluster cooperation.

Thirdly, participation in euroregions may facilitate to prompt solving of problems arising on borders at local level and to create flexible economic structures. Applying cluster model to cross-border cooperation enables to improve competitiveness and to attract potential investors to the region, which are normally remote from centers of business activities and feature a substantial depressiveness.

Fourthly, a cross-border cluster aggregates corporations residing in different States into a single integrated manufacturing complex concentrated around innovative corporation generating modern technologies, advanced knowledge, information, funds and infrastructure. Cluster formation ensures implementation of venture projects basing on demand forecast for innovative products, advanced technologies transfer, which, being implemented improve economic safety and produce favorable social effects.

Conclusions and prospects of further research.

1. In terms of globalization economic progress of Ukraine requires territorial concentration of economic activity rather than production volume and availability of natural resources. Cross-border manufacturing cooperation is considered as an instrument to improve competitiveness of peripheral territories within the framework of progressive technological development and emergence of dominant technology in the framework of newer technological order. Regional competitiveness represent a compulsory pre-condition of gaining a decent position in global market and global exchange system. Cross-border regions experience intensive development in terms of globalization.

2. Regionalization processes strengthen in terms of social globalization. This process shows itself in strengthening of existing international transnational regionalization and emergence and strengthening cross-border regionalization due to loss of a barrier function and gaining a contact function by State borders. Under modern conditions economic progress of peripheral regions depends substantially on economic self-organization and efforts and initiatives applied by local regional authorities to create stable reproduction contour to form a basis for newer technological order with technological innovations and labor resources with appropriate qualification being the major assets. Territorial social organization changes as a result of simultaneous intensification of regionalization and globalization processes intensifying formation of transnational regions and further active development of cross-border regions.

3. Industrial business networks become a major object of economic management in post-industrial economic system. They take a form of network clusters under the influence of globalization and internationalization. Network clusters play a part of catalyst in technological transformations since they combine scientific and researching structures and structures dealing with matters of discoveries commercialization and implementation into manufacturing within the framework of an individual cluster. Cluster approach becomes the most efficient mechanism of development of international economic relations in modern prevailing conditions and, finally, construes a meso-level of competitive international integration systems and pre-condition for quality advance of integration in European economic space.

4. Development of efficiently operating cross-border clusters is the most significant step on the way to developed regional economy, production competitiveness improvement. Cluster is an aggregation of corporations, which may not even belong to the same branch, but which are technologically and economically connected with each other to manufacture production of the global quality level. Essence of such a model consists in the fact that an isolated individual corporation is unable to enter global market under modern level and terms of competition. Corporations, especially small and medium in size may enter the global market with competitive production only by means of cooperation and joint efforts. Entire system of competitiveness in global economy is based on this principle, whether for territory, or region, or State.

5. The cluster concept itself experiences, to the author's opinion "the secondary wave" of scientific and practical interest. It is illustrated by researches of possibilities of internationalization of industrial and innovation cluster, understanding the role of clusters in the context of economic evolution as business-ecosystems bringing necessary variety and flexibility into existing models of network cooperation and opportunities to detect positive and negative clusters' externalities.

6. Priority of major factors of deployment experiences substantial transformations in modern post-industrial paradigm. It affects functions of a peripheral territory transforming it from physical basis, i.e. location of material (resources) factors to environment of development of human capital, innovations and an aid of regional self-development. Thus the demand for formulation and identification of major features of meso-level is proven for international integration associations, being either organizing, or administrative structures of either intrabranch, or inter-branch cooperation in the format of cross-border cluster systems combining integrations of national economies on both macro-level and micro-level.

To the authors' opinion we face a challenge to develop a strategy of economic competitiveness improvement for euroregions involving Ukraine on the basis of generation, formation and development of innovative cluster structures. Creation of such resources gravity poles in Ukrainian regions adjacent to borders should mitigate risk and stimulate economic growth in terms of global instability. To date, it is the competitiveness that moves to the first place among the factors of national economy safety.

ЛІТЕРАТУРА

1. Єрмакова О.А. Підвищення конкурентоспроможності приморських регіонів України на основі кластерної моделі: монографія / О.А. Єрмакова. – Одеса: Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, 2011. – 221 с.
2. Єрмакова О. А. Роль кластерів у підвищенні міжнародної конкурентоспроможності регіону / О. А. Єрмакова // Економіка промисловості: наук. журнал. – 2009. - №5. – С. 75-82.
3. Marshall A. Elements of Economics of Industry Being the First Volume of Elements of Economics. L., 1928.
4. Porter M. Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors. N.Y., 1980.
5. Войнаренко М.П. Кластери як полюси зростання конкурентоспроможності регіонів // Економіст. - №10. – 2008. – С. 27-30.
6. Захарченко В. И. Кластерная форма территориально-производственной организации / В. И. Захарченко, В. Н.. Осипов. – Одесса: «Фаворит» - «Печатный дом», 2010. – 122 с. – (Экономические кластеры как новая форма организации производства в регионе; Ч. 1).
7. Мікула Н. А. Стратегія формування та підтримки розвитку транскордонних кластерів /Н.А. Мікула // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Кластери та конкурентоспроможність прикордонних регіонів: Збірник наукових праць. Вип.3 (71) / НАН України. Ін-т регіональних досліджень; Редкол.: Відп. ред. Є.І. Бойко. – Львів, 2008. – С.129-141.
8. Porter M. The Competitiveness Advantage of Nations. - London: Macmillan, 1990.
9. Porter, M. E. Clusters and the new economics of competition, in: Harvard Business Review, Nov./Dec., 1998, Vol. 76 Issue 6, p. 77.
10. Рекорд С.И. Методология развития кластерных систем как мезоуровня международной экономической интеграции / С.И. Рекорд. – СПб. : Изд-во СПб ГУЭФ, 2012. – 211с.
11. Осипов В. М. Світовий досвід створення та функціонування морських кластерів / В. М. Осипов, О. А. Єрмакова // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць. - Одеса: ОДЕУ, 2009. - №36. – С. 305-311.
12. Мікула Н. А. Транскордонні кластери / Н. А. Мікула, О. І. Пастернак // Регіональна економіка. - 2009. - № 2. - С. 228-229.
13. Anderson N.V. Ukraine-EU Trans-Border Cooperation: Developing Euro regions on the Border (The Case Study of Lower Danube) // In: Democracy vs. Authoritarity. Abstracts. Warsaw East

European Conference 2007. – Warsaw, 2007. – p. 11-12.
14. Клейнер Г.Б. Мезоэкономика переходного периода: Рынки, отрасли, предприятия/ Под ред. Г.Б. Клейнера. М.: Наука. - 2001.- 394с.
15. Мигранян А.А. Теоретические аспекты формирования конкурентоспособных кластеров в странах с переходной экономикой // Вестник ИЭПП. — 2006. — № 5. — С. 23-25.

REFERENCES

1. Yermakova O.A. Pidvy`shhennya konkurentospromozhnosti pry`mors`ky`x regioniv Ukrayiny` na osnovi klasternoyi modeli [To improving competitiveness of seaside regions of Ukraine on the basis of cluster model]: Monograph / O.A. Ermakova. - Odessa: Institute of problems of the market and economical and ecological researches NAN of Ukraine, 2011. - 221 pages [in Ukrainian].
2. Yermakova O. A. Rol` klasteriv u pidvy`shhenni mizhnarodnoyi konkurentospromozhnosti regionu [A role of clusters in increase in the international competitiveness of the region] / O. A. Yermakova // Ekonomika promy`slovosti: nauk. zhurnal. /Industrial economy: sciences. magazine. - 2009. - No5. - Page 75-82 [in Ukrainian].
3. Marshall A. Elements of Economics of Industry Being the First Volume of Elements of Economics. L., 1928 [in English].
4. Porter M. Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industries and Competitors. N.Y., 1980 [in English].
5. Vojnarenko M.P. (2008). Klastery` yak polyusy` zrostannya konkurentospromozhnosti regioniv [Clusters as poles of growth of competitiveness of regions] // Ekonomist. - Economist. -10. 27-30 [in Ukrainian].
6. Zaharchenko V. I. (2010). Klasternaja forma territorial'no-proizvodstvennoj organizacii [Cluster Form of Territorial and Production Organization] / V. I. Zaharchenko, V. N. Osipov. – Odessa: «Favorit» - «Pechatnyj dom», – 122 – (Jekonomicheskie klastery kak novaja forma organizacii proizvodstva v regione; Ch. 1)- (Economic clusters as a new form of organization of production in the region; Part 1) [in Ukrainian].
7. Mikula N. A. (2008). Strategiya formuvannya ta pidtry`mky` rozvy`tku transkordonny`x klasteriv [Strategy of formation and support of development of cross-border clusters] /N.A. Mikula // Social`no-ekonomichni problemy` suchasnogo periodu Ukrayiny`. Klastery` ta konkurentospromozhnist` pry`kordonny`x regioniv - Social and economic problems of the modern period of Ukraine. Clusters and competitiveness of border areas: Collection of scientific works.: Zbirny`k naukovy`x pracz`. Vy`p.3 (71) / NAN Ukrayiny`. In-t regional`ny`x doslidzhen`; Redkol.: Vidp. red. Ye.I. Bojko. – L`viv, 129-141 [in Ukrainian].
8. Porter M. The Competitiveness Advantage of Nations. - London: Macmillan, 1990 [in English].
9. Porter, M. E. Clusters and the new economics of competition, in: Harvard Business Review, Nov./Dec., 1998, Vol. 76 Issue 6, p. 77. [in English].
10. Rekord S.I. (2012). Metodologija razvitija klasternyh sistem kak mezourovnja mezhdunarodnoj jekonomicheskoj integracii [Methodology of Cluster Systems Development as a Meso-Level of International Economic Integration] / S.I. Rekord. – SPb. : Izd-vo SPb GUJeF, – 211 [in Russian].
11. Osy`pov V. M. (2009). Svitovy`j dosvid stvorennya ta funkcionuvannya mors`ky`x klasteriv [International experience of creation and functioning of sea clusters] / V. M. Osy`pov, O. A. Yermakova // Visny`k social`no-ekonomichny`x doslidzhen`: zb. nauk. pracz`. - Messenger of social and economic researches: sb. sciences. works, Odesa: ODEU, - 36. – 305-311 [in Ukrainian].
12. Mikula N. A. (2009). Transkordonni klastery`[Cross-border clusters] / N.A. Mikula, A.I. Pasternak / / Regional`na ekonomika, - Regional economy / 2. 228-229 [in Ukrainian].
13. Anderson N.V. Ukraine-EU Trans-Border Cooperation: Developing Euro regions on the Border (The Case Study of Lower Danube) // In: Democracy vs. Authoritarity. Abstracts. Warsaw East European Conference 2007. – Warsaw, 2007. – p. 11-12 [in English].
14. Klejner G.B. (2001). Mezojekonomika perehodnogo perioda: Rynki, otrasli, predprijatija [Mesoeconomy in transition: The markets, the industries, the enterprises]/ Pod red. G.B. Klejnera. M.: Nauka. - 394 p [in Russian].
15. Migranjan A.A. (2006). Teoreticheskie aspekty formirovanija konkurentosposobnyh klasterov v stranah s perehodnoj jekonomikoj [Theoretical aspects of formation of competitive clusters in countries with economies in transition]// Vestnik IJePP. - The IEPP Bulletin, 5. 23-25 [in Russian].

УДК 005.932 (045) https://doi.org/10.31520/ei.2020.22.1(74).122-128
JEL O 1, Q 02, L1, F 63

ЛИСЮК В.М.
д-р екон. наук, проф.
гол. наук. співроб.
Інститут проблем ринку та економіко- екологічних досліджень НАНУ
Французький бульвар, 29, м. Одеса, Україна, 65044
E-mail: vlisyuk@ukr.net
ORCID. 0000-0001-8766-4325

ТОПАЛОВА І.А.
канд. екон. наук, доц.,
ст. наук. співроб.
Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАНУ
Французький б-р, 29 м. Одеса, Україна, 65044
E-mail: djesi@te.net.ua
ORCID. 0000-0001-7845-6612

РОЗВИТОК ЛОГІСТИКИ: ЕВОЛЮЦІЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Актуальність. *Актуальність даної наукової проблеми полягає у дослідженні еволюції розвитку логістики як економічної категорії з метою визначення тенденцій її розвитку, факторів, що впливають на цей розвиток, історичних змін, як фундаменту передбачення і прогнозу подальшого розвитку даного напряму організації ринково-логістичного середовища. Отже, відома мудрість підказує те, що якщо ми назнаємо минулого ми не можемо передбачити майбутнього. Тобто, без цього ми не можемо планувати економічні відносини та впливати на їх розвиток.*

Мета та завдання. *Метою статті є визначення: етапів розвитку логістики, у межах яких об'єднуються певні економічні процеси, що відбуваються на товарних ринках; визначаються функцій та логістичні елементи, з яких складаються товарні ринки; подальших перспектив розвитку ринкової логістики.*

Результати. *Розвиток логістики відбувається під впливом змін в економічній та практичній сфері та трансформацією ринкових відносин, зокрема такі трансформаційні зміни, що впливали на логістичний розвиток можна характеризувати наступним: перевиробництво як результат розвитку індустріальної економіки; спеціалізація під тиском необхідності економії витрат на логістичних процесах; глобалізація як процес розвитку світової економіки та тиску розвинутих країн на інші; технологічний фактор який в останні роки розвивається більш прискореними темпами і набуває більш впливово значення).*

Визначено чотири етапи розвитку логістики у історичному вимірі (1 етап характеризується фрагментацією виробничих процесів, що впливає на поступовий перехід економіки від ринку виробника до ринку покупця; на 2 етапі поширюється концепція маркетингу, яка зосереджена на посиленні стратегії формування запасів; 3 етап характеризується інтеграцією логістичних функцій виробничих та розподільчих суб'єктів ринку, що дозволяє досягти мінімізації логістичних витрат; 4 етап характеризує розвиток логістики за оптимізацією часових та просторових критеріїв, на цьому етапі виникає глобальні логістичні мережі), які формуються на основі змін у ринкових відносинах, а також в залежності від розвитку технологічних і технічних факторів характерних для того чи іншого етапу. Визначено, що на формування цих етапів впливає ступінь розвитку економічних ринкових інструментів, як-то: маркетингові, інтеграційні, стратегічного планування, форсайт-прогнозування.

Висновки. *В результаті дослідження автори спробували надати прогноз подальшого розвитку логістики як наукового напряму, з врахуванням наступних факторів: поглиблення конфлікту інтересів між корпораціями та урядами різних країн, що під впливом процесів деглобалізації призводить до трансформації логістики ринків у більш прості форми – ланцюги постачань зі збільшеними просторовими параметрами; трансформація споживчих ринків під впливом еволюції суспільних потреб, в яких починають домінувати індивідуалізація суспільного попиту і відповідно змінюється технологія індивідуального постачання через Інтернет-мережі; застосування форсайт-прогнозування як прогресивної форми визначення і задоволення суспільних потреб через вдосконалення логістичних послуг.*

Ключові слова: *ринкова логістика, ланцюги постачань, еволюція логістики, логістичні параметри, форсайт-прогнозування, часові та просторові параметри логістичних ланцюгів, логістична інтеграція.*

LISYUK V.M.
Dr.Sc. (Economics), prof.
Chief Research Fellow
Institute of Market Problems And Economic &
Ecological Researchof the National Academy of Sciences of Ukraine
FrantsuzskiyBoulevard, 29, Odessa, Ukraine
E-mail: vlisyuk@ukr.net
ORCID: 0000-0001-8766-4325

TOPALOVA I.A.
PhD, candidate (Economics)
Senior Researcher
Institute of Market Problems and
Economic-Ecological Researches of NAS Ukraine
Frantsuzskiy Blvd, 29, Odessa, Ukraine, 65004
E-mail: djesi@te.net.ua
ORCID: 0000-0001-7845-6612

LOGISTICS DEVELOPMENT: EVOLUTION AND PROSPECTS

Topicality*. The relevance of this scientific problem lies in the study of the evolution of the development of logistics as an economic category in order to determine the trends of its development, factors affecting this development, historical changes, as a basis for predicting and forecasting the further development of this direction of organization of market and logistics environment. Thus, known wisdom suggests that if we acknowledge the past, we cannot predict the future. That is, without this we cannot plan economic relations and influence their development.*

Aim and tasks. *The purpose of the article is to determine: stages of logistics development, within which certain economic processes occurring in commodity markets are combined; defines the functions and logistics elements that make up the commodity markets; further prospects for the development of market logistics.*

Research results. *The development of logistics is influenced by changes in the economic and practical sphere and the transformation of market relations, in particular, such transformational changes that influenced the logistics development can be characterized as follows: overproduction as a result of the development of the industrial economy; specialization under the pressure of cost savings in logistics processes; globalization as a process of development of the world economy and pressure of developed countries on others; a technological factor that has been developing at an accelerated pace in recent years and is becoming more influential).*

Four stages of development of logistics in historical dimension are defined (stage 1 is characterized by fragmentation of production processes, which influences the gradual transition of the economy from producer to buyer market; stage 2 extends the marketing concept, which focuses on strengthening the strategy of inventory formation; stage 3 is characterized by integration of logistics functions production and distribution entities of the market, which allows to achieve minimization of logistics costs; stage 4 characterizes the development of logistics by optimizing the time and space criteria, at this stage there are global logistics networks), which are formed on the basis of changes in market relations, as well as depending on the development of technological and technical factors characteristic of this or that stage. It is determined that the formation of these stages is influenced by the degree of development of economic market instruments, such as: marketing, integration, strategic planning, foresight forecasting.

Conclusion. *As a result of the study, the authors tried to predict the further development of logistics as a scientific field, taking into account the following factors: deepening conflict of interest between corporations and governments of different countries, which, under the influence of deglobalization, leads to the transformation of logistics of markets into simpler forms - supply chains with increased parameters of supply; transformation of consumer markets under the influence of the evolution of social needs, in which the individualization of public demand is beginning to dominate and the technology of individual supply through Internet networks is changing accordingly; the use of foresight forecasting as a progressive form of identifying and meeting public needs through the improvement of logistics services.*

Keywords: *market logistics, supply chains, evolution of logistics, logistics parameters, foresight forecasting, time and space parameters of logistics chains, logistics integration.*

Problem statement and its connection with important scientific and practical tasks. In modern conditions of economic development of the world economy the efficiency of functioning of commodity markets depends on the rational organization of their logistics. Logistics processes are essential in the country's economy, the organization of which in the markets creates the conditions for the realization of

reproduction cycles, production, reproduction and use of added value in order to create conditions for further economic growth. However, we believe that it is necessary to investigate the sources of origin of the logistics direction and to investigate the evolution of its development.

Thus, many studies have been devoted to the study of the evolution of the emergence and development of logistics as a concept and economic category, which have been analyzing it since ancient Greece. In a way, it was tied to the socioeconomic system of those times, and more to the military.

That is, the provision of military supplies, military equipment, food and goods of troops in terms of their combat readiness. It was only around the twentieth century that it began to gain economic substance and be applied to ensuring the economic activity of businesses producing consumer products. Therefore, we consider it appropriate to start our analysis from the very moment when logistics as a discipline and an economic tool becomes of practical importance in the economy of enterprises and the country.

Analysis of recent publications of the problem. Modern authors who study logistics as an economic tool are the following: V. Gubenko, I. Smirnov, V. Livshits, O. Lyamzin, Y. Nefedova, M. Hara, L. Myrotin, V. Polishchuk, V. Dolya, A. Gadzhinsky, A. Kalchenko, F. Kotler, L. Gurch, V. Kruglov, V. Krikavsky, V. Melnichenko, M. Auckland, I. Savenko, I. Komarnitsky, I. Litovchenko, Y. Ponomareva, O. Nikishina, R. Sopilnyk, D. Bauersox, M. Christopher.

Allocation of previously unsolved parts of the general problem. Modern trends in the theory and practice of logistics emerged in the early twentieth century. At that time, knowledge of logistics as a science of organizing commodity movement in the market began to be filled with an awareness of its goals, essence, tasks and the possibility of application in practical activity. Such processes have taken place under the influence of transformational changes in the economies of the most developed countries and in the world as a whole.

Formulation of research objectives (problem statement). The purpose of the article is to determine: stages of logistics development, within which certain economic processes occurring in commodity markets are combined; defines the functions and logistics elements that make up the commodity markets; further prospects for the development of market logistics.

An outline of the main results and their justification. Transformational changes have had a significant impact on the evolution and development of logistics, from which, in the authors' view, four factors of influence should be distinguished, namely:

1. Overproduction - the development of the industrial economy in developed countries of the world was ahead of the development of its service infrastructure. And production and, accordingly, commodity supply in the markets outstripped demand due to slow supply. This forced attention to the development and improvement of existing systems of freight traffic, that is, logistics. Logistics as an economic tool for regulating the commodity movement is gaining market meaning.

2. Specialization - due to the need to improve the processes of goods movement (moving, storage, distribution), specialized enterprises emerge on the market, performing certain logistical functions more effectively due to the professionalism and application of advanced equipment. At this stage, an economic mechanism such as outsourcing begins to develop.

Outsourcing, as a modern form of organization of differentiation and specialization processes in the markets, involves the involvement of third-party professional organizations for conducting business processes. The development of logistics outsourcing was due to several factors, namely:

- the expansion of the activities of national companies and their entry into new markets, including international ones, has led to a complication of supply chains;
- the practice of implementing the concept of supply chain management compels enterprises to resort to specialized logistics companies (inventory management, transportation, warehousing);
- the need for constant monitoring of consumer demand for timely response to changes in demand of potential customers, additional services when fulfilling orders and supplying products.

3. Globalization, as a process of development of the world economy, has expanded the borders of markets in the world space, and also transformed them in terms of transfer of different market subjects (both production and logistic profile) to different corners of the planet in different countries and continents. This forced them to look for effective ways to connect these sprawling logistics units into a single logistics chain through the use of advanced modern organizational, managerial and technological mechanisms and tools.

4. The technological factor greatly contributed to the development of logistics, as it influenced the technological armament of logistics operations, and therefore the time and economic parameters of freight traffic. For example, a characteristic feature of the late 20th century was the “packaging and packaging”

revolution in the West, which resulted in the development of new types of packaging and packaging, transportation and warehousing, construction of automated warehouses, and the introduction of containerized cargo transportation.

Further analysis of the evolution of logistics development shows the following results. Consider them in stages.

Stage 1 (from the 1920s to the early 1950s) is characterized by fragmentation of production processes. At that time, logistics was not yet formulated as a tool to reduce overall costs in managing material flows, but the prerequisites were born for the emergence of logistics concepts (an attempt to reduce transport costs and inventories in goods distribution systems, the emergence and spread of marketing). In this period, there was a gradual transition of the world economy from the producer market to the buyer's market (that is, when the producer had to adapt to consumer needs), due to the advanced development of the industrial economy.

Stage 2 (circa 1950 - 1970s) is the period of logistics development. A widespread marketing concept has helped to improve the physical distribution of goods and reduce costs. During this period, the concept of shared costs was further developed, which became the basis for the development of a logistical decision-making methodology. Among the major economic and technological factors affecting the development of logistics should be identified changes in inventory strategies; back pressure on production costs; development of oligopoly markets (changes in patterns and attitudes of consumer demand); advances in computer technology [1].

During this period, the concept of business logistics was formed, under the slogan "Logistics is the management of all types of activities that facilitate the movement and coordination of supply and demand for goods at a specific place and time" [2]. The notion of logistics is defined as "… a wide range of activities related to the effective movement of end products from the end of the production line to the buyer, in some cases including the movement of raw materials from the source of supply to the beginning of the production line [3]. That is, the 1970s were characterized by increased competition due to a lack of quality raw materials.

Stage 3 (1980s to mid-1990s) - development of logistics and maximum integration of logistics functions of manufacturing companies with partners to form a complete logistics chain: "purchase of raw materials and components - production of goods - distribution of goods - sale" to achieve the ultimate goal with minimal cost. During this period, information technology and personal computers appeared.

Defining the content of functions and their composition of logistics is also being transformed, which is already understood by the processes: planning, management and control of the efficient (in terms of cost reduction) flow of stocks of raw materials, work in progress, finished goods, services and related information from the place of origin of this flow to its place of consumption (including imports, exports, domestic and external movements) for the purpose of fully satisfying consumer requests "[4].

The globalization of the market contributes to the development of the concept of general quality management as a managerial approach, which aims at improving the quality and participation in this process of all participants in the logistics chain - maintaining quality characteristics at all stages of production and promotion of products (services) in the market. This makes it possible to achieve long-term success by fully meeting the needs of consumers and the mutual benefit of each participant and society as a whole. There is a need to change the laws of different countries, since the free movement of goods, services and people between countries required the elimination of traditional national, transport, customs, trade and other barriers. Thus, logistics becomes a lever and strategic tool in the competition for consumer markets.

Stage 4 (beginning of 2000 -…) - development of logistics in time and space dimension. Yes, when competition is intensified, time is a key factor in competitiveness. In a constantly changing environment, firms need to be responsive and adapt to changes in the environment in a timely manner. M. Porter, J. Stoke, and D. Lambert introduce the concept of "integrated supply chain management", which is based on the analysis of common costs, which can be defined as minimizing the cost of transportation, warehousing, inventory, order processing and information systems, as well as the cost of parties goods while achieving the desired level of customer service» [5]. J. Shapiro also shares this view, noting that "expanding the scale of total cost analysis is necessary to improve supply chain management in the future" [6]. Thus, it is possible to say that in the process of researching the evolution of logistics, some authors distinguish the stages of its development by organizational forms of managing material flows of goods with appropriate definitions of stages by periods such as: business logistics, industrial logistics, marketing logistics, etc. [1, 7]. Others consider the latest stage in the evolution of the logistics of the supply chain management system in the 2000s, whose mechanisms are: information technology, marketing, strategic planning, quality management [2].

But the authors of the article, believe that the last period of development of the theory of logistics can be characterized as an awareness of the allocation in its composition of a new direction - market logistics. The author's position differs from existing concepts in that:

- first: the concept of logistics development is based not so much on the fixation and description of the development of logistics in a particular historical period, but on the ability of logistics development processes to respond to the challenges of time and opportunities to adapt logistics to the conditions of economic and economic development in time and space dimension;

- secondly, the further development of the theory and practice of logistics goes beyond the logistics of the enterprise and is more closely linked to market processes and acquires the characteristics of managerial market logistics.

Based on the current challenges of the economy both in the world and in individual countries, changes in economic relations between corporations and governments, and the development of market logistics in the short term is characterized by the following features:

1. The widespread use of integrated logistics management of relevant markets with the transfer of function to specialized logistics structures.

2. Taking into account the state interests that stimulate the restructuring of logistics structures of the markets in terms of maximizing production and reproduction of value added, as a source of formation of state revenues.

3. Development of modern tools for managing logistics processes, in particular: Internet marketing, outsourcing, Smart-logistics, etc.).

Research into the evolution of logistics is not an end in itself. The authors look for further predictive directions and ways of logistics development both in theory and in practice. And considering the results of the study, the forecast trends of logistics development in the medium term can be formed under the influence of the following factors that arise in modern economic society, namely:

- tougher competition between corporations for markets;

- more active participation of states in support of their own national corporations on the one hand, and on the other, the formation of logistics chains with the participation of state bodies;

- active development of information and management technologies in terms of regulation of logistics chains;

- development of logistic networks with the basis for creation of specialized and universal logistic centers (LSPs, hubs).

Such factors, in our opinion, will influence in the near future (5-10 years) the development of logistics, as its theoretical provisions, institutional content, and in the formation of practical logistics chains of commodity markets.

Consideration should be given to the following considerations when considering longer-term logistics development forecasts.

1. Conflict of interest between corporations and governments forces the former to turn to labor-intensive manufacturing in other countries and to bring businesses close to the markets to their own countries and, accordingly, to jobs. This leads to the transformation of market logistics into simpler forms - "supply chains" with the change of spatial parameters in the direction of their increase. This is due to the reluctance of corporations to lose markets, but in turn, this leads to an increase in the time of passage of goods along the logistics chains to consumption.

Some authors even believe that the process of deglobalization in the world economy [8]. Obviously, this process leads not only to an increase in the spatial parameters of logistic chains of burrows ($+ \Delta L$), but also to a temporal ($+ \Delta T$) with existing transport, technological and organizational means. Accordingly, the share of these components in the structure of logistics costs will increase, as well as the communication between producers and consumers will decrease.

2. Transformation of consumer markets is under the influence of the evolution of social needs, which tend to dominate the tendency to deprive individualization in the general structure of public demand [9]. After all, in the face of communicative losses and evolutionary changes, the corporation's paradigm of needs is forced to find ways to offset additional losses and maintain its position in the markets.

Conclusions and prospects for further research. Because current forecasting methods do not allow the long-term perspective to make more or less reliable forecasts for the development of logistics of world markets through unpredictable economic processes that are influenced by political interventions. Therefore,

scientific society and, first of all, corporations are looking for more accurate forecasting methods, one of which is the foresight method [10].

Foresight methodology differs from traditional forecasting and strategic planning not only by preparing analytical forecasts, but also by exploring the most problematic areas, detailed scenarios and well-defined economic models. In addition, foresight is characterized by the desire to unite the efforts of the key players in the change process and create the conditions for consolidation and anticipation.

This process organization methodology is designed to create a shared vision for the future of the participants that they seek to support with their actions today.

Combining foresight and organization based on yog-based logistics of the future gives the authors the opportunity to form the category of foresight logistics.

Foresight logistics is a methodology for organizing future logistics chains of commodity markets based on the foresight of forecasting their space-time and economic logistics parameters.

The authors consider it necessary to introduce the tools of foresight logistics in strategic planning of economic development, which will allow the dominant structures in the market (corporations, states) to form effective logistics chains.

ЛІТЕРАТУРА

1. Основы логистики: Учеб. пособие / Под ред. Л.Б. Миротина и В.И. Сергеева. – М.: ИНФРА-М, 1999. – с.10.
2. Сергеев, В.И. Менеджмент в бизнес-логистике / В.И. Сергеев. – М.: Информационно-издательский дом «ФИЛИНЪ», 1997. – с.10.
3. Bowersox D.J. Logistical Management / Bowersox D.J., Closs D.J., Helferich O.K. // Mc Millan Publishing, 1991. – p. 23.
4. Council of Logistics Management. Annual Report. Oakbrook (III.), 1985.
5. Stock J.R. Strategic Logistics Management. 4th ed. / Stock J.R., Lambert D.M. – New York: MacGraw-Hill Irwin, 2001.
6. Шапиро Дж. Моделирование цепи поставок / Пер. с англ. под ред. В.С. Лукинского – СПб.: Питер, 2006. – с. 42.
7. Иванова, Д.П. Взаимодействие логистики и инноваций /Д.П. Иванова // Вестник Донецкого национального университета. Серия В. Экономика и право. Спецвыпуск, том 2. – Донецк: Донецкий национальный университет, 2012. – с. 116-118.
8. Основы логистики: Учеб. пособие / Под ред. Л.Б. Миротина и В.И. Сергеева. – М.: ИНФРА-М, 1999.
9. Сергеев, В.И. Менеджмент в бизнес-логистике / В.И. Сергеев. – М.: Информационно-издательский дом «ФИЛИНЪ», 1997.
10. Деглобализация мировой экономики как следствие ее финансиализации. Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований. 2014. https://applied-research.ru/ru/article/view?id=4625.
11. Deglobalization: an introduction. IAS Score. https://iasscore.in/topical-analysis/deglobalization-an-introduction.
12. Толковый словарь «Инновационная деятельность». Термины инновационного менеджмента и смежных областей / под ред. В.И. Суслова. Новосибирск: Сибирское научное издание, 2008.
13. Формування системи технологічного підприємництва в Україні: теоретико-методичні засади : монографія / [Бутенко А.І. та ін.] ; НАН України, Ін-т пробл. Ринку та екон.-екол. дослідж. – Одеса : ІПРЕЕД НАНУ, 2018. – 128 с.

REFERENCES

1. Osnovy logistiki: Ucheb. posobiye / Pod red. L.B. Mirotina i V.I. Sergeyeva [The basics of logistics:Textbook]. Ed. L.B. Mirotina and V.I. Sergeeva. M .: INFRA-M, 1999. p.10. [in Russian].
2. Sergeyev, V.I. Menedzhment v biznes-logistike [Sergeyev, V.I. Management in business logistics]. M .: Information and publishing house "FILIN", 1997. p.10. [in Russian].
3. Bowersox, D.J. (1991). Logistical Management. Millan Publishing, p. 23.
4. Council of Logistics Management. Annual Report. Oakbrook (III.), 1985.
5.Stock, J.R. (2001). Strategic Logistics Management. New York: MacGraw-Hill Irwin.

6. Shapiro Dzh. Modelirovaniye tsepi postavok / Per. s angl. pod red. V.S. Lukinskogo [Shapiro, J. Modeling the supply chain]. 2006. p. 42. [in Russian].

7. Ivanova, D.P. Vzaimodeystviye logistiki i innovatsiy [Ivanova, D.P. The interaction of logistics and innovation. Bulletin of the Donetsk National University. Series B. Economics and Law. Special Issue, Volume 2]. Donetsk: Donetsk National University, 2012. p. 116-118. [in Russian].

8. Osnovy logistiki: Ucheb. posobiye [The basics of logistics: Textbook.]. Ed. L.B. Mirotina and V.I. Sergeeva. - M .: INFRA-M, 1999. [in Russian].

9. Sergeyev, V.I. Menedzhment v biznes-logistike [Sergeev, V.I. Management in business logistics]. M .: Information and Publishing House "FILIN", 1997. [in Russian].

10. Deglobalizatsiya mirovoy ekonomiki kak sledstviye yeye finansializatsii. Mezhdunarodnyy zhurnal prikladnykh i fundamental'nykh issledovaniy [Deglobalization of the world economy as a result of its financialization. International Journal of Applied and Basic Research]. 2014. URL:https://applied-research.ru/ru/article/view?id=4625. [in Russian].

11. Deglobalization: an introduction. IAS Score. URL:https://iasscore.in/topical-analysis/deglobalization-an-introduction. [in Russian].

12. Tolkovyy slovar' «Innovatsionnaya deyatel'nost'». Terminy innovatsionnogo menedzhmenta i smezhnykh oblastey [Explanatory dictionary "Innovation." Terms of innovation management and related fields]. Novosibirsk: Siberian Scientific Edition. 2008. [in Russian].

13. Formuvannya systemy tekhnolohichnoho pidpryyemnytstva v Ukrayini: teoretyko-metodychni zasady : monohrafiya [Formation of the system of technological entrepreneurship in Ukraine: theoretical and methodological foundations: a monograph]. Butenko A.I., etc. NAS of Ukraine, Inst. market and eco-ec. research. Odessa: IMPEER, 2018. 128 p. [in Ukrainian].

УДК 504.062+339.138 https://doi.org/10.31520/ei.2020.22.1(74).129-139
JEL P28, J15, Q57

САДЧЕНКО О.В.
д-р екон. наук, проф., головний науковий співробітник
відділу економічного регулювання природокористування
Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАНУ
Французький бульвар, 29, г. Одеса, Україна, 65044,
hb. dr проф.
Вища школа економіко-гуманітарна
вул. В.Сікорського, 4, м. Бельсько-Бяла, Польща, 43-300
E-mail: esadchenko@gmail.com
ORCID: 0000-0003-4914-6249

РОБУЛ Ю.В.
к. ф-м. наук, доцент.
кафедра маркетингу та бізнес-адміністрування.
Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова
Французький бульвар, 24/26, м. Одеса, Україна, 65044
E-mail: yrobul@gmail.com
ORCID: 0000-0002-7299-9648

ЕКОНОМІКО-ЕКОЛОГІЧНИЙ МАРКЕТИНГОВИЙ ПРОСТІР ЕКОНОМІКИ ВРАЖЕНЬ

Актуальність. *Актуальним є визначення рівноважного динамічного стану системи на основі гармонізації взаємодії між економічними та екологічними підсистемами в ринковому просторі. Продукт економіки досвіду є: товар або послуга плюс додатковий прибуток в результаті досвіду. Враження - розвага, навчання, можливість особистої участі, самовираження, розвитку соціальних контактів і навичок (соціалізація) і інше, це фактори доданої вартості. Додаткові витрати в оригінальність або унікальність товару або послуги окупаються і приносять ще додатковий прибуток. Тому особливо актуальними є товари або послуги пов'язані з природними ресурсами або умовами. Економіку досвіду слід розглядати в економіко-екологіченском маркетинговому просторі, яке дозволить сформувати ціну товарів і послуг, що збільшується в першому випадку (місце розташування) з витрат додаткових за оренду і додаткового прибутку за унікальність отримання послуги в цій місцевості або збільшується за рахунок враження товару або послуги і перекриває собівартість послуги. У другому випадку ціна послуги коригується щодо додаткових витрат і прибутку за оригінальність надання послуг досвіду. Тобто можна розглядати диференціальну ренту першого і другого порядку з урахуванням екологічного фактора. Рента в умовах економіки досвіду - додатковий дохід, що отримується підприємцем понад певної прибутку за унікальність розташування його діяльності і капітал; освіту екологічної ренти, при розгляді природно-ресурсного потенціалу, обумовлено більш сприятливими умовами розташування, в яких один підприємець знаходиться перед іншим, не в рівних умовах.*

Мета та завдання. *Метою статті є визначення економіко-екологічного маркетингового простору в умовах розвитку економіки досвіду с допомогою обґрунтування теоретичних і науково-практичних основ формування механізму економіко-екологічного інноваційного розвитку.*

Результати. *Питання, пов'язані з «економікою досвіду», дають можливість перейти на той рівень розвитку економіки, який дозволяє скористатися конкурентними перевагами даного підприємства. При розгляді інноваційно-екологічного простору можна використовувати більш ефективніше конкурентні переваги в умовах залучення вражень для задоволення потреб як на ринку B2B, B2C, так і міжнародних ринках.*

Маркетинг вражень - це додаткова людська діяльність, яка має відношення до ринку в умовах жорсткої конкуренції і насиченого ринку, коли його принципи служать єдино можливим шляхом забезпечення прибутковості і плюс додаткової прибутковості виробництва, зростання і розвитку підприємства. Орієнтація на ринок визначає основні напрями господарської діяльності і оцінює її результати величиною кінцевого доходу.

Відмінною особливістю послуги вражень є те, що вона може існувати тільки при взаємозв'язку покупця послуги, виробника послуги і «додаткової послуги», яка не завжди залежить від виробника послуги, а формується в залежності від місця розташувань, історичної цінності даного місця або незвичайності подачі цієї послуги , тобто від унікальності надання даної послуги. Так, фактично, споживач платить за приємні, інколи незабутні враження, а виробник (власник) цієї послуги переплачує (щодо середнього рівня цін) за оренду або за придбання додаткових основних фондів (або вкладення додаткових інвестицій). Виробник повинен мати компенсацію за «переплату» і, звичайно, додатковий прибуток. Так, споживач платить додаткові гроші за

додаткову послугу-враження, а власник теж платить додатково або за оренду приміщення, або за додаткову подачу цієї послуги, тобто «враження» це додаткові витрати, які і відображаються в ціні товару. Враження в економічному сенсі - це додаткові витрати і додатковий прибуток. Тільки екологічно високоякісний товар і така ж високоякісна екологічна послуга користуються дійсним попитом на ринку і можуть привернути до себе споживача. Виходячи як з інтересів суспільства в цілому, так і кожного члена суспільства, потрібне застосування нових форм організації виробництва, бізнесу та праці, вдосконалення структури виробничо-господарської діяльності з урахуванням національних особливостей природокористування.

Умовою освіти екологічної ренти є не тільки якісні і кількісні характеристики ресурсу (ресурсо-товару - землі), а й екологічні характеристики даного ресурсу і продукції, вирощеної на цій ділянці. Тому при витраті рівновеликих капіталів вони дають різну кількість і якість продукції. Екологічна рента може утворитися і на гірших за родючістю земельних ділянках, але кращих за екологічними характеристиками. У той же час землі вищих категорій можуть бути виведені з сільськогосподарського обороту в зв'язку з екологічною катастрофою. Тому в умовах економіки досвіду при визначенні ціни «прийняття рішення» повинні бути враховані екологічні складові, однак деградація навколишнього середовища, виснаження природних ресурсів, надмірне забруднення свідчать про збої в ринковому механізмі. Економіка досвіду в сучасних умовах може змінити цю негативну практику.

Висновки. *У сучасних умовах розвитку економіки необхідна принципово нова екологічна політика держави, яка б чітко визначила стратегію і тактику поліпшення відносин між суспільством, виробництвом і природою, оптимальне поєднання екологічних, економічних і маркетингових позицій. У зв'язку з цим необхідні багатоаспектні дослідження маркетингових систем, що входять до складу інтегральних соціо-еколого-економічних систем, об'єднаних потоками інформації. У процесі формування ринкових структур економіки досвіду ставиться завдання об'єднати інтереси економіки, суспільства і поліпшення навколишнього природного середовища. Зменшення забруднення і збереження природних ресурсів стає вигідно для економіки досвіду. Якщо раніше інтереси економіки та екології були розташовані в площині конфліктів, то зараз в еколого-економічному просторі їх інтереси збігаються: виробник отримує додатковий прибуток, покращуючи при цьому навколишнє природне середовище.*

Ключові слова*: конкуренція, маркетинг, економіка вражень, екологічна рента, послуги-вражень, інформаційно-управлінські моделі, альтернативне витрати, маркетингові стратегії.*

SADCHENKO O.V.
Dr.Sc. (Economics), Prof.
Chief Researcher, Department of Economic Regulation of Environmental Management
Institute Of Market Problems And Economic&Ecological Research of the
National Academy of Sciences of Ukraine
Prof. dr hab.
Higher School of Economics and Humanities
Ul. V.Sikorsky, 4, Bielsko-Biala, Poland, 43-300
E-mail: esadchenko@gmail.com
ORCID: 0000-0003-4914-6249

ROBUL I.V.,
PhD. Phys. Sciences, associate professor
Chair of marketing and business administration
Odesa National Mechnikov University,
Frantsuzkyi boulevard, 24/26, Odesa, Ukraine, 65044
E-mail: yrobul@gmail.com
ORCID: 0000-0002-7299-9648

ECONOMIC AND ENVIRONMENTAL MARKETING SPACE OF THE ECONOMICS OF EXPERIENCE

Topicality. *It is relevant to determine the equilibrium dynamic state of the system based on the harmonization of the interaction between economic and environmental subsystems in the market space. The product of the economy of experience is: a product or service plus additional profit from experience. Impression - entertainment, training, the possibility of personal participation, self-expression, the development of social contacts and skills (socialization) and more, these are added value factors. Additional costs in the originality or uniqueness of a product or service are paid off and bring additional profit. Therefore, goods or services related to natural resources or conditions are especially relevant. The economics of experience should be considered in the economic and environmental marketing space, which will allow to form the price of goods and services that increases in the first case (location) from the additional costs for*

rent and additional profit for the uniqueness of receiving a service in this area or increasing due to the impression of a product or service and overlapping cost of services. In the second case, the price of the service is adjusted relative to additional costs and profits for the originality of the provision of impression services. That is, we can consider differential rents of the first and second order taking into account the environmental factor. Rent in the conditions of the economy of experience - additional income received by the entrepreneur in excess of a certain profit for the uniqueness of the location of his activities and capital; the formation of environmental rents, when considering the natural resource potential, is due to more favorable location conditions in which one entrepreneur is in front of another, not in equal conditions.

Aim and tasks. *The purpose of the article is to determine the economic and environmental marketing space in the context of the development of the economy of experience by substantiating the theoretical and scientific-practical foundations of the formation of the mechanism of economic and environmental innovative development.*

Research results. *Issues related to the "economy of experience" make it possible to go to that level of economic development that allows you to take advantage of the competitive advantages of this enterprise. When considering the innovation and ecological space, competitive advantages can be used more effectively in terms of attracting impressions to meet the needs of both the B2B, B2C market and international markets.*

Impression marketing is an additional human activity that relates to the market in the conditions of fierce competition and a saturated market, when its principles serve as the only possible way to ensure profitability and plus additional profitability of production, growth and development of the enterprise. Market orientation determines the main areas of economic activity and evaluates its results by the value of the final income.

A distinctive feature of such a service is that it can exist only with the relationship between the buyer of the service, the manufacturer of the service and the "additional service", which does not always depend on the manufacturer of the service, but is formed depending on the location, historical value of the place or the unusual nature of the service , that is, from the uniqueness of the provision of this service. So, in fact, the consumer pays for a pleasant, sometimes unforgettable experience, and the producer (owner) of this service overpays (relative to the average price level) for rent or for the purchase of additional fixed assets (or additional investments). The manufacturer must have compensation for the "overpayment" and, of course, additional profit. So, the consumer pays extra money for an additional service-impression, and the owner also pays extra either for renting a room or for the additional supply of this service, that is, "impression" is the additional costs that are reflected in the price of the goods. An impression in the economic sense is additional costs and additional profit. Only ecologically high-quality goods and the same high-quality environmental services are in real demand in the market and can attract consumers. Proceeding both from the interests of society as a whole and each member of the society, it is necessary to use new forms of organizing production, business and labor, improving the structure of production and economic activity, taking into account national characteristics of nature management.

The condition for the formation of environmental rents is not only the qualitative and quantitative characteristics of the resource (resource-goods - land), but also the environmental characteristics of this resource and products grown on this site. Therefore, with the expenditure of equal capital, they give a different quantity and quality of products. Ecological rent can be formed on the worst land fertility, but the best environmental characteristics. At the same time, lands of higher categories can be removed from agricultural circulation in connection with an environmental disaster. Therefore, in an economy of experience, when determining the price of "decision making", environmental components must be taken into account, however, environmental degradation, depletion of natural resources, and excessive pollution indicate failures in the market mechanism. The economics of experience in modern conditions can change this negative practice.

Conclusion. *In modern conditions of economic development, a fundamentally new environmental policy of the state is needed, which would clearly define the strategy and tactics for improving relations between society, production and nature, the optimal combination of environmental, economic and marketing positions. In this regard, multidimensional studies of marketing systems that are part of integrated socio-ecological-economic systems, combined by information flows, are needed. In the process of formation of market structures of the economics of experience, the task is to combine the interests of the economy, society and improve the environment. Reducing pollution and conserving natural resources becomes beneficial to the economics of experience. If earlier the interests of economics and ecology were located in the plane of conflicts, now in the ecological and economic space their interests coincide: the producer receives additional profit, while improving the environment.*

Keywords*: competition, marketing, impression economy, environmental rent, impression services, information and management models, alternative costs, marketing strategy.*

Problem statement and its connection with important scientific and practical tasks. In modern turbulent conditions of economic development, there is a mutual influence and interdependence of the "economy" as a producer of goods, services, "management", as a professionally managing organization of production and "marketing", as the process of planning and managing the development of goods and services, pricing, promotion of goods to buyers and sales. Such a system: "economy-management-marketing" will allow achieving a variety of benefits that will lead to the satisfaction of needs. The

systematic expansion of one of the fragments of this system or the transfer of emphasis (added value) from one link to another allows us to interpret the economy as a new phenomenon in the context of the development of information technology and globalization. Thus, the authors B. Joseph Pine II, James Gilmore, Pekar Valery and others call such an economy "economy of experience".

Analysis of recent publications on the problem. Currently, there are no works that would systematically reveal the problem of economic and environmental marketing space at the current level of transformational economic development, taking into account strategic, tactical and operational marketing models based on the principles of sustainable development of the economy of experience.

An analysis of the existing experience in the field of marketing of the economy of impressions gives reason to say that the problem of managing marketing impressions in promoting an environmentally balanced business and its implementation in both domestic and international markets has not been developed.

The problems of forming an effective economics of experience are studied in the works of such scientists as: Liozu S. M. [5,6], Pekar V. [9], Grafsky M., Barsukov A. [1], Komarova K.O. [4], Joseph Pine, James Gilmore [3], E. Toffler [11], Rolf Jensen [10], B. Schmitt, D. Rogers, K. Wrocos [12] and the English. Studies in the field of environmental pricing, environmental differential rents were conducted by students [2, 7, 8, 12,13].

Allocation of previously unsolved parts of the general problem. After analyzing the literature on this issue, we can assume that in this context the problem of the "economy of experience" in the ecological and innovative space was not considered. Therefore, we will focus on the value of resources, which will allow us to more reasonably determine the economic efficiency of development alternatives.

Formulation of research objectives (problem statement). The purpose of studying this issue is to determine the economic and environmental marketing space in the context of the development of the economy of experience by substantiating the theoretical and scientific-practical foundations of the formation of the mechanism of economic and environmental innovative development.

An outline of the main results and their justification. The current state of society is excess supply, a century of abundance, and competition. So, the average US citizen receives daily up to 247 flyers: television, radio, etc. For example, Mercedes Benz used completely insane commercials. In the chain "raw materials-products-services-experience" the share of value added is growing step by step, and the main share is precisely the impression. Therefore, it is completely legitimate to talk about the economics of experience as a new phenomenon - this is the opinion of many scientists. Extreme times entail extreme measures, and the economy of excess supply is developing across the globe. This is an age of excess - great fears, more fun, more uncertainty, more competition. There is no doubt about all this. In the near future there will be a surplus of similar companies that hire similar people with similar opportunities, offer similar goods and services with similar quality, price and market promotion methods, and they will all compete with each other [9].

This statement is debatable, firstly, when considering such a way of economic development there was and there is competition. The number of enterprises, companies producing similar products will decrease as a result of natural (competitive) selection. Secondly, as a result of the development of scientific and technological progress, tendencies of managing the production of goods and services of the same type may arise, for example, as Swedish "socialism" or the introduction of modern technologies of information management models with fixing and regulating the number of production or provision of services in on a global scale.

But issues related to the "experience economy" make it possible to go to that level of economic development that allows you to take advantage of the competitive advantages of this enterprise. When considering the innovation and ecological space, competitive advantages can be used more effectively in terms of attracting experience to meet the needs of both the B2B, B2C market and international markets.

Marketing gives the enterprise an impetus about what should be produced and in what size, and the production task should be reconstructed in a short time and put into production the goods that society needs. Marketing "service-experience" - marketing, the task of which is to promote services as a result of new, unique experience on the market. Marketing of "service-experience" is a branch of modern marketing that studies the features of the marketing activities of organizations whose business is to benefit from the provision of this "service-experience". In our opinion, the economy of experience is, in essence, the marketing of service-experience, where a product-service becomes most valuable because of the location of the provision of this service in historical places, in the city center, the originality of its implementation, etc., that is, psychologically perceived as an additional service due to consumer experiences.

A distinctive feature of such a service is that it can exist only with the relationship between the buyer of the service, the manufacturer of the service and the "additional service", which does not always depend on the manufacturer of the service, but is formed depending on the location, historical value of the place or the unusual nature of the service , that is, from the uniqueness of the provision of this service. So, in fact, the consumer pays for a pleasant, sometimes unforgettable experience, and the producer (owner) of this service overpays (relative to the average price level) for rent or for the purchase of additional fixed assets (or additional investments). The manufacturer must have compensation for the "overpayment" and, of course, additional profit. So, the consumer pays extra money for an additional service-impression, and the owner also pays extra either for renting a room or for the additional supply of this service, that is, "experiences - impression" is the additional costs that are reflected in the price of the goods. An impression in the economic sense is additional costs and additional profit.

The main task of marketing the economy of impressions is to understand the needs and requirements of each market and choose the ones that their company can serve better than others, find or form the winning sides of their business. This will allow the company to produce goods of higher quality and thereby increase sales and increase its revenue by better meeting the needs of target customers.

The first way of marketing the economy of impressions is to create a service that does not differ in content and price from other similar services, but its request is carried out in a unique place. The customer pays for this location. Demands in the economics of experience are a need, reinforced by purchasing power, acquiring property or organizing your production. You must be sure that you will receive additional profit for the impression and pay back the investment. Therefore, the price of the service will be higher - this is the rent for the location.

The cost of the service provided as a result of impressions has the same price as the service provided under normal conditions and plus rent for the uniqueness of the location. This also implies the features of marketing services-impressions, since it is impossible to familiarize yourself with the product in advance, and the buyer of such a service can only trust the marketing messages of the service provider about the quality and timeliness of the service. The expected service of "impressions" is the subjective presentation of consumers about the quality level of marketing of services that will be provided to them. Externalization of services is a marketing concept for developing impression services related to the emergence of new types and forms of service activities that take on the functions of satisfying needs that were previously satisfied by the organization or the household.

The second way of marketing the economy of impressions is to provide the service in its original form, maybe an unusual cafe or cafe with various entertainments that will allow it to be more competitive than other services. So, the manufacturer of such a service increases the trade and operational efficiency of the experience economy.

Marketing experience is an additional human activity that is related to the market in the conditions of fierce competition and a saturated market, when its principles serve as the only possible way to ensure profitability and plus additional profitability of production, growth and development of the enterprise. Market orientation determines the main areas of economic activity and evaluates its results by the value of the final income.

When considering the environmental component of economics experience, you can consider the following examples, namely:

1. Location. Sanatoriums, recreation and health centers, camp sites are tied to a health resource, it is in these places that an additional environmental rent is created, which allows you to get additional profit due to the unique location and originality of the service.

2. The originality of a product or service lies in its natural quality or minimal introduction of biological ingredients into the composition. Today, consumers are willing to overpay for a product, but to be natural.

3. The originality of the supply of such goods and services.

4. Environmental friendliness of the environment surrounding us. So, in France, consumers overpay (literally 50 cents) for cheese, but this money goes to restore meadows in which a sandpiper nests.

5. Conservation of the biodiversity of our planet.

6. Wellness facilities. Juniper houses, mud baths and so on.

Consider the formation of environmental rents in an economy of experience. So, in a short period of time, when some costs are fixed, the production balance equals profit plus rent. In a long period of time, profit can be equal to zero and the production balance is equal to rent due to the fact that new enterprises can enter the sphere where profit is provided without raising prices for the production product.

The basis of any differential rent is excess income. But treating income as a payment for risk, uncertainty of the results of activities, we must determine the share of risk that will reflect changes in the value of natural resources, the irreplaceability of the previous qualities of a given resource after a certain period of time. This share of risk will be environmental rent, but this rent will consist of rent-risk arising from the use (depletion) of a natural resource and rent-risk - pollution of this resource. The sum of these two components will be the ecological rent.

Most natural resources cause an increase in rents, and therefore the remainder of the producer is not limited. This residual for manufacturers, which takes place in a competitive equilibrium over a long period of time, is called differential rent.

When establishing rents as a regulatory parameter, using land use as an example, land use costs depend on the quality of the environment in a particular region, on the economic assessment of natural resources, and differential rents I and II. In connection with a change in the quality of the natural environment (both the external factor affecting land pollution and the internal agrotechnical methods of land use), additional investments are needed to eliminate and compensate for damage from its pollution. Indeed, in the conditions of the economy of experience, the producer of the impression service must improve the natural environment or take advantage of the improved conditions to sell its services. The price of a product-service will depend on this, renting a natural resource (or natural conditions, opportunities), the manufacturer expects to use it for the economy of experience.

So, for example, when a region (space, territory) is contaminated, there is a need for additional investments: it can be decontamination works if there was radioactive contamination, as well as cultivating and cultivating the land using certain technologies that will subsequently bring profit. Thus, differential environmental rent (or differential rent III) arises - additional profit (income) obtained as a result of additional capital investments in the environmental sector, which ensures an increase in the production economic and environmental effect (in view of the fact that environmentally friendly natural resources, goods , territories will be in great demand, even in conditions of a scarce economy). It is defined as the difference between market and individual price. As long as these additional investments will provide greater growth in the production of environmentally friendly goods, services and more effectively contribute to the preservation of the quality of the natural environment, rather than equal costs that determine the social (market) price of production, but do not lead to the improvement of the natural environment and people, they will bring additional profit. The public (market) price will be determined by the price of environmentally friendly and safe goods (services), clean natural resources, environmentally friendly working and living conditions.

The condition for the formation of environmental rents is not only the qualitative and quantitative characteristics of the resource (resource-goods - land), but also the environmental characteristics of this resource and products grown on this site. Therefore, with the expenditure of equal capital, they give a different quantity and quality of products. Ecological rent can be formed on the worst land fertility, but the best environmental characteristics. At the same time, lands of higher categories can be removed from agricultural circulation in connection with an environmental disaster. For example, as a result of the Chernobyl accident, large areas (fertile soils, pastures) contaminated with radionuclides were mothballed. The situation is complicated by the general depletion of the natural potential of the agro-industrial complex in the vast majority of agricultural regions. The environmental factor becomes a fundamental factor in determining the value of natural resources, in particular land. Thus, the price of grain contaminated with ambrosia spores (and this is the additional cost of eliminating the natural pollutant) is much lower than grain grown in pure conditions. Scientific and technological progress, on the one hand, helps to reduce the inequality of the natural fertility of various sites, and on the other, it affects the environmental characteristics of natural resources and conditions. So, under the influence of scientific and technological progress, there is a tendency to increase the productivity of invested capital, but it may not lead to the formation of additional income, but only to reduce the cost of manufactured products due to changes in environmental needs, needs and demands of consumers.

The subject of demand is precisely the environmental properties of goods (services) as the ability to restore (or improve) the quality of the environment and ensure environmental safety. Therefore, prices for environmental goods and services are to a large extent determined by the level of demand, which, in turn, depends on the environmental situation in a particular region.

An ecological product is understood to be a utility created by labor, intended for sale on the market, and production, consumption, distribution and exchange should contribute to an ecologically balanced

equilibrium of the natural environment, that is, with the help of which ecological needs can be satisfied. These are goods, services that are efficient from the standpoint of consuming natural resources and energy, which do not have adverse environmental impacts and are environmentally friendly in the process of their intended use.

For ecological goods and services, the effect of "introducing a new product" is very characteristic. This is an element of the economics of experience, which is actively used in the economies of Western countries. It consists in the fact that in conditions of a sharp deterioration of the environmental situation for any reason (natural or man-made), enterprises, firms that quickly enter the regional market with relevant environmental goods and services have the opportunity to set the highest possible price on them, which ensures the norm profits many times higher than the average for the industry. However, such a "skim cream" policy is usually limited in time. As soon as the emerging environmental problem is legalized and becomes the object of state environmental policy, prices for environmental goods and services can significantly decrease due to compensatory measures on the part of the state (for example, through subsidies to manufacturing companies that are ready to cut prices), as well as due to competition regional environmental market. Another important feature of pricing in environmental management is the significant influence of the regional factor, which is caused by the regional nature of environmental issues. In this regard, enterprises - producers of environmental goods and services should use a policy of differentiated regional prices.

Organic food products grown and processed in the pollution zone require high costs for their production, namely, the costs of eliminating (or mitigating) pollution and its consequences. Consequently, prices for environmentally friendly food products, goods, services will be significantly higher than their production in unpolluted areas, ceteris paribus. But only if the territory or resource is polluted and we restore its qualitative characteristics, that is, we increase the use value. If the quality indicators of the natural resource potential are maintained at the level of environmental standards, then the prices of environmental goods may be lower, due to the lower costs of the amount of damage prevented. One of the priority problems of the effects of pollution is the creation of economically beneficial conditions for the population to consume environmentally friendly products. By economically advantageous conditions of consumption of the necessary assortment and volume of environmentally friendly products, one should understand the availability of prices. However, in the context of the transition of the economy to market relations and a decrease in government subsidies for necessary food products, the formed price in commercial structures should reflect the costs of the manufacturer and provide, at a minimum, an average rate of profit. In this case, one should study the specifics of environmental needs and the environmental needs of consumers of goods. When determining the assessment of environmental preferences, consumption and demand of environmental products in eco-marketing, the methods and methods of marginal utility theory, marginal environmental utility, elasticity of demand, supply of environmental goods, system analysis and forecasting of socio-ecological-economic systems, etc. are of interest.

The modern neoclassical trend explores the problems of rent on the basis of theories of marginal product, marginal returns. It is assumed that it is the sizes of marginal products that determine the contribution and share of each of the products of production. The minimum amount required by the owner of resources in order for him to agree to sell a certain amount of services is the marginal cost of these services. Economic rent is a gain (surplus) in comparison with the opportunity cost of the supply of resources. It is similar to the concept of "manufacturer's gain" in the product market. In this regard, economic rent is interpreted as any income attributable to the production costs of a resource that exceeds its opportunity cost. This income is possible only with a fixed supply of resources. Production resources always have a certain limitation in a short period. The only resource whose supply is inelastic from the point of view of society is land. Income derived from use is called net economic rent.

The modern neoclassical trend explores the problems of rent on the basis of theories of marginal product, marginal returns. It is assumed that it is the sizes of marginal products that determine the contribution and share of each of the products of production. The minimum amount required by the owner of resources in order for him to agree to sell a certain amount of services is the marginal cost of these services. Economic rent is a gain (surplus) in comparison with the alternative cost of the supply of resources. It is similar to the concept of "manufacturer's gain" in the product market. In this regard, economic rent is interpreted as any income attributable to the production costs of a resource that exceeds its opportunity cost. This income is possible only with a fixed supply of resources. Production resources always have a certain limitation in a short period. The only resource whose supply is inelastic from the point of view of society is land. Income derived from use is called net economic rent.

The theory of marginal environmental utility is based on the basic rule for choosing the volumes of all environmental factors. An enterprise that maximizes profits should focus on such a volume of output that marginal costs, taking into account the environmental factor - the coefficient of an exhausting resource, the assessment of environmental damage, the priority coefficient of natural resources for future generations, are equal to the marginal income.

Of particular interest are rent studies based on theories of marginal product, marginal return. Land, in view of the fact that it is a resource whose supply is inelastic even in long-term time intervals, has an income, which is called net economic rent. Thus, rent as an economic category means not just income from land, but income from such a factor of production, the supply of which is inelastic. In this case, the ultimate product is the inelasticity of environmentally friendly products. Demand is the only effective factor determining rent, with passive supply. The costs associated with them are directly included in the marginal cost of production and are directly involved in regulating the supply price. And since economic rent is the difference between the fee for the services of resources and the minimum amount of funds that must be spent to encourage resource owners to offer their services in the market, environmentally friendly resources (in particular, land) and environmentally friendly goods (produced and grown on these lands) will always be in demand in the market and a relative increase in these resources and products will be possible.

And in this case, there will be not only differential ecological rent III, which depends on additional investments in environmental protection measures, but also environmental rent, which consists of the following main points: obtaining "excess profit" as a result of a relative "increase" in land plots, and therefore "increase »The volume of agricultural production, market conditions and changes in the size of marginal products, marginal returns compared with alternative options, a constantly changing difference external and negative externalities (external effects that increase or decrease utility), on the magnitude of environmental risks. Environmental rent is income that exceeds its opportunity cost. If we assume that the soil properties are used to the full, that is, they are constant, then the income depending on the offer price of an environmentally friendly product (or on fluctuations in the demand for products) derived from improvements in agricultural technology aimed at the environmental stabilization of the territory in a short period and due to the proposal, is considered as an environmental quasi-rent. Sometimes environmental rents and environmental quasi rents coincide due to a relatively “changing" amount of land.

Prices at “natural” markets often do not reflect the true value of natural goods, the real social costs, and the benefits of using environmental factors. Therefore, an inadequate assessment of the scarcity of resources, the values of supply and demand. Taking into account real prices (estimates) of land resources will make it possible to more reasonably determine the economic efficiency of development alternatives at the stage of choosing options for economic and environmental forecasting, evaluating projects in the economy at both the macro and micro levels of economic assessments. Environmental services have costs, even if they are not the result of human labor. All costs could be estimated as opportunity costs, i.e. resources providing services are measured by the value of unearned net income in view of the impossibility of greater use with more profitable benefits. Resources are not free if they can be used alternatively.

Alternative costs (lost profits) allow you to evaluate a natural object, resource goods that have an underestimated market price or do not have any and through lost profits and benefits that could be obtained by using this resource for other purposes. The opportunity costs of protected natural areas are the benefits that individuals or society lose due to conservation. These costs include non-receipt of products from protected areas (agricultural products, animals). Alternative costs also include benefits that could be derived from alternative uses (agricultural development, forestry, etc.).

Suppose a certain territory - a section of coastal territory can be used either by tourists for passive recreational recreation - as part of an untouched coastal area (aesthetic enjoyment of the landscape, etc.), or the same area will be used for active recreational recreation (construction of an aqua park). This section of the coastal territory is no longer attracted to the first group of tourists after the construction of the water park, so they lost some of the services that nature had previously provided to them. Obtaining two benefits is not possible.

The opportunity cost for passive holiday tourists is equal to the alternative net income (in absolute terms) received from another type of recreational activity minus the costs required to produce this type of vacation and the damage to the environment of this coastal region. The opportunity costs for using land for agricultural crops will be equal to the alternative net income received from cultivating grapes in another plot, taking into account all economic and environmental costs that arise in the process of resolving issues in the

natural-food chain, which will inevitably affect the economic assessment of natural resources directly or indirectly.

To preserve the natural landscape, alternative cost estimates should be used and the value of the cheapest alternative to preserve it should be investigated. Alternative costs of conservation - additional costs of generating income from this active type of activity to preserve the coastal territory in a natural state.

Investments in alternative environmentally-sound options can give a greater economic and environmental effect than the costs aimed at protecting the environment. Thus, the environmental situation can improve with a decrease in environmental protection costs.

Given the real ecological and economic situation, the state should form such an economic mechanism for land use that can influence the sources of pollution, creating positive and negative financial incentives, and form the funds used to finance environmental activities. The economic and environmental mechanism, as an instrument of intervention policy, makes it possible to operate with prices in order to correct market shortcomings associated with inaccurate reflection of the full costs of environmental pollution and the benefits of its control.

When considering pricing for goods and services of traditional demand, for environmental goods, additional costs caused by the need to comply with environmental standards and restrictions in the production and sale of goods and services of traditional demand, as well as environmental goods and services, can be compensated not only by higher prices, but also by account of other sources. For example, enterprises producing “green” (green) goods can receive special subsidies from the state, use preferential taxation and loans, use the financial resources of non-governmental organizations, including international ones (grants, special funds and financing programs). At the same time, the enterprises themselves have the opportunity to stimulate the purchase of such goods by offering various additional services at preferential prices (for example, buyers of a “green” car, the price of which is higher than usual, are guaranteed preferential maintenance, free replacement of individual components during the modernization of production, sale of spare parts for reduced prices, etc.). In some cases, higher prices for “green” goods and services can be offset at the buyer's level with targeted subsidies, preferential taxation, and other compensation mechanisms on behalf of the state or local authorities.

Thus, the main methodological moment determining the pricing policy in this case is the fact that the property of “environmental friendliness” of a product (or service) is not a direct consumer demand here, but only its additional (concomitant) property, for which the buyer, strictly speaking is not required to pay. Therefore, by setting higher prices (caused by additional costs) for “green” goods and services, the manufacturer must clearly present and “work through” all possible mechanisms for off-price compensation of production costs. The state and local authorities - the subjects and guarantors of environmental policy at the state and regional levels, are called upon to play a key role in the implementation of these mechanisms.

Conclusions and perspectives of further research. Under conditions of high anthropogenic pressure on the environment, economists are conducting research to approximate the real assessment of natural resources, to increase the "competitiveness" of natural resource potential. Therefore, the issues of marketing space in the economy of experience, taking into account the environmental component, should be addressed taking into account the pricing policy of natural resources. Here, a very important point is the economic and environmental accounting of the consequences of decisions made at each link of the natural-product vertical. Therefore, the higher the economic value of natural resources, the greater the likelihood of effective environmental-balanced design and software decisions. At the moment, a fundamentally new environmental policy of the state is needed, which would clearly define the strategy and tactics for improving relations between society, production and nature, the optimal combination of environmental, economic and marketing positions. In this regard, multidimensional studies of marketing systems that are part of integrated socio-ecological-economic systems, combined by flows of information, matter and energy, are necessary.

With the right strategy for positioning a service-experience, an impression is created that allows consumers to interact with the company on a more personal, emotional level, which is the goal of the experience economy. Moreover, marketing technologies increase awareness of both the company and the products or services that it offers.

ЛИТЕРАТУРА

1. Графский Михаил, Барсуков Андрей Экономика впечатлений помогает продавать больше и дороже. – Режим доступа до сайту: https://www.clientbridge.ru/blog/ekonomika-vpechatleniy/

2. Джоббер Д. Принципы и практика маркетинга: уч. пос.:пер. с англ. / Издательский дом «Вильямс», 2000. 688 с.

3. Джозеф Пайн, Джеймс Гилмор. Экономика впечатлений Режим доступа до сайту:http://www.management.com.ua/qm/qm242.html

4. Комарова К.О. Феномен экономики впечатления. Международный студенческий научный вестник. 2015. № 4-2.; – Режим доступа до сайту: http://www.eduherald.ru/ru/article/view?id=13481.

5. Liozu S. Industrial pricing orientation: The organizational transformation to value-based pricing. /Liozu S., Boland R., Hinterhuber A., Perelli S. // Paper presented at First International Conference on Engaged Management Scholarship, June 2, 2011. – Режим доступа до сайту:http://ssrn.com/abstract=1839838

6. Liozu S. M., Pricing orientation, pricing capabilities, and firm performance./ Liozu, S. M.,Hinterhuber, A. // Management Decision, - 2013. - 51(3), 594–614.

7. Malhotra N. K., Birks D., Wills P. Marketing research: Applied approach (4th ed.). //New York: Pearson. 2012.

8. Payne A., Frow P. Developing superior value propositions:Astrategic marketing imperative // Journal of Service Management. 2014. 25(2), 213–227.

9. Пекар В. Введение в экономику впечатлений. Режим доступа до сайту: http://pekar.in.ua/ExperienceEconomics.htm

10. Ролф Йенсен Общество мечты. Стокгольмская школа экономики в Санкт-Петербурге. 2002. – Режим доступа до сайту: https://www.ozon.ru/context/detail/id/1225709/

11. Тоффлер Э. Шок будущего: Пер. с англ. М.: «Издательство АСТ», 2002. 557 с. http://yanko.lib.ru/books/cultur/toffler-future_shock-ru-l.pdf

12. Б. Шмитт, Д. Роджерс, К. Вроцос Бизнес в стиле шоу. Маркетинг в культуре впечатлений. 2003. – Режим доступа до сайту: https://www.e-reading.club/book.php?book=70398

13. Humarova N.I., Vernihorova N. V. Inclusiveness in natural use in case of the reserved fund // Економічні інновації: зб. наук. праць. Одеса, 2019. Т. 21.Вип. 2 (71). С. 150-161 Режим доступа до сайту:I http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/25353

14. Экология и экономика природопользования / Под ред. Э.В. Гирусова, В.Н. Лопатина. 2-е изд. М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. 519 с.

REFERENCES

1. Grafskiy, M. & Barsukov, A. E*konomika vpechatleniy pomogayet prodavat' bol'she i dorozhe* [The economy of impressions helps sell more and more expensive.]. Retriever from: https://www.clientbridge.ru/blog/ekonomika-vpechatleniy/ [in Russian].

2. Dzhobber D. (2016) Printsipy i praktika marketinga: uch. pos.:per. s angl. [*Principles and practice of marketing: uch. village: Per. from English*]. Izdatel'skiy dom «Vil'yams». 688 s. [in Russian].

3. Payn, D. & Gilmor, D. *Ekonomika vpechatleniy* [Economy of impressions] Retriever from:: http://www.management.com.ua/qm/qm242.html [in Russian].

4. Komarova, K.O. (2015). Fenomen ekonomiki vpechatleniya. *International Student Scientific – Mezhdunarodnyy studencheskiy nauchnyy vestnik*. 4-2. Retriever from:http://www.eduherald.ru/ru/article/view?id=13481. [in Russian].

5. Liozu S., Boland R., Hinterhuber A., & Perelli S. (2011). Industrial pricing orientation: Theorganizational transformation to value-based pricing. Paper presented at First International Conference on Engaged Management Scholarship, June 2, 2011. Available at SSRN: http://ssrn.com/abstract=1839838 [in English]

6. Liozu S. M., & Hinterhuber A. (2013). Pricing orientation, pricing capabilities, and firm performance.Management Decision, 51(3), 594–614. [in English]

7. Malhotra N. K., Birks D., & Wills P. (2012). Marketing research: Applied approach (4th ed.).New York: Pearson. [in English]

8. Payne A., & Frow P. (2014). Developing superior value propositions:Astrategic marketing imperative.Journal of Service Management, 25(2), 213–227. [in English]

9. Pekar, V. *Vvedeniye v ekonomiku vpechatleniy* [Introduction to the Economics of Impressions]. URL: http://pekar.in.ua/ExperienceEconomics.htm [in Russian].

10. Yyensen, R. (2002). *Obshchestvo mechty* [Dream Society]. Stokgol'mskaya shkola ekonomiki v Sankt-Peterburge. Retriever from:https://www.ozon.ru/context/detail/id/1225709/ [in Russian].

11. Toffler, E. (2002). *Shok budushchego* [Shock of the future]: Per. s angl. M.: «Izdatel'stvo ACT». 557 p. Retriever from: http://yanko.lib.ru/books/cultur/toffler-future_shock-ru-l.pdf [in English].

12. Shmitt, B., Rodzhers, D. & Vrotsos, K. (2003). *Biznes v stile shou. Marketing v kul'ture vpechatleniy* [Business in the style of the show. Marketing in a culture of experience]. Retriever from:https://www.e-reading.club/book.php?book=70398 [in Russian].

13. Humarova, N.I. & Vernihorova, N.V. (2019). Inclusiveness in natural use in case of the reserved fund. *Ekonomichni innovatsii – Economic Innovation* : zb. nauk. prats. Odesa,. T. 21, Vyp. 2 (71). pp. 150-161. Retriever from: http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/25353 [in English].

14. Ekologiya i ekonomika prirodopol'zovaniya / Pod red. E.V. Girusova, V.N. Lopatina. (2002) [*Ecology and Economics of Nature Use*]. M .: UNITY-DANA. 519 p. [in Russian].

УДК 005.51:658.7 https://doi.org/10.31520/ei.2020.22.1(74).140-151
JEL D 20, L 23, M 11, M 31

ТРУШКІНА Н.В.
канд. екон. наук
старший науковий співробітник
Інститут економіки промисловості НАН України
вул. Марії Капніст, 2, м. Київ, 03057
E-mail: trushkina@nas.gov.ua
ORCID: 0000-0002-6741-7738

МАТЕРІАЛЬНІ ПОТОКИ В ЛОГІСТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Актуальність. *У сучасних умовах господарювання логістична діяльність підприємств потребує трансформації підходів до управління матеріальними потоками. Постійні зміни ринкової ситуації вимагають від підприємств здійснювати аналіз кон'юнктури ринку, удосконалювати процеси управління запасами, впроваджувати якісно нові форми роботи з постачальниками матеріальних ресурсів, а також механізми реалізації готової продукції різним категоріям споживачів. Вирішення вищевказаних проблем обумовлюєнеобхідність розробки комплексу заходів з удосконалення управління матеріальними потоками на підприємствах з метою зростання рівня логістичного обслуговування споживачів та скороченнявитрат на логістичну діяльність у результаті зниження витрат на матеріально-технічне забезпечення та збутову діяльність. У науковій літературі з проблем логістики спостерігається різноманіття визначень терміна «матеріальний потік», які запропоновано вченими різних наукових шкіл Одні вчені розуміють матеріальний потік як сукупність товарно-матеріальних цінностей; інші – продукцію; треті – потік різних видів ресурсів; четверті – процес послідовного формування та перетворення в просторі та часі предметів праці тощо. У зв'язку з цим виникла необхідність узагальнити й систематизувати теоретичні підходи до сутності й змісту поняття «матеріальний потік».*

Мета та завдання. *Метою статті є обґрунтування застосування комплексного підходу до визначення змісту терміна «матеріальний потік підприємства». Для досягнення поставленої мети визначено такі наукові завдання: проаналізувати, узагальнити й систематизувати існуючі наукові підходи до визначення сутності матеріального потоку підприємства; надати авторське трактування цього поняття.*

Для вирішення поставлених наукових завдань використано методи аналізу й синтезу, критичного аналізу та порівняння, узагальнення, класифікації, структурно-логічний метод, системний підхід.

Результати. *Узагальнено різноманітні наукові погляди до формулювання матеріального потоку підприємства, які умовно систематизовано за 10 класифікаційними ознаками: ключова категорія теорії логістичного менеджменту; об'єкт управління логістичною діяльністю; сукупність товарно-матеріальних цінностей; множина елементів (ресурси, матеріали, обладнання, готова продукція, відходи); сукупність різних товарів, що рухаються від постачальників до споживачів; продукція у речовій формі; сукупність матеріальних запасів; потік різних видів ресурсів; сукупність логістичних операцій, процесів, ланок; предмети праці. Обґрунтовано доцільність застосування комплексного підходу до визначення терміна «матеріальний потік», який дає можливість відобразити безперервний рух сукупності необхідних видів ресурсів (матеріальні ресурси, продукція незавершеного виробництва, виробничі та товарні запаси, готова продукція, промислові відходи) на підприємстві при послідовному здійсненні всього переліку процесів логістичної діяльності (матеріально-технічне забезпечення, складування матеріальних ресурсів, виробництво продукції, формування виробничих і товарних запасів, обслуговування різних категорій споживачів, транспортування та збут готової продукції, рециклінг промислових відходів).*

Висновки. *Новизна авторського трактування матеріального потоку полягає у тому, що це визначення є достатньо комплексним і відображає безперервний рух сукупності необхідних видів ресурсів на промисловому підприємстві при послідовному здійсненні всього переліку процесів логістичної діяльності. Встановлено, що це сприятиме одержанню синергетичного ефекту за рахунок скорочення витрат на організацію логістичної діяльності, підвищення якості логістичного сервісу й рівня обслуговування різних категорій споживачів, оптимізації рівня запасів та зростання рівня прибутковості підприємства від реалізації готової продукції.*

Ключові слова: *підприємство, логістична діяльність, матеріальний потік, наукові підходи, класифікаційні ознаки, систематизація, комплексний підхід, складові ефекту.*

TRUSHKINA N. V.
Candidate of Economic Sciences
Senior Research Fellow

Institute of Industrial Economics of NAS of Ukraine
2 Maria Kapnist Str., Kyiv, Ukraine, 03057
E-mail: trushkina@nas.gov.ua
ORCID: 0000-0002-6741-7738

MATERIAL FLOWS IN LOGISTICS ACTIVITIES OF THE ENTERPRISE: TEORETICAL ASPECT

Topicality. *In today's economic environment, logistic activity of enterprises requires transformation of approaches to material flow management. Constant changes in the market situation require enterprises to analyze the market conditions, improve inventory management processes, introduce qualitatively new forms of work with suppliers of material resources, as well as mechanisms for selling finished products to different categories of consumers. Solving the above problems causes the need to develop a set of measures to improve the management of material flows at enterprises in order to increase the level of logistics services to consumers and reduce the cost of logistics activities as a result of lowering the costs of logistics and marketing activities.*

In the scientific literature on logistics, there is a variety of definitions of the term «material flow», which is proposed by scientists from different scientific schools. Some scientists understand the material flow as a set of inventory; others – products; the third – the flow of different types of resources; fourth – the process of sequential formation and transformation in space and time of objects of labor, etc. In this connection, it became necessary to generalize and systematize theoretical approaches to the essence and content of the concept of «material flow».

Aim and tasks. *The aim of this study is to substantiate the application of a comprehensive approach to the definition of the meaning of the term «material flow of the enterprise». To achieve this goal, the following scientific tasks have been defined: to analyze, summarize and systematize existing scientific approaches to determining the essence of material flow of the enterprise; provide an author's interpretation of the concept.*

Methods of analysis and synthesis, critical analysis and comparison, generalization, classification, structural-logical method, system approach were used to solve the set scientific problems.

Research results. *Generalized various scientific views to formulate the material flow of the enterprise, which is conditionally systematized according to 10 classification features: a key category of logistics management theory; the object of logistics management; set of inventory; set of elements (resources, materials, equipment, finished goods, waste); a set of different goods moving from suppliers to consumers; production in kind; a set of inventories; flow of different types of resources; set of logistic operations, processes, links; objects of work. The feasibility of applying a comprehensive approach to the definition of the term «material flow», which makes it possible to reflect the continuous movement of the set of necessary types of resources (material resources, production of work in progress, production and inventory, finished products, industrial waste) at the enterprise in the consistent implementation of the entire list of processes logistic activities (logistical support, storage of material resources, production of products, formation of production and commodity stocks, serve different customer categories, transportation and marketing of finished products, recycling of industrial waste).*

Conclusion. *The novelty of the author's interpretation of the material flow is that this definition is quite complex and reflects the continuous movement of the set of necessary types of resources at an industrial enterprise with the consistent implementation of the entire list of processes of logistics activities. It is established that it will help to obtain synergetic effect by reducing the costs of organizing logistics activities, improving the quality of logistics services and the level of service of different categories of consumers, optimizing the level of inventories and increasing the level of profitability of the enterprise from the sale of finished products.*

Key words: *the enterprise, logistics activities, material flow, scientific approaches, classification features, systematization, complex approach, components of effect.*

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Трансформація логістичної діяльності підприємств вимагає появи нових вимог до системи управління та її окремих підсистем, однією з яких є управління матеріальними потоками. Як **зазначають провідні вчені Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН** України, «…логістика під тиском ринкових трансформацій поступово набуває ринкових ознак…» [1]. При цьому сучасна теорія звертає увагу на необхідність істотного зниження на ринках реального сектору логістичних витрат, що виникають під час руху товару чи послуги від місця виробництва до кінцевого споживача [2, с. 113].

З огляду на те, що на даний час є безліч визначень терміна «матеріальний потік», які запропоновано вченими різних наукових шкіл, виникла необхідність їх систематизації з метою уточнення його змісту. Це є першочерговим етапом проведення наукових досліджень з проблем управління матеріальними потоками як об'єкта логістичної діяльності підприємств різних галузей з урахуванням їх специфіки.

Аналіз останніх публікацій по проблемі. Вивченням питань, пов'язаних з розвитком наукових підходів (системного, інтегрованого, логістичного тощо) в теорії управління підприємствами займаються: A.K.C. Beresford, S.J. Pettit, W. Whittaker [3]; A. Gunasekaran [4]; L. Huemer [5]; Ж.-Ж. Ламбен (J.-J. Lamben) [6]; P. Blaik [7]; P. Kotler, K.L. Keller [8]; П.Р. Мэрфи, Д.Ф. Вуд (Paul R. Murphy, Donald F. Wood) [9]; Д. Дж. Бауэрсокс, Д. Дж. Клосс (Bowersox Donald J., Closs David J.) [10]; H. Dźwigoł [11-13]; A. Kwilinski [14-15] та інші.

Теоретичні та прикладні аспекти раціоналізації управління матеріальними потоками підприємств відображені в роботах багатьох зарубіжних і вітчизняних науковців, зокрема: K. Kosi, A. Torma [16]; Дж. Р. Стока, Д.М. Ламберта (J.R. Stock, D.M. Lambert) [17]; J. Jiang, Yu. Zhu [18]; S. Xu [19]; М.Ю. Ваховської [20]; М. Григорак [21]; Є. Крикавського [22]; J.B. Krolczyk [23].

Багато уваги дослідниками й фахівцями-практиками приділено формулюванню змісту поняття «матеріальний потік»; класифікації видів матеріальних потоків; розробці пропозицій щодо підвищення ефективності управління матеріальними потоками на підприємствах різних видів економічної діяльності з урахуванням їх особливостей; визначенню складових ефекту від їх реалізації в практичній діяльності підприємств. Український вчений В. Лисюк [2] наголошує на необхідності подальшого роз'яснення сутності введеного в науковий обіг терміна «трансформація матеріальних потоків».

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз існуючих теорій логістичного менеджменту дозволив встановити відсутність єдиного підходу та розуміння категорії «матеріальний потік підприємства». Одні вчені пропонують розглядати матеріальний потік як сукупність товарно-матеріальних цінностей; інші – як продукцію; треті – як потік різних видів ресурсів. Існує погляд на матеріальний потік як на сукупність різних товарів, які здійснюють рух від постачальників до споживачів, або процес послідовного формування та перетворення в просторі та часі предметів праці. Ряд науковців стверджує, що поняття «матеріальний потік» узагальнює безперервність зміни і переміщення продуктів праці у сфері обігу й виробництва. Деякі вчені вважають, що матеріальний потік є взаємопов'язаною особливим чином сукупністю логістичних операцій, процесів, ланок і предметів.

Разом з тим, незважаючи на таку пильну увагу до окресленої проблеми з боку вчених, актуальним і необхідним залишається проведення подальших наукових досліджень у напрямі уточнення сутності й змісту цього терміна з використанням комплексного підходу. Все це значною мірою обумовило вибір теми даного дослідження та його цільову спрямованість.

Формулювання цілей дослідження (постановка завдання). В даному дослідженні пропонується обґрунтувати комплексний підхід до визначення змісту терміна «матеріальний потік підприємства». Для досягнення поставленої мети визначено *такі наукові завдання:* проаналізувати, узагальнити й систематизувати існуючі наукові підходи до визначення сутності матеріального потоку підприємства; надати авторське трактування цього поняття.

У статті передбачено використання методів аналізу й синтезу, критичного аналізу та порівняння, узагальнення, класифікації, системного підходу, структурно-логічного методу.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Ефективне функціонування підприємства в сучасних умовах господарювання вимагає реалізації системи управління логістичною діяльністю для забезпечення оптимальної координації взаємопов'язаних матеріальних потоків.

Слід відзначити, що нині відсутнє єдине бачення поняття «матеріальний потік» і його основних складових. Як свідчить аналіз спеціальної літератури, наукові погляди вчених на сутність матеріального потоку є достатньо різними (*табл.*).

Таблиця 1

Трактування матеріального потоку, які запропоновано різними науковими школами

Визначення	Джерела
1	*2*
Маса різноманітних ресурсів, товарно-матеріальних цінностей, що перебуває в постійному русі впродовж певного періоду	[24, с. 15]
Сукупність товарно-матеріальних цінностей, які розглядаються на часовому інтервалі в процесі застосування до них різних логістичних операцій	[25, с. 235; 26, с. 37; 27, с. 41]
Матеріальні цінності (ресурси, напівфабрикати, готова продукція), які розглядаються в процесі додатку до них різних логістичних і/або технологічних операцій	[28, с. 102]

Продовження Таблиці 1

1	2
функціональних підсистем та відносяться до визначеного часового інтервалу	
Рух вантажів, деталей, товарно-матеріальних цінностей, що розглядається в процесі застосування до них різних логістичних операцій та віднесення до часового інтервалу	[29, с. 22]
Сукупність сировини, матеріалів, напівфабрикатів, які у вигляді предметів праці надходять від постачальників до виробничих підрозділів і, перетворюючись там на готові продукти праці, через канали розподілу доводяться до споживачів	[29, с. 354]
Об'єкт логістичних операцій і логістичних функцій	[30, с. 58]
Сукупність сировини, матеріалів, складових частин, напівфабрикатів, готових виробів, що рухаються від постачальників через виробничі та (чи) дистрибуційні організації (підрозділи) до споживачів	[30, с. 58]
Рух та зберігання матеріалів і товарів, які починаються з транспортування від постачальників сировини, матеріалів, напівфабрикатів, комплектуючих виробів і закінчується післяпродажним сервісом для споживачів	[31, с. 35]
Продукція (у вигляді вантажів, деталей, товарно-матеріальних цінностей), що розглядається у процесі застосування до неї різних логістичних (транспортування, складування тощо) і/або технологічних операцій і віднесена до певного тимчасового інтервалу	[32, с. 75]
Матеріальний потік здійснюється у процесі постачання (ресурсне забезпечення), виробництва продукції, збуту та переміщення (транспортування) вантажу	[33, с. 15]
Формою існування матеріального потоку є рух конкретних видів ресурсів (матеріальні ресурси, незавершене виробництво, готова продукція) в процесах постачання, виробництва та збуту	[34, с. 8]
Взаємозв'язки усіх процесів й операцій, пов'язаних з добуванням, обробкою, переробкою, складуванням, транспортуванням і розподілом вантажів у сфері матеріального виробництва, на промислових підприємствах, в цехах, на виробничих дільницях	[35, с. 18]
Взаємопов'язаний ланцюг процесів, ланок і предметів, починаючи з видобутку, переробки та закінчуючи споживанням (або перерозподілом) товарів (послуг) у рамках установлених цілей	[36, с. 48]
Процес послідовного формування і перетворення в просторі та часі предметів праці, який цілеспрямовано інтегрується сукупними відносинами системи і включає етапи руху (проектно-конструкторські, експериментальні, виробничо-технологічні, комерційні, транспортні, вантажні процеси) та статики (зберігання запасів предметів праці, готових виробів, резервів засобів праці тощо)	[37, с. 242]
Сукупність предметів праці, які мають уречевлену форму (починаючи від їх добування і закінчуючи доставкою кінцевому споживачеві), існують в межах логістичної системи «виробництво – обіг – споживання», сприймаються як єдине ціле, розглядаються при застосуванні до них логістичних операцій в певному часовому інтервалі, знаходяться у стані руху	[38, с. 37]
Фіксований параметр під час здійснення логістичних операцій для заданого моменту часу	[39, с. 271]
Організована маса матеріальних ресурсів	[40, с. 107]
Об'єкт логістичного управління, що сприяє інтеграції елементів логістичної системи в чітко функціонуючий механізм	[40, с. 107]
Сукупність сировини, матеріалів, складових частин, напівфабрикатів, готових виробів	[41, с. 69]
Матеріальні ресурси, незавершене виробництво і готова продукція у стану руху, до яких застосовуються види логістичної діяльності, пов'язані з фізичним переміщенням у просторі: навантаженням, розвантаженням, затарюванням, перевезенням, сортуванням, консолідацією, розукрупненням тощо	[42, с. 95]
Рух сировини, матеріалів, деталей, напівфабрикатів, товарно-матеріальних цінностей, що розглядається в процесі технологічних операцій з отримання, обробки та переробки, складування, транспортування та розподілу вантажів у процесі	[43, с. 94]

Кінець Таблиці 1

виробництва	
Сукупність ресурсів усіх найменувань, що надходять від джерела до споживачів готової продукції і пов'язаний з рухом виробничо-речових елементів через фази постачання, виробництва і збуту	[43, с. 94]
Матеріальні ресурси, незавершене виробництво, готова продукція, які знаходяться у стані руху та до яких застосовуються логістичні операції або функції, що пов’язані з фізичним переміщенням у просторі	[44, с. 54]
Основний об’єкт логістичної діяльності та управління в логістичному менеджменті	[45, с. 246]
Не в динамічному стані (на певному часовому інтервалі), а в статичному (у певний момент часу) виступає у формі матеріального запасу	[45, с. 246]
Множина елементів, що включає ресурси, матеріали, обладнання, готову продукцію, відходи	[46, с. 262]
Сукупність матеріальних запасів, що просуваються логістичною системою підприємства у процесі застосування до неї логістичних і/або технологічних операцій (транспортування, складування, вантажопереробка, логістичний сервіс, рециклінг, утилізація) у функціональних підсистемах постачання, підтримки виробництва та збуту протягом часового інтервалу	[47, с. 101]

Складено автором.

Зокрема, група науковців розуміє матеріальний потік як сукупність товарно-матеріальних цінностей, які розглядаються в процесі застосування до них різних логістичних операцій: навантаження, розвантаження, перевезення, складування, тобто процеси, які пов’язано з фізичним переміщенням товарно-матеріальних цінностей у просторі. До товарно-матеріальних цінностей відносяться матеріальні ресурси, продукція незавершеного виробництва, напівфабрикаті, готові вироби, які перебувають у стані постійного руху. Визначення матеріального потоку як сукупності товарно-матеріальних цінностей значно розширює зміст даного терміна.

Також у науковій літературі існує погляд учених на таке трактування терміна «матеріальний потік», як сукупність різних товарів, які рухаються у межах логістичної системи від постачальників через виробничі підрозділи до споживачів. Під сукупністю різних товарів розуміється сировина, матеріали, напівфабрикати, готова продукція, які здійснюють рух у процесі матеріально-технічного забезпечення, виробництва, транспортування та збуту. Серед процесів логістичної діяльності на підприємстві вченими не розглянуто процеси формування виробничих і товарних запасів та обслуговування споживачів.

Рядом науковців матеріальний потік сформульовано як продукцію у речовій формі, яка розглядається в процесі застосування до неї різних логістичних операцій у заданому часовому інтервалі. Однак, як стверджує Н. Селезньова [38, с. 37], тлумачення матеріального потоку у вигляді продукції не можна застосовувати, бо воно не відображає рух, динамізм, які властиві самому потоку, а характеризує певний статичний стан, нагромадження готової продукції.

Автор даної статті вважає, що визначення матеріального потоку як продукції повністю не розкриває його сутності, оскільки не враховується рух усіх видів ресурсів, а також не включається весь перелік процесів логістичної діяльності, а лише – процеси транспортування, навантаження, розвантаження та складування.

Низка вчених наголошує, що матеріальний потік у господарській діяльності – це потік різних видів ресурсів у процесі здійснення матеріально-технічного забезпечення, виробництва, перевезення та збуту. При цьому дослідниками до ресурсів не віднесено запаси готової продукції, а до процесів логістичної діяльності включено лише постачання, виробництво, транспортування та збут. У вищенаведених визначеннях матеріального потоку відсутній процес формування виробничих і товарних запасів.

Досить узагальненого бачення дотримуються ті вчені, які вважають, що матеріальний потік включає взаємопов’язану особливим чином сукупність логістичних операцій, процесів, ланок і предметів, під якою вони розуміють взаємозв’язки всіх операцій, які пов’язано з добуванням, обробкою, переробкою, складуванням, транспортуванням, розподілом і споживанням продукції. Варто зазначити, що ці формулювання матеріального потоку не відображають постійний динамічний рух, який є характерним для потоку. Не можна погодитися з науковцями А. Кальченко та В. Кривещенко,

які визначають матеріальний потік як «взаємозв'язки усіх процесів й операцій…», тому що сам процес вже включає перелік взаємопов'язаних операцій (дій).

Група дослідників під матеріальним потоком розуміє предмети праці, які безперервно змінюються та перебувають у стані руху в межах логістичної системи «виробництво – обіг – споживання». У роботі [38], аналізуючи наукові джерела з логістики, у яких учені визначають «матеріальний потік» як сукупність засобів виробництва, які являють собою засоби та предмети праці, що використовуються в процесі виробництва матеріальних благ, Н. Селезньова зазначає, що засоби праці, тобто предмети праці, які використовуються для виготовлення товарів та надання послуг, навряд чи можна прирівняти до матеріального потоку.

Автор даної статті не погоджується з думками науковців, які розглядають матеріальний потік як сукупність предметів праці, оскільки під предметами праці розуміється лише частина засобів виробництва, яку використовують у виробничому процесі (сировина, матеріали, паливо, енергія). При трактуванні цих визначень не враховано таку особливість матеріального потоку, як постійний рух і його динамічний розвиток.

Узагальнюючи підходи польських учених, провідний вчений Є. Крикавський [48] зазначає, що матеріальний потік у межах підприємства проходить такі фази трансформації: постачання вхідними матеріалами (сировиною, допоміжними матеріалами, складовими частинами); виробництво як процес виготовлення із вхідних матеріалів, отриманих на межі фази постачання, готових виробів, замінних частин тощо; збут (дистрибуцію) готових виробів, замінних частин як певних продуктів в каналах розподілу із доведенням їх до межі (компетенції) системи; утилізацію та переробку відпрацьованих виробів, виробничих відходів, тари й упаковки, тобто фазу рециклювання або повторного використання у виробничому процесі частин матеріального потоку. Таким чином, Є. Крикавський доповнив перелік процесів логістичної діяльності на підприємстві, включивши до нього процес утилізації та переробки виробничих відходів.

У наукових джерелах [44, 49] використовуються дефініції «матеріальний потік промислового підприємства» і «матеріальний потік торговельного підприємства», виходячи з специфіки їх діяльності. О. Бондаренко у роботі [49] відмічає, що матеріальний потік промислового підприємства має включати матеріальні ресурси, незавершене виробництво, готову продукцію, які знаходяться у стані руху та до яких застосовуються логістичні операції або функції, що пов'язані з фізичним переміщенням у просторі», а матеріальний потік торговельного підприємства має враховувати лише товари, які знаходяться у стані руху та до яких також застосовуються логістичні операції або функції, що пов'язані з фізичним переміщенням у просторі. При цьому при визначенні матеріального потоку на промисловому підприємстві О. Бондаренко розглядає не всі види ресурсів, а тільки матеріальні ресурси, незавершене виробництво, готову продукцію. Під логістичними процесами він розуміє лише збут готової продукції.

Отже, у результаті проведеного дослідження узагальнено безліч існуючих наукових точок зору до трактування матеріального потоку підприємства (*рис. 1*).

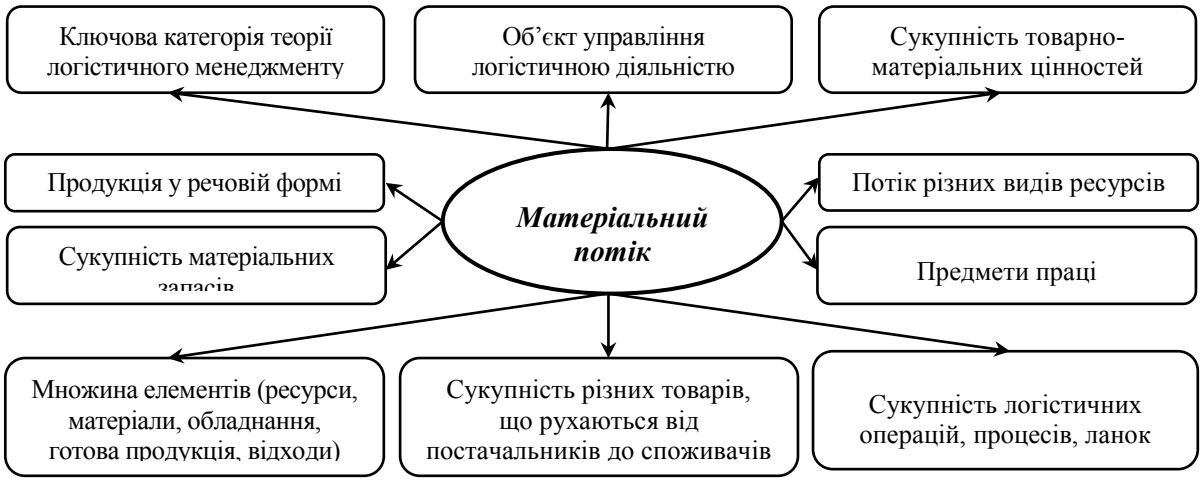

Рис. 1. Систематизація наукових підходів до визначення поняття «матеріальний потік» *(запропоновано автором)*

Базуючись на концептуальних положеннях і власних результатах дослідження [50-51], запропоновано авторське формулювання терміна «матеріальний потік» як безперервного постійного руху сукупності всіх видів ресурсів (матеріальні ресурси, продукція незавершеного виробництва, виробничі та товарні запаси, готова продукція, промислові відходи) при здійсненні взаємопов'язаних, послідовно виконуваних у єдиному комплексі процесів логістичної діяльності (матеріально-технічне забезпечення, складування матеріальних ресурсів, виробництво продукції, формування виробничих і товарних запасів, обслуговування різних категорій споживачів, транспортування та збут готової продукції, рециклінг промислових відходів) з метою скорочення логістичних витрат, підвищення якості обслуговування різних категорій споживачів, оптимізації рівня запасів та зростання рівня прибутковості підприємства від реалізації продукції (*рис. 2*).

Висновки та перспективи подальших досліджень. У роботі проаналізовано й узагальнено різноманітні наукові погляди до формулювання матеріального потоку підприємства, які умовно систематизовано за 10 класифікаційними ознаками: ключова категорія теорії логістичного менеджменту; об'єкт управління логістичною діяльністю; сукупність товарно-матеріальних цінностей; множина елементів (ресурси, матеріали, обладнання, готова продукція, відходи); сукупність різних товарів, що рухаються від постачальників до споживачів; продукція у речовій формі; сукупність матеріальних запасів; потік різних видів ресурсів; сукупність логістичних операцій, процесів, ланок; предмети праці.

Обґрунтовано доцільність застосування комплексного підходу до визначення терміна «матеріальний потік», який дає можливість відобразити безперервний рух сукупності необхідних видів ресурсів (матеріальні ресурси, продукція незавершеного виробництва, виробничі та товарні запаси, готова продукція, промислові відходи) на підприємстві при послідовному здійсненні всього переліку процесів логістичної діяльності (матеріально-технічне забезпечення, складування матеріальних ресурсів, виробництво продукції, формування виробничих і товарних запасів, обслуговування різних категорій споживачів, транспортування та збут готової продукції, рециклінг промислових відходів). Це дозволить одержати синергетичний ефект за рахунок скорочення витрат на організацію логістичної діяльності, підвищення якості логістичного сервісу й рівня обслуговування різних категорій споживачів, оптимізації рівня запасів та зростання рівня прибутковості підприємства від реалізації готової продукції.

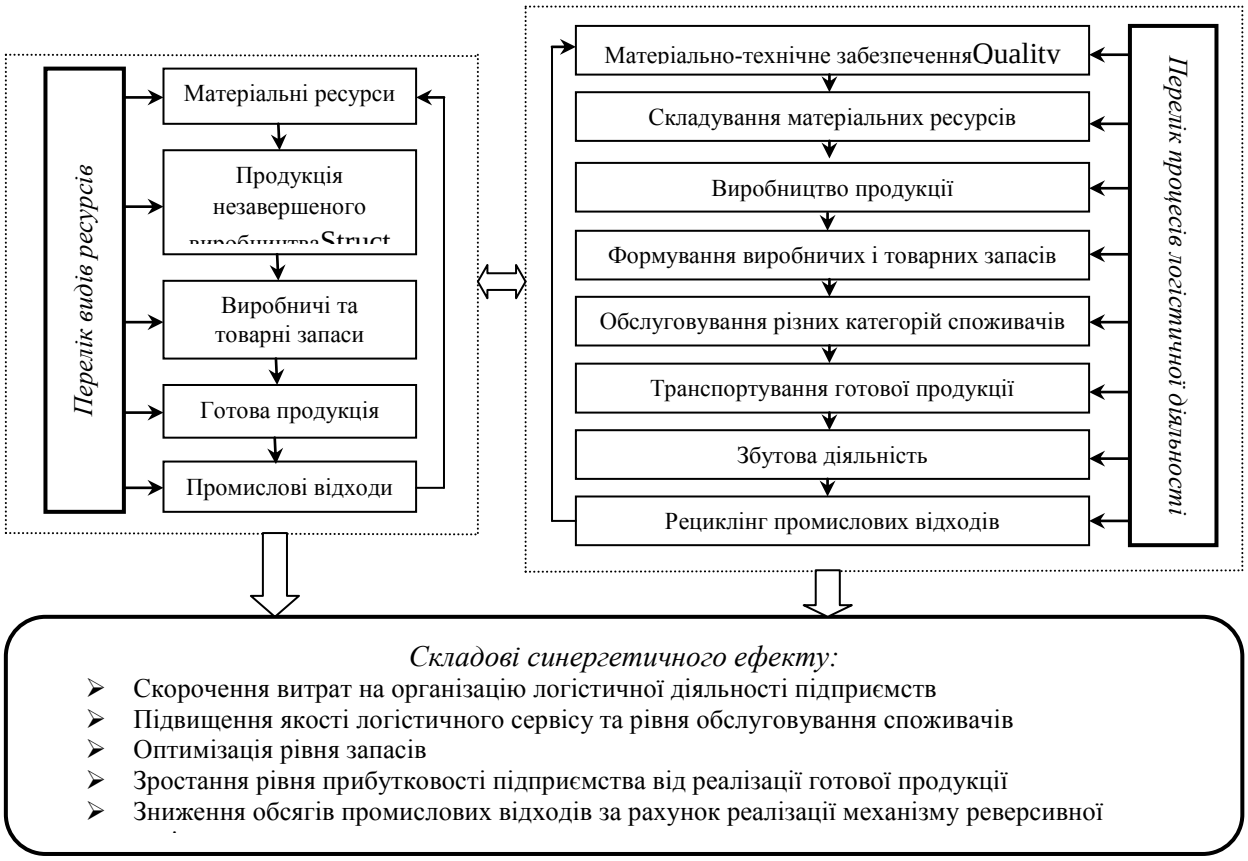

Рис. 2. Основні елементи матеріального потоку підприємства *(запропоновано автором)*

Практична значущість дослідження полягає в тому, що результати дослідження можна використовувати при проведенні подальшої науково-дослідної роботи з уточнення понятійно-категоріального апарату з проблем управління логістичною діяльністю підприємств, який має відповідати сучасним умовах економічного розвитку.

Перспективи подальших розробок у даному напрямі. У подальшому планується визначити зміст термінів «управління матеріальними потоками на підприємстві» та «система управління матеріальними потоками на підприємстві». Розробити організаційно-економічний механізм управління матеріальними потоками на підприємстві та рекомендації щодо трансформації матеріальних потоків в умовах інформаційної економіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буркинський Б.В., Лисюк В.М. та ін. Логістика товарного ринку: монографія / за ред. Б.В. Буркинського, В.М. Лисюка. – Одеса : ІПРЕЕД НАН України, 2018. – 244 с.
2. Лисюк В.М. Теорія розвитку ринкової логістики у просторовому та часовому вимірі / В.М. Лисюк // Економічні інновації: зб. наук. праць. – Одеса : ІПРЕЕД НАН України, 2019. – Т. 21. – Вип. 4(73). – С. 113-124.
3. Beresford A.K.C. Improving supply chain performance through quality management in a global distribution environment / A.K.C. Beresford, S.J. Pettit, W. Whittaker // International Journal of Services and Operations Management. – 2005. – Vol. 1. – No. 1. – P. 75-89. doi: 10.1504/IJSOM.2005.006319.
4. Gunasekaran A. Editorial: New service and manufacturing environments: challenges for operations management researchers and practitioners / A. Gunasekaran // International Journal of Services and Operations Management. – 2005. – Vol. 1. – No. 1. – P. 1-6. doi: 10.1504/IJSOM.2005.006313.
5. Huemer L. Supply Management: Value creation, coordination and positioning in supply relationships / L. Huemer // Long Range Planning. – 2006. – Vol. 39. – No. 2. – P. 133-153. doi: 10.1016/j.lrp.2006.04.005.
6. Ламбен Ж.-Ж. Менеджмент, ориентированный на рынок / Ж.-Ж. Ламбен. – СПб. : Питер, 2007. – 800 с.
7. Blaik P. Logistyka. Koncepcja zintegrowanego zarzadzania / P. Blaik. – Warszawa : Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, 2010. – 480 s.
8. Kotler P. Marketing Management / P. Kotler, K.L. Keller. – 14th edition. – Upper Saddle River, New Jersey : Prentice Hall, 2014. – 720 p.
9. Мэрфи Пол Р. Современная логистика / Пол Р. Мэрфи, Дональд Ф. Вуд. – 8-е изд. – Москва : ООО «И.Д. Вильямс», 2017. – 720 с.
10. Бауэрсокс Дональд Дж. Логистика: интегрирования цепь поставок / Дональд Дж. Бауэрсокс, Дейвид Дж. Клосс. – 2-е изд. – Москва : Олимп-Бизнес, 2017. – 640 с.
11. Dźwigoł H. Business Management / H. Dźwigoł. – Oxford : Alpha Science International Ltd., 2015. 266 p.
12. Dźwigoł H. Scientific research methodology in management sciences / H. Dźwigoł, M. Dźwigoł-Barosz // Financial and credit activity: problems of theory and practice. – 2018. – Vol. 2. – No. 25. – P. 424-437.
13. Dźwigoł H. Research methods and techniques in new management trends: research results / H. Dźwigoł // Virtual Economics. – 2019. – Vol. 2(1). – P. 31-48. https://doi.org/10.34021/ve.2019.02.01(2).
14. Kwilinski A. Mechanism of modernization of industrial sphere of industrial enterprise in accordance with requirements of the information economy / A. Kwilinski // Marketing and Management of Innovations. – 2018. – Vol. 4. – P. 116-128. http://doi.org/10.21272/mmi.2018.4-11.
15. Kwilinski A. Mechanism for assessing the competitiveness of an industrial enterprise in the information economy / A. Kwilinski // Research Papers in Economics and Finance. – 2018. – Vol. 3(1). – P. 7-16. https://doi.org/10.18559/ref.2018.1.1.
16. Kosi K. Tracing material flows on industrial sites / K. Kosi, A. Torma // Periodica Polytechnica. Ser.: Management Sciences. – 2005. – Vol. 13. – No. 2. – P. 133-150.
17. Сток Дж. Р. Стратегическое управление логистикой / Дж. Р. Сток, Д.М. Ламберт. – Москва : ИНФРА-М, 2005. – 797 с.
18. Jiang J. Improvement of Material Flow in the Production and Supply Chain of ADB Products / J. Jiang, Yu. Zhu. – Stockholm : Royal Institute of Technology, 2008. – 83 p.
19. Xu S. The concept and theory of material flow / S. Xu // Information Systems Frontiers. – 2008. – No. 10(5). – P. 601-609. DOI: 10.1007/s10796-008-9113-4.

20. Ваховська М.Ю. Логістичні потоки: визначення, особливості, параметри / М.Ю. Ваховська // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Сер.: Логістика. – 2008. – № 623. – С. 22-28.

21. Григорак М.Ю. Логістичний менеджмент / М.Ю. Григорак, В.А. Кулик, Л.В. Костюченко. – Київ : Логос, 2013. – 268 с.

22. Крикавський Є.В. Матеріальні потоки у логістиці промислового підприємства: монографія / Є.В. Крикавський, Н.М. Васильців, В.А. Фалович. – Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2015. – 252 с.

23. Krolczyk J.B. Material flow optimization – a case study in automotive industry // J.B. Krolczyk, G.M. Krolczyk, S. Legutko, J. Napiorkowski, S. Hloch, J. Foltys, E. Tama // Technicki Vjesnik. – 2015. – Vol. 22. – No. 6. – P. 1447-1456. DOI: 10.17559/TV-20141114195649.

24. Економічна енциклопедія: У трьох томах. – Т. 3 / Редкол. С.В. Мочерний та інші. – Київ : Академія, 2002. – 952 с.

25. Пономарьова Ю.В. Логістика: навч. посіб. / Ю.В. Пономарьова. – 2-ге вид., перероб. та доп. – Київ : Центр навчальної літератури, 2005. – 328 с.

26. Таньков К.М. Виробнича логістика: навч. посіб. / К.М. Таньков, О.М. Тридід, Т.О. Колодизєва. – 2-ге вид., переробл. – Харків : ІНЖЕК, 2006. – 352 с.

27. Логістика: теорія і практика: навч. посіб. / А.С. Даниленко, О.М. Марченко, О.В. Шубравська, І.О. Бистрова та інші. – Київ : Хай-Тек Прес, 2010. – 408 с.

28. Губенко В.К. Логистическая централизация материальных потоков: теория и методология логистических распределительных центров: монография / В.К. Губенко. – Донецк : Ин-т экономики промышленности НАН Украины, 2007. – 495 с.

29. Логістика: теорія та практика: навч. посіб. / В.М. Кислий, О.А. Біловодська, О.М. Олефіренко, О.М. Смоляник. – Київ : Центр учбової літератури, 2010. – 360 с.

30. Крикавський Є.В. Логістика / Є.В. Крикавський. – Львів : Держ. ун-т «Львівська політехніка», 2004. – 447 с.

31. Окландер М.А. Логістика / М.А. Окландер. – Київ : Центр навчальної літератури, 2008. – 346 с.

32. Гаджинский А.М. Логистика / А.М. Гаджинский. – 20-е изд., перераб. и доп. – Москва : Дашков и К, 2012. – 484 с.

33. Перебийніс В.І. Транспортно-логістичні системи підприємств: формування та функціонування: монографія / В.І. Перебийніс, О.В. Перебийніс. – Полтава : РВЦ ПУСКУ, 2006. – 207 с.

34. Посилкіна О.В. Фармацевтична логістика: навч. посіб. / О.В. Посилкіна, Р.В. Са-гайдак, О.М. Яремчик, Г.В. Кубасова. – Харків : Вид-во Нац. фармацевтичного ун-ту: Золоті сторінки, 2007. – 232 с.

35. Кальченко А.Г. Логістика / А.Г. Кальченко, В.В. Кривещенко. – 2-е вид., без змін. – Київ : КНЕУ, 2008. – 472 с.

36. Омельченко В.Я. Управление материальными потоками в микроэкономике переходного периода: монография / В.Я. Омельченко, А.П. Омельченко, В.Г. Кузнецов. – Симферополь : Вебер, 2003. – 263 с.

37. Баранець Г.В. Проблеми оптимізації запасів підприємства та шляхи їх вирішення в логістичному менеджменті / Г.В. Баранець // Управление экономикой переходного периода: сб. науч. трудов. – Донецк : Ин-т экономики промышленности НАН Украины, 2006. – С. 241-249.

38. Селезньова Н.О. Розвиток теоретичних основ організації руху матеріального потоку / Н.О. Селезньова // Проблеми економіки й управління у промислових регіонах: зб. наук. праць: в 2 т. – Т. 2. Проблеми економіки й управління підприємствами промислових регіонів / Ін-т економіко-правових досліджень НАН України; відп. ред. В.К. Мамутов. – Запоріжжя : Запорізький нац. техн. ун-т, 2008. – С. 34-37.

39. Родников А.Н. Логистика: терминологический словарь / А.Н. Родников. – 2-е изд. – Москва : ИНФРА-М, 2000. – 352 с.

40. Гурч Л.М. Логістика / Л.М. Гурч. – Київ : Персонал, 2008. – 556 с.

41. Рудика В.І. Особливості управління матеріальними потоками коксохімічних підприємств / В.І. Рудика // Бізнес Інформ. – 2012. – № 7. – С. 68-74.

42. Логистика: полный курс MBA / В.В. Дыбская, Е.И. Зайцев, В.И. Сергеев, А.Н. Стерлигова; под ред. В.И. Сергеева. – Москва : Эксмо, 2013. – 944 с.

43. Шостак Л.В. Управління матеріальними потоками підприємства: передовий досвід / Л.В. Шостак // Молодий вчений. – 2014. – № 7(10). – С. 94-96.

44. Гарафонова О.І. Особливості потокового управління в логістичних системах промислових підприємств / О.І. Гарафонова // Науковий вісник Полісся. – 2015. – № 4(4). – С. 51-55.

45. Струк Н.Р. Матеріальні потоки як об'єкт логістичного управління / Н.Р. Струк // Наукові записки. Сер.: Економічні науки. – 2016. – № 2(53). – С. 244-250.

46. Хрутьба Ю.С. Фактори формування товарно-транспортних потоків підприємств із виробництва хліба, хлібобулочних і борошняних виробів / Ю.С. Хрутьба // Економіка і суспільство. – 2016. – Вип. № 5. – С. 260-266.

47. Кучмєєв О.О. Особливості управління матеріальними потоками в логістичних системах торговельних підприємств / О.О. Кучмєєв // Причорноморські економічні студії. – 2018. – Вип. 30-1. – С. 99-103.

48. Крикавський Є.В. Логістичні системи / Є.В. Крикавський, Н.В. Чорнописька. – Львів : Нац. ун-т «Львівська політехніка», 2009. – 264 с.

49. Бондаренко О.С. Сутність та значення матеріальних потоків у логістичному управління підприємствами / О.С. Бондаренко // Інвестиції: практика та досвід. – 2010. – № 7. – С. 53-56.

50. Залознова Ю.С. Теоретичні аспекти логістики: еволюція розвитку та сучасні підходи / Ю.С. Залознова, Н.В. Трушкіна // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Сер.: Економічні науки. – Кам'янець-Подільський: Медобори-2016, 2018. – Вип. 13. – С. 228-236.

51. Залознова Ю.С. Удосконалення управління матеріальними потоками на вугільному підприємстві / Ю.С. Залознова, Н.В. Трушкіна // Вісник економічної науки України. – 2018. – № 1 (34). – С. 36-41.

REFERENCES

1. Burkynskyi, B.V., Lisyuk, V.M. (Eds.) (2018). *Lohistyka tovarnoho rynku* [Commodity Logistics], IMPEER of NAS of Ukraine, Odessa [in Ukrainian].

2. Lisyuk, V.M. (2019). Teoriia rozvytku rynkovoi lohistyky u prostorovomu ta chasovomu vymiri [Theory of market logistics development in spatial and timeline dimension], *Economic Innovations*, vol. 21, issue 4(73), pp. 113-124 [in Ukrainian].

3. Beresford, A.K.C., Pettit, S.J., Whittaker, W. (2005). Improving supply chain performance through quality management in a global distribution environment, *International Journal of Services and Operations Management*, vol. 1, no. 1, pp. 75-89. doi: 10.1504/IJSOM.2005.006319[in English].

4. Gunasekaran, A. (2005). Editorial: New service and manufacturing environments: challenges for operations management researchers and practitioners, *International Journal of Services and Operations Management*, vol. 1, no. 1, pp. 1-6. doi: 10.1504/IJSOM.2005.006313[in English].

5. Huemer, L. (2006). Supply Management: Value creation, coordination and positioning in supply relationships, *Long Range Planning*, vol. 39, no. 2, pp. 133-153. doi: 10.1016/j.lrp.2006.04.005. [in English].

6. Lamben, J.-J. (2007). *Menedzhment, orientirovannyj na rynok* [Market-driven Management. Strategic & Operational Marketing], Peter, St.-Petersburg [in Russia].

7. Blaik, P. (2010). *Logistyka. Koncepcja zintegrowanego zarzadzania*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa[in English].

8. Kotler, P., Keller, K.L. (2014*). Marketing Management*, 14th edition, Prentice Hall, Upper Saddle River, New Jersey[in English].

9. Murphy, Paul R., Wood, Donald F. (2017). *Sovremennaja logistika* [Contemporary Logistics], 8th ed, I. D. Williams LLC, Moscow [in Russia].

10. Bowersox, Donald J., Closs, David J. (2017). *Logistika: integrirovannya tsep' postavo*k [Logistical Management: The Integrated Supply Chain Process], 2nd ed, Olymp-Business, Moscow [in Russia].

11. Dźwigoł, H. (2015). *Business Management*, Alpha Science International Ltd., Oxford[in English].

12. Dźwigoł, H., Dźwigoł-Barosz, M. (2018). Scientific research methodology in management sciences, *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, vol. 2, no. 25, pp. 424-437[in English].

13. Dźwigoł, H. (2019). Research methods and techniques in new management trends: research results, *Virtual Economics*, vol. 2(1), pp. 31-48. https://doi.org/10.34021/ve.2019.02.01(2) [in English].

14. Kwilinski, A. (2018). Mechanism of modernization of industrial sphere of industrial enterprise in accordance with requirements of the information economy, *Marketing and Management of Innovations*, vol. 4, pp. 116-128. http://doi.org/10.21272/mmi.2018.4-11. [in English].

15. Kwilinski, A. (2018). Mechanism for assessing the competitiveness of an industrial enterprise in the information economy, *Research Papers in Economics and Finance*, vol. 3(1), pp. 7-16. https://doi.org/10.18559/ref.2018.1.1. [in English].

16. Kosi, K., Torma, A. (2005). Tracing material flows on industrial sites, *Periodica Polytechnica. Ser.: Management Sciences*, vol. 13, no. 2, pp. 133-150 [in English].

17. Stock, J. R., Lambert, D.M. (2005). *Strategicheskoe upravlenie logistikoi* [Strategic Logistics Management], INFRA-M, Moscow [in Russia].

18. Jiang, J., Zhu, Yu. (2008). *Improvement of Material Flow in the Production and Supply Chain of ADB Products*, Royal Institute of Technology, Stockholm. [in English].

19. Xu, S. (2008). The concept and theory of material flow,. *Information Systems Frontiers*, no. 10(5), pp. 601-609. DOI: 10.1007/s10796-008-9113-4. [in English].

20. Vakhovska, M.Yu. (2008). Lohistychni potoky: vyznachennia, osoblyvosti, parametry [Logistic flows: definitions, features, parameters], *Bulletin of the National University «Lviv Polytechnic»*, no. 623, pp. 22-28 [in Ukrainian].

21. Hryhorak, M.Yu., Kulyk, V.A., Kostiuchenko, L.V. (2013). *Lohistychnyi menedzhment* [Logistics Management], Lohos, Kyiv [in Ukrainian].

22. Krykavskyi, Ye.V., Vasyltsiv, N.M., Falovich, V.A. (2015). *Materialni potoky u lohistytsi promyslovoho pidpryiemstva* [Material flows in the logistics of an industrial enterprise], Edition of the Lviv Polytechnic, Lviv [in Ukrainian].

23. Krolczyk, J.B., Krolczyk, G.M., Legutko, S., Napiorkowski, J., Hloch, S., Foltys, J., Tama, E. (2015). Material flow optimization – a case study in automotive industry, *Technicki Vjesnik*, vol. 22, no. 6, pp. 1447-1456. DOI: 10.17559/TV-20141114195649.

24. Mochernyi, S.V. et al. (Eds.) (2002). *Economic Encyclopedia* [Ekonomichna entsyklopediia]: In three volumes, vol. 3, Academy, Kyiv [in Ukrainian].

25. Ponomaryova, Yu.V. (2005). *Lohistyka* [Logistics], 2nd ed., Center for Educational Literature, Kyiv [in Ukrainian].

26. Tankov, K.M., Trydid, O.M., Kolodyzieva, T.O. (2006). *Vyrobnycha lohistyka* [Production Logistics], 2nd ed., INZHEK, Kharkiv [in Ukrainian].

27. Danylenko, A.S., Marchenko, O.M., Shubravska, O.V., Bystrova, I.O. et al. (2010). *Lohistyka: teoriia i praktyka* [Logistics: Theory and Practice], Hi-tech Press, Kyiv [in Ukrainian].

28. Gubenko, V.K. (2007). *Logisticheskaya tsentralizatsiya material'nykh potokov: teoriya i metodologiya logisticheskikh raspredelitel'nykh tsentrov* [Logistic centralization of material flows: theory and methodology of logistic distribution centers], Institute of Industrial Economics of National Academy of Sciences of Ukraine, Donetsk [in Russian].

29. Kyslyi, V.M., Bilovodska, O.A., Olefirenko, O.M., Smolianyk O.M. (2010). *Lohistyka: teoriia ta praktyka* [Logistics: Theory and Practice], Center for Educational Literature, Kyiv [in Ukrainian].

30. Krykavskyi Ye.V. (2004). *Lohistyka* [Logistics], State Lviv Polytechnic University, Lviv [in Ukrainian].

31. Oklander, M.A. (2008). *Lohistyka* [Logistics], Center for Educational Literature, Kyiv [in Ukrainian].

32. Hadzhinski, A.M. (2012). *Logistika* [Logistics], 20th ed, Dashkov I K, Moscow [in Russia].

33. Perebyinis, V.I., Perebyinis, O.V. (2006). *Transportno-lohistychni systemy pidpryiemstv: formuvannia ta funktsionuvannia* [Transport and logistics systems of enterprises: formation and functioning], RVTs PUSKU, Poltava [in Ukrainian].

34. Posylkina, O.V., Sahaidak, R.V., Yaremchyk, O.M., Kubasova, H.V. (2007). *Farmatsevtychna lohistyka* [Pharmaceutical Logistics], National of Pharmaceutical University, Golden Pages, Kharkiv [in Ukrainian].

35. Kalchenko, A.G., Kryveshchenko, V.V. (2008). *Lohistyka* [Logistics], 2nd ed., KNEU, Kyiv [in Ukrainian].

36. Omelchenko, V.Ya., Omelchenko, A.P., Kuznetsov, V.G. (2003). *Upravlenie material'nymi potokami v mikroekonomike perekhodnogo perioda* [Management of material flows in the microeconomics of transition], Weber, Simferopol [in Russian].

37. Baranets, H.V. (2006). Problemy optymizatsii zapasiv pidpryiemstva ta shliakhy yikh vyrishennia v lohistychnomu menedzhmenti [Problems of enterprise inventory optimization and ways of their solution in logistics management], *Transitional Economy Management*, Institute of Industrial Economics of National Academy of Sciences of Ukraine, Donetsk [in Ukrainian].

38. Seleznyova, N.O. (2008). Rozvytok teoretychnykh osnov orhanizatsii rukhu materialnoho potoku [Development of theoretical foundations of the organization of the movement of material flow], *Problems of Economics and Management in Industrial Regions*, vol. 2, Zaporizkyi National Technical University, Zaporizhzhia, pp. 34-37 [in Ukrainian].

39. Rodnikov, A.N. (2000). *Logistika: terminologicheskii slovar'* [Logistics: terminological dictionary], 2nd ed., INFRA-M, Moscow [in Russian].

40. Hurch, L.M. (2008). *Lohistyka* [Logistics], Personal, Kyiv [in Ukrainian].

41. Rudyka, V.I. (2012). Osoblyvosti upravlinnia materialnymy potokamy koksokhimichnykh pidpryiemstv [Features of material flow management of coke-chemical enterprises], *Business Inform*, no. 7, pp. 68-74 [in Ukrainian].

42. Dybskaya, V.V., Zaitsev, E.I., Sergeev, V.I., Sterligova, A.N. (2013). *Logistika: polnyi kurs MVA* [Logistics: a complete MBA course], Eksmo, Moscow [in Russian].

43. Shostak, L.V. (2014). Upravlinnia materialnymy potokamy pidpryiemstva: peredovyi dosvid [Management of material flows of the enterprise: best practices], *Young scientist*, no. 7(10, pp. 94-96 [in Ukrainian].

44. Harafonova, O.I. (2015). Osoblyvosti potokovoho upravlinnia v lohistychnykh systemakh promyslovykh pidpryiemstv [Features of flow management in logistic systems of industrial enterprises], *Scientific Bulletin of Polissia*, no. 4(4), pp. 51-55 [in Ukrainian].

45. Struk, N.R. (2016). Materialni potoky yak obiekt lohistychnoho upravlinnia [Material flows as an object of logistics management], *Scientific Notes, Ser.: Economic Scienc*es, no. 2(53), pp. 244-250 [in Ukrainian].

46. Khrutba, Yu.S. (2016). Faktory formuvannia tovarno-transportnykh potokiv pidpryiemstv iz vyrobnytstva khliba, khlibobulochnykh i boroshnianykh vyrobiv [Factors of Formation of Commodity-Transport Flows of Bread, Bakery and Flour Production Enterprises], *Economics and Soci*ety, vol. 5, pp. 260-266 [in Ukrainian].

47. Kuchmeyev, O.O. (2018). Osoblyvosti upravlinnia materialnymy potokamy v lohistychnykh systemakh torhovelnykh pidpryiemstv [Peculiarities of Material Flow Management in Logistics Systems of Trading Enterprises], *Black Sea Economic Studies*, vol. 30-1, pp. 99-103 [in Ukrainian].

48. Krykavskyi, Ye.V., Chornopyska, N.V. (2009). Lohistychni systemy [Logistics systems], National Lviv Polytechnic University, Lviv [in Ukrainian].

49. Bondarenko, O.S. (2010). Sutnist ta znachennia materialnykh potokiv u lohistychnomu upravlinnia pidpryiemstvamy [The essence and value of material flows in the logistic management of enterprises], *Investments: practice and experience*, no. 7, pp. 53-56 [in Ukrainian].

50. Zaloznova, Yu.S., Trushkina, N.V. (2018). Teoretychni aspekty lohistyky: evoliutsiia rozvytku ta suchasni pidkhody [Theoretical aspects of logistics: evolution of development and modern approaches], *Bulletin of Kamyanets-Podilskyi Ivan Ogiyenko National University, Ser.: Economic Sciences*, issue 13, Medobory-2016, Kamianets-Podilskyi, pp. 228-236 [in Ukrainian].

51. Zaloznova, Yu.S., Trushkina, N.V. (2018). Udoskonalennia upravlinnia materialnymy potokamy na vuhilnomu pidpryiemstvi [Improvement of material flow management at a coal enterprise], *Bulletin of Economic Science of Ukraine*, Vol. 34, no. 1, pp. 36-41 [in Ukrainian].

УДК 338.24:658:005.935:504 https://doi.org/10.31520/ei.2020.22.1(74).152-164
JEL M11, M 21, O 13, Q 29

ЧЕРЧИК Л. М.
доктор економічних наук, професор
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Проспект Волі, 13, м. Луцьк; Україна, 43025
E-mail: larysacherchyk@gmail.com
ORCID: org/0000-0002-3901-216X

МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В СИСТЕМІ МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА

Актуальність. *Для діяльності сучасних підприємств характерні неузгодженість екологічних і економічних інтересів, неефективна політика у сфері екологічної безпеки, що призводить до негативних зовнішніх та внутрішніх наслідків. Тому потребують удосконалення інструменти забезпеченням екологічної безпеки підприємства.*

Мета та завдання*. Метою статті є розвиток теоретичних і методологічних положень формування механізму забезпечення екологічної безпеки підприємства. Завданнями дослідження є: уточнення сутності екологічної безпеки, механізму її забезпечення; визначення принципів, критеріїв, передумов формування механізму забезпечення екологічної безпеки; обґрунтування мети, цілей, функцій, структури цього механізму.*

Результати. *Удосконалено теоретико-методологічні положення формування механізму забезпечення екологічної безпеки підприємства, що полягають в уточненні таких елементів методології як базові теорії та парадигми, підходи, згідно яких уточнюється предметна область, цільові орієнтири, суб'єкт-об'єктна структура, критерії, методи, що визначають змістовне наповнення складових зазначеного механізму. Набули подальшого розвитку визначення сутності механізму забезпечення екологічної безпеки підприємства як сукупності інституцій, принципів, важелів, методів та інструментів впливу щодо забезпечення таких умов його (підприємства) функціонування, за яких гарантується досягнення економічних та соціальних цілей розвитку, недопущення (мінімізація) деструктивного впливу та збереження (поліпшення) якісних та кількісних параметрів зовнішнього оточення підприємства. Розвинуто функціональний підхід до змістовного наповнення механізму як сукупності таких блоків: формування інституційних умов забезпечення екологічної безпеки підприємства; організаційного та інформаційно-аналітичного забезпечення; цілепокладання; обґрунтування стратегічного набору розвитку підприємства; розробки екологічної політики; стратегічного планування; вибору інструментів правового, економічного, технічного, організаційного характеру; контролю.*

Висновки. *Забезпечення екологічної безпеки підприємств можливе лише завдяки підбору такого комплексу ефективних інструментів впливу на всі процеси та сфери його діяльності в межах єдиного механізму, що дозволить вчасно виявити та попередити внутрішні та зовнішні загрози розвитку підприємства, реалізувати поставлені цілі без нанесення шкоди навколишньому середовищу.*

Ключові слова*: підприємство, екологічна безпека, механізм забезпечення екологічної безпеки підприємства.*

CHERCHYK L.M.,
Dr. Sc. (Economics), Prof.
Lesya Ukrainka Eastern European National University
13, Volya Avenue, Lutsk, Ukraine, 43025
E-mail: larysacherchyk@gmail.com
ORCID: org/0000-0002-3901-216X

MECHANISM OF ENSURING ENVIRONMENTAL SECURITY OF THE MANAGEMENT ENTERPRISE

Topicality. *The activities of modern enterprises are characterized by a mismatch of environmental and economic interests, an inefficient policy in the field of environmental security, which leads to negative external and internal consequences. Therefore, tools need to be improved to ensure the environmental security of the enterprise.*

Aim and tasks. *The purpose of the article is to develop theoretical and methodological provisions for the formation of a mechanism for ensuring environmental security of the enterprise. The objectives of the study are: to clarify the essence of environmental security, its mechanism of maintenance; definition of principles, criteria, prerequisites for the formation of a mechanism for ensuring environmental security; substantiation of the purpose, goals, functions, structure of this mechanism.*

***Research results**. Theoretical and methodological formation provisions of the mechanism of ensuring the ecological security of the enterprise, which consist in the refinement of such elements of methodology as basic theories and paradigms, approaches according to which the subject area, target orientations, subject-object structure, criteria, methods, determine the content content of the components of this mechanism. Determined the essence of the mechanism of ensuring the environmental security of the enterprise as a set of institutions, principles, levers, methods and instruments of influence to ensure such conditions of its (enterprise's) functioning, which guarantee the achievement of economic and social development goals, prevent (minimize) destructive impact and preserve (improvement) of qualitative and quantitative parameters of the external environment of the enterprise. A functional approach to meaningful filling of the mechanism as a set of the following blocks has been developed: formation of institutional conditions for ensuring the environmental security of the enterprise; organizational and information analytical support; goal setting; substantiation of the strategic set of enterprise development; development of environmental policy; strategic planning; choice of instruments of legal, economic, technical, organizational character; control.*

***Conclusion.** Ensuring the ecological security of enterprises is possible only through the selection of such a set of effective instruments of influence on all processes and spheres of its activity within a single mechanism, which will allow timely identification and prevention of internal and external threats to the development of the enterprise, to realize the set goals without harming the environment.*

***Keywords:** enterprise, ecological security, mechanism of ensuring ecological security of the enterprise.*

Problem statement and its connection with important scientific and practical task. Modern domestic enterprises are characterized by a high level of resource-intensive, energy-intensive production, which has a destructive impact on the environment, which consists in air, soil, surface and groundwater pollution, waste accumulation. This has a negative impact on the quality of ecosystems, the lives of the population and the activities of many businesses, as environmental pollution causes significant economic damage. It is a consequence of unresolved contradictions in the development of environmental and economic character, inconsistency of environmental and economic interests of enterprises, inefficient environmental and economic policies of the state, declarative nature of European integration processes and low level of compliance with international requirements in the field of environmental security. Therefore, the economic growth of enterprises is closely linked to the environmental component of their activities, the greening of production, the introduction of eco-oriented innovations, and ensuring environmental security.

Analysis of recent publications on the problem. Various aspects of ensuring environmental security are covered in the works of domestic and foreign scientists, most often at the macro level. In particular, the content of national security, individual tools and mechanisms for managing it. However, the problem remains urgent because of the constant changes in the natural and social systems that are occurring both globally and at the level of businesses that have to respond to these challenges.

In the scientific literature, there are different approaches to determining the nature of the mechanism of environmental security. In particular, I. Illyashenko defines the organizational and economic mechanism of strategic management of natural-technogenic and ecological security as a system of organizational-administrative and economic measures for guaranteeing the security of the population, environmental management, and environmental protection [1]; V. Kuchmiyov defines the mechanism of ecological security management of the economic system as a set of elements of managerial influence with the help of organizational-economic tools, levers, methods, interrelated processes of planning and implementation of ecological pricing policy, promotion of ideas, products and services that satisfy needs of ecological security at the level of individuals, enterprises, the economic system as a whole [2, p. 251-259].

Sectoral aspects of enterprise activity reflected:

- L. Boginska, O.Yurchenko in defining the essence of the organizational and economic mechanism of ensuring the environmental security of the road economy as the set of all possible practical measures, tools and factors of organizational and economic nature, relevant structures and regulators, management methods by which the regional environmental policy is implemented. Scientists have analyzed the effectiveness of existing economic instruments of environmental and economic security and substantiated the elements of information, legal, organizational and regulatory support within the mechanism [3];
- O. Shkuratov in substantiating the mechanism of environmental security in the agrarian sector as a set of forms, tools, levers, models for neutralization and elimination of threats and risks, as well as prevention of eco-destructive processes and degradation of agroecosystems [4];
- A. Zhulavskyi, V. Hordiienko, who consider the mechanism of ensuring environmental security as a system of certain functions, methods and levers of influence on the process of development and implementation of environmentally oriented management decisions in the field of economic activity [5];

- O. Sudakova, D. Sudakova, who interpret the organizational and economic mechanism of ensuring the ecological security of an enterprise in the production sphere as a set of economic, organizational and management means, economic instruments for ensuring the proper level of ecological security of an industrial enterprise in terms of the impact of the production process on the ecological and economic status of both the enterprise itself and the quality of the environment [6];

- I. Mamchuk in substantiating the organizational and economic mechanism of ensuring the environmental security of chemical industry enterprises on the basis of their integration into an ecologically oriented cluster [7];

- A. Cherchyk, in defining the essence of the mechanism of ensuring the ecological and economic security of forestry enterprises as «a set of interrelated norms, rules, methods and techniques of managerial influence on different spheres, processes and resources of the enterprise to achieve sustainability, security, adaptability, rapid and flexible response to changes in its internal and external environment aimed at detection, prevention of threats, elimination of their negative consequences, ensuring sustainable development, achieving the goals set without harming the environment» [8].

The main targets of environmental management of enterprises by scientists are called:

- minimizing the negative impact of the enterprise activity on the environment without reducing the value of profit while observing the current environmental standards in the production process (O. Illyashenko, O. Budryk [9]);

- timely detection of external and internal environmental threats, their prevention and elimination (A. Zhulavskyi, V. Hordiienko [5], O. Shkurato [4]);

- ensuring a balance of economic and environmental interests (S. Shherbyn [10]);

- harmonization of economic and environmental interests of social production as vertically – national, regional, local, and as horizontal – territorial, departmental, at the level of relations between enterprises, etc., as well as establishing a certain procedure for preparing an effective security guarantee (L. Boginska, O. Yurchenko [3]);

- formation of an integrated system that provides stability, integrity, security and timely response to the changing environment of the enterprise to protect its interests, stable environmentally safe and cost-effective development, taking into account threats, opportunities and constraints (A. Cherchyk [11]) .

As you can see, scientists apply different approaches to interpret the mechanism of ensuring the environmental security of enterprises, the main of which are institutional, functional, hierarchical, process, systemic, and set such targets for its functioning, which combine economic efficiency and environmental responsibility.

Allocation of previously unsolved parts of the general problem. The results of studies of the ecological and economic situation in Ukraine and the study of current instruments of regulation of ecological and economic processes, including protection of natural environment, revealed the main problems and imperfection of the existing mechanism for ensuring the environmental security of enterprises. There is a need for further development of theoretical and methodological basis for the formation and implementation of an effective mechanism for ensuring the environmental security of enterprises, in particular, clarification of the essence of the enterprise's ecological security, mechanism for its provision and its components, which forms a special direction of scientific research, taking into account the patterns of enterprise functioning in the market economics, transformation processes, negative changes that occur in the environment.

Formulation of research objectives (problem statement). The purpose of the article is to develop theoretical and methodological provisions, to substantiate practical recommendations for the formation of a mechanism for ensuring environmental security of the enterprise. The objectives of the study are: to clarify the essence of environmental security, its mechanism of maintenance; justification of the purpose, goals, functions, principles, criteria and structure of its mechanism.

An outline of the main results and their justification. The development of theoretical and methodological provisions of the mechanism formation of ensuring the enterprise environmental security provides clarification of such elements of the methodology as basic theories and paradigms, approaches according to which the subject area is specified, target orientations, subject-object structure, criteria, methods, tools that will determine meaningful filling of applied research developments.

As we have pointed out, in the present circumstances, the existing calculations of economic theory cannot fully serve the theoretical basis for the development of society, since they are constructed from the anthropocentric, consumer positions and the postulate of the need to meet the growing needs of humanity, economic growth and macroeconomic equilibrium. society is nature. This has led to the emergence of new

paradigms such as environmental economics, environmental economics, sustainable development economies, green economies, which underpin the economic interests of environmental interests and ensure global environmental security. Therefore, the theoretical basis for substantiating the mechanism of ensuring the ecological security of the enterprise is the concept of sustainable development, the theory of security and external effects, social welfare, evolutionary institutionalism.

Since environmental security is a complex concept and is achieved through the use of different instruments and areas of application, it is advisable to use a synthetic approach in the study as a set of scientific, systemic, institutional, and functional approaches.

The peculiarities of the application of these approaches are described in considerable detail in the scientific literature [4, 12].

In our study, a systematic approach allows us to establish the elements and causation between phenomena, processes and tools for environmental security as a whole. It is the study of various internal and external system interconnections that allows to determine the specificity of environmental security mechanism itself, to form an appropriate institutional environment for business.

The application of the institutional approach is conditioned, on the one hand, by the interdisciplinary status of environmental security as a phenomenon that involves the combination of different spheres of activity (modern institutional environment), constant and rather rapid changes in the external environment of the enterprise, on the other - with the need to use heterogeneous, different in character institutions as a complex of formal and informal norms, principles, guidelines that govern these areas of activity.

The functional approach involves the decomposition of ensuring environmental security mechanism as a single system into conditionally independent functional blocks, in accordance with the tasks set [4].

The application of these theories and approaches in the study makes it possible to determine the basic principles of forming a mechanism for ensuring the enterprise environmental security:

- the principle of systematic nature, which involves the establishment of all entities, objects of environmental security management and causally consequential relationships between processes occurring in the external and internal environment of the enterprise, which ensures the formation and, subsequently, the functioning of the mechanism of environmental security as a single whole;
- the principle of prevention, which involves the inclusion in the mechanism of such levers of influence on economic entities that will ensure the degradation of natural ecosystems, the depletion of natural resources through the introduction of eco-innovations, environmentally friendly technologies;
- the principle of responsibility and compensation, which implies the application within the mechanism of sanctions, incentive and compensatory levers of influence on enterprises (state regulation), within the enterprise - on management for the results of the decisions taken on the use of natural resources and the assimilation potential of the environment;
- the principle of flexibility and adaptability, which involves making adjustments to the changes in the internal and external environment, the goals of enterprise development;
- the principle of perspective, economic feasibility and efficiency, which is to create an institutional environment that renders environmentally harmful activities economically unprofitable, even unacceptable, and economic activities to become socially important.

These principles determine the criteria for selecting the levers and tools of the mechanism for ensuring the environmental security of the enterprise. As a general criterion, we propose to use the socioeconomic optimum, which characterizes such a state of objects, which ensures the socially useful needs of consumers, an acceptable level of profitability of enterprises within environmentally reasonable activities, which does not allow environmental destructions and allows long-term preservation of environmental quality.

Partial criteria may be: to prevent economic damage from environmental pollution; increase in income from the sale of products obtained through the use of non-waste technologies; reducing the negative impact on environmental security, increasing the quantity and improving the quality of natural resources; saving and preventing loss of natural resources; maintaining ecological balance.

Given the above, let's clarify the author's interpretation of the essence of environmental security of the enterprise as, on the one hand, the state of protection against negative influences of the internal and external environment, on the other - its ability to quickly eliminate threats, to ensure its functioning on the environmentally friendly technological basis and managerial innovations that make it impossible damage to the environment, life and health of people.

Therefore, the mechanism of ensuring the environmental security of an enterprise is a set of institutions, principles, levers, methods and instruments of influence to ensure such conditions of its functioning, which guarantee the achievement of economic and social development goals, preventing

(minimizing) destructive impact and maintaining (improving) quality and quantitative parameters of the external environment of the enterprise.

The block diagram of the mechanism of ensuring the environmental security of the enterprise is shown in Fig. 1.

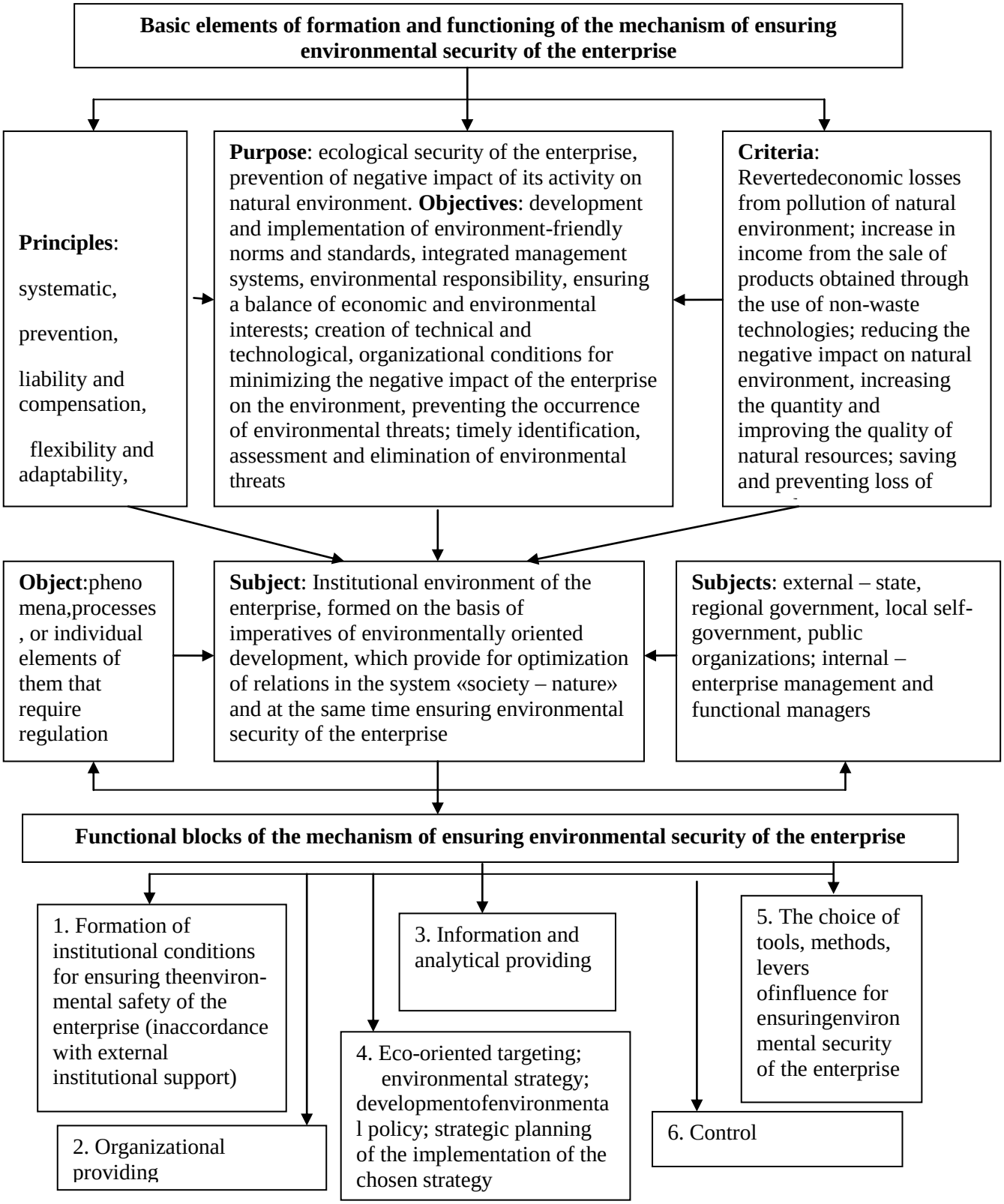

Fig. 1. Structural and logical scheme of the basic elements of the formation and functioning of the mechanism of ensuring environmental security of the enterprise

The object of an enterprise's environmental security mechanism is the phenomena, processes, or individual elements that require regulation. As they are in constant development under the influence of objective and subjective factors, the desired state of these elements may change.

The entities of the mechanism of ensuring environmental security are divided into internal and external enterprises. External bodies include state, regional government, local government, public organizations; to internal – enterprise management and functional managers whose activities are related to business processes that have a direct or indirect impact on environmental security.

The subject area of the mechanism of ensuring the environmental security of the enterprise is determined by the strategic goals of enterprise development in general, the goals of environmentally sound development, which are decomposed into functional goals of enterprise development. That is, the formation of an internal institutional environment, starting with the top management system of the enterprise, ending with the smallest production processes of the operational level, which embedded external imperatives of ecological security meso-, macro- and global level. Namely, the mechanism of ensuring the environmental security of the enterprise is the enterprise institutional environment, formed on the basis of environmentally oriented development imperatives, which provide for the optimization of relations in the system «society – nature» and at the same time ensuring the environmental security of the enterprise.

The purpose of the formation and further implementation of this mechanism is to achieve environmental security of the enterprise itself, to prevent the negative impact of its activities on the environment.

This goal is achieved through the following goals:

- development and implementation of environmental norms and standards, integrated management systems, environmental responsibility, ensuring a balance of economic and environmental interests (tools and measures of a strategic nature);
- creation of technical, technological and organizational conditions for minimizing the negative impact of the enterprise activity on the environment, preventing the occurrence of environmental threats (tools and measures of preventive nature);
- timely detection, assessment and elimination of environmental threats (tools and measures of an operational nature).

According to O. Shkuratov, structuring an object is a necessary condition for its study, which allows to distinguish and then describe the essential components of the object – elements, subsystems, components, relationships, properties, functions, etc. The essence of a process or phenomenon as a system is reduced to its structure, but is implemented in its functions. This makes it possible to consider environmental security in the agricultural sector as a structural and functional integrity in which each element (subsystem, component) has a specific functional purpose that must be consistent with the overall goals of the system [4]. The proposed structural and logical scheme highlights such elements as principles, functions, goals and objectives, approaches and methods, criteria and indicators, organizational structure of the supply and four subsystems - support, functional-instrumental, information-analytical, result-based [4, p. 157].

L. Bohinska, O. Yurchenko in the scheme of organizational and economic mechanism of ensuring environmental security distinguish organizational, legal, informational and socio-cultural support [3, p. 174]. I. Mamchuk in the scheme of organizational and economic provision of ecological security [7, p. 76]. I. Prozhoga, M. Abramchuk, I. Kobushko I. Prozhoga, M. Abramchuk, I. Kobushko in «Structural and Logical Scheme of the Mechanism of Ensuring Ecological Security of an Enterprise in Technopark Design» [13, p. 129] focus on eco-security tools.

The application of the functional approach to the formation of the mechanism of ensuring the environmental security of the enterprise, as noted, provides for the allocation of conditionally independent functional blocks, namely:

1) formation of institutional conditions for ensuring the environmental security of the enterprise, which includes two subsystems: external and internal institutional support. The legislative and regulatory framework, the state economic and environmental policy, the development of procedures and rules taking into account international practice, the implementation of international law are in need of improvement. The internal institutional environment is formed taking into account the above and includes principles, procedures, rules, norms, communication system that determine the features of the enterprise management system, its organizational structure, implementation of effective quality standards and leverage to ensure their compliance;

2) organizational support, which implies improvement of the organizational structure; implementation of environmental management; integrated quality management systems, personnel development

management, taking into account environmental management requirements; creation and development of new competitive environmentally friendly products using the appropriate technologies;

3) information and analytical support, including approaches, methods of gathering information, monitoring the level of environmental security in the enterprise and its location, the formation of information base, methods of processing and analysis of the internal and external environment factors of the enterprise that affect the environmental security of economic entities, detection of threats, formation of analytical base; forecasting changes in the main factors and identifying trends for the strategic perspective; enterprise diagnostics and environmental security assessment;

4) environmentally-friendly targeting; substantiation of strategic set of enterprise development, including environmental strategy; development of environmental policy; strategic planning of the implementation of the chosen strategy;

5) the choice of tools, methods, leverage to ensure the environmental security of the enterprise. It is important that they all be organically linked to the goals set and encourage the staff of the company to achieve them; formation of technical, organizational and economic conditions for ensuring the environmental security of the enterprise, in particular, through the introduction of environmentally friendly technologies for all business processes;

6) control, which involves a comparison of indicators of the desired state with the actual achieved and the implementation of corrective actions, if the results differ significantly from the desired ones. Environmental monitoring, audit and control are used for this purpose.

It is these blocks that form a meaningful outline of a mechanism that is filled with appropriate instruments of legal, economic, technical and organizational nature.

It is important to ensure the motivational nature of the mechanism, which implies a balanced combination of leverage and instruments of coercive restraint with incentive-compensation instruments.

At the same time, it is advisable to combine tools of discretionary and non-discretionary types in the mechanism of ensuring the environmental security of the enterprise. The discretionary type involves the use of measures that are appropriate to the situation, since without these measures it can not improve. Non-discretionary type is based on the use of built-in stabilizers that automatically regulate the situation: taxes, social welfare payments, subsidies, etc. The action of the mechanism of ensuring of the enterprise environmental security is based on the use of levers of influence of the opposite action - sanctions and incentives. At the same time, the emphasis is on the use of incentives, as they can provide the motivation to switch to resource-saving, social-ethical marketing, etc.

Therefore, appropriate regulatory methods should be applied:

- regulatory (legislative restrictions and incentives, environmental standards, norms, limits, quotas);

- administrative, providing influence through laws and regulations, state control and planning of environmental measures (environmental management regulations: declaring the security of high-risk objects, direct prohibitions, standardization, certification, normalization, licensing, limits, restrictions, quotas, permits, sanctions, expert examination of projects, establishment of legal responsibility for violation of environmental legislation, etc.);

- organizational (formation and development of corporate environmental management systems implementation of an integrated environmental quality management system at meso- and macro-levels; applying a strategic approach as a basis for development; organizational restructuring of the environmental security management system; introducing innovative forms of entrepreneurship; environmental certification; voluntary certification; bodies of environmental control and enterprises, between enterprises of commodity producers, formation of public associations; themes institutions, transparent procedures for state supervision of compliance with environmental laws, regulations and standards, environmental monitoring, assessment, auditing, environmental education, advocacy, education, etc.);

- economic methods that provide economic incentives to ensure environmental security (natural resources payments and charges for environmental pollution, purchase and sale of environmental pollution rights, pricing, intervention to adjust prices and support producers, loans, targeted subsidies and subsidies for environmental measures , accelerated depreciation, investment privileges, lending to environmental and eco-friendly technologies, preferential taxation under the same conditions and in the case of sales measures for rational use of natural resources, environmental funds, banks ecological, environmental insurance, collection of appropriate fees, imposing penalties for environmentally adverse technology, goods and services).

Let us return to the first functional block that envisages the formation of external and internal institutional environment.

It is proved that in order to ensure an adequate level of environmental security, it is necessary to create a state mechanism that will help to prevent and deter negative processes in the environment, will stimulate enterprises to carry out activities in accordance with environmental principles [10].

In our opinion, in Ukraine the institutional prerequisites for ensuring the environmental security of the enterprise, defined by the integration processes in the European Union, have been formed. A significant part of international environmental conventions has been ratified, EU environmental laws are in place, which provide for: control of emissions from vehicles, hazardous chemicals in consumer goods, movement of waste, control of hazardous substances and preparations, and more; control of activities, production processes that affect the environment or human health; environmental protection. However, it is important that the EU experience is put to use and put into practice. Procedures and procedural rights for assessing the environmental impact of projects and activities have been identified. Accordingly, processes are underway in Ukraine to create and implement integrated quality management systems (DSTU ISO 9001, DSTU ISO 14000, OHSAS 18000) that meet the requirements of international standards. Provision of environmental monitoring and environmental forecasting has been implemented. A number of provisions have been reflected in development strategies, programs and projects, and national concepts.

Therefore, the main prerequisites for the formation of a mechanism for ensuring environmental security of the enterprise are:

- recognition of the environmental imperatives of the Concept of Sustainable Development and the ecological and economic paradigm of enterprise management;
- adoption of the principles of greening of production, energy and resource saving, introduction of technologies compatible with the peculiarities and capacity of the environment, production of environmentally safe products;
- implementation of environmental management and integrated quality management systems.

Although there is a sufficiently developed environmental law in Ukraine, an appropriate institutional structure has been established, experts have repeatedly mentioned the need to improve the regulatory framework in the field of environmental security, as there are significant problems and contradictions in the application of legislative acts [5].

Effectiveness of instruments that shape the institutional environment - in their interdependence and complementarity: external influence tools define the general rules of the game, legal to the regulatory field to prevent / minimize external threats by motivating entrepreneurs to create their own internal environment, tools which prevent / minimize the negative impact of the enterprise to the environment.

It is clear that this is an ideal situation, far from reality, so the enterprise's environmental security mechanism must include tools that are resilient to negative internal influences and external environmental threats. The following functional blocks are aimed at the realization of this task.

In particular, organizational support involves the introduction of environmental management as a modern tool in the system of strategic management of enterprises on the basis of sustainable development, capable of ensuring: compliance with internal (corporate), state and international norms in the environmental sphere; rational use of natural resources; ecosystem degradation prevention; achievement of economic efficiency of production; harmonization of relations in the system «man – enterprise – nature».

Its components are:

- ecological expertise, which allows to evaluate internal and external threats to environmental security, compliance with current norms and requirements of the legislation on environmental protection, rational use of natural resources at the location of potentially environmentally hazardous industrial enterprises, substantiation of their production capacity, in the process of reconstruction, functioning;
- environmental audit, which involves the verification of environmental aspects of the enterprise in order to determine its compliance with the legal and environmental requirements, the identification of deviations from norms, standards, requirements, planned tasks [15];
- environmental control, which, in contrast to the audit, is carried out on an ongoing basis and is the basis of regulation of environmental relations at the enterprise;
- eco-labeling, which is carried out to inform about the conformity of products with environmental requirements (national mark of conformity) or about the environmental hazard of certain products (cargo) [10];
- eco-insurance - liability insurance of enterprises for damage caused by an accident, technological failure or natural disaster that lead to environmental pollution;

- environmental marketing, enabling an enterprise to timely align environmental goals and objectives with specific financial results and thus have the assurance that resources are directed to where their use gives the greatest economic and environmental benefits [10];

- management of personnel development in accordance with the requirements of environmental management;

- environmental certification of enterprises in order to determine the class of their environmental security and economic stimulation of its increase [3].

Effective in application of such modern organizational tools as eco-outsourcing (saving environmental costs by performing certain functions in the field of environmental security by other enterprises or institutions), ecocleantech (search and implementation of innovative solutions in ensuring environmental security), eco-sponsoring (enhancing the environmental image of enterprises) - sale of emission rights (discharges) between enterprises, mutual environmental insurance (provides protection of material interests of enterprises in the form of partial compensation and damage caused by environmental security due to technological and natural disasters) [7, 13].

However, as most scientists point out, the basis of the mechanism for ensuring environmental security is economic tools and levers of influence on the activities of enterprises. They are divided into three groups: financial security instruments for environmental security (budget, environmental bank, environmental funds, environmental financing and environmental investment, etc.); non-financial economic instruments (markets for environmental goods and services, environmental insurance, certification, licensing, regional programs, economic assessment of natural resources, customs regulation, etc.); economic instruments of compulsory-restrictive and incentive-compensatory action (environmental tax, pricing, depreciation of environmental assets, environmental excise duty, preferential loans, taxes, subsidies and loans, etc.) [3, 5].

The action of these instruments is aimed at the greening of production as a comprehensive transition of production activity of enterprises to the use of environmental technologies and the use of environmentally friendly technical means, which will prevent pollution of the environment [6].

For this purpose the following can be applied:

- business process eco-engineering,

- environmental modernization of fixed assets – «green modernization» (introduction of waste-free and low-waste, energy-saving technologies, technologies of integrated raw material processing, use of non-traditional energy sources.

- eco-leasing allows to rent or lease property for environmental security, modernization, purchase of environmentally friendly environmental equipment and technologies.

The effective functioning of the mechanism depends on the timely detection and analysis of environmental and internal environmental impacts, which will allow for optimal management decisions adapted to the external and internal environment.

The information and analytical unit for environmental security also contains external and internal components. The external form an information field on the activities of economic entities, the state and amount of natural resources and environmental security according to environmental monitoring (a system of the environment state monitoring is created in Ukraine), inventories of natural resources, ecological passport of enterprises (unfortunately it is a declarative document) and territories (analytical data collection on the status of environmental security in the territory) [5]. The internal component involves the formation of a single information environment and information infrastructure at the enterprise and includes: methods of gathering and processing information on the basis of modern information technologies; implementation of a single standard for working with documents; bank information.

Information and analytical support includes the collection, accumulation, storage, processing of information, analytical support of management decisions. The main sources of information support are documents and records, the results of monitoring, control, financial and environmental audit.

Environmental monitoring and audit is used to obtain the necessary information. At the stage of strategic analysis, it is advisable to use the method of portfolio analysis, which allows to process large arrays of heterogeneous information, to determine the main indicators for the diagnosis of environmental and economic security of the enterprise, to predict their changes for the future. The value of the method is that it provides sufficient information to make informed management decisions and is the basis for defining the goals of developing and developing strategies [14].

Diagnostics, as a type of practical activity, involves a set of formalized procedures aimed at determining the actual state of the enterprise, forming a model of its future state and identifying a strategic gap (gaps) [16].

On the basis of the analysis of factors, assessment of the level of environmental security, diagnostics of the state of the enterprise, secondary information flows are formed, which are the basis for making management decisions, first of all – environmenttally oriented targeting. As noted above, these are hierarchical, strategic, tactical, and operational-level goals, preventive goals, and targets for responding to identified threats.

In accordance with the set goals, the strategic set of environmental security is substantiated. It is important that businesses, taking into account possible situations, have pre-developed strategic alternatives, the content of which will, of course, be corrected, but their availability will significantly save resources and time at this stage.

In particular, A. Kuchmiev substantiates marketing strategies for ensuring environmental security (strategy of change, adaptation, support, eco-friendly production, initiative, motivation of producers and others) [17].

A. Stepanenko substantiated ecological and economic strategies in the system of ensuring environmental security from the point of view of ecocentrism. Such environmental strategies as bifurcation, eco-innovation, eco-efficiency, international, technological, strategy of ecological modernization are distinguished [18].

The implementation of the chosen strategy (or strategic portfolio) involves the development of environmental policy and strategic planning.

The implementation of environmental policy aims to ensure: cost savings and resources (primarily natural – raw materials, water, energy) through the introduction of non-waste production, environmentally friendly production, recycling of waste of the main activities; reduction of discharges, emissions of harmful substances in environmental security; improving product quality in accordance with international environmental management standards; improving the image on entering the world markets, carrying out foreign economic activity; easing of administrative pressure on the enterprise by the controlling state bodies; expanding product markets and attracting new consumers who are focused on environmentally friendly products; entering a new level of technological development through the introduction of eco-innovations [14].

Strategic planning covers an extensive system of plans: long-term, medium-term, operational. It consists in the development of appropriate measures, justification of terms, the definition of the necessary material, financial and other resources [5].

The unit of control in the system of mechanism of ensuring the environmental security of the enterprise also has external and internal components, which we described above, considering such tools as environmental monitoring, audit, state control over compliance with environmental legislation, norms and standards, etc. The most effective way of environmental control at the enterprise is certified quality management systems according to international standards. The same block provides an assessment of the ensuring mechanism effectiveness of the enterprise environmental security, which is to determine the level of achievement of the set goals, together with the cost of all resources.

Conclusions and perspectives of further research. Analyzing the works of scientists, studying the experience of using the tools of environmental security management at domestic enterprises, prove the need for their systematization and improvement through different approaches to the interpretation of the essence of environmental security and the prevailing economic interests over environmental. enterprise security, including clarification of the concept of environmental security of the enterprise, the mechanism of its provision, its components, subject-object structure, principles and criteria of construction, which forms a special direction of scientific research taking into account the regularities of enterprise functioning in the conditions of market economy, transformation processes, negative changes that occur in the environment.

In the course of the research it was found that different approaches are used to determine the essence of the mechanism of ensuring environmental security, in particular, institutional, process, system, functional, institutional.

Since environmental security is a complex concept and is achieved through the use of different instruments and areas of application, it is advisable to use a synthetic approach in the study as a set of scientific, systemic, institutional and functional approaches. The systematic approach allows us to establish the elements and cause and effect relationships between phenomena, processes and tools for environmental security as a whole; institutional – provides for the formation of an institutional environment based on the

use of heterogeneous, different in nature social institutions; functional – provides for the allocation of conditionally independent functional blocks, in accordance with the purpose and objectives of ensuring environmental security.

This allows us to interpret the mechanism of ensuring the environmental security of the enterprise as a set of institutions, principles, levers, methods and instruments of influence to ensure such conditions of its (enterprise) functioning, which guarantee the achievement of economic and social development goals, prevent (minimize) destructive impact and preserve (improve) qualitative and quantitative parameters of the external environment of the enterprise.

To determine the instrumental content of the enterprise's environmental security mechanism, a functional approach was used, based on which the enterprise's environmental security mechanism functions as an adaptive flexible system of interconnected and interdependent functional blocks, namely: the formation of institutional conditions for ensuring the environmental security of the enterprise, which includes two subsystems: external and internal institutional support; organizational support; information and analytical support; environmentally-friendly targeting; substantiation of the strategic set of enterprise development; development of environmental policy; strategic planning of the implementation of the chosen strategy; selection of tools, methods, levers for ensuring the environmental security of the enterprise; control. It is these blocks that form a meaningful outline of a mechanism that is filled with appropriate instruments of legal, economic, technical and organizational nature. The advantages of this approach are to ensure the clarity of the elements interaction of each block on the basis of specialization and grouping of business processes, which allows for optimal results in the decision-making process, increases the efficiency and adaptability of the business entities.

The conducted review of organizational and institutional tools shows that their application is capable of achieving the ecologically oriented development goals of the enterprise in general and the desired level of environmental security in particular.

Particular attention should be paid to the formation of internal and external institutional environment, its filling with the most effective rules and norms that exist in domestic and international practice, which is a prospect for further research.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ілляшенко І. О. Формування організаційно-економічного механізму стратегічного управління природно-техногенною та екологічною безпекою на засадах сталого розвитку // Ефективна економіка. 2013. № 1. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1713.

2. Кучмійов В. Механізм управління екологічною безпекою економічних систем на засадах маркетингу // Маркетинг і менеджмент інновацій. 2013. № 2. С. 251-259.

3. Богінська Л. О., Юрченко О. В. Формування організаційно-економічного механізму забезпечення екологічної безпеки дорожнього господарства // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Економіка. 2017. 1 (49). Т. 2. С. 171-176.

4. Шкуратов О. І. Методологічні основи формування системи екологічної безпеки в аграрному секторі економіки // Збалансоване природокористування. 2016. № 1. С. 153-158.

5. Жулавський А. Ю., Гордієнко В. П. Механізм забезпечення екологічної безпеки // Вісник СумДУ. Серія «Економіка». 2016. № 1. С. 7-14.

6. Судакова О. І., Судакова Д. А. Забезпечення екологічної безпеки виробничих підприємств. URL: http://www.confcontact.com/20110629/2_ sudakova.php.

7. Мамчук І. В. Теоретичні засади формування економічного механізму забезпечення екологічної безпеки процесів реструктуризації підприємств хімічної промисловості регіону // Агросвіт. 2011. № 22. С. 74-82.

8. Cherchyk, A. O. Essence and mechanism components of forest enterprises ecological and economic security provision // Науковий вісник Полісся. Чернігів : ЧНТУ, 2017. № 3 (11). Ч. 2. С. 108-112. DOI: 10.25140/2410-9576-2017-2-3(11)-108-112

9. Ілляшенко О. В., Будрик О. І. Еколого-економічна безпека підприємства: теоретичні аспекти // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. 2017. Вип. 1 (25). С.72-82.

10. Щербина С. В. Державна політика у сфері забезпечення екологічної безпеки виробництва та реалізації агропродовольчої продукції // Державне управління: теорія і практика: електрон. наук.-фах. вид. 2013. № 2. URL: http://www.academy.gov.ua/ej/ej8/txts/ Scherbina.pdf.

11. Черчик А. Теоретико-методологічні основи управління еколого-економічною безпекою підприємства // Економічний форум : науковий журнал. 2016. № 4. С. 190-196.

12. Кифяк В. І. Інтеграційний підхід до дослідження інституційного механізму розвитку підприємництва // Економічний аналіз : зб. наук. праць. Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2016. Том 23. № 1. С. 37-44.

13. Прожога І. В., Абрамчук М. Ю., Кобушко І. М. Система управління забезпеченням екологічної безпеки: організаційні, економічні та фінансові аспекти // Міжнародна та національна економічна безпека. Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Економічні науки. 2015. № 1 (4). С. 127-133.

14. Cherchyk, L.; Shershun, M.; Khumarova, N.; Mykytyn, T.; Cherchyk, A. 2019. Assessment of forest enterprises' performance: integrating economic security and ecological impact, *Entrepreneurship and Sustainability Issues* 6(4): 1784-1797. DOI: http://doi.org/10.9770/jesi.2019.6.4(17)

15. Білик О.С. Екологічний менеджмент на промислових підприємствах України: зміст та сутність поняття // Энергосбережение. Энергетика. Энергоаудит. Экологический менеджмент. 2012. № 12 (106). С. 49-64.

16. Черчик Л. М. Діагностика в системі стратегічного менеджменту підприємства // Науковий вісник Полісся. Чернігів : ЧНТУ, 2017. № 2 (10). Ч. 1. С.150-155. DOI:10.25140/2410-9576-2017-2-2(10)-150-155.

17. Кучмійов А. В. Управління екологічною безпекою економічних систем на засадах маркетингу : автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.06. Суми, 2014. 21 с.

18. Степаненко А. В. Эколого-экономические стратегии в системе обеспечения экологической безопасности // Наука та наукознавство. 2014. № 4. С. 77-89.

REFERENCES

l. Illyashenko, I. O. (Ed.). (2013). Formuvannya organizacijno-ekonomichnogo mexanizmu strategichnogo upravlinnya pry`rodno-texnogennoyu ta ekologichnoyu bezpekoyu na zasadax stalogo rozvy`tku [Formation of organizational and economic mechanism strategic management natural-technogenic and ecological security on the basis of of sustainable development]. Efekty`vna ekonomika, 1. Retriever from: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1713. [in Ukrainian].

2. Kuchmijov, V. (Ed.). (2013). Mexanizm upravlinnya ekologichnoyu bezpekoyu ekonomichny`x sy`stem na zasadax markety`ngu [Mechanism of ecological security management of economic systems on marketing principles]. Markety`ng i menedzhment innovacij, 2, 251-259. [in Ukrainian].

3. Bogins`ka, L. O. (Eds.). (2017). Formuvannya organizacijno-ekonomichnogo mexanizmu zabezpechennya ekologichnoyi bezpeky` dorozhn`ogo gospodarstva [Formation of the organizational and economic mechanism for ensuring environmental security of the road economy]. Naukovy`j visny`k Uzhgorods`kogo universy`tetu. Seriya : Ekonomika, 1 (49), T.2, 171-176. [in Ukrainian].

4. Shkuratov, O. I. (Ed.). (2016). Metodologichni osnovy` formuvannya sy`stemy` ekologichnoyi bezpeky` v agrarnomu sektori ekonomiky` [Methodological bases of formation of the system of ecological security in the agrarian sector of economy]. Zbalansovane pry`rodokory`stuvannya, 1, 153-158. [in Ukrainian].

5. Zhulavs`ky`j, A. Yu. (Eds.). (2016). Mexanizm zabezpechennya ekologichnoyi bezpeky` [Environmental security mechanism]. Visny`k SumDU. Seriya «Ekonomika», 1, 7-14. [in Ukrainian].

6. Sudakova O. I. (Eds.). (2011). Zabezpechennya ekologichnoyi bezpeky` vy`robny`chy`x pidpry`yemstv [Ensuring of ecological security of industrial enterprises]. Retriever from: http://www.confcontact.com/20110629/2_ sudakova.php. [in Ukrainian].

7. Mamchuk , I. V. (Ed.). (2011). Teorety`chni zasady` formuvannya ekonomichnogo mexanizmu zabezpechennya ekologichnoyi bezpeky` procesiv restruktury`zaciyi pidpry`yemstv ximichnoyi promy`slovosti regionu [Theoretical principles of forming an economic mechanism for ensuring environmental security of the processes of restructuring the enterprises of the chemical industry of the region]. Agrosvit, 22, 74-82. [in Ukrainian].

8. Cherchyk, A. O. (Ed.). (2017). Essence and mechanism components of forest enterprises ecological and economic security provision. Naukovy`j visny`k Polissya. Chernigiv : ChNTU, 3 (11), 2, 108-112. [in English]. DOI: 10.25140/2410-9576-2017-2-3(11)-108-112

9. Illyashenko, O. V. (Eds.). (2017). Ekologo-ekonomichna bezpeka pidpry`yemstva: teorety`chni aspekty` [Ecological and economic security of the enterprise: theoretical aspects]. Ekonomichna strategiya i perspekty`vy` rozvy`tku sfery` torgivli ta poslug, 1 (25),72-82. [in Ukrainian].

10. Shherby`na, S. V. (Ed.). (2013). Derzhavna polity`ka u sferi zabezpechennya ekologichnoyi bezpeky` vy`robny`cztva ta realizaciyi agroprodovol`choyi produkciyi [State policy in the field of ensuring environmental security of production and sale of agricultural products]. Derzhavne upravlinnya: teoriya i prakty`ka: elektron. nauk.-fax. vy`d, 2. URL: http://www.academy.gov.ua/ej/ej8/txts/ Scherbina.pdf. [in Ukrainian].

11. Cherchy`k, A. (Ed.). (2016). Teorety`ko-metodologichni osnovy` upravlinnya ekologo-ekonomichnoyu bezpekoyu pidpry`yemstva [Theoretical and methodological foundations management of ecological-economic security of the enterprise]. Ekonomichny`j forum, 4, 190-196. [in Ukrainian].

12. Ky`fyak, V. I. (Ed.). (2016). Integracijny`j pidxid do doslidzhennya insty`tucijnogo mexanizmu rozvy`tku pidpry`yemny`cztva [Integration approach to the research of institutional mechanism of enterprise development]. Ekonomichny`j analiz : zb. nauk. pracz`. Ternopil` : Vy`davny`cho-poligrafichny`j centr Ternopil`s`kogo nacional`nogo ekonomichnogo universy`tetu “Ekonomichna dumka”, 23, 1, 37-44. [in Ukrainian].

13. Prozhoga, I. V. (Eds.). (2015). Sy`stema upravlinnya zabezpechennyam ekologichnoyi bezpeky`: organizacijni, ekonomichni ta finansovi aspekty` [The control system of providing ecological security: organizational, economic and financial aspects]. Mizhnarodna ta nacional`na ekonomichna bezpeka. Naukovy`j visny`k MNU imeni V. O. Suxomly`ns`kogo. Ekonomichni nauky`, 1 (4), 127-133. [in Ukrainian].

14. Cherchyk, L.; Shershun, M.; Khumarova, N.; Mykytyn, T.; Cherchyk, A. 2019. Assessment of forest enterprises’ performance: integrating economic security and ecological impact, *Entrepreneurship and Sustainability Issues* 6(4): 1784-1797. [in English]. DOI: http://doi.org/10.9770/jesi.2019.6.4(17)

15. Bily`k, O.S. (Ed.). (2012). Ekologichny`j menedzhment na promy`slovy`x pidpry`yemstvax Ukrayiny`: zmist ta sutnist` ponyattya [An ecological management is on the industrial enterprises of Ukraine: table of contents and essence of concept]. Энergosberezheny`e. Энergety`ka. Энergoaudy`t. Экology`chesky`j menedzhment, 12 (106), 49-64. [in Ukrainian].

16. Cherchy`k, L. M. (Ed.). (2017). Diagnosty`ka v sy`stemi strategichnogo menedzhmentu pidpry`yemstva [Diagnostics in strategic management enterprise]. Naukovy`j visny`k Polissya. Chernigiv : ChNTU, 2 (10) / 1,150-155. [in Ukrainian]. DOI:10.25140/2410-9576-2017-2-2(10)-150-155.

17. Kuchmijov, A. V. (Ed.). (2014). Upravlinnya ekologichnoyu bezpekoyu ekonomichny`x sy`stem na zasadax markety`ngu [Management of ecological security of economic systems on the principles of marketing]: avtoref. dy`s... kand. ekon. nauk: 08.00.06. Sumy`, 21. [in Ukrainian].

18. Stepanenko, A. V. (Ed.). (2014). Экologo-эkonomy`chesky`e strategy`y` v sy`steme obespecheny`ya эkology`cheskoj bezopasnosty` [Ecological and Economic Strategies in the System of Ecological Security]. Nauka ta naukoznavstvo, 4, 77-89. [in Russian].

УДК(330.43+334.722)338.49 https://doi.org/10.31520/ei.2020.22.1(74).165-178

JEL O38

ШЛАФМАН Н.Л.
д-р екон. наук, ст.наук.співроб.
пров. наук. співроб.
Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАНУ
Французький бульвар, 29, м. Одеса, Україна, 65044
E-mail: natashl@ukr.net
ORCID:0000-0002-9522-8272

БОНДАРЕНКО О.В.
канд. екон. наук, наук. співроб.
Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАНУ
Французький бульвар, 29, м. Одеса, Україна, 65044
E-mail: lenabond76@ukr.net
ORCID:0000-0003-2847-3267

ЗАХАРОВ О.В.
аспірант
Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАНУ
Французький бульвар, 29, м. Одеса, Україна, 65044
E-mail:aleksandr-zakhar@mail.ru
ORCID:0000-0001-9497-1323

СУЧАСНІ ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ РИНКУ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В КОНТЕКСТІ КОНЦЕПЦІЇ НЕОІНДУСТРІАЛІЗАЦІЇ

Актуальність. *Актуальність проблеми розвитку сучасних теоретичних засад формування ринку інноваційних технологій в контексті концепції неоіндустріалізації сьогодні зростає через те, щонаукові дослідження, проведені численними фахівцями у сфері економіки, підтвердили, що інновації (особливо ті, що призводять до структурних трансформацій) відіграють центральну роль в стимулюванні довгострокового зростання країн. Однак, інновації, що стають причиною зміни техніко-економічної парадигми, стимулюють економічне зростання тільки в тому випадку, якщо вони широко поширюються в економіці, адже поява нових технологій, як правило, стимулює створення супутніх інновацій, пов'язаних з організаційними і бізнес-моделями. Отже, такі інновації самі по собі сприяють істотному зростанню економічної ефективності. Країни - світові технологічні лідери формують високу частку доданої вартості за рахунок використання результатів інтелектуальної діяльності (якими є інноваційні технології), при цьому міжнародний поділ праці відбувається не під дією природних розходжень у сировинних ресурсах, а на базі використання інтелектуального потенціалу, людського капіталу і високого технологічного рівня виробництва. Отже, однією з необхідних умов інноваційного розвитку є цивілізований ринок інноваційних технологій, як на міжнародному, так і на національному, і регіональному рівнях.*

Мета та завдання*. Метою статті є характеристика та розвиток сучасних теоретичних засад розвитку ринку інноваційних технологій в Україні, для чого необхідно визначення: інновацій, що призводять до зміни техніко-економічної парадигми; факторів, що впливають на розвиток ринку; методологічних принципів, згідно яких він відбувається; методичних підходів до розвитку і, в частині нашої країни, факторів, що заважають розвитку ринку інноваційних технологій в Україні.*

Результати. *Визначено фактори, що впливають на розвиток ринку інноваційних технологій, а саме: процеси деглобалізації, решорингу, автоматизації виробництва, зміни демографічної структури та соціального устрою суспільства, посилення державного стимулювання технологій. Класифіковано наукові підходи до визначення поняття «цифрова платформа», які розглядаються як: технологічна конструкція; бізнес-модель, корпоративна організація; відкрита, загальнодоступна інфраструктура для взаємодій між виробниками і споживачами; єдина інформаційно-управлінська система .Виявлено, що сучасний етап розвитку ринку інноваційних технологій характеризується наявністю декількох особливостей, які дещо корегують дію основних економічних законів, та сформульовано відповідні методологічні принципи розвитку ринку інноваційних технологій. Виявлено фактори, що заважають розвитку ринку інноваційних технологій в Україні.*

Висновки. *У статті викладено систематизовані теоретичні основи формування ринку інноваційних технологій в контексті технологічного розвитку Перспективним напрямком подальшого дослідження*

єформулювання понятійно-категоріального апарату ринку інноваційних технологій (у тому числі – дослідження особливостей інноваційної технології як товару.

Ключові слова: *науково-технологічний розвиток, ринок інноваційних технологій, інновації, фактори, методологічні принципи, державне стимулювання технологій.*

SHLAFMAN N.L.
Dr. Sc. (Economics), Senior Researcher
leading researcher
Institute of market problems and economic-ecological researches
of the National Academy of Sciences of Ukraine
French Boulevard, 29, Odessa, Ukraine, 65044
E-mail: natashl@ukr.net
ORCID: 0000-0002-9522-8272

BONDARENKO O.V.
Phd (Economics), Researcher
Institute of market problems and economic-ecological researches
of the National Academy of Sciences of Ukraine
French Boulevard, 29, Odessa, Ukraine, 65044
E-mail: lenabond76@ukr.net
ORCID: 0000-0003-2847-3267

ZAKCHAROV O.V.
postgraduate
Institute of market problems and economic-ecological researches
of the National Academy of Sciences of Ukraine
French Boulevard, 29, Odessa, Ukraine, 65044
E-mail:aleksandr-zakhar@mail.ru
ORCID:0000-0001-9497-1323

MODERN THEORETICAL FOUNDATIONS OF FORMATION OF THE MARKET OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN THE CONTEXT OF THE CONCEPT OF NEOINDUSTRIALIZATION

Topicality. *The urgency of the development of modern theoretical foundations for the formation of the market for innovative technologies in the context of the concept of neo-industrialization is increasing today because scientific studies conducted by numerous experts in the field of economics have confirmed that innovations (especially those that lead to structural transformations) play a central role in stimulating long-term growth. countries. However, the innovations that cause a change in the techno-economic paradigm only stimulate economic growth if they are widespread in the economy, because the emergence of new technologies usually stimulates the creation of related innovations related to organizational and business models. . Thus, such innovations in themselves contribute to a significant increase in economic efficiency. Global technology leaders are generating a high share of value-added through the use of intellectual outputs (which are innovative technologies), with the international division of labor occurring not on the basis of natural differences in raw materials, but on the basis of the use of intellectual potential, human capital and high technology. level of production. Therefore, one of the prerequisites for innovative development is a civilized market for innovative technologies, both at the international, national, and regional levels.*

Aim and tasks*. The purpose of the article is to characterize and develop modern theoretical foundations for the development of the market for innovative technologies in Ukraine, for which it is necessary to determine: innovations that lead to a change in the techno-economic paradigm; factors affecting market development; methodological principles according to which it occurs; methodological approaches to development and, in part of our country, factors that hinder the development of the market for innovative technologies in Ukraine.*

Research results*. The factors influencing the development of the market of innovative technologies are identified, namely: processes of deglobalization, outsourcing, automation of production, changes of demographic structure and social structure of society, strengthening of state stimulation of technologies. Scientific approaches to the definition of the term "digital platform" are classified, which are considered as: technological construction; business model, corporate organization; open, publicly available infrastructure for interaction between producers and consumers; unified information and management system. It is revealed that the modern stage of development of the market of innovative technologies is characterized by the presence of several features that somewhat correct the action*

of basic economic laws, and the corresponding methodological principles of development of the market of innovative technologies are formulated. The factors that hinder the development of the market for innovative technologies in Ukraine have been identified.

***Conclusion**. The article presents the systematic theoretical foundations of the formation of the market for innovative technologies in the context of technological development.*

***Keywords:** scientific and technological development, market of innovative technologies, innovations, factors, methodological principles, state stimulation of technologies.*

Problem statement and its connection with important scientific and practical tasks. The world economy, entering a post-industrial era, actively transforms the usual forms of economic relations, forms new mechanisms of entrepreneurial activity, transforms style and way of life. Innovation is a decisive factor in the development and transformation of the economy, acting as a catalyst in adapting the economies of individual countries to rapidly changing global conditions. At the same time, the main tool for innovative transformations are innovative technologies. The latest patent-protected developments can contribute to the effective innovation development of the country. Global technology leaders are generating a high share of value-added through the use of intellectual outputs (which are innovative technologies), with the international division of labor occurring not on the basis of natural differences in raw materials, but on the basis of the use of intellectual potential, human capital and high technology. level of production. One of the prerequisites for innovative development is a civilized market for innovative technologies, both at the international, national, and regional levels.

Analysis of recent publications on the problem. Practically all scientists consider innovations (including innovative technologies) in different markets (goods and services). This approach is fully justified for gradual and radical innovations. However, for the innovations that lead to a change in the techno-economic paradigm, such an approach is, in our opinion, impractical, since such innovations (and innovative technologies) can be used in almost all markets (both goods and services).

Therefore, we consider it necessary to consider the theoretical issues of the development of the market for innovative technologies.

Formulation of research objectives (problem statement). Thus, all of the above indicates the needdevelopment of modern theoretical foundations for the formation of the market for innovative technologies in the context of the concept of neo-industrialization. Therefore, *the purpose of the article is* to characterize and develop modern theoretical foundations for the development of innovative technologies market in Ukraine..

An outline of the main results and their justification. To characterize the modern theoretical foundations of the development of the market for innovative technologies, we define: innovations that lead to a change in the technical and economic paradigm; factors affecting market development; the principles according to which it occurs; methodological approaches to development and, in part of our country, factors that hinder the development of innovative technologies market in Ukraine.

Factors influencing the development of innovative technologies market

Deglobalization. The 2008 global financial crisis has led to the development of a reverse globalization process. Director of the BRICS Laboratory at Columbia University, MarcosTroicho, described this process as globalization [1], that is, a weakening of international economic ties, characterized by an increased role of factors related to national interests. Deglobalization is accompanied by a number of phenomena [2]:

– a slowdown in economic growth since 2008, which has led to increased demand for protectionist measures in many countries of the world;

– reduction in international trade as a result of weakening global demand and the introduction of import duties in several countries. The share of foreign trade in world GDP has fallen to 55% since 2008, although it has reached 60% by now. Annual growth of its volumes does not exceed 2% and is far behind the GDP growth rate;

– the reduction in the flow of international capital is mainly bank loans. The share of capital in world GDP fell from 16% in 2007 to almost 2%;

– reducing the rate of growth of labor productivity.

Resource. The weakening of foreign trade is accompanied by a re-pricing - the return of production abroad. Resourcing began in the US, helped by low energy costs as a result of the shale gas boom.

The main reasons for the rebound are wage growth and manufacturing problems in Southeast Asia. Previously low labor costs in China and other Southeast Asian countries have attracted production from around the world, but from 2005 to 2016 manufacturing wages in China's provinces have tripled and

manufacturers are beginning to look for new ways to reduce costs [3].

Among other reasons for the outsourcing are noted [4]:

– use by Asian factories of unauthorized suppliers or components;

– production of products that are worse than the samples;

– poor quality of the final product;

– intellectual property theft.

The advantage of rebounding is that production returns allow companies to simplify supply chains, provide shorter lead times and improve control over the manufacturing process. As a result, manufacturers can reduce order execution time and quickly adapt products to local consumers.

However, the main reason that hindered the re-hiring process was the lack of skilled personnel in developed countries, because in the last few decades, they have developed, above all, the services sector, which does not require a large number of skilled personnel. In industrial production, however, productivity has not been increasing for decades, and demand has been highly fragmented, and the need for innovation has long matured..

Production automation. According to the International Economic Forum [5], 29% of world production is automated. For comparison, in 2022 the share of machines and algorithms in working hours will be already 42%, in 2025 - 52%. However, it is estimated that only a quarter of jobs can be automated by more than 70%. Depending on the scope, automation indicators may vary: for example, in the field of data processing is currently automated about 47% of all processes, by 2022 will be already 62%, and in the field of decision-making - only 19% (up to 28% - up to 2022).

Changing demographic structure of society. Increasing life expectancy in developed countries is accompanied by declining birth rates. Currently, the same processes have begun in the rapidly urbanized countries of Asia, Africa and Latin America. In the future, the proportion of young people in the world population will decline and the proportion of people over 65 will increase. The general aging of the population will lead to a shortage of skilled workers. The Bureau of Labor Statistics estimates that by 2030 the relative proportion of the working-age population in the United States will drop to less than one dependent worker, leading to a shortage of workers. The same situation is observed in Europe, for example, in Germany the average age of the population is 46 years. For comparison, in 2000 this figure did not exceed 40 years, in 1970 - 34 years [6].

In addition to the demographic structure, the social structure of society is changing. In recent years, experts have spoken of a new social class of workers characterized by temporary or part-time employment, truncation of rights and social guarantees - the so-called precariat. The composition of this social layer usually includes [7]:

– able-bodied population employed on a temporary basis;

– people who work part-time or are interrupted by seasonal and part-time jobs;

– unemployed population;

– freelance population (free employment);

– migrants;

– students and interns.

The precariat is characterized by precarious social status - poor social security and lack of many social guarantees. Employees have an unstable income and can be unemployed at any time. However, they do not have the social guarantees provided by the employer. Many precariates are working for digital companies. These are Uber drivers, hired workers on YouDo. Such companies, as a rule, lack tangible assets and build businesses based on platforms based on computer algorithms. As a result, the precariat is not driven by humans, but literally by algorithms.

State promotion of technology development. Governments in many countries are introducing systems to stimulate the development of new technologies as a factor in the international competitiveness of national economies. For example, the Chinese government is actively promoting technological innovation, for which special national and regional awards in science and technology have been established. The implementation of the National Long-Term Plan for the Development of Science and Technology for 2006-2020 also promotes growth in science and technology, with local governments increasing their investment in technology annually. According to the 13th Five-Year National Science and Technology Development Plan, developed by the Ministry of Science and Technology, by 2020, China intends to increase average R&D costs to 500,000 yuan per person (approximately $ 78,000), or about by 35%, which will help narrow the gap with other developed countries [8].

In 2014, the Government of France launched a special program for the accreditation of technology projects aimed at promoting and demonstrating the country's achievements in this area. At first, 13 French cities were expected to become high-tech centers, but since then their numbers have grown. French innovative companies are introducing advanced technical and business models, gaining more and more popularity in the world through FrenchTech and FrenchFab accreditation programs. In addition, FrenchTech creates additional advertising for French entrepreneurs taking part in major industry events such as the ConsumerElectronicsShow (CES) International Consumer Electronics Show.

A characteristic feature of support for technology development by the German Government is the determination as the main instrument of financial support for research and innovation by the state. The state itself plays an active role in the field of research: up to 80% of the research activity of universities is carried out through funding, which is allocated through grants from five large scientific societies. In addition, the government provides financial support for the development of long-term and risky research in key areas of scientific, technological and industrial activities [9].

The South Korean government has set up the Presidential Committee on the Fourth Industrial Revolution of I-Korea 4.0, which will help create a new mechanism for economic growth, increase industry productivity and competitiveness, the quality of operational data and innovation, as well as the level of inclusivity and engagement. In preparation for the fourth industrial revolution, the Korean government plans to allocate $ 2 billion. USA to carry out projects in the field of research and development until 2022. The Government also intends to assist companies in building an exclusive communications network to support the Internet of Things concept, including 5G network development services, convergent information and technology services development, and software development for software companies, which will help them become major players in the international market for innovative technologies [2].

Innovations that lead to a change in the techno-economic paradigm

For the purposes of our study, among other classifications, we will select and rely on the innovation classification proposed by K. Perez [10] (Table 1):

Table 1

Classification of innovations

Type of innovation	Localization	Consequences
Incremental innovation (gradual innovation)	Result of activity of several persons. The area of use is a production site, a workshop, and very often not an enterprise in general.	Within 1-2 years can be essential for increasing productivity (within their own localization)
Radical innovation	The result of the activities of many people with different qualifications. Area of Use - Enterprises of a certain type of activity or several related activities.	They can be important not only for individual enterprises but also for the economy as a whole.
New technology systems (innovations that result in new technological systems)	The result of the activities of many people with different qualifications (usually with the support of the state). The area of use is the cause of such profound changes in technology that several industries can undergo significant changes. They can stimulate the emergence of completely new sectors of production and consumption. The corresponding changes are based on a combination of previous incremental and radical innovations and are accompanied by organizational and managerial innovations.	They are essential for the economies of the countries as a whole.
Change of techno-economic paradigms (innovations that lead to a change in the techno-economic paradigm)	The result of the activities of many people with different qualifications with the support of large corporations (usually with the support of the state). The area of use is a revolutionary change in technologies that are affecting the world economy.	They are the reason for changing the technological way.

Innovations that cause a change in the techno-economic paradigm can be divided into 3 classes:

1. Cyberphysical systems.

Scientists who study the phenomenon of the fourth industrial revolution (neo-industrialization, the concept of "Industry 4.0") [5, 11-13], conclude that its main difference is the use of information-technology concept in industrial production, which integrates computing resources to physical processes. In other words, in such a cyber-physical system, technological equipment and information systems are aggregated into a single control system for product value creation, that is, complete digitization of both industrial production and society as a whole.

The main characteristic of this process is that data and software products become the main value creation tool and key management mechanism for all technological processes, move to the cloud space, and the Internet becomes the main channel of data rotation. These processes lead to an increase in speed, accuracy, flexibility and, at the expense of this, controllability of all production and technological processes, achievement of high levels of complexity. This produces significant macro- and microeconomic effects, including reducing time spent on design and production, yielding significant productivity gains, increasing the number of new products and technological complexes, and ultimately, increasing profits. In particular, the industry's shift to digital technology is the basis for creating high-precision, ultra-fast and high-performance auto-controlled systems capable of mass-producing products that meet the individual needs of consumers. Given the increasing volume of processed operating data that industrial companies take into account when forming the value chain of a final commodity, technologies for widespread equipment connectivity and data collection (including industrial sensorics) and processing technologies (Bigdataanalytics) are key - first of all, predictive (predictive) analytics).

Predictive analytics, unlike diagnostic and descriptive, it is built on a proactive approach, which makes it clear that the equipment will fail before its actual failure. Predictive analytics solutions are crucially linked to smart industrial sensor solutions that allow real-time collection of data to compare it with historical data [14].

According to Frost & Sullivan [15], the dynamics of industrial enterprises' revenue from the implementation of Big Data analytics solutions will grow from $ 0.37 billion. in 2017 to $ 3.51 billion in 2022, key topics in the big data field include neural networks and deep learning. The growing need for speed, accuracy and efficiency in processing big data generated by numerous smart devices is driving researchers to find new solutions that can overcome the shortcomings of traditional algorithms that depend on manually developed features.

Robotics, industrial sensorics

Foreign experts [16] have identified a list of technologies that will have the greatest impact on the development of robotics, in particular:

– new materials (gallium nitride for transistors, soft crystals as a flexible base for new types of materials, a combination of industrial production of graphene (high strength and precision) on an industrial scale with existing microelectronics technologies);

– new energy sources, technologies for storage and collection of electricity (introduction of portable hydrogen batteries, emergence of distributed wireless charging networks, development of quickcharge technologies, wireless energy transfer inside the work, flexible translucent solar cells);

– interoperability robots and humans (control unmanned traffic (management system that will create a single information field for group management drones, which are in the same location), group management as a way to navigate (the collective navigation of robots when devices of different types of acting together in different environments (land, air), refine their coordinates to each other, constantly comparing relative positions and exchanging information about surrounding objects));

– artificial intelligence technologies for robots (increasing the efficiency of artificial neural networks through new hardware platforms, cloud services for machine learning (the emergence of cloud services that integrate, aggregate and give access to collective knowledge), the evolution of robot movements through artificial intelligence technologies , neurocomputer interfaces, the development of remote sensing feedback controls, natural language use and emotion recognition);

– sensorics (development of modular solutions, which include a set of hardware and software for the development of robots of different complexity, increasing the density of integration - in one chip will increase the number of measurement methods, improving the sensory capabilities of robots on a number of metrics: accuracy of face recognition, facial expressions, gestures, voice , emotions, noises, lowering the cost of lidars, radars and other sensors);

– new principles of drive mechanisms (non-collector motors, wave reducers in drive mechanisms, creation of fundamentally new types of motors, for example, on thermoactive crystals);

– technologies of cross-cutting design of robotic systems (reducing the 3D printing of metals and improving the quality of printing from plastic, the development of additive production and optimization of software, reuse of the old base for automation).

It should be noted that there are two major trends in the market for industrial robotics:

– development of cooperative robotics (cobots) capable of working on assembly lines at the same time and "paired" with a person;

– development of multitasking robotic installations (first of all - robotic "hands") with reconfigured functionality. The need for complex solutions of this type is connected, first of all, with the expected development of "non-conveyor" or "post-conveyor" production systems in mechanical engineering, which are regarded as one of the solutions that allow to provide deep customization of products without the need to resort to the "scale effect".

According to Frost & Sullivan, the global robot market will grow from $ 0.12 billion. up to $ 10 billion in 2017 in 2022.

2. Industrial Internet of Things (IIoT)

According to Frost & Sullivan, the main event of 2018 in the field of IIoT was the emergence of Edge analytics, based on wireless data networks. Edge-analytics technology for industrial data is quite new and predicts a significant increase in the number of connected devices using this technology. The total volume of industrial Edge devices will reach 5.6 billion units by 2020, which will provide a significant base for Big Data deployment. In addition, energy-efficient long-range networks are being developed to collect information from Internet of Things devices and inter-machine communications.

Another innovative technology is the development of a computing infrastructure that exists close to data sources such as industrial installations (eg, air turbines, magnetic resonance scanners), controllers (in particular, SCADA systems) and the like. Such a data processing organization can serve as an alternative to cloud computing, allowing you to access data from connected devices in real time and respond quickly to cyber threats.

Thus, digital data has become the new economic resource needed to create value and reap benefits, that is, the ability to control data is of strategic importance as it enables it to be transformed into "digital intelligence". In virtually any value chain, the ability to collect, store, analyze and transform data creates competitive advantages.

3. Digital technologies

Platform technologies allow people, devices and systems across the value chain to be integrated into a single information space, as well as provide suppliers, manufacturers and customers with all the necessary information in real time. Today, there are many definitions of concepts and classifications of digital technology platforms (Table 2).

Table 2

Scientific approaches to the definition of "digital platform"

Scientific approach	Definition
as a technological construction	"…are an environment in which code and content developers create programs and software, for example, in the form of operating systems or technological standards" [17]
as a business model, a corporate organization	"...multilateral markets that use business models that allow manufacturers and users to create value together by interacting with each other" [18] "are bilateral / multilateral markets with an infrastructure that operates online and enables transactions between different parties" [17]
as an open, publicly available infrastructure for interaction between producers and consumers	"…are hybrid structures focused on forming mutually beneficial relationships of a large number of independent economic agents, carried out in a single information space and aimed at creating value through direct interaction and transactions between several groups of third parties" [19] "…this is a system of algorithmic mutually beneficial the relationship of a significant number of

Scientific approach	Definition
	independent participants in the industry (or industry), carried out in a single information environment, which leads to reducing transaction costs by deploying a digital data suite and changing the system of division of labor. than the simple sum of the components. The platform includes hardware, software and services" [21] "…search engines, social networks, e-commerce platforms, app shopping, price comparison sites" [22]. It is "...an economic activity using an online reseller that provides a site through which independent employees or sellers can provide a specific product or service to customers" [23]
as a single information and management system	"…a set of ordered digital data based on ontological modeling; mathematical algorithms, methods and models of their processing and software-technical means of collecting, storing, processing and transfer of data and knowledge, optimally integrated into a single information-management system, intended for management of the target subject area with organization of rational digital interaction of interested subjects" [24]

Based on the above, it should be noted that digital platforms can be a key productive asset that will provide:

- efficiency and flexibility of the production process;

- integration of smart industrial equipment based on internet connectivity, cloud resources, security solutions, data analysis and "digital workforce" with logistics and sales processes to consumers (both businesses and individuals).

This demonstrates the need for systems of complex technological solutions that will provide in the shortest possible time the design and production of competitive new generation of products on the world level. Such systems are called "factories of the future" (which can be "digital", "smart" or "virtual"), based on a multidisciplinary approach to creating advanced manufacturing, which includes [25, 26]:

– creation of digital platforms, kind of ecosystems of advanced digital technologies. Based on predictive analytics and big data, the platform approach allows to unite the territorially distributed participants of the design and production processes, to increase the level of flexibility and customization taking into account consumer requirements;

– development of a system of digital models, both new designed products and production processes. Digital models must have a high level of adequacy to real objects and real processes (convergence of material and digital worlds that produce synergistic effects);

– digitization of the entire product life cycle (from idea, design, production, operation, maintenance to disposal). The later changes are made, the greater their cost, and therefore the center of gravity shifts to the design processes, within which the characteristics of global competitiveness or high consumer demands are laid..

In addition, platforms create value for their customers by removing barriers to effective interaction between members of different groups. The more obstacles, the more opportunities for platform development.

The favorable conditions for the development of a platform business may arise for the following reasons [27]:

– the lack of opportunities to expand the geographical reach of many sellers and, as a result, their focus on local markets;

– lack of communication channels: consumers and sellers are limited in sources of information about each other. Platforms create multilateral communication channels and provide the conditions for dissemination and retrieval of process participants;

– insufficient resources to invest in marketing and sales from local vendors: platforms are capable of providing powerful tools for advertising and finding new markets for a small fee;

– lack of legal and other mechanisms to ensure the transparency and reliability of transactions in most developing countries and in many specific markets. Platforms create automated patronage and insurance systems for their users.

Methodological principles according to which the market of innovative technologies develops

The current stage of development of the market for innovative technologies is characterized by the presence of several features that somewhat correct the effect of the basic economic laws.

First, the existence of a technological gap between countries in different stages of techno-economic development leads to the so-called "multi-stage" scenario of exchange of innovative technologies. In other words, the parity exchange of the latest technologies takes place only between the developed countries, and the technologies of the previous levels are transferred to the markets of other countries, which allows the companies of the developed countries to increase profits at the expense of "stretching" over the life cycle of the technologies. Thus, the average "age" of US firms' technology during the first transfer is: to a firm that is located in industrialized countries - about 6 years, in a developing country - about 10 years, and to third-party enterprises - more than 13 years [28]. This conclusion allows us to formulate a modern methodological principle for the development of the market for innovative technologies, namely:

– principle of technological breaks.

Secondly, in the period of neo-industrialization, incl. the emergence of new industries and related infrastructure creates a mismatch between the techno-economic and socio-institutional spheres, that is, the institutional environment that regulates socio-economic processes needs to change, because it determines the ability of the economy to support the spread of breakthrough technologies and innovations, maximize their economic effects application. This allows us to form the following methodological principle for the development of the market for innovative technologies, namely:

– the principle of the systemic presence of the state in the economy, which is implemented in the system of planning and stimulation of scientific and technological development.

Third, there is a shift from disparate firms to a single network of large and small companies connected by an electronic network on the basis of the Internet, which work closely in technology, product quality control, innovation planning. This defines the formulation of the third methodological principle of development of the market of innovative technologies, namely:

– principle of network development.

Fourth, a new paradigm has emerged - open innovation - the use of targeted knowledge flows (both internally and externally) to accelerate internal innovation processes, as well as expand markets for the external use of innovation. This paradigm assumes that enterprises can and should use both external ideas and internal developments if they are to improve their technology. That is, the fourth methodological principle can be formulated as:

– the principle of open science.

Fifth, the role of the most valuable resource as a source of economic value began to belong to intellectual property and information, not to land, labor and capital. Therefore, the fifth methodological principle is as follows:

– the primacy of intellectual property and information.

Sixth, there is an increase in social differentiation and a reduction in the middle class as a result of the decline in middle- and low-skilled jobs. That is, the sixth methodological principle can be formulated as:

– lifelong learning.

Methodical approaches to the development of the market of innovative technologies

The development of an innovative technology market in the context of the concept of neo-industrialization is linked to the emergence of such a new phenomenon as "hyperconnectedness": multi-level relationships in relations between people, between consumers and producers, citizens and governments [29]. Hyperconnection has led to a change in the way business is organized, including the use of platform technologies.

Many scholars say that the main consequence of the emergence of platforms was a new phenomenon - multilateral markets. A multilateral market exists if there are such factors at any time [30]:

– presence of two or more different parties (groups) of participants (users);

– the value gained on one side increases with the number of participants on the other side (on the other side);

– the presence of an intermediary to provide direct interaction between participants of different parties and to provide network effects created on one side for the other party.

We analyze the differences between one-sided and multilateral markets.

In one-sided markets, value is created linearly: within the value chains, ie raw materials, materials, components, through the production stages, they are transformed into a product that is sold to the consumer. However, to increase revenue, it is necessary to reduce the cost of the value creation process. Second, the

expansion of such markets requires the growth of tangible assets and large investments.

Multilateral markets are growing by increasing the number of participants (including platform users).

The same tendency towards platformization is observed in the market of innovative technologies. Thus, a European Enterprise Support Network (EnterpriseEuropeNetwork) has been set up in the EU, which in fact is a technology transfer network [31]. Here, network centers are regional organizations (or consortia of specialized regional organizations) that provide technology transfer services. They are interconnected through a specialized information platform, representing a kind of virtual organization. At the national level, the network centers are coordinated by a national coordinator and at the international level by a transnational coordinator.

This approach (network of brokers) is more suitable for transnational technology transfer as it takes into account cultural differences, diversity of national innovation systems and legislation, etc. Organized in this way, a network of national brokers provides customers with better services by attracting a wider range of potential technology partners.

This network serves as a tool to support the implementation of innovative transnational technology transfer projects as well as European science and technology programs.

Other models of international technology transfer networks are:

– Technology Brokers Network is an association that brings together technology transfer professionals. Examples of such networks are the Association of University Technology Managers, Alliance of Technology Transfe rProfessionals;

– specialized technology transfer networks created as special projects. For example, a network created by the World Intellectual Property Organization - the Network of Technology and Innovation Support Centers (WIPO TICS), which offers qualified patent database support, or the Green Technology Transfer Network (WIPO GREEN);

– technology marketplaces - networks that implement an open innovation tool and bring together customers and technology solution providers.

Such approaches are being implemented in technologically advanced countries, to which, unfortunately, our country does not yet apply. For example, in Ukraine, for example, the share of high and medium-tech sectors in industrial production in 2016 was 2.9% and 10.9%, respectively, while in developed countries: Switzerland, respectively, 14.6% and 21 , 3%, Israel - 38% and 12.6%, South Korea - 21% and 33.4%, Germany - 3.7% and 28%, the Czech Republic - 4.2% and 42% [32].

In addition, there is a gradual degradation of innovation potential in Ukraine. Thus, according to the State Statistics Service of Ukraine, the number of researchers in our country is shrinking rapidly (from nearly 144,000 people in 2010 to about 59,000 people in 2017), GDP (ie, research and development costs across all sources in percent of GDP)

in 2017 it was only 0.45%, the dynamics of the number of enterprises engaged in innovation is negative (in 2017 there was a reduction in the number of enterprises engaged in innovation activities by 9% compared to 2016 to 16.2% of all industrial enterprises) .

Therefore, we consider it necessary to investigate what factors impede the development of the innovative services market in Ukraine.

Factors hindering the development of the innovative technology market in Ukraine

1). The legislation does not fully regulate the development of innovative activity. In particular, the conceptual apparatus, organizational, economic and financial measures, as well as intellectual property protection issues have not been fully completed. In this regard, the regulatory framework available today does not ensure reconciliation of interests of the state, regions, business structures and population in the implementation of the model of innovation and technological development. Clear definition of goals and objectives, defining the role and place of each of the leading economic entities in innovative development and establishing effective links between the state, business, science and education.

2). The critical situation was with the state funding of science and education. The share of fundamental science funding (without which innovations that lead to a change in the techno-economic paradigm) cannot be reduced every year. The Ministry of Education and Science of Ukraine plans to reduce the volume of government procurement for training in higher education institutions directly contradicts the Government's stated goal of innovation and technological development of Ukraine.

3). Functional insufficiency of innovative infrastructure is observed. At present, there is no integrity, there is a "detachment" of individual elements of the innovation infrastructure from each other. In view of this, the completeness of the innovation infrastructure should be achieved through the development of

technological infrastructure, training infrastructure, consulting, information, financial and other types of infrastructure.

4). The development of innovative activities is mainly due to the own funds of enterprises, but the catastrophic shortage of these funds does not allow to support and develop innovative processes..

5). Limited funding from the state, certain difficulties in terms of taxation, leasing, intellectual property have provoked the loss of interest of small and medium-sized enterprises to the implementation of innovative activities, the loss of human resources of the scientific sphere, the reduction of the volume of research, the destruction of scientific infrastructure.

6). There is no effective mechanism for interaction between state, regional, municipal authorities, business structures and the population. Today, the implementation of the public-private partnership principle does not have the same effectiveness as in foreign countries, despite the fact that there are some changes in the legislation on public-private partnership. Constraining legal and organizational factors do not allow public-private partnerships to become a locomotive for the implementation of innovation-investment projects at different levels.

Conclusions and perspectives of further research. The article presents the systematic theoretical bases of formation of the market of innovative technologies in the context of technological development. A promising direction for further research is the formulation of the conceptual and categorical apparatus of the market for innovative technologies (including - the study of the features of innovative technology as a commodity.

ЛІТЕРАТУРА

1. Деглобализация мировой экономики как следствие её финансиализации. *Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований*. 2014. Retriever from https://applied-research.ru/ru/article/view?id=4625
2. Deglobalization: an introduction, IAS Score, Retriever from https://www.iasscore.in/topical-analysis/deglobalization-an-introduction
3. New York Clothing Startup Outdoor Voices Packed Up Its 40 Employees and Moved to Austin--and You Should Too, Inc.com, 2019. Retriever from https://www.inc.com/ magazine/201902/tom-foster/austin-texas-tylerhaney-outdoor-voices-2018-surge-cities.html
4. Reshoring in Reverse Again, ATKearney, 2018. Retriever from https://www.atkearney.com/operations-perfor-mance-transformation/us-reshoring-index
5. Четвертая промышленная революция. Целевые ориентиры развития промышленных технологий и инноваций. Всемирный экономический форум совместно с McKinsey & Company. 2019. Retriever from www.weforum.org
6. Aging population on course to wipe out Germany's finances within 30 years, Handelsblatt, 2018. Retriever from https:// www.handelsblatt.com/today/politics/demographicarmageddon-aging-population-on-course-to-wipeout-germanys-finances-within-30-years/23582318.html?ticket=ST-2700938-7eIfmWgZd1pWcshxunlo-ap4
7. The Precariat - The new dangerous class, Guy Standing, Policy Network, 2011.
8. Перемены в секторе революционных технологий. КПМГ. 2018. kpmg.com/techinnovation
9. Калятин В.О., Наумов В.Б., Никифорова Т.С. Опыт Европы, США и Индии в сфере государственной поддержки инноваций. Российский Юридический Журнал. 2011. № 1 (76). Retriever from https://www.russianlaw.net/files/law/doc/a59.pdf
10. Carlota Perez. Technological revolutions and techno-economic paradigms. Technological University of Tallinn, Estonia and Universitites of Cambridge and Sussex, U.K. 2009. Retriever from https://www.carlotaperez.org
11. Kraft Y., Zaytsev A.V. (2017) Nastuplenie chetvertoy promyshlennoy revolyutsii i formirovanie rynochnyh struktur [The onset of the Fourth Industrial Revolution and the formation of market structures]. Voprosy innovatsionnoy ekonomiki. 7. (4). P.281-298. Retriever from: 10.18334/vinec.7.4.38683
12. MacDougall W. Industry 4.0. Smart Manufacturing for the Future. – Berlin: GTAI, 2014.
13. Доклад о цифровой экономике (2019). Организация Объединенных Наций. un.org/publications
14. Ключевые события в области внедрения передовых производственных технологий: дайджест. Инфраструктурный центр «Технет» НТИ и Фонд «Центр стратегических разработок «Северо-Запад». М., 2018. 22 с.
15. Retriever from https://ww2.frost.com/research/industry/information-communications-

technologies/iot-analytics/

16. The grand challenges of Science Robotics. Retriever from 10.1126/scirobotics.aar7650

17. Доклад о цифровой экономике, 2019. ООН. un.org/publications

18. Still, K., M. Seppänen, H. Korhonen, K. Valkokari, A. Suominen, and M. Kumpulainen. Business Model Innovation of Startups Developing Multisided Digital Platforms. 2017 IEEE19th Conference on Business Informatics (CBI).

19. Бабкин А.В., Куратова А. Классификация и характеристика цифровых платформ в экономике. Вектор экономики. 2018. №12. | www.vectoreconomy.ru | СМИ ЭЛ № ФС 77-66790, ISSN 2500-3666

20. Месропян В. Цифровые платформы – новая рыночная власть. Retriever from https://www.econ.msu.ru/sys/raw.php?o=46781&p=attachment/

21. Платформенный подход Intel. Retriever from http://www.bytemag.ru/articles/detail.php?ID=8655

22. Европейская комиссия / Цифровая экономика. Retriever from https://ec.europa.eu/growth/sectors/digital-economy/

23. Paychecks, Paydays, and the Online Platform Economy. Big Data on Income Volatility. JPMorgan Chase & Co. 2016. № 1. 44 p.

24. Чесноков А.Н. Математическая модель формирования цифровых платформ управления экономикой страны. Цифровая экономика. Retriever from http://digital-economy.ru/stati/matematicheskaya-model-formirovaniya-tsifrovykh-platform-upravleniya-ekonomikoj-strany

25. Capgemini. What is Digital Farming? Discussion with Tobias Menne, Head Digital Farming Unit, BASF. 2018. Retriever from https://www.capgemini.com/2018/04/77what-is-digital-farming-discussion-with-tobias-menne-head-of-digitalfarming-basf/

26. Конкуренция в цифровую эпоху: стратегические вызовы для Российской Федерации: Доклад о развитии цифровой экономики в России. 2018, Международный банк реконструкции и развития / Всемирный банк. Retriever from https://www.researchgate.net/publication/328771653

27. D.S.Evans @ R.Schmalensee (2016). Matchmakers: The New Economics of Multisided Platforms. Harvard Business Review Press.

28. Куракова Н. Г. и др. Долгосрочные прогнозы как инструмент формирования научно-технологической политики. Экономическая политика. 2014. № 4. С. 7–32.

29. Трачук А.В. Бизнес-модели для гиперсвязанного мира. Управленческие науки в современной России. 2014. Т.1. №1. С. 20-26.

30. Hagiu A., Wright J. Multi¬Sided Platforms. Harvard Business School Working Paper, No. 12-024 (October). 2011.

31. Final evaluation of the impact of the Enterprise Europe Network - 2008-2014, Report, Technopolis Group, 2015.

32. Про схвалення Стратегії інноваційного розвитку України на період до 2030 року. Проект Розпорядження Верховної Ради України. 2018 р.

REFERENCES

1. Deglobalizatsiya mirovoi ekonomiki kak sledstvie ee finansializatsii [Deglobalization of the world economy as a result of its financialization]. International Journal of Applied and Basic Research.2014. Retriever from https://applied-research.ru/ru/article/view?id=4625 [in Russian].

2. Deglobalization: an introduction, IAS Score, URL: https://www.iasscore.in/topical-analysis/deglobalization-an-introduction [in English].

3. New York Clothing Startup Outdoor Voices Packed Up Its 40 Employees and Moved to Austin--and You Should Too, Inc.com, 2019. Retriever from https://www.inc.com/ magazine/201902/tom-foster/austin-texas-tylerhaney-outdoor-voices-2018-surge-cities.html [in English].

4. Reshoring in Reverse Again, ATKearney, 2018. Retriever from https://www.atkearney.com/operations-perfor-mance-transformation/us-reshoring-index [in English].

5. Chetvertaya promyshlennaya revolyutsiya. Tselevye orientiry razvitiya promyshlennykh tekhnologii i innovatsii [The fourth industrial revolution. Targets for the development of industrial technology and innovation]. World Economic Forum in conjunction with McKinsey & Company. 2019.Retriever from www.weforum.org [in Russian].

6. Aging population on course to wipe out Germany's finances within 30 years, Handelsblatt, 2018. Retriever from https:// www.handelsblatt.com/today/politics/demographicarmageddon-aging-population-on-course-to-wipeout-germanys-finances-within-30-years/23582318.html?ticket=ST-2700938-7eIfmWgZd1pWcshxunlo-ap4 [in English].
7. The Precariat - The new dangerous class, Guy Standing, Policy Network, 2011. [in English].
8. Peremeny v sektore revolyutsionnykh tekhnologii (2018) [Changes in the revolutionary technology sector] KPMG. . kpmg.com/techinnovation [in Russian].
9. Kalyatin V.O., Naumov V.B., Nikiforova T.S.(2011) Opyt Evropy, SShA i Indii v sfere gosudarstvennoi podderzhki innovatsii [The experience of Europe, the USA and India in the field of state support for innovation]. Russian Law Journal, 1(76).. Retriever from https://www.russianlaw.net/files/law/doc/a59.pdf [in Russian].
10. Carlota Perez (2009). Technological revolutions and techno-economic paradigms. Technological University of Tallinn, Estonia and Universitites of Cambridge and Sussex, U.K. Retriever from https://www.carlotaperez.org [in English].
11. Kraft Y., Zaytsev A.V. (2017) Nastuplenie chetvertoy promyshlennoy revolyutsii i formirovanie rynochnyh struktur [The onset of the Fourth Industrial Revolution and the formation of market structures]. Voprosy innovatsionnoy ekonomiki. 7. (4). P.281-298. Retriever from 10.18334/vinec.7.4.38683 [in English].
12. MacDougall W.(2014) Industry 4.0. Smart Manufacturing for the Future. – Berlin: GTAI [in English].
13. Doklad o tsifrovoi ekonomike [Report on the digital economy (2019). United Nations] un.org/publications [in Russian].
14. Klyuchevye sobytiya v oblasti vnedreniya peredovykh proizvodstvennykh tekhnologii: daidzhest [Key developments in the implementation of advanced manufacturing technologies: digest] Infrastructure center "Technet" NTI and the Center for Strategic Research "North-West" Foundation.M.,p.22 [in Russian].
15. Retriever from https://ww2.frost.com/research/industry/information-communications-technologies/iot-analytics/
16. The grand challenges of Science Robotics. Retriever from 10.1126/scirobotics.aar7650
17. Doklad o tsifrovoi ekonomike [Report on the digital economy] (2019).United Nations. un.org/publications [in Russian].
18. Still, K., M. Seppänen, H. Korhonen, K. Valkokari, A.(2017). Suominen, and M. Kumpulainen. Business Model Innovation of Startups Developing Multisided Digital Platforms. 2017 IEEE19th Conference on Business Informatics (CBI) [in English].
19. Babkin A.V., Kuratova A.(2018). Klassifikatsiya i kharakteristika tsifrovykh platform v ekonomike. [Classification and characteristics of digital platforms in the economy]. Vector economy. 2018. №12. [in Russian].
20. Mesropyan V. Tsifrovye platformy – novaya rynochnaya vlast [Digital platforms - a new market power]. Retriever fromhttps://www.econ.msu.ru/sys/raw.php?o=46781&p=attachment/[in Russian].
21. Platformennyi podkhod Intel.[Intel platform approach.]. Retriever from http://www.bytemag.ru/articles/detail.php?ID=8655 [in Russian].
22. Evropeiskaya komissiya / Tsifrovaya ekonomika [European Commission / Digital Economy https://ec.]. Retriever from europa.eu/growth/sectors/digital-economy/[in Russian].
23. Paychecks, Paydays, and the Online Platform Economy. Big Data on Income Volatility. JPMorgan Chase & Co. 2016. № 1. 44 p. [in English].
24. Chesnokov A.N. Matematicheskaya model formirovaniya tsifrovykh platform upravleniya ekonomikoi strany. Tsifrovaya ekonomika [Mathematical model for the formation of digital platforms for managing the country's economy. The digital economy.] Retriever from http://digital-economy.ru/stati/matematicheskaya-model-formirovaniya-tsifrovykh-platform-upravleniya-ekonomikoj-stran [in Russian].
25. Capgemini. What is Digital Farming? Discussion with Tobias Menne, Head Digital Farming Unit, BASF. 2018.URL:https://www.capgemini.com/2018/04/77what-is-digital-farming-discussion-with-tobias-menne-head-of-digitalfarming-basf/ [in English].
26. Konkurentsiya v tsifrovuyu epokhu: strategicheskie vyzovy dlya Rossiiskoi Federatsii: Doklad o razvitii tsifrovoi ekonomiki v Rossii. 2018. [Competition in the digital age: strategic challenges for the Russian Federation: Report on the development of the digital economy in Russia]. International Bank for

Reconstruction and Development / World Bank.]Retriever from https://www.researchgate.net/publication/328771653 [in Russian].

27. D.S.Evans@ R.Schmalensee (2016). Matchmakers: The New Economics of Multisided Platforms. Harvard Business Review Press. [in English].

28. Kurakova N. G. i dr. (2014). Dolgosrochnye prognozy kak instrument formirovaniya nauchno-tekhnologicheskoi politiki [Long-term forecasts as a tool for the formation of scientific and technological policy]. Economic policy, No. 4. P. 7–32. [in Russian].

29. Trachuk A.V.(2014). Biznes-modeli dlya gipersvyazannogo mira. [Business models for a hyperlinked world]. Management sciences in modern Russia. V.1. No. 1. S. 20-26 [in Russian].

30. Hagiu A., Wright J.(2011) Multi¬Sided Platforms. Harvard Business School Working Paper, No. 12-024 (October) 2011,[in English].

31. Final evaluation of the impact of the Enterprise Europe Network - 2008-2014, Report, Technopolis Group, 2015 [in English].

32. Pro sxvalennya Strategiyi innovacijnogo rozvy`tku Ukrayiny` na period do 2030 roku. Proekt Rozporyadzhennya Verxovnoyi Rady` Ukrayiny`. 2018 r. [About the praise of the Strategic Innovation Development of Ukraine for the period until 2030. The project of the Order of the Supreme for the sake of Ukraine. 2018 p.] [in Ukrainian].

ЕКОНОМІЧНІ ІННОВАЦІЇ

ECONOMIC INNOVATIONS

Том 22, Випуск 1(74)
Volume 22, Issue 1(74)

Формат.
Гарнітура.
Умов. друк. арк.
Обл.-вид. арк.
Тираж прим.
Зам. № від

Адреса редакції:
Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України
Французький бульвар 29, м. Одеса-44, 65044, Україна
Тел.: (048) 722-66-11, 743-89-27
E-mail: ei.journal.impeer@gmail.com
Сайт: http://ei-journal.com

Editorial address:
Institute of market problems and economic & ecological research of the National Academy of sciences of Ukraine
Frantsuzskiy Boulevard, 29, Odessa, Ukraine
Tel. (048) 722-66-11, 743-89-27
E-mail: ei.journal.impeer@gmail.com
Sait: http://ei-journal.com

Віддруковано:
Друкарня
Тел.:
Сайт: